270.46 M32
Class Book
General Theological Seminary Library
Chelsea Square, New York

PRESENTED BY
Soc'y for Promoting Religion and Learning

Anecdota Oxoniensia

TEXTS, DOCUMENTS, AND EXTRACTS

CHIEFLY FROM

MANUSCRIPTS IN THE BODLEIAN

AND OTHER

OXFORD LIBRARIES

MEDIAEVAL AND MODERN SERIES. PART XIV

WALTER MAP

DE NUGIS CURIALIUM

EDITED BY

MONTAGUE RHODES JAMES, Litt.D., F.B.A., F.S.A.

HON. LITT.D. DUBLIN, HON. LL.D. ST. ANDREWS

PROVOST OF KING'S COLLEGE, CAMBRIDGE

GEN. THEO. SEMINARY
LIBRARY
NEW YORK

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1914

270.4C
M73L

16223

OXFORD UNIVERSITY PRESS
LONDON EDINBURGH GLASGOW NEW YORK
TORONTO MELBOURNE BOMBAY
HUMPHREY MILFORD M.A.
PUBLISHER TO THE UNIVERSITY

CAMROSE LUTHERAN COLLEGE
LIBRARY
NEW YORK

CONTENTS

PAGE

PREFACE v

The Manuscript, v. Its owner, John Wells, xi. History of the text, xiii. Wright's edition, xv. The present edition, xvii. The extracts in *Mon. Germ. Hist.*, xxi. Authors used by Map, xxi. Indications of date in the text, xxiv. Plan of the work, xxvii. Notes, xxix. The Epistle of Valerius to Ruffinus and the mediaeval commentaries upon it, xxx. The *Sigillum Walteri Map*, &c., xxxviii.

TEXT 1

DISTINCTIO I 1

II 64

III 104

IV 138

V 203

CAPITULA 256

APPENDIX 260

NOTES 263

INDEX I. OF NOTEWORTHY WORDS 273

II. OF PROPER NAMES 278

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/anecdotaoxoniens0000mont

PREFACE

THE treatise *de Nugis Curialium* of Walter Map is preserved in a single manuscript[1] of the end of the fourteenth century in the Bodleian Library, MS. Bodley 851. A detailed description of the contents, which I owe to the great kindness of Mr. R. L. Poole, Keeper of the Archives, will be given in due course. It may be prefaced by a few remarks upon the provenance and externals of the volume.

It comes from Ramsey Abbey. On the verso of f. 6, facing the beginning of the *de Nugis*, is a finely executed drawing in delicate stippled work and pale colours of which the central part consists of the word *Wellis* in large gothic letters formed out of ribbons or scrolls and placed on a label. The top of the W is prolonged to the left and inscribed *Iste liber constat ffratri Iohanni de* (*Wellis*), and the concluding words *monacho Rameseye* are written on the tops of the two *l*'s which are similarly prolonged to *L* and *R*. On *L* is a rock on which sits a lion, his back turned to *R*, and his head, twisted round, looking to *R*. Round his neck is a chain which passes through the uprights of the W and is secured in the centre of the *R* portion of that letter. Out of a round hole in the rock a spring of water gushes up and flows to *R*. On *R* in the water stands St. Christopher bearing the Child Christ on his shoulders and

[1] Wright, in his earlier volume (*Poems of W. Mapes*, p. ix, note), speaks of another MS. of the *de Nugis* as being at Merton College. I think there is a confusion here with a copy of the *Policraticus*.

looking up at Him. The Child bears an orb with cross. The saint is bare legged and has a cap on his head with broad turned-up band; he holds an eel-spear which is threaded through the convolutions of the *s* of *Wellis* and passes down into the water.

Below the picture is pencilled the name Whyttynton.

I may add that neither of the fragmentary catalogues of the Ramsey Library which are printed in the *Chronicon Ramesiae* (Rolls Series) is of late enough date to contain any note of our manuscript.

It belongs no doubt to the last quarter of the fourteenth century. It is in double columns of forty-two and forty-one lines. The hand is not bad, but not of the easiest. In one or two places, most notably on f. 39 *b* (p. 125), the ink has become seriously blurred owing to the presence of a bad spot in the vellum. There are two main volumes, the second being the *Piers Plowman*, in which several scripts appear. The text of the *de Nugis* is not certainly, though it is for the most part, in one hand. The aspect of the first few pages is different from that of the main body of the text: on f. 33 *a* there is a marked irregularity in the script. The rubrics are in a different style from the text. The verses on f. 5, *Vernat eques*, and the *Comedia de Geta*, are by a single scribe.

A contemporary of the scribe[1] has gone over the text and has inserted in the margin some omitted words and also some various readings. The latter are introduced with an *al.*, for *alias* or *aliter*, or perhaps *aliud exemplar* (*v. s. q.*). They are most considerable in the *Dissuasio Valerii ad Ruffinum* (pp. 143 sqq.), which we know to have been current apart from the rest of the treatise. It is reasonable to suppose that in this case the variants came from other copies and were not mere conjectures;

[1] I think the corrector was the scribe of f. 74.

and the same, I am inclined to think, applies to the bulk of the others.

The scribe has on the whole not dealt badly with the rather difficult text which he had to copy. An inspection of my foot-notes will give a sufficient idea of his proneness to error.

A leaf of our manuscript is gone after f. 7 (see p. 5); and one was wanting in its archetype further on (see p. 102). Possibly, too, another was gone near the end (see p. 218).

The following is Mr. Poole's description of the manuscript:

MS. Bodl. 851. Quarto. 208 folios. Presented by Cuthbert Ridley M.A., in 1601, along with MSS. Bodley 94, 365, and 603.

f. 1 contains the various press-marks assigned to the MS. at different times. The following is the ascertained order of them, kindly furnished by Mr. H. H. E. Craster, sub-librarian:

Probable order of entry.	*Press-mark.*	*Date.*
1.]	M. 5. 4. Art.	1601.
6.]	Y. 1. 14. Th.	cir. 1614.
5.]	Arch. B. 95	cir. 1625.
3.]	Arch. B. 52	cir. 1680.
4.]	Arch. C. 29	cent. xviii 1st half
2.]	MS. Bodley 851	1761

The MS. is numbered 3041 in the Catalogi MSStorum Angliae et Hiberniae of 1697.

f. 1 v. [*In a sixteenth-century hand.*]

Saepè sub incultis reperitur gemma lapillis,
Saepe cadus vilis nobile nectar habet.
Author iste de seipso
sic loquitur capite. 5.
Distinctionis 4ª. Nu-
garum curialium

In remotissima posteritate mihi faciet authoritatem antiquitas, quia tunc, ut nunc, vetustum cuprum praeferetur auro novello. &c. in eam sententiam. [See p. 158, ll. 17 sqq.]

f. 2. *A series of riddles. Inc.*:

Si capud est currit / ventrem sibi iunge volabit
Adde pedem comede / vel sine ventre bibe
} Muscatum

The last is

Simplex prelatus fuit odo þe gode vocatus
Pro bonitate modo manet in celestibus odo

At the side of the page are some English lines beginning

Be god & seint hillare
an clerk was full sar'.

f. 2 v. *Verses, &c., Latin and French, hardly legible near the top.*

e.g. Pauperis et regis communis lex moriendi

These are continued on f. 3, which ends

¶ Pro meritis vite dedit illi laurea nomen.
Detur ei vite laurea pro meritis.

ff. 3 v. *and* 4 *blank.*

f. 4 v. *Latin and English verses.*

Pedigree of affinity:

	tritavus | tritavia
Ends	trinepos | trineptis.

ff. 5 *and* 5 v. *are filled with hexameters, apparently the Miles gloriosus of Matthew of Vendôme. Inc.* Vernat eques iam prima genis lanugo susurrat.

f. 6 *blank.*

f. 6 v. Iste liber Constat Fratri Iohanni de WELLIS Monacho Rameseye.

f. 7. *Inc. In libro magistri Gauteri Mahap* [*Wright, de Nugis, p.* 1.] *Above the line* .D. p^{a}. *and in a modern hand* scripsit ista regnante Richardo 1°. ut ipse innuit. cap. 5°. Distinct. 5^{a}.

After f. 7 *a leaf is cut out. This was done before the present foliation was made. The work ends on* f. 72 v. *with* iudicabit iusticiam [Wright, p. 243]. *Then follows a rubricated table of contents ending on* f. 73 v.: *Explicit distinctio quinta libri Magistri Gauteri Mahap de nugis curialium.*

f. 73 v. *Causa Excidii Carthaginensium* [*in red*]. *Inc.* Narrat Flaccensius in hystoriis. *Des.* vt patet superius per ordinem. *After which there is a blank of more than three lines.*

f. 74 (*in the same quire*). *Inc.* Porro sobrios viros / iuniores fratres / principes cocorum consequenter intitulas. *Des.* non attendant (f. 74 v.).

Followed immediately, in a different hand, by Quis meo capiti dabit effundere?

Des. f. 75 v. (*after two pages filled with other matter*) ut spretis infimis letemur superis reatus dona veniam. Explicit processus martiris Ricardi scroup Eboracensis archiepiscopi [= *Wright, Political Poems*, 2. 114–118].

Ff. 75 v., 76 *contain* Examinacio sacerdotum propter concubinas. *Inc.* Olentes presbiteros omnes excitantes, *with a line above* Nouus rumor Anglie *deleted.* [Cf. *Wright, Poems of Mapes*, p. 180.]

f. 77 *blank* (*some scribbling*).

f. 78. *Inc.* Venus vrit lubrica. Ave pulcra pelle pulpa. *Des.* f. 80 Dapibus ambrosiis.

f. 80 v. *Inc.* Sit deo gloria laus benedictio. *Des.* f. 81 v. Nec dolor coniugis habet remedium. (*Wright, Poems of Mapes*, pp. 77 ff. *There are many variants. Lines* 77–112 *are placed after line* 164. *Then after a different stanza follow lines* 121–140, 145–152. *Then a new stanza, followed by lines* 165–172, 177–180, 173–176, 181–200. *Lines* 201–212 *are absent.*)

f. 81 v. *Inc.* Si quis cordis et oculi. *Des.* occasionem oculo. (*Wright, Poems of Mapes*, 93–95.)

Col. 2 *is headed: Versus Magistri Michaelis Cornubiensis contra Magistrum Henricum Abrincensem coram domino Hugone abbate Westmonasterii et aliis.*

Inc. Archipoeta vide quod non sit cura tibi de.

Des. Vt ratis in cautem minus in me scribe tu autem [*sic*] [f. 83 v. col. 1].

f. 83 v, col. 1. *Coram Magistro H. de mortuo mari officiali cantuariensis archiepiscopi. Inc.* Quid me sollicitas quia sollicitudine citas.

Des. Arcas certamen tamen hoc deus ampliet aurem [f. 85, col. 1].

f. 85, col. 2. *Coram domino electo Wintoniensi et episcopo rofensi.*

Inc. Pendo poeta prius te diximus archipoetam.

Des. Vi sis conductus ductus fur ad fora lucro [f. 89, col. 1].

f. 89, col. 1. *Inc.* Pergama flere nolo fato donais [*sic*] data solo.[1]

[1] Cf. Ward's *Catal. of Romances*, i. 27 ff.

Des. Vltro pugnatur fit machina troia crematur. *Explicit excidium Troię* [f. 90, col. 2].

f. 90, col. 2. *Prophecia cuiusdam de Domino Edwardo rege Anglie tercio post conquestum.* [*Above the line, in a modern hand,* Scilicet Jo. de Bridlington.] *Inc.* Febribus infectus [*as in Wright's Political Poems,* i. 128, *omitting the Expositio*]. *Des.* carmina pendo [f. 94 v.= p. 211].

f. 94 v., col. 1. *Inc.* Gamlen carnaruan anglis natum dabit agnum
Qui dum senuerit tunc leopardus erit.

[*Eighteen lines, ending*]

Hinc terrena spuens sanctus super ethera scandit.

f. 94 v., col. 2. *De babione et croceo domino babionis*[1] . . . *Inc. Incipit prefacio in libro babionis.* Me dolor infestat foris intus iugiter omnis. *Des.* Sunt incredibilis uxor alumpna cliens [f. 97 v., col. 1]. (*Wright, Early Mysteries.*)

f. 97 v., col. 2. *Speculum Burnelli merito liber iste vocatur*
Quomodo sub specie stultorum vita notatur.

Inc. Suscipe pauca *as in Wright, Anglo-Latin Satirical Poets,* i. 11, *but omitting lines* Fluctuat in dubiis, *p.* 97, *to* magnificare solent, *p.* 125. *P.* 129 *is followed by p.* 124 Hinc est quod *to* magn. solent, *p.* 125.

Then follows (f. 114, col. 2) Obfuit augmentum, *p.* 126, *to* deficiuntque cito, *six lines on. After this*

Talibus exemplis . . . spreta iacent.

Then: Burnelli dicta multo modamine ficta
Spernere qui querit semper asellus erit (f. 114, col. 2).

*Then Moralitas speculi Burnelli. D*ilecto in xp̄o [*the Prologue, as on pp.* 3–10].

Des. cauteriam admittunt. Explicit Amen (f. 115 v., col. 2).

—

f. 166. *Inc.* Corda superborum Scotorum destrue xp̄e [*as in Wright's Political Poems,* i. 42].

Des. Spes tua conamen victoria lux releuamen [f. 116 v., col. 2: *collated by Wright*].

[1] See *Hist. Litt. Fr.* xxii. 48.

f. 116 v., col. 2. *Inc.* Francia feminea pharisea vigoris ydea [*as in Wright's Political Poems*, i. 26–40].

Des. Gloria solamen sit x^{c} in omnibus amen.

Explicit.

Three lines beginning O iuger [?] intrusor et sancte sedis abusor [*end of f.* 118, *col.* 2].

f. 118 v. *Apocalipsis Magistri Galteri Mahap super vita et moribus personarum ecclesiasticarum.*

Inc. A tauro torrida. *Des.* fecisset lubrica [f. 120, col. 2, *as in Wright, Mapes' Poems*, 1–20].

f. 120 v., col. 2. *Inc.* Que noua prava nimis peiora nouissima primis (*four lines*).

Inc. Incipit comedia de geta. Prologus. [C]armina composuit voluitque placere poeta. (*Vitalis of Blois, Wright, Early Mysteries*, 79 : *Hist. Litt.* xxii. 41.)

Des. Birria gota (Geta) hominem se fore queque (cuncta) placent [f. 123, col. 2].

f. 123 v. *blank.*

f. 124. *Inc.* In a somer sesoun wen softe was the sonne. [*The handwriting changes on f.* 139.] *Des.* To vs and alle cristin ! god leue it so be falle amen. *Explicit vita et visio Petri Plowman* [f. 140 v.]. [*See Skeat's Introd., p.* lxxi.]

f. 141. *Inc.* Thus y robed in rufset [*Piers Plowman, pass. xi. of the C. text*].

Des. tyl y gan a wake. Explicit passus secundus de Dobest [f. 208].

f. 208 v. [*Three lines scribbled, deleted partially.*]

Celerarius vj s & viij d.

Prior sancti Yuonis iij s. & viij d. [*with other entries*].

At the foot is written Non est in mūdo. [*End of volume.*]

In the front board is a portion of an account relating to Ramsey. At the end are two leaves besides that glued to the board; they seem to contain parts of a legal treatise.

I see no reason to doubt that the John Welles who owned our manuscript was the rather famous John Wells, monk of Ramsey Abbey, and opponent of Wycliffe, who for thirteen years

was 'prior studentium' at Gloucester Hall, the Benedictine College of Oxford, and died at Perugia in 1388. This man studied at Gloucester Hall and proceeded D.D. in 1377. His opposition to the Wycliffite circle is the distinguishing feature in his career. Two stanzas in a song on the Council of London in 1382 (Wright, *Political Poems*, i. 260, Rolls Series) give a lively description of him:

Tunc primus determinans est Johannes Wellis
Istos viros reprobans cum verbis tenellis
Multum conversatus est ventis et procellis;
Hinc in eius facie patet color fellis.
With an O and an I, in scholis non prodest
Imago faciei monstrat qualis hic est.

Hic promisit in scholis quod vellet probare
Wyclif et Herford simul dictis repugnare;
Sed cum hic nescierat plus argumentare,
Nichol solvens omnia iussit Bayard stare.
With an O and an I, Wellis replicabat;
Sed postquam Nichol solverat, tunc Johannes stabat.

Wycliffe is quoted (in *Fasciculi Zizaniorum*, p. 239) as styling him 'a certain black dog of the order of St. Benedict'. On p. 117 of the same volume he is found subscribing the sentence of William Berton, Chancellor of Oxford, condemning the Wycliffite doctrine of the Eucharist.

In July, 1387, he was sent as procurator by the presidents of the English Benedictines to Urban VI to plead for the release of the learned Norwich monk, Cardinal Adam Easton. His commission is printed in Raine's *Letters from Northern Registers* (p. 423, Rolls Series). He was unsuccessful in his mission and died, as has been said, at Perugia in 1388. He was buried in the church of St. Sabina there, according to a note printed by Tanner from the Cotton MS. Otho. D. VIII. The

portion of the manuscript in which this note occurs contains a chronicle of Ramsey Abbey.

Works are attributed to him by Bale. In the *Index* (p. 263) we have :

De socii ingratitudine lib. i. *Inc.* Salutem quam meretur aut mereri poterit? qui grato ingratus diligentem non di(ligit);

and

Epistolas quoque scripsit, ea etate eloquentes, 1368.

The source is given as *Ex epistolis quorundam monachorum* (by which is meant a collection of letters of monks of St. Alban's).

In the *Scriptores* (vi. 82) Bale adds to the above the following :

Pro religione privata lib. 1.
Super cleri praerogativa lib. 1.
Super Eucharistiae negotio lib. 1.
Contra Nicolaum Herfordium lib. 1.

and

Contra Wicliff . de religione perfectorum.

The reference in Wood's *Hist. et Ant. Oxon.* i. 189 adds nothing save the opening words of the tract against Wycliffe.

Traces of acquaintance with the *de Nugis Curialium* in contemporary or later mediaeval writers are exceedingly scanty. Giraldus Cambrensis tells several of the same anecdotes as Map, but his language shows no sign of being borrowed. Peter of Blois treats some of the same themes. In Ep. 14 he dwells on the miseries of the courtiers who accompanied Henry II on his progresses. He calls them *milites Herlewini*, a striking coincidence with Map (pp. 13, 186), but not necessarily more than a coincidence. In Ep. 95 he speaks, as Map does (p. 6), of the excesses of the *Iusticiarii errantes vel itinerantes*, the *forestarii* and *vicecomites* : again a topic quite likely to occur to two authors independently of each other. In Ep. 79, it is true, he borrows copiously from the *Dissuasio Valerii ad Ruffinum* (taking from it

the instances of Phoroneus, Marius and Metellus, Lucilia and Livia, Deianira, Valentinian, Canius, Pacuvius), but we know that the *Dissuasio* was current before and apart from the *de Nugis*. A perusal of Peter's letters leaves me with the impression that he had never seen the whole treatise.

It would be absurd to generalize from so very fragmentary a knowledge of English mediaeval literature as I possess. All I can say is that I can adduce no single instance of use of the treatise before the seventeenth century. Higden in the *Polychronicon* no doubt includes Walter, Archdeacon of Oxford, in his list of authorities, but there is nothing from the *de Nugis* in his text. Possibly he regarded Map as the author of the versified *Itinerarium Cambriae*, which he quotes almost *in extenso*.

No English mediaeval library catalogue contains an entry identifiable with the *de Nugis*. Neither Leland nor Bale had ever seen it. In short, its appearance in 1601 in the Bodleian Library seems to have been practically its first introduction to anything that could be called a public. It must soon have attracted some attention. Richard James made extracts from it and a transcript of it, now contained in Bodley MSS. James 14, 31, 39.[1] Camden makes a few quotations from it in the

[1] MS. James 14 contains the extracts, on ff. 81–136. They begin with Dolendum nobis est (3^{7}) . . . multiplicatus (4^{11}), continuing with Hos Hugo (5^{19}) . . . non deleuit (5^{28}). Non dico quin (6^{3}) . . . aciem (6^{6}). Mittit etiam (6^{15}) . . . tenere nequeo (8^{23}). James sometimes epitomizes in a very few words the portions he omits: very occasionally he gives an illustration, e.g. on 'French of Marlborough (246^{30}) he writes in the margin 'And french she spoke moste fetously / After the scoole of Stratford at Bow. Chaucer in descriptione priorissae'. His last extract ends p. 136 et insaniorem partem (254^{2}). It is followed by extracts from the *Apocalypsis Goliae* and other Goliardic poems.

MS. James 39 contains the first part of a full transcript of the text, prefaced by the note of ownership of John de Wellis and a brief description of the pictorial device accompanying it. This volume goes as far as Dist. IV. i (140^{5}) linx penetrans.'

MS. James 31 contains the remainder of the text, beginning: omnia exicio propriae

Britannia, e.g. ed. Gough, 1806, i. 166, 267, 382: the last is borrowed from him by Burton (*Anatomy*, Part III, Sec. 2, Mem. 3, Subs. 4). Archbishop Ussher printed, in his book *de christianarum ecclesiarum successione et statu* (*Opp.* ii, p. 244), a portion of Dist. I. xxxi (pp. 60, 61) on the Waldenses. Several notes in the same work show that he had read a good deal of the manuscript. The interesting letters of Sir Roger Twysden in 1666 and 1669, mentioned first in *Notes and Queries* (1849, i. 76), and subsequently printed by Wright in his Preface, show that some scholars were alive to the interest of the text: 'they say there is many stories of good worth, fit to bee made publick, in it.'

I have no doubt that between Twysden's date and the publication of Wright's edition in 1850, a number of references to the *de Nugis* would be discoverable: I have as a matter of fact found none, even in the works of Thomas Hearne.

In 1850, as has been said, the *editio princeps* was produced for the Camden Society by Thomas Wright. It will, I think, be worth while to quote from his Preface what little he says about the manuscript and about the preparation of his edition.

> The manuscript is written in a very crabbed hand, and is filled with unusual contractions, which are often by no means easy to understand. In producing the present edition, I have had to contend with many disadvantages; the practice of the Bodleian Library, which does not allow its manuscripts to be lent out on any conditions, has rendered it impossible for me to collate the text myself with the original, and

gentis, down to the end. It is followed by the capitula. Then follow: Improperium cuiusdam in monachos ex MS. Bibl. Bodl. Turstano . . . Ebor. Archiep. T. Stampensis—et vivat de communi quod deus est. and: Fragmentum narrationum ex MS. Bibl. C.C.C. Oxon., namely the stories in MS. C.C.C. Oxon. 130, of which two are printed in this volume, p. 261. Hardy (*Materials*, ii. 485) mentions another manuscript, 'Olim Clarendon 78,' but this is a mistake. From *Cat. MSS. Angl. et Hib.* (iii. 14) we see that the book only contained a Mapesian poem.

it has not always been in my power to consult, in cases of difficulty, scholars on the spot in whose opinion I could confide. In the latter portion of the work I have been more fortunate, and I have to acknowledge the kind attention and service in this respect which I have received from the Rev. H. O. Coxe, one of the librarians of the Bodleian Library, and the Rev. W. D. Macray, of New College. The difficulty I found previously in obtaining a satisfactory collation, combined with some other circumstances, has been the cause of a very considerable delay in the publication of the present volume, which was commenced several years ago.

To the delay just alluded to must be attributed any slight difference in the system of editing the text which may chance to be discovered between the earlier and latter parts of this volume. My principle has been to correct all those accidental corruptions of Latin orthography which arose merely from the ignorance or carelessness of monkish transcribers, but to retain most of those which were strictly mediaeval forms; and I think that perhaps in the latter part I have carried this process of purifying a little further than at first was intended. The business of an editor is to present his text, while he preserves its correctness, in a form as intelligible as possible to the general reader. With this principle in view, I have not hesitated to correct the corruptions of the manuscript, when that correction appeared evident, and I have added a few notes for the purpose of making the text somewhat more intelligible to those who may not have the advantage of an extensive acquaintance with the Latin literature of the middle ages. These notes might perhaps have been made more numerous; but for this deficiency, and for any errors of the text which may have escaped me, I must throw myself upon the indulgence of the reader.

THOMAS WRIGHT.

Brompton, Nov. 1850.

It is certainly the case that Wright's text is perceptibly more correct towards the end of the Work. The earlier portion is disfigured by a number of what seem easily avoidable blunders. Yet I think that, considering the conditions under which he

worked, he deserves praise and not blame for the sum of his achievement. It would be ridiculous for me to pretend that I do not think my own text is better than his ; but if I had had to depend upon even the best of transcripts, I am certain that many errors and faults—of which I hope there are now but few —would have survived in my pages.

As a matter of fact I have had the very great advantage of using a complete 'rotograph' of the treatise which has been procured for me by the kindness of the Delegates of the Clarendon Press ; and by its help, coupled of course with personal consultation of the manuscript, I have been able to eliminate a great many errors from the old text. I believe that the student now has before him a record, complete in all essentials, of what the manuscript presents. I say, in all essentials, because I have not, except in the fewest possible cases, recorded the abbreviations. These are copious, as is usual in manuscripts of the date of this one. To have indicated the expansion of them by any typographical device would have entailed producing a quite unreadable page, and would have been a piece of pedantry in which, I hope, no scholar would have acquiesced.

In the matter of spelling I have implicitly followed the manuscript, with its tricky use of *u* and *v*, its disregard of diphthongs, and all the other features which it is reasonable to expect in a fourteenth-century copy of a twelfth-century text. I believe it will be found that I have not been quite perfectly consistent in my expansions of abbreviations, in that I have sometimes written *quod* and sometimes *quia* ; I have also sometimes expanded *mi* as *mihi* (not *michi*), and have possibly treated *nichil* in a similar fashion. I hope confession of these shortcomings (the only ones of the kind of which I am conscious) will be taken as sufficient to condone them.

The punctuation, on the other hand, is my own. The manu-

script has a system, and a very elaborate one, which may be best indicated by a transcript of a few lines :

(p. 202) Domine / nos rei ueritatem scimus / Sed tu nobis tam austerus es / et tam hispidum nobis dans supercilium ? ut que vera scimus‘ pre timore tuo dissimulare oporteat / Mansio tua / et biblis quam hic queris ? est rauenne / Si vobis non displicet ? eamus ut illic inuenias ? quod te credis hic uidisse /

I do not suppose that any one who wishes to make a study of the text would have welcomed the preservation of these highly confusing marks.

I have not hesitated to emend, or to introduce my emendations into the body of the text, when I felt confident of their correctness. The reading of the manuscript is, of course, always recorded in the foot-notes. I think it allowable, at this point, to put together a selection of passages in which I think that I have, either by recovering the reading of the manuscript, or by emendation, materially improved the text.

PAGE	LINE	
2	2	uannus. MS. manus.
	5	et e conuerso. W. et ergo.
	13	fit causa. W. fit tam.
	18	decipula. W. decupla.
4		The punctuation of cc. i (*fin.*)–v differs much from that of W.
7	1	iusticiis . . . immiciores. W. inscitiis . . . immunitiores.
8	21	modici numeri. W. modici verni.
12	29	quin. W. quidem.
13	1	me. W. vis.
	16	modicitate. W. non dimidiatae.
16	19	qua. W. gravi.
	20	attemptant. W. acceptant.
	26	animaduerterent. W. arma ducerent.
18	3	stimulis. W. simul.

PAGE	LINE	
18	24	nunc. W. nec.
19	19	strenuo. W. facundo.
21	8	turpauerunt. W. crepaverunt.
24	2	innaturalius. W. did not decipher it.
	6	Unde cum. W. Unam tamen.
25	3, 4	necessarium. W. victum.
	24	nec. W. nisi.
26	6	pruritus. W. penitus.
	9	procurauit. W. praecavit.
27	28	assunt ibi. W. assenti.
30	18	vim. W. pacem.
34	11	conualescentibus. W. qualescunque.
	20	sanctumque senatum Romane curie. W. suumque senatum ratione curiae.
36	30, 1	quod turpe. W. quia tempore.
37	15	semite. W. stricte.
42	20	Attamen seudo-prophetas. W. actum. Pseudo-prophetas. Cf. 55. 11.
45	27	sine causa proscribunt. W. sumtam praescribunt.
46	8	sine causa. W. sive tam.
	9	Nero. W. vero.
47	32	sine murmure. W. summi ratione.
49	23	si cibi parcitas. W. si tibi peccas.
54	15	potest. W. prout.
55	25	in necessitate unccionis uel uiatici. W. in nec. mittendi viatici.
57	1, 2	inualueruntque. W. maluerunt quia.
58	2, 3	In Normannia non apparent. W. in Normanniam. Apparent.
60	17	cifo. MS. in quo.
64	1	racionem *supplied.*
65	23	habui. W. hujusmodi.
67	20	precatrici. W. peccatrici.
71	27	Austcliue. W. Austeline.
73	13	Deheubard. W. de heulard.

PAGE	LINE	
74	19	in termis. W. interius.
75	12	deuia. W. Denis.
78	19	in cunis. W. in cujus.
79	8	ecclesie. W. culeriae.
86	27	lacrimis. W. Latinis.
91	3	per uerbum. W. puerulum.
122	1	per estum interceptus. W. perstans in terris.
142	2, 3	inmaniores . . . a manibus. W. in amores . . . amantibus.
171	30	vitrici. MS. victrici.
181	5	hominium. W. homini.
183	27	militum. W. aulicum.
196	28	vincat. W. nunciabatur.
206	1	nolo tamen. W. volo et amem.
	15	Actis. W. Anno.
207	31	mimus. W. minus.
214	7, 8	quidam ex bonis 'Voca Stephanum'. W. quidam ex bonis vota steph.
223	7	ueautur *or* ueautre. MS. neantur.
229	24	superatur. W. pater.
235	15	omnia. W. Anima.
248	15	se cun(c)ta. W. secunda.
253	9	cel⟨er⟩ique. W. coelique.

In the above selection—a very small one—I have picked out a fair number of specimens from the earlier pages, and, from the latter part of the book, a few only, representative of the places where the sense is materially affected. Any one who cares to examine Wright's text will easily add to their number. There are, besides, places in which gaps have been filled up, and very many in which the punctuation and division of sentences has been completely changed. Puzzles and corruptions remain, of course; but I do believe that the present text is a great deal more readable than the former one.

The only other edition known to me of any part of the text (save the *Epistola Valerii ad Ruffinum*) is the series of extracts in *Monumenta Germaniae Historica*, *Scriptores*, vol. xxvii, pp. 61–74. These were collated with the manuscript by Dr. F. Liebermann, but some errors escaped even him. The passages are as follows, reference being made to the present edition :—

	PAGE
Dist. I. xi.	15^{22-28}.
xvi.	25^{10}–26^{14}.
xxiv.	37^{10}–40^{24}.
xxix.	56^{19}–57^{3}.
xxx.	58^{3}–59^{16}.
xxxi.	60^{2-9}.
	60^{22}–61^{15}.
xxxii.	62^{19-24}.
Dist. II. iii, iv.	65^{15-18}.
v.	67^{15-18}.
	67^{26}–68^{10}.
xvii.	81^{2-5}.
	$81^{25, 26}$.
	82^{3-19}.

	PAGE
Dist. II. xvii.	$83^{3-6, 8-10}$.
	85^{17-19}.
xxiii.	95^{11}–96^{10}.
xxix.	101^{2-4}.
Dist. IV. i.	138^{13}–139^{1}.
xi.	176^{24}–183^{5}.
xiii.	185^{18-23}.
	186^{2-5}.
Dist. V. i.	203^{17-21}.
v.	220^{26}–221^{6}.
	225^{9-25}.
	228^{26}–229^{10}.
vi.	238^{26}–240^{17}.
	243^{12-30}.

The range of Map's reading, as attested by his quotations, is not inconsiderable. He is, to begin with, saturated with the language of the Latin Bible. The borrowed phrases are noted in my margins so far as I have been able to detect them; but it is certain that I must have missed some. Biblical turns of language are employed by him on the most unexpected occasions, and sometimes display his impish humour in a rather shocking fashion.

On two occasions he quotes Office Hymns. Of older church writers he cites by name Augustine, Jerome, and Gregory; and makes tacit use of Jerome's treatise against Jovinian. The writers nearer his own time may be laid under contribution

more copiously than I have seen. Those to whom there are plain allusions are Hildebert, Bernard, Geoffrey of Monmouth, Peter Comestor (the *Historia Scholastica*), the *History* of Pseudo-Turpin, not to mention the unidentified romances and sagas from which many of his longer stories are supposed to be derived.

More general interest attaches to his use of ancient secular authors. Of the poets Virgil, Horace, and Ovid are the favourites. He has also read Terence, Juvenal, Persius, Martial, Lucan, Pseudo-Cato, Claudian, and perhaps Statius. There are traces of the use of works of Cicero, of Caesar, Pliny, Solinus, Quintilian, Gellius, Apuleius, Martianus Capella, and express quotations from Boethius, Porphyry, Macrobius. An allusion to Tacitus (p. 45) is likely to be delusive : one to Livy (p. 204) is shadowy.

In addition to verbal citations account must be taken of the facts and names with which Map shows an acquaintance. He is familiar with a great deal of mythology, largely, no doubt, through the medium of Ovid's Metamorphoses : he has read of Alexander the Great, of Numa, perhaps in the *Fasti*, of Scipio, of Catiline, of the death of Julius Caesar, and of Nero and Vitellius. It is possible that for this knowledge he may depend upon Sallust, upon Suetonius, and upon some general history like that of Orosius.

It is natural to suppose that he was familiar with at least the *Policraticus* of John of Salisbury, since he has borrowed the second title of that work as the sole title of his own. I have not been able to find that he has done more. The habit of classical allusion is common to both writers : one, at least, the story of Cicero and Terentia (p. 150), is told by both, but I cannot see that Walter has copied it from John.

I append a list of the sources, other than Biblical, to which I have found allusions in the text of the *de Nugis curialium*.

Though I am far from supposing that it is complete, I doubt if the researches of future students will add any names of importance to it.

Apuleius, cf. 177[3].
Augustine, *Conf.* 1, (?64), 248.
ps.-Aug. *Sermon*, 152.

Bernard, *Epp.* 38.
Boethius, *Cons. Phil.* 1, 253.

Cato, *Disticha*, 230.
Caesar, *Bell. Gall.*, cf. 53.
Cicero (*Auct. ad Herenn.* 51).
de Oratore, 151.
de Senect., cf. 150.
pro Archia, cf. 203.
Claudian, *in Eutrop.*, 7.
in Ruf. 139, 141.
Clement, *Recogn.* 156[5].

Didache, cf. 146[18].

Gellius, 151, 152, 153.
Geoffrey of Monmouth, 140, 221[1].
Gregorius, S., 24.

Hildebert, 24.
Horace, *Odes*, 1[16].
Sat. 4, 53, 80.
Epp. 26, 45, 144, 148, 211, 254.
A. P. 4, 27, 115, 142, 158.
Hymns, 1, 37.

Jerome, *Epp.* 35.
in Iovin. 150, 152, 155.
Juvenal, 52, 102, 142, 158, 197.

Livy, cf. 204[10].
Lucan, cf. 23[27], 203[15], 204.

Macrobius, *in Somn. Scip.* 249.
Martial, 141, 142, 151, 159.
Martianus Capella, 156.

Ovid, *A. Am.* 46, 65, (137), 244.
Am. 6, 102.
Her. 45.
Met. 14, 61 *et al.*

Persius, 9, 53.
Petrus Comestor, *Hist. Schol.* 3[16], 50, 150, 168[29].
Pliny, *N. H.* 3, (124).
Porphyrius, *Isagoga*, 1, 249.

Quintilian, cf. 151.

Solinus, 124.
Statius, cf. 167[19].

Tacitus, *Agr.*, cf. 45[12].
Terence, *Eun.* 49; *Phorm.* 12.
Turpin, *Historia*, 101.

Unknown, 119[18], 215[5].

Virgil, *Ecl.* 34, 36, 41, 61, 135, 142, 148.
Georg. 2, 85.
Aen. 11, 69, 88, 99, 113, 116, 209, 217.
Vita Antonii, 79.
Vita Cadoci, cf. 72.
(Vita Haroldi, cf. 217.)

As to the plan and date of the *de Nugis*, nothing can be clearer than that there is no plan, and that the work was jotted down at various times, as the fancy struck the author. He himself says (140[26]) 'Hunc in curia regis Henrici libellum raptim annotaui scedulis'. He undertook it, he says, at the instance of one Galfridus (13[1]), who had asked him (18[12]) to put down in writing sayings and doings hitherto unrecorded, or anything conspicuously remarkable that had come to his knowledge. Wright (p. x) will have it that Galfridus had asked him to write a poem, but I think the 'poetari' of 17[32] and the 'philosophari' of 13[4] are synonymous, and merely signify literary composition. At any rate Map, on p. 18, assumes that he is doing in this work what he had been requested to do.

There are numerous and discrepant notes of time in the book, which I will attempt to collect.

Dist. I. ix. 5[28]. adhuc nunc post mortem suam (*sc.* Henrici II). After 1189.

xi. 15[25]. anno primo coronacionis nostri regis Henrici. Possibly in Henry II's lifetime.

xii. 16[4]. Portingalensis rex qui nunc uiuit. The king is not named, and the reference is doubtful.

18[20 sqq.] Gilbert Foliot, bishop of London, 1163–87.
Bartholomew, bishop of Exeter, 1162–86.
Baldwin, bishop of Worcester, 1180–5 (?).
This seems to give a date between 1180 and 1185.

xiii. 19[4]. Gischard of Beaulieu, father of Imbert, 'cui nunc cum filio suo conflictus est.' Doubtful to me.

xv. 21. In or just after 1187.

xxii. 33[20]. Reginald, bishop of Bath: after 1174.

xxvi. 34[22]. The Lateran Council: 1179.

xxvii. 55[20]. Gilbert of Sempringham, 'qui adhuc superest . . . centennis aut eo amplius.' He died 3 Feb., 1189.

xxviii, xxix. 56[10, 19]. Henry II is spoken of as alive.

Dist. I. xxx. 58^{9}. William, archbishop of Rheims (1176–1202), told a story to Map.

Dist. II. ii. 65^{8}. Map told a story to Hamelin, abbot of Gloucester (d. 1179).

iii. 65^{21}. Map was present at Limoges in 1173.

65^{29}. Johannes Albaemanus, at that time (1173) bishop of Poitiers, 'qui nunc est Lugdunensis archiepiscopus.' He was translated to Lyons in 1181, and resigned in 1193. This, then, was written down after 1181.

vii. 69^{6}. Girard la Pucelle began his teaching career at Paris in or about 1160.

xviii. 85^{20} etc. The chronology of this chapter is badly confused, but it appears to have been written after 1185: Lucius III (d. 1185) seems not to be the reigning pope (86^{14}).

xxiii. 95^{13}. Map knew Thomas à Becket as chancellor: i.e. before 1162.

xxvii. 99^{27}. Gilbert Foliot is bishop of London (1163–87): also 158^{28}.

xxviii. 19. 'In the time of Roger, bishop of Worcester': Roger died in 1180.

Dist. IV. i. 139^{3} sqq. Map 'wrote this page' at Saumur in June, 1182 (really 1183). Wright (pp. ix–x) misrepresents this passage: 'he says that he is writing on St. Barnabas's day (the 11th of June), the same day on which the young king Henry died in 1182, evidently looking back to that event as being some time past.' But what Map really says is that Henry died at Martel, 'mense quo hanc paginam apud Salmurum scripsi, die S. Barnabe apostoli, anno . . . 1182 (*sic*) et sue natiuitatis 27°.' The plain meaning is that Henry died on June 11, and Map heard of it at Saumur later on in the same month. The year is wrong in the text.

139^{31}. 'hodie,' Henry II has commanded the young king's body to be moved from Le Mans to Rouen. The *Chron. Rothomagense*, cited by Stubbs on *Benedict of*

Peterborough, i. 304, dates the burial at Rouen on July 22. Thomas Agnellus (in *Rad. de Coggeshall*, Rolls, p. 270) says that the body lay at Le Mans for thirty-four days. Map seems to be writing before the actual removal of the body, but after the order had been given. This will suit the end of June or beginning of July, 1183.

Dist. IV. ii. 140[26]. Map wrote this book by fits and starts at the court of Henry II.

v. 158[28]. Gilbert Foliot is now very old and nearly blind.

x. 176[19]. The sixth bishop of Hereford since the time of Alnodus, who bequeathed Ledbury North to the see, temp. Will. I, is now reigning.

xi. 183[2]. 'nunc hodie . . . electus est Lucius papa successor Alexandri tercii, qui (Lucius) fuerat anno preterito Hubaldus Hostiensis episcopus.' Lucius III succeeded in 1181.

xiii. 186[14, 18 etc.] The first year of Henry II appears to be long past.

Dist. V. iii. 206[15]. The year 1187 is mentioned.

218[12]. Henry II 'qui nunc regnat' before 1189.

225. Reminiscences of 1179 when Map was on the way to the Lateran Council.

vi. 237[10 sqq.] Written after the death of Henry II who had reigned thirty-six years.

238[20]. Geoffrey Plantagenet is archbishop of York: he became so in 1191. His quarrels with his canons have begun.

241[11]. Richard I is king. The murder of the Marquis of Montferrat (Conrad, not Boniface) was in April, 1192.

241[17]. Henry II seems to be still living.

243[17]. Richard I 'qui nunc regnat'.

246[18 etc.] Geoffrey Plantagenet is perhaps not yet archbishop.

vii. 253[18 sqq.] 'regis nostri . . . Henricum secundum dico.' Before 1189.

Thus the earliest personal reminiscence recorded by Map seems to be the conversation with Thomas Becket as Chancellor, an office which Becket resigned in 1162.[1] The latest incident is the murder of the Marquis of Montferrat in 1192. Parts of Dist. I date from before 1185 (cap. xii): in or just after 1187 (cap. xv); before 1189 (cap. xxvii). Of Dist. II we can only say that it was written after 1181. In Dist. III there appears no indication of date. Dist. IV was in part written in 1183 (cap. i), and in part in 1181 (cap. xi). It also contains the Epistle of Valerius, which we know to have been an earlier work of Map's. This distinction, then, has some claim to be regarded as prior to the others in date. Dist. V was written partly before Henry II's death (capp. v, vii), and partly in or after 1192. When I say 'written', I mean 'put into its present form'. Allowance must be made for revision and for insertions of incidents later than the main body of the text. The remarks about Richard I on pp. 241, 243 (and probably those about Geoffrey Plantagenet on p. 238), have some appearance of being insertions of this kind; for we see that part of the chapter in which they occur is of earlier date than the events which they record.

The date of compilation, then, may be placed in the years 1181 to 1192 or 1193.

The plan, as I have said, is to seek. Beginning with an invective, as it may be called, against court life, Map groups round that the stories of Herla and of the king of Portugal. The idea of 'making a good end' by retiring from the court to live in peace, suggests the stories of monks who left the cloister. Then comes a break.

The news of the capture of Jerusalem by Saladin leads him

[1] Unless we insist on the words (237^{18}) 'Vidimus inicia regni sui', which may take us back to 1154.

to a lament on the vices of the age. Is there a hope that all the religious activities of the monastic orders, old and new, can avail to palliate these? Forthwith he is launched upon a disquisition on the origin and decline of all the orders of his day, including the military. He devotes most of his space to his *bêtes noires*, the Cistercians, and has begun to recapitulate, when, at 56[4], there is a marked and sudden break. After a single sentence about the Carthusians, he says in effect: 'After all, all the numerous ways of following the simple life in externals seem ineffective. King Henry dresses splendidly but is humble of heart.' This mention of Henry II suggests the topic of that king's zeal against heretics. Heretics are the topic of the next few pages. The story of three remarkable hermits, dragged in rather awkwardly, leads over into Distinction II, whereof the first seven chapters deal with good men of his own time. The next real break begins, I think, with cap. viii. The Welsh are quite suddenly introduced, and a Welsh folk-tale brings with it several other stories of the same kind. The tales of Gado and of the Byzantine emperors, which come next, seem quite detached; but that of Gillescop (cap. xix) affords a natural means of return to the topic of the Welsh, and this to a second series of folk stories. The tale of the Three Counsels (unfortunately imperfect) is not led up to by any transition from the previous chapter, but the note which follows it does serve to introduce Distinction III, which consists simply of a short preface and four romantic stories. Distinction IV, as we have seen, has some claim to be regarded as the earliest portion of the work. It may have been intended at one time to stand first in order. The prologue is compatible with this idea: and twice (140[29], 142[10]) the work is spoken of as a 'libellus'. The salient feature, too, is the *Epistola Valerii*, now first, perhaps, emphatically claimed by Map as his work; a piece which has very much the appearance

of a rhetorical exercise in which a young writer has striven to concentrate evidence of his wide knowledge and reading. There is a very forced transition from it to the tale of Eudo; and the connexions which are managed between the succeeding stories, though sometimes ingenious, are not more natural. Three of the stories (vii, viii, x) are also told in Distinctions I and II; possibly one ought to say, told over again. The last in the Distinction, that of Sceva and Ollo, is quite detached. It has the air of being the plot of a comedy or narrative poem.

It is the professed object of Distinction V to show that modern times have produced heroes as remarkable as those of antiquity. Accordingly, after some stories taken from the older English history, Map settles down into personal reminiscences of 'kings he has met'. The end of these reminiscences is singularly abrupt, but there is no reason to suppose that they are imperfect.

The conclusion of the whole, a recapitulation in a condensed form of chapters i–ix of Distinction I, is curious and rather pointless. The few allusions to contemporary events which it contains show it to have been written before the death of Henry II.

By way of elucidating the text I have added a few notes. But I have not attempted to reproduce in them the matter of Wright's foot-notes, many of which identify and assign dates to the persons mentioned. My notes give some additional references to sources, and some corrections of the text. They also mention literature bearing on the subject, attempt to explain difficult passages, and call attention to unexplained puzzles. The index of noteworthy words serves to a modest extent as a glossary, in that I have added the English equivalents of the more obscure words. In that of proper names I have attached dates to a good many of the names, thus preserving part of the information contained in Wright's notes.

I have, however, from the first renounced all efforts to compile a full commentary upon the text. I am not equipped with sufficient knowledge of mediaeval Latin, of history, or of romance and folk-lore to be able to contemplate such an undertaking. I only aspire to put a valuable document into such a condition that experts may be able to use it with ease and confidence.

The epistle of Valerius to Ruffinus against marriage which forms Dist. IV. iii–v, was, as Map tells us (p. 158[8]), circulated separately before its incorporation into the complete work. It was current anonymously, or rather, most people failed to recognize that by Valerius Walterus was meant, and accordingly the credit of authorship was denied to Map. Of this first edition —if it may be so called—of the epistle many copies exist, both separate and accompanied with commentaries. Only one of the separate copies which I have seen (B. M. Add. 37749) assigns the writing to its true author. This is a small book bearing a Waltham Abbey press-mark (LXIII. al. ca.) and formerly in the Phillipps collection (no. 1056). In it the epistle is entitled 'Epistola magistri Walteri Map ad quemdam socium suum ut dicitur uxorari uolentem.' This portion of the MS. is of the thirteenth century. The earliest copy (Bodl. Digby 67) may have been written in the last years of the twelfth century; another, one of the Gale MSS. at Trinity College, Cambridge (O. 7. 7), which appears to have belonged to the Scottish Abbey of Deer in Buchan and contains the best text of the *Ibis* of Ovid, is of the early part of the thirteenth century. Another early copy is B. M. Arundel 14 (used by Wright). It is of late twelfth or early thirteenth century. The epistle follows the *Topographia Hiberniae* of Giraldus Cambrensis. The provenance is not clear; like other Arundel MSS. it belonged to Lord William Howard (in 1613).

From the separate copies, of course, was derived the text which was printed among the *spuria* of St. Jerome (e.g. Martianay, v. 337; Migne, *P. L.* xxx. 254). I have not attempted to trace the history of this text, nor do I think that any light would be thrown on the *de Nugis* by such an investigation. It may, however, be worth while to say a few words about the mediaeval commentaries upon the epistle, which, we should naturally hope, would help to explain some of the very obscure allusions contained in it. I may say at once that they do nothing of the kind.

There appear to be five commentaries. Three, including the earliest, are anonymous. The third and fifth are respectively by John Ridewas or Ridevall (who also wrote on the *Metamorphoses* of Ovid), and Nicholas Trivet the annalist and commentator on Boëthius and Augustine *de civitate Dei*. None of them have, so far as I can ascertain, appeared in print.

1, 2. These anonymous commentaries occur in manuscripts at Clare College (14, Kk. 4. 1) and St. John's College, Cambridge (115, E. 15), respectively of the fourteenth century (early) and of the fifteenth century.

1 begins with a section of the text, (143^{2-9} 'Loqui prohibeor . . . nec fallor') on which the first words of the document are:

> '*Mulier si primatum teneat contraria est viro suo* · ecc · 25. Sicut dicit glosa super istud uerbum historice ostendit sapiens quam sit noxius primatus mulieris que subesse debet non preponi.'

After a few lines the writer's view of the authorship is thus set forth:

> 'Si autem queritur quis fuit iste Valerius et hic Ruffinus, videtur mihi ad presens Romanus fuisse et eundem fuisse Valerium qui historias romanorum prosaice scripsit, non Valerium Martialem poetam.'

Thus Valerius Maximus is, in his view, the author.

The commentator is obviously English. Of *merula* (143[7]) he says, 'vocatur apud nos throstelkoc: *philomena* (143[8]), 'apud nos vocatur nythegale.'

Occasionally he supplies a various reading. In 149[5] he reads 'tongilio vel zongilio'. On 150[10] he has 'Valentinus. Aliqui libri habent Valentius, et hec litera vera est'. For 'Canius' 151[1] &c. he reads 'Caonius' throughout. On 155[6] his words are: 'Penucia virgo. Circa quod sciendum quod penucia siue pericio uirgo cretensis fingitur sollicitata fuisse ab apolline que nullo modo ei consensit,' etc.

On 151[9sqq] a diagram of the winds is given.

The concluding words are: 'culpa mea est et ignorantia. Si quid satis, dei munus et gratia. Cui sit in eternum honor et gloria. Amen. Explicit expositio epistole Valerii ad Ruffinum de dissuasione nuptiarum.'

2 is entitled: 'Item expositio moralis super eandem epistolam *Loqui*, etc. Hoc contra malos religiosos, quibus certis temporibus et locis prohibetur ne loquantur et tamen tacere non possunt.'

The exposition is throughout 'moral', and does not attempt any explanation of allusions. It ends:

> '*Sed ne te longo* · quod quantumcunque utilia sunt que prolixa sunt fastidio sunt · inutilia dum breuia sunt ex aliqua parte placent, scilicet in eo quod breuia sunt.'

3. For the commentary of John Ridewas I have consulted the manuscript Ff. 6. 12 in the Cambridge University Library. It begins thus:

> '*Loqui*, etc. Hec epistola continet principaliter tria, scilicet Valerii scribentis excusationem · Ruphini nubere uolentis correptionem · correpti etiam uanam (? uariam) informationem.'

There is no identification of the author.

On 144[3] (Propinat tibi, etc.) he quotes the story of the death of Zedekiah given in the *Historia Scholastica.*

On 146[9] (in casu Phetontis) he says: 'Nota · plures libri habent *in casu fetontis* et plures *in casu peonis.*' By the latter, he explains, is meant Paeon or Aesculapius, slain by the thunderbolt of Jupiter. I have not seen this reading in any MS. He makes use of comment no. 1, under the name of 'alius expositor'. The latest authors cited by name are Theodolus (the *Ecloga* of Theodulus (Gottschalk)) and Martinus (Polonus) 'in cronica'.

In 155[6] his reading is 'pericio uirgo'.

The concluding words are: 'veritas autem amara est rugose frontis et tristis †ostendit quia coreptoris† (*l.* offenditque correptos: compare a MS. at Queens' College, Cambridge) explicit expositio Ridewas.'

I have noticed only one English word 'acredula, anglice mapel'.

4. The fourth and most copious of the commentaries is that contained in the Lambeth MS. 330. It occupies the whole volume, which is a handsome book of about the year 1400, containing 114 leaves, of 32 lines to a page. The decoration (initials and borders) is of good style. The first initial contains the badge of the de Bohuns, a swan gorged with a crown: a chain dependent. No name of author is prefixed to it. I had at one time little doubt that it was by Nicholas Trivet: but there is another claimant in the field, as will be seen shortly.

The work begins with a very long prologue in four distinctions on the four requisites of a good friend. This occupies eleven leaves. The opening words are:

> 'Amicus fidelis protectio fortis. Ecc. 6. Dicit Jeronimus super illud Mathei 12. Omne regnum in se diuisum. quomodo concordia res parue crescunt, ita discordia maxime dilabuntur.'

On f. 10 *b* the authorship of the epistle is thus assigned: 'Vera

amicicia . . . multum uigebat in antiquis. Tali affeccione et dileccione scripsit Valerius Maximus epistolam amico suo Ruffino ad consulendum et exhortandum ne duceret uxorem, sed quod seruata continencia intenderet studiis literarum et precipue sacre scripture (!). Iste Valerius scripsit de memorialibus (memorabilibus) dictis et factis Romanorum et gencium exterarum. Idem per epistolam presentem Rufino matrimonium dissuasit, non quia sit malum uel peccatum. Unde apostolus,' etc., etc.

This attribution is derided in a note written by Archbishop Sancroft on the flyleaf. The range of authors quoted is very considerable, but not very relevant. I do not think that, with the exception of Jerome against Jovinian and Martianus Capella, the writer has detected the true source of any of the allusions.

The comment on the text begins on f. 12 *a*. The *Epistola* is divided into thirty-six sections, each of which is written in red and provided with an illuminated initial. The first sentence of the exposition is:

> 'Sunt multi qui audita ueritate offenduntur, placentibus adquiescunt et delectantur.'

On 146[9] the story of Aesculapius or 'Pion' is told, but there is no notice of a various reading.

In 146[16] the reading is 'pungunt' for 'puniunt'.

In 149[5] the reading is 'Congilio' for 'Tongilio', and the comment (which quotes *Martinus in cronicis* for the story of Caesar) is much astray. It says: 'Tongilio quidem humili. id est instrumento scindendi. Tale instrumentum dici potest diuinum. Sap. 16.' Apparently the writer connected the name Tongilius with the preceding clause 'filum ipsius ausa est occare . . . Atropos'.

In 150[10] he reads 'Valentinianus', but cannot identify the emperor in his exposition.

In 153[13] he has nothing helpful about Livia or Lucilia.

In 155[6] he reads 'Pericion uirgo' and quotes Jerome *adv. Iovinianum.*

In 156[3] he has 'brutorum similes' for 'brutei'.

Part of his exposition of 156[17] is worth quoting:

> 'Stilbons uel Stilbon idem est qui mercurius. Hic consilio apolinis philogiam filiam fronesis duxit in uxorem. Fronesis uero soror erat alathie. Omnes autem dii et omnes dee ad nupcias mercurii et philogie concurrerunt. De hac etiam fabula in marciano poeta.
>
> Stilbons philogiam quando duxit simul omnes
> Dii simul (?) atque dee. discordia non fuit auri
> In pomo scripsit 'me uestrum pulcrior optet.'

The last pages of the exposition are devoted to a panegyric of the Virgin. The closing sentences are:

> 'Sicut deus masculum et feminam creauit, Noe similiter masculum et feminam congregauit. In figuram quod ex talibus militans ecclesia colligitur et ex similibus ecclesia triumphans restauratur ad eorundem eternam salutem et dei honorem, ut in omnibus et ex omnibus laudetur deus in secula seculorum benedictus. Amen.'

The whole work occupies 212 pages (106 ff.) and is followed by an alphabetical index in double columns, occupying 107 *a* to 114 *a*. There are some late *marginalia* (xv–xvi) and a few late verses and scribbles on the flyleaves, besides Sancroft's note already mentioned.

It will be gathered that the production is extraordinarily diffuse and contains very little of value.

5. The fifth is definitely attributed to Nicholas Trivet in the MS. which I have examined, viz. Lincoln College, Oxford, 81, most kindly lent to me by that society. There is another copy at University College (61) which I have not seen.

The attribution in the Lincoln College MS. is confined to the old (fifteenth century) list of contents on the flyleaf, in which we read:

'Valerius ad Rufinum cum (commento) Triveti.'

The commentary is the last article in the book, beginning at f. 93: written in double columns of 46 lines. The MS. is of the fifteenth century, and a handsome book, though the writing is rather badly blurred in parts.

The beginning runs thus:

'Inc. Epistola Valerii ad Rufinum de uxore non ducenda cum commento. Loqui prohibeor—voluptatis preco.

'Sciendum quod tres fuerunt Valerii et omnes erant Romani. Unus erat Valerius Marcialis cocus qui fecit epigrammata ludicra. Alius fuit Valerius Maximus qui scripsit de dictis et factis memorabilibus ad Tiberium Cesarem. Tercius fuit iste Valerius, et non fuit idem alicui primorum, licet auctor manipulus (*sic*) florum dicat eum esse secundum predictorum. Rufinus fuit philosophus et Romanus.

'Ad faciliorem intellectum huius epistole ·x· capitula assignantur' etc.

Among authors quoted are (in the order in which they occur). Isidore, Papias, liber de naturis rerum, Tullius, Martial, (Giraldus) de mirabilibus Hybernie, Alredus super Boycium, Augustine de civ. dei, Boycius; Geoffrey of Monmouth is used, for it is said that Belinus and Brennius invaded Rome.

'Emilius (or Enulius) sic ait:

Cingnus (Cygnus) in auspiciis semper letissimus ales.
Hunc optant naute, quia se non mergit in undas.'

The story of Zedekiah is not given on 144[3].

The story of Paeon as well as that of Phaethon is told, but I do not think the various reading is clearly noticed.

Joh. de Garlandia: Jerome super cantica.

Valerius Maximus is cited for the story of Lucretia, 'Idem narrat Titus Li. i. ab urbe condita, et tangit eam Aug. l. de civ. dei. c. 19. Nota ibi Triueth.' This reference to the comment of Trivet on the *de civitate Dei* seems to me not against but in favour of the attribution of the work before us to Trivet.

In 146[16] the reading is 'pungunt' not 'puniunt'.

On the story of the Sabine women 'Priscianus in magnis primo C(ap.) et Ouidius de fastis li. 2. et Trogus Pompeius (Justin) li. 43' are cited.

Ovid's *Metamorphoses* are often used and quoted.

Itinerarium Clementis lib. 4 (the *Clementine Recognitions*).

Fulgentius in mythologicon.

(Apuleius) *de deo Socratis.*

Virgil, *Georgics* and *Aeneid.*

On Tongilius, 'Fuit autem quidam amicus Iulii sed pauper nomine Tongilius qui intellexit insidias . . . Iste scripsit in literas insidias consulum et tradidit Iulio intranti uersus capitolium . . . et post mortem litere in manu · s · (? sua) inuente sunt signate.'

On Phoroneus: 'Narrat Titus Liuius modum istius quod hic dicitur, quod foroneus aliis leges pupplicauit,' etc.

Valentinus: 'aliqui libri habent Valentinianus et aliqui Valencius et hec est litera uera, quia ipse non fuit imperator Romanus.'

'Livia fuit uxor Octauiani Cesaris que habuit filios Drusum Neronem et Claudium secundum Pap. . . . Lucinia (so in the text also) tantum amabat uirum suum ut dicitur, et e conuerso,' etc.

'Penucia siue Pericio uirgo Cretensis fingitur sollicitata fuisse ab Apolline, que nullo modo ei consensit,' etc.

Here as elsewhere he is dependent upon Commentary 1.

'Seneca in quadam epistola.'

Dares Frigius is quoted on Jason.

'Sicut patet in una trag[r]edia Senece que vocatur Medea.'

The last words are:

'Sed si nimis multa uel nimis diminute dixerim, mei est ignorancia. sed si satis, dei munus et gratia cui sit in eternum honor et gloria. Amen. Explicit.'

This again is almost identical with the end of no. 1.

Occasionally English words occur, e. g. 'Ulula, vulgo, botore,' 'Merula, apud nos throstel,' 'Examina, anglice swarme.'

It is a noticeable feature in all the commentaries (which in my opinion do not merit a very much more extended notice than I have given of them) that so little interest is shown in the authorship of the text, and so little ingenuity manifested in tracing or explaining the allusions.

I have nothing to add to the facts or speculations concerning the life and writings of Walter Map which are collected in Mr. C. L. Kingsford's article in the *Dictionary of National Biography*, in Hardy's *Catalogue of Materials* (ii. 485), and in a paper by Mr. W. T. Ritchie in the *Transactions* of the Royal Philological Society of Glasgow (1909–10). I have indeed come upon one more line of poetry definitely attributed to him. In a twelfth-century manuscript in the library of the Dean and Chapter of Hereford (O. 3. 8) which may have belonged to the Friars Minors of Hereford, and contains Latin versions of works by Chrysostom, there is this entry among a number of verses, some by Martial, on the last leaf of the volume.

'Sigillum Walteri Map
Munera si uitas, transcendes archileuitas.'

which, considering that he was an archdeacon himself, is creditable to his modesty. I think also that it is permissible to draw attention once more to the curious set of verses preserved in a manuscript at Clare College and entitled:

'Versus golie super picturam Machabeorum.'

I have printed them in my catalogue of the Clare manuscripts and also in the *Proceedings* of the Cambridge Antiquarian Society (Vol. X). In the latter place I was guilty of a false statement. In advocating the probability (which I still feel) that the verses are by Walter Map, I urged that the manuscript was a Worcester book, and that Map having held the benefice of Westbury on Trym which belonged to Worcester, it was natural that he should write verses for the Worcester monks. But I have since realized that the Westbury of which Map was parson was not Westbury on Trym, but Westbury on Severn, in Gloucestershire. This supposed link, therefore, disappears. There remains, however, the question, which is of some little literary importance, whether we can find another person so likely as Map to have written these verses, and to have been called Golias in that part of England at the end of the twelfth century. After the researches of Hauréau it is, no doubt, dangerous to assign Goliardic poems to Map: yet here, I think, is a little piece of evidence, though not unequivocal, which deserves to be taken into account by students of that corner of literature.

In libro magistri Gauteri Mahap de Nugis Curialium Distinccio prima. Assimulacio Curie regis ad infernum. Capitulum primum.

In tempore sum et de tempore loquor, ait Augustinus, et adiecit : *nescio quid sit tempus.* Ego simili possum admiracione dicere quod in curia sum, et de curia loquor, et *nescio, Deus scit*, quid sit curia. Scio tamen quod curia non est tempus; temporalis quidem est, mutabilis et uaria, localis et erratica, *nunquam in eodem statu permanens.* In recessu meo totam agnosco, in reditu nichil aut modicum inuenio quod dereliquerim; extraneam uideo factus alienus. Eadem est curia, sed mutata sunt membra. Si descripsero curiam ut Porphirius diffinit genus, forte non menciar, ut dicam eam *multitudinem* quodammodo se habentem *ad unum principium.* Multitudo certe sumus infinita, uni soli placere contendens : et hodie sumus una multitudo, cras erimus alia; curia vero non mutatur, eadem semper est. *Centimanus gigas* est, qui totus mutilatus totus est idem, et centimanus ydra multorum capitum, qui labores Herculis cassat et contempnit, inuictissimi manum atlete non sentit, et Antheo felicior matrem habet *terram, pontum, et aera* : non allidetur ad pectus Herculis, totus ei uires multiplicat orbis. Cum ille summus Hercules voluerit, *fiat uoluntas* ⟨*eius*⟩. Si quod Boecius de fortuna veraciter asserit de curia dixerimus, recte quidem et hoc, *ut sola sit mobilitate stabilis.* Solis illis curia placet qui graciam eius consecuntur. Nam et ipsa *gracias dat* : non enim amabiles aut merentes amari diligit, sed indignos uita gracia sua donat. Hec

Aug. *Conf.* xi. 25.

2 Cor. 12. 2.

Job 14. 2.

Porph. *Isagoge* 2.

Hor. *Od.* ii. 17. 14.

Hymn for Matins of the Hours of the Virgin.

Cons. Phil. II. pr. i.

Jac. 4. 6.

22 ⟨eius⟩] *a blot in the MS.*

7*a*, col. 2. est enim gracia que sine | racione uenit, que sine merito considet,
Virg. *Georg.* i. 166. que causis occultis adest ignobilis. *Mistica uannus* Domini iudicio vero, iusta ventilacione sibi segregat a zizania frumentum: hec non minori sollicitudine sibi separat a frumento zizaniam: quod illa prudenter eligit hec inprudenter eicit, et e conuerso, sicut et in quampluribus. Tot nos hortatur aculeis dominatrix curie cupiditas quod pre sollicitudine risus eliminatur. Qui ridet ridetur; qui sedet in tristicia sapere videtur. Unde et iudices nostri gaudia puniunt, retribuuntque mesticiam, cum ex bona consciencia boni iuste gaudeant, ex mala mali merito mesti sint;
Isa. 5. 20. unde tristes ypocrite, leti semper deicole. Iudex qui dicit *bonum malum et malum bonum* equaliter satis secundum se modestus est molestis ⟨et molestus modestis⟩, et eciam fit causa continue leticie bonis inhabitacio spiritus sancti, causa mesticie malis inflacio squalidi serpentis, qui dum oberrat pectus praua pensantis, allia sibi nociua compilat, que comedendo delectant, comesta fetent. Hec allia nobis in curia potissimum ille propinat qui
Job 18. 10. nobis inuidit ab inicio. Cui eius delectat *decipula* displicet Domini disciplina.

Quid autem est quod a pristina forma viribus et virtute facti sumus degeneres, cetera queque viuencia nullatenus a prima deuiant donorum gracia? Creatus est Adam statura gigas et robore, factus est et angelicus mente donec subuersus est; vita cuius, licet ab eterna facta sit temporalis, et ab integra mutilata, multo longeuitatis est leuata solacio. Perdurauit et in posteros illa diu morum uirium virtutum et uite felicitas; sed circa tempora
Ps. 89. 10. prophete Domini Dauid, eam ipse descripsit *annorum octoginta* que fuerat octingenta *uel amplius* ante *laborem et dolorem.* Nos

2 ignobilis] *perh.* ignobilibus. uannus] *MS.* manus. 6 in quampluribus] *MS.* inquam pluribus. 13 *the supplied words seem necessary.* 18 Cui eius] *MS.* cuius.

autem nunc septuaginta non duramus indempnes, | immo statim 7 *b*, col. 1.
postquam inceperimus sapere, mori cogimur aut desipere. Terre, maris, et aëris animancia preter homines quelibet, ea qua creata sunt vita gaudent et virtutibus, quasi non deciderint a gracia creatoris. Quid autem hoc est, nisi quod ipsa iussam tenent obedienciam, nos ipsam ab inicio spreuimus? Multo desolacius dolendum nobis est quod stantibus uniuersis soli demones et nos cecidimus, quod seductores nostros habemus socios, quod nostra nos in breuitatem virtutis et uite dampnauit iniquitas, et ex imitacione primi pessimi ⟨facti sumus⟩.

Quis adinuenit metallorum decoctionem, alterius in alterum reduccionem? Quis durissima corpora flexit in liquorem? Quis marmoream soliditatem fusili plumbo secari docuit? Quis hyrci sanguinibus adamantem subici comperit? Quis silicem conflauit in vitrum? Certe non nos; non comprehendit huiusmodi septuaginta curriculum annorum. Sed qui septingentis aut octingentis vacare potuerunt sapiencie, prosperitate rerum et persone felices, abissum rimari phisis et in lucem profunda producere valuerunt. Hii post astra vitam animalium volatilium et piscium distinxerunt, et naciones et federa, naturas herbarum et seminum. Hii centennium cornicibus, millennium posuere coruis, ceruis autem etatem incredibilem; credere tamen eis decet, presertim de feris que cum ipsis ante carnium esum imperterrite manebant, ut modo nobiscum canes, quorum nos uita non fallit aut consuetudo. Multas nobis inuenciones reliquerunt in scriptis: plurime deuolute sunt ad nos parentatim a primis, et non est a nobis nostra pericia sed ab ipsis in nos pro nostra capacitate transfusa. Plin. *H. N.* xxxvii. 59.

De curia nobis origo sermonis, et quo iam deuenit? Sic

10 *either a supplement, such as is suggested, is needed, or* et *must be omitted.*
22 *Possibly* coruis *and* ceruis *should be transposed: cf. e.g. the verses on the Westminster mosaic pavement* (Flete ed. Robinson, p. 113).

7 *b*, col. 2. incidunt semper aliqua que licet non multum | ad rem, tamen
Hor. *A. P.* 4. differri nolunt, nec refert, dum non *atrum desinant in piscem*, et rem poscit apte quod instat.

De inferno. ii.

Infernum aiunt locum penalem. Quid si presumam audax effectus, et temerarie dicam curiam non infernum, sed locum penalem? Hic tamen dubito an eam recte diffinierim; locus tamen videtur esse, nec ergo infernus; immo certe quicquid aliquid uel aliqua in se continet, locus dici potest. Sit ergo locus; videamus si penalis.

Quis ibi cruciatus qui non sit hic multiplicatus?

De Tantalo. ⟨iii⟩

Hor. *Sat.* i. 1. 68. Num ibi legisti Tantalum *fugiencia captantem a labris flumina*? Hic multos vides bona sitire proxima que non consecuntur, et similes haurientibus in apprehensione falli.

De Sisipho. iiii.

Sisiphus ibi saxum ab imo uallis ad precelsi montis ap⟨p⟩ortat verticem, quod relapsum relapsurum a ualle reuehit. Sunt et hic multi qui montem ascensi diuiciarum nil actum putant, et relapsum in auaricie uallem animum reuocare conantur ad montem adhuc ulteriorem, quo quidem ⟨cor⟩ consistere non potest, quod contemplacione cupitorum vilescunt adepta. Cor illud bene
Ezek. 11. 19. comparatur saxo Sisiphi, quod scriptum est: *Tollam cor lapideum et dabo carneum.* Det Dominus cor curialibus carneum, ut in aliquo moncium pausare possit.

De Yxione. v.

Sibi sepe dissimilis, super, subter, ultra, citra, Yxion ibi uoluitur in rota. Nec hic desunt Yxiones, quos volubilitas

13 labris] *MS.* laboris *corrected.* 27 Sibi . . . citra] *This MS.* (*and* W.) *join the sentence to the end of cap.* iii. dissimilis] *MS.* dissimile.

torquet fortune. Ascendunt ad gloriam, ruunt in miseriam, sperantque deiecti, nec erit ulla dies qua non hec reuolucio fiat; et cum sit undique timendum in rota, nullus in ea sine spe casus est; tota terribiliter horret, tota contra consciencias militat, nec minus inde proficit alliciendo.

De Ticio. vi.

[*Here ends* f. 7 *b*, col. 2, *and after it a leaf is lost, which contained the text of the following chapters*:

De Ticio. vj.
De filiabus Beli. vij
De Cerbero. viij
De Caron. ix. (first part).

Portions of the text are doubtless incorporated in the recapitulation, Dist. V. cap. vii].

. . . . . .

[*De Caron.* ix.]

verumptamen venatores hominum, quibus iudicium est datum de uita uel de morte ferarum, mortiferi, comparacione quorum Minos est misericors, Radamantus racionem amans, Eacus equanimis. Nichil in his letum nisi letiferum. Hos Hugo prior Selewude, iam electus Lincolnie, reperit repulsos ab hostio thalami regis, quos ut obiurgare uidit insolenter et indigne ferre, miratus ait: 'Qui uos?' Responderunt: 'Forestarii sumus.' Ait illis: 'Forestarii foris stent.' Quod rex interius audiens risit, et exiuit obuiam ei. Cui prior: 'Vos tangit hec parabola, quod, pauperibus quos hii torquent paradisum ingressis, cum forestariis foris stabitis.' Rex autem hoc verbum serium habuit pro ridiculo, et ut Salomon *excelsa non abstulit*, forestarios non deleuit, sed adhuc nunc post mortem suam litant coram Leuiatan carnes hominum et sanguinem bibunt. Excelsa struunt, que nisi Dominus in manu forti non destruxerit non

8 *a*, col. 1.

3 Reg. 15. 14.

auferentur. Hii dominum sibi presentem timent et placant,
1 Jo. 4. 20. *Deum quem non uident* offendere non metuentes.

Non dico quin multi uiri timorati, boni, et iusti nobiscum inuoluantur in curia, nec quin aliqui sint in hac ualle miserie, iudices misericordie, sed secundum maiorem et insaniorem loquor aciem.

De germinibus noctis. ⟨x⟩

Sunt et ibi germina noctis, noctua, nicticorax, wltur, et bubo,
Jo. 3. 19. quorum oculi *tenebras amant, oderunt lucem.* Hii circuire iubentur, rimari solerter et referre veraciter quid †ionem ex uirtute uel diei contingat, quid ex uicio uel noctis Diti condempneturt. Qui cum ac⟨c⟩uratas ubique ponant insidias,
8 *a*, col. 2. fetorem cadauerum auidissime sectantur, | quibus uoratis tacitis et celatis queuis alia redeuntes ac⟨c⟩usant preter ea que sibi de latrocinio latenter appropriant. Mittit eciam hec curia quos uocat iusticias, uicecomites, subuicecomites, bedellos, ut scrutentur argute. Hii nichil intactum linquunt, nichil intemptatum, et apum instar insident floribus ut mellis aliquid eliciant: innocencia puniunt, †uenter† tamen euadit impune: et cum in potestatis inicio coram summo iudice iurent quod fideliter et
Mt. 22. 21. indempniter Deo ministrabunt et sibi, reddentes *que sunt Cesaris Cesari, que Dei Deo*, premia peruertunt eos, ut auellantur ab agnis uellera, uulpes illese linquantur que probate sunt argento,
Ov. *Am.* i. 8. 62. scientes quod *res est ingeniosa dare.*

10–12 *So the MS.* Wright *has* quid novi, *and* dici condemnetur. *I suggest* quid Iouem (uel diei) ex uirtute contingat, quid ex uicio Diti (uel noctis) condempnetur. *The words* uel diei *and* uel noctis *were glosses on* Iouem *and* Diti. *Map has in his mind something like the ravens of Odin, who reported to him all that went on in the world.* 17–19 *The MS. has*: et apum instar innocencia puniunt | ri (?: *lined through*) uentr̄ tn̄ euadit impune insident (*written over erasure*) floribus . . . eliciant. *I have transposed the clauses: there may be a further corruption: e.g.* innocencia puniunt ⟨et noxia pungunt⟩ neutrum tamen &c.

In iusticiis autem dictis plerumque clerici laicis immiciores inueniuntur. Cuius ego rei racionem non intelligo, nisi quam viro nobili Randulfo de G⟨l⟩anuilla respondi, querenti cur hoc: scilicet quod generosi parcium nostrarum aut dedignantur aut pigri sunt applicare litteris liberos suos, cum solis liberis de iure liceat artes addiscere, nam et inde liberales dicuntur. Serui uero, quos vocamus rusticos, suos ignominiosos et degeneres in artibus eis indebitis enutrire contendunt, non ut exeant a uiciis, sed ut habundent diuiciis, qui quanto fiunt periciores tanto perniciores. Artes enim gladii sunt potentum, qui pro modis utencium uariantur. Nam in manu benigni principis pacifici sunt, in manu tiranni mortiferi. Redimunt suos a dominis sui, cupiditas utrinque militat, et uincit cum libertas libertatis addicitur hosti. Quod singularis ille | versificator ait preclare manifestans, ubi dicit, 8 *b*, col. 1.

Asperius nichil est humili, cum surgit in altum, Claudian, *in Eutrop.* i. 181, 183.

et cetera, et iuxta,

——nec belua tetrior ulla,
Quam serui rabies in libera terga furentis.

Vir ille predictus hanc approbauit sentenciolam.

Contigit autem nuper quod abbas quidam se contulit ex hiis iusticiis unum fieri, coegitque crudelius spoliari pauperes quam aliquis laicorum, forte sperans episcopare per adeptam ex preda graciam; cui post paucos dies obuians ulcio, dentes proprios in se fecit immit⟨t⟩ere corrosisque perire manibus.

Vidi cornices appendere datis terre seminibus, quatinus alie uidentes appensas timeant et vitent ut ille fieri, uitantque. Verumptamen quos Dominus mundi filios uocat, et *prudenciores filiis lucis* asserit, determinans *in generacione sua*, non terrentur Lc. 16. 8.

1 immiciores] *the first four letters rewritten in the MS.* 8 *MS.* in debitis. 12 *perh.* serui, *as* W. 24 immitere (*sic*) . . . perire] *These words have been written in subsequently, but probably by the first hand.* 25 *MS.* ꝭ seminibus.

nec metuunt ut abbas fieri, cum ipsi in oculis habeant alios †que† duos magnates quos idem circuitus paralisi percussos in grabatis grauiter eneruat.

Hec de curia que uidimus testamur. Obuolucionem autem ignium, densitatem tenebrarum, fluminum fetorem, stridorem a demonibus magnum dencium, gemitus exiles et miserabiles a spiritibus anxiis, vermium et viperarum et anguium et omnis reptilis tractus fedos, et rugitus impios, fetorem, planctum, et horrorem, per singula si per allegoriam aperire velim, in curialibus non desunt mihi significaciones ; sed longioris sunt temporis quam mihi vacare uideam.

Sed curie parcere curiale uidetur ; et sufficit ex hiis secundum dictas concludere raciones, quod curia locus penalis est. Non dico tamen quod infernus, quod non sequitur, sed fere tantam | habet ad ipsum similitudinem quantam equi ferrum ad eque.

8 *b*, col. 2.

Nec possumus in dominum et rectorem nostrum culpam refundere, cum nichil in mundo quietum sit, nec ulla possit quispiam diu tranquillitate letari, Deo in singulis argumenta ponente, quod *non sit hic querenda mansura ciuitas* ; cum etiam non sit tante sapiencie vir qui uni soli sic possit dispensare domui, ne ipsam aliquis perturbet error. Ego enim modici numeri moderator sum, et tamen illius modice familie mee frena tenere nequeo. Studium meum est quomodo possim omnibus prodesse, ne quid eis in cibo et potu uel ueste deficiat. Ipsorum autem est sollicitudo modis omnibus exculpere de mea substancia quod suam augeat ; quicquid habeo '*nostrum*' est, quod eorum quisque, '*suum*.' Si quid aduersus aliquem vere dixero, negat et habet complices. Si quis mihi de familia testis est, adulatorem dicunt. 'Stas cum domino ; mentiris ut ei placeas ; bene dona sua mereris ; at certe nos ipsi ueraces erimus, etsi displiceamus ad

cf. Heb. 13. 14.

1 †que†] *I suggest either* (presertim)que *or* Quid duos magnates quos, &c.
26 habeo *supplied in the margin.*

horam.' Hec me strident audiente. Quid ergo fit ei uel dicitur seorsum? certe tam uiliter et deiecte tractabitur, quod exinde ueritatem horrebit. Illi autem inmisericordes debitorum meorum et fenoris, ventrem suum dorsumque de meo placare contendunt. In eis ille laudatur qui dominum prodit ut seruo prosit, et de fideli sodalicio probatur; et qui menciendo deceperit inter alios ridet, quod derisit dominum, et cum errare fecerit, laudat errorem, et conuersus mihi *pingit ciconiam.* Si sapienter aliquid egero Pers. i. 58. quod eos in aliquo molestet, uenit aliquis mesto uultu, deiecta facie, fictoque suspirio, 'Non te pigeat' inquiens, 'karissime domine; | populus loquitur quod hanc rem fecisti: mihi satis placet, 9 *a*, col. 1. scit Deus, et bona uidetur accio, sed ipsi nimis obiurgant.' Post illum uenit seorsum alter in simili sentencia. Tercius autem in eadem scola sequitur, et non cessant donec dubitare fecerint aut uera discredere. Nullus eorum specificat, ut dicat, 'Ille de tua sic et sic loquitur accione,' sed 'populus sic loquitur.' Qui populum accusat, omnes excusat; non certificat cui contendere possim, ne reueletur dolus. Quicunque minister placere parcitate conatur, offensam omnium incurrit, et dicunt ei, 'Bona fuit domus antequam intrares; tu domum peruertisti, tu pudor es et dedecus et domus et domini; ha! tu uidebis quam inde retribucionem efferes; o quam pius es in bursam domini! quid putas ex hac auaricia prouenire? Quid de tot redditibus et diuiciis amodo faciet dominus? 'Thesaurum' ais? numquid et te faciet haeredem? aut ipsum iugulabis ut asportes? certe thesaurum ei fecisti detraccionem et odium omnium amicorum suorum, qui prius eum ut Dominum diligebant. Tu buffoni similis es, qui terre parcit et fame deperit; tu putas quod Deus domino desit uel fallat; sciolus tibi uideris, et stultus es.' Hiis et huiusmodi litibus quidam ex meis ministris lacessitus ad me flendo querelam hanc attulit. Tum ego, 'Frater, uade: verum est quod *nemo* Mt. 6. 24.

1 quid] *perhaps read* quicquid *and delete the mark of interrogation.* 10 inquiens *supplied in the margin.*

potest duobus seruire dominis; tu docente Domino bonus et fidelis es, ipsi diabolo ducente peruenerunt ad reprehensionem fidelitatis; de duobus hiis nemo qui sapiat pessimum eligit optimo relicto.' Tum ille, 'Non possum ad omnes solus; malo uobis omnia resignare quam his distrahi rixis; vale.' Hac bonum perdidi
9 *a*, col. 2. cautela ministrum, letificauitque | familiam. Tum ego versuciam eorum uidens, vocaui palam omnes, et proposui quomodo perdidissem seruum bonum, nesciebam quorum affectum litibus.
Lc. 14. 18. Tunc *omnes ceperunt excusare, cum iuramento* dicentes, 'Proditor
Mt. 26. 72. tuus est qui tibi bonum seruum aufert.' Consilium ergo quesiui cui possem tradere curam et ministerium prioris, non ut eligerem quem uellent sed quem nollent; securus enim eram quod mihi consilium canis darent. Vetus est et nota parabola, quod tractante domino cum uxore sua quid in ollam de petasone mitterent, ait domina 'latus,' dominus 'spinam'; cui canis, 'Spinam, vir' quasi 'vince—vir es—ut de melioribus pascar.' Sciebam autem quod illi simile consilium darent, id est, ad suam utilitatem, mea neclecta. Videns ergo quid uellent, distuli quod petebant, pueroque, qui tunc adhuc flagella timebat, curam omnium, cum interminacione ne quid inconsulto me faceret, commisi. Timebat ille primo, bonusque fuit. Tum illi furtis insistebant, insidias ei ponentes. Ille querebat amissa, querebatur et flebat. Ego sciebam quid ageretur. Illi culpam in me refuderunt, quod tot et tantam ydiote curam commisissem, et adiecerunt, 'Omnes mirantur et dolent de uobis, si fas esset dicere.' 'Dicite: sit fas.' 'Certe, quod tam bonus tam subito mutatus es, et in tam notabilem lapsus auariciam, ut omnia scire uelis et artissima retinere custodia. Confundimur omnes ad ea que de uobis loquuntur.' Hiis dictis consilium inierunt crudele

6 *perhaps* letificaui.
19 *MS.* pueroque que qui. *has* tāz.
16 uir es] *perhaps* uires *is the reading of the MS.*
24 tantam] *so the margin of the MS.: the text*

satis. *Exibant in uicos et plateas*, et se missos a me fatebantur, ut *compellerent* errantes *intrare*. | Qui domi erant mecum ipsos cum multa ueneracione suscipiebant, dicentes me nimis eos desiderare, frequenterque uenire precabantur. Ad me vero currentes nunciabant hospites uiros uenerabiles adesse, cogebantque congratulari nolentem. Dispergebant ergo cibum et potum, et, quod me nolle sciebant, ipsi gule coram me nimis enormiter indulgebant, et districte cogebant potentes et inpotentes, volentes et nolentes, ut effunderentur omnia, quasi meo prestantes obsequium honori solum id agentes; recte quoque secundum preceptum Domini *non cogitabant de crastino*, mittebant enim omnia foras. Cum ebrietatis eos arguebam, letos se fuisse non ebrios iurabant, et me crudelem, qui quod honori meo gratanter impenderant reprehendebam. Cum ab ecclesia mane redibam, ignem copiosum uidebam, et hesternos hospites, quos abisse sperabam circum †duce†; dicebantque mihi secreto mei, 'Prandium petent, longe putant hospicium, nesciunt quid inuenient. Jacta manubrium post securim; bene cepisti, sit bonus finis. Non sis sollicitus, Deus nondum omnia partitus est. Tu non pensas, nisi quod habes: confidas in Domino. Rumor pupplicus est quod te episcopum facient. Absit omnis parcitas! effunde prorsus omnia, securus aude quod uis; *audaces fortuna iuuat*. Tantum potest constringi crustum quod mica nil valebit. Sume uires et animos: nichil retineas, ne successus prepedias uenientes.' Cum hospites illi recedunt, statim inuitant alios. Preueniunt eos ad me plangentes quod hospitum frequencia fatigat eos nimium, et me destruunt, quasi | doleant de quo letantur. 9 *b*, col. 2.

Lc. 14. 21, 23. 9 *b*, col. 1.

Mt. 6. 34.

cf. Virg. *Aen.* 10. 284.

Inter hanc familiam nepotes habeo, qui dominantur in rebus meis, nec est qui possit eis contradicere. Hii forcius contra me

16 circum†duce†] *perhaps* duce *is the first half of* dicebant, *wrongly written, and should be omitted.*

militant; hii quicquid eis impendo debitum dicunt, nec inde grates habent aut sciunt mihi; hiis si totam attribuero substanciam aliquo retento quod eis expedire possit, nichil actum aiunt, immo detrectant et irati *conuertuntur in arcum prauum*, tanquam non michi sed eis natus sim, et quasi domini sint et ego seruus, qui nil mihi sed eis omnia adquisierim. Paterfamilias in Terencio, qui similes habebat rerum suarum saluatores, ait, *solus meorum sum meus*; hoc etsi non singuli, multi patres dicere possunt. Certe me iam uicerunt mei, sed ut verius est, sui, quod sibi solis attente seruiunt. Dum noui sunt multa reuerenter agunt, necligenter autem postea. Quidam paterfamilias in nobis est, qui singulis annis nouos sibi prouidet seruientes; unde plures ipsum arguunt inconstancie, mihi uero sapiens uidetur et prouidus, quod timidos eos et attentos habet.

Ps. 78. 57.

Ter. *Phorm.* iv. 1. 20.

Hec omnia pro rege nostro: quomodo compescet milia milium et ad pacem gubernabit, cum nos modici patres moderari paucos nequeamus? Certe domus omnis unum habet seruum et plures dominos; quod qui preest seruit omnibus; quibus seruitur domini uidentur. Curia tamen nostra pre ceteris in periculoso turbine uiuit fluctuans et vaga. Regi tamen nostro nullatenus inferre calumpniam audeo, quod in tanta tot milium et diuersorum cordium aula multus error multusque tumultus est, cum singulorum nec ipse nec alius possit nomina retinere, nedum corda agnoscere; et nemo preualeat ad | plenum temperare familiam cuius ignorat cogitaciones aut linguam, id est, quicquid eorum corda loquuntur.

10 *a*, col. 1.

Gen. 1. 6. Ps. 7. 10. cf. Ps. 28. 3, 10. Job 26. 5.

Dominus *diuidit aquas ab aquis*, populos a populis, *scrutator cordium* et purgator eorum, et supra residens et potenter imperans; sed impossibile uidetur quin nostri *sub aquis gigantes gemant*. Omnes audisti curias inquietas preter illam ad quam inuitamur solam. Quam Dominus regit ciuitas pacem habet, et

18 qui *supplied in margin.*

illa nobis *manens* promittitur. Et me, karissime mi Galfride, Heb. 13. 14.
curialem, (non dico facetum,—*Puer sum, et loqui nescio.*—sed, Jer. 1. 6.
dico,) in hac sic vere descripta curia religatum et ad hanc relegatum hinc philosophari iubes, qui me Tantalum huius inferni fateor? Quomodo possum propinare qui sicio? Quiete mentis est et ad unum simul collecte poetari. Totam volunt et tutam cum assiduitate residenciam poete; et non prodest optimus corporis et rerum status, si non fuerit interna pace tranquillus animus: unde non minus a me poscis miraculum, hinc scilicet hominem ydiotam et imperitum scribere, quam si ab alterius Nabogodonosor fornace nouos pueros cantare iubeas.

De Herla rege. xi.

Unam tamen et solam huic nostre curie similem fuisse fabule dederunt, que dicunt Herlam regem antiquissimorum Britonum positum ad racionem ab altero rege, qui pigmeus videbatur modicitate staturae, que non excedebat simiam. Institit homuncio capro maximo secundum fabulam insidens, vir qualis describi posset Pan, ardenti facie, capite maximo, barba rubente prolixa, pectus contingenteque, nebride preclarum stellata, cui venter hispidus, et crura | pedes in caprinos degenerabant. Herla solus 10*a*, col. 2.
cum solo loquebatur. Ait pigmeus, 'Ego rex multorum regum et principum, innumerabilis et infiniti populi, missus ab eis ad te libens venio, tibi quidem ignotus, sed de fama que te super alios reges extulit exultans, quoniam et optimus es et loco mihi proximus et sanguine, dignusque qui nupcias tuas me conuiua gloriose uenustes, cum tibi Francorum rex filiam suam dederit, quod quidem te nesciente disponitur, et ecce legati veniunt hodie. Sitque fedus eternum inter nos, quod tuis primum intersim nupciis, et tu meis consimili die post annum.' His dictis ei tygride uelocius et terga uertit et se rapuit ab oculis eius. Rex igitur

inde cum admiracione rediens, legatos suscepit, precesque acceptauit. Quo residente solempniter ad nupcias, ecce pigmeus ante prima fercula, cum tanta multitudine sibi consimilium quod mensis repletis plures foris quam intus discumberent in papilionibus pigmei propriis in momento protensis; prosiliunt ab eisdem ministri cum vasis ex lapidibus preciosis et integris et artificio non imitabili conpactis, regiam et papiliones implent aurea uel lapidea suppellectile, nichil in argento uel ligno propinant uel apponunt; ubicunque desiderantur assunt, et non de regio uel alieno ministrant, totum de proprio effundunt, et de secum allatis omnium excedunt preces et uota. Salua sunt Herle que preparauerat; sui sedent in ocio ministri, qui nec petuntur nec tribuunt. Circumeunt pigmei, graciam ab omnibus consecuti, preciositate uestium gemmarumque quasi luminaria pre ceteris accensi, nemini verbo uel opere uel presencia uel absencia tediosi. Rex igitur eorum in mediis ministrorum
10 *b*, col. 1. | suorum occupacionibus Herlam regem alloquitur sic: 'Rex optime, Domino teste, vobis assum iuxta pactum nostrum in nupciis vestris; si quid autem diffinicionis vestre potest amplius a me peti quam quod cernitis, acurate supplebo libens; si non, uicem honoris inpensi cum repetam non differas.' His dictis, responso non expectato, se subitus inde papilioni suo reddit, et circa gallicinium cum suis abscessit. Post annum autem coram Herla subitus expetit ut sibi paccio seruetur. Annuit ille, prouisusque satis ad repensam talionis, quo ductus est sequitur. Cauernam igitur altissime rupis ingrediuntur, et post aliquantas tenebras in lumine, quod non uidebatur solis aut lune sed lampadarum multarum, ad domos pigmei transeunt, mansionem quidem honestam
Ov. *Met.* ii. 1 sqq. per omnia qualem Naso regiam describit solis. Celebratis igitur ibi nupciis, et talione pigmeo decenter inpenso, licencia data recedit Herla muneribus onustus et xenniis equorum, canum,

1 precesque] *MS.* que preces. 15 ceteris] *qu.* cereis?

accipitrum, et omnium que uenatui uel aucupio prestanciora videntur. Conducit eos ad tenebras usque pigmeus, et canem modicum sanguinarium portatilem presentat, omnibus modis interdicens ne quis de toto comitatu suo descendat usquam donec ille canis a portatore suo prosiliat, dictaque salute repatriat. Herla post modicum in lumine solis et regno receptus veteranum pastorem alloquitur, petens de regina sua rumores ex nomine, quem pastor cum admiracione respiciens ait : ' Domine, linguam tuam uix intelligo, cum sim Saxo, tu Brito ; nomen autem illius non audiui regine, nisi quod aiunt hoc nomine dudum | dictam 10*b*, col. 2. reginam antiquissimorum Britonum que fuit uxor Herle regis, qui fabulose dicitur cum pigmeo quodam ad hanc rupem disparuisse, nusquam autem postea super terram apparuisse. Saxones vero iam ducentis annis hoc regnum possederunt, expulsis incolis.' Stupefactus ergo rex, qui per solum triduum moram fecisse putabat, vix hesit equo. Quidam autem ex sociis suis ante canis descensum inmemores mandatorum pigmei descenderunt, et in puluerem statim resoluti sunt. Rex vero racionem eius intelligens resolucionis, prohibuit sub interminacione mortis consimilis ne quis ante canis descensum terram contingeret. Canis autem nondum descendit.

Unde fabula dat illum Herlam regem errore semper infinito circuitus cum excercitu suo tenere vesanos sine quiete uel residencia. Multi frequenter illum, ut autumant, exercitum uiderunt. Ultimo tamen, ut aiunt, anno primo coronacionis nostri regis Henrici cessauit regnum nostrum celebriter ut ante visitare. Tunc autem visus fuit a multis Wallensibus immergi iuxta Waiam Herefordie flumen. Quieuit autem ab illa hora fantasticus ille circuitus, tanquam nobis suos tradiderint errores, ad quietem sibi. Sed si uelis attendere quam plorandus fiat, non solum in nostra sed in omnibus fere potentum curiis,

30 *sqq.* si uelis &c.] *qu.* nisi *for* si ?

silencium mihi libencius et certe iustius indicere placebit. Libetne nuper actis aurem dare parumper ?

De rege Portigalensi. xii.

Portingalensis rex, qui uiuit, et adhuc suo modo regnat, cum a multis impeteretur hostibus, et ad dedicionem iam fere cogeretur,
11 *a*, col. 1. in|subsidium ei quidam aduenit iuuenis, corpore prestanti et forma uenusta : qui cum ipso commorans, virtute bellica tam preclarus apparuit, ut non viderentur eius opera possibilia uiro uni. Hic pacem desiderio regis et regni restituit, ingressusque merito in domini sui precipuam familiaritatem, magisque ab ipso excultus est, sepe scilicet quesitus, frequenter uisitatus, in multis remuneratus, † quam ei cesserit infelicitatem †. Nam eius curie magnates, quantum se minus solito senciunt honorari a domino suo, tantum ipsum eis detraxisse fauoris autumant, et quantum ipsum uident in amorem prefectum alcius, tantum ipsum eis abstulisse querun-
tur; et in furorem inuidie uersi studiosius deprimere nituntur per maliciam, quem summa uirtus extulit in graciam. Armatum uel aliquo modo conscientem inuadere formidant. In pessimum ergo persecucionis genus degenerant acusacionem, et qua parte dominum suum inermem senciunt et nudum, attemptant. Sciunt
eum zelotipie fatuum inepcia, mittuntque duos ex ipsis ad regem, qui quasi senes Babilonici deferant reginam innocentem, ut illi Susannam, adulteratam cum iuuene. Rex igitur ea parte vulneratus ad cor qua ipsum lorica sapiencie non tegebat, ad mortem doluit, cecaque precipitacione precepit, ut ipsi sceleris
auctores in innocentem animaduerterent crudeliter et secretissime. Data est igitur insidiis innocencia. Proditores scelus celare iussi, iuueni se familiarius verbis, obsequiis, et in omnibus amoris con-
11 *a*, col. 2. ciliant simultatibus, et in eius graciam falsis amicicie | conscendunt

6 quidam] *MS.* quidem. 12 quam ei cesserit &c.] *several words seem to have dropped out, possibly to this effect*: sed attendendum, felicitas quam ei cesserit in infel.

gradibus. Abducunt eum quasi venaturum in nemoris densitatem et secreta deserti, iugulatumque lupis et serpentibus derelinquunt, solique manifestant ei qui deceptus hoc iusserat; cuius quod nondum resedit furor, domum properat, ingrediturque ad talamos, archanam et insolitam sibi conclauem, eiectisque aliis in solam uesanus irruit reginam grauidam et iuxta partum, qua pedibus pugnisque contusa, homicidium duplex uno perfecit impetu. Aduocatis igitur seorsum nequicie sue scelerosis complicibus, tanquam iuste sit auctor ulcionis de culpa triplici coram ipsis magnifica gloriatur iactancia. Illi uero ipsum quasi uirum animosum et fortem attollunt multa laudum prosecucione, ut quem stultum fecerant perdurantem in stulticia teneant. Siluit aliquamdiu dum non est egressa sedicio; sed quod diu non potest, ut aiunt, latere cedes clandestina, tandem irrepsit in aures populi, et quanto tenebat uoces timor tiranni pressius, in tanto crudescebat infamia susurracione frequenti forcius. Est autem rumor vetitus licito sermone velocior cum erumpit, et propagata viritim admiracio, quo priuacius dicitur eo multiplicius pupplicatur. Hoc autem inde est, quod omnis auditor quod ab alio celandum accipit amico alii secure committit. Mestam ut uidet rex et in nouo silencio curiam, et egressus urbem curie compati, augure consciencia iam sibi de fama metuit, et nostri more defectus post acta quid egerit attendit, edoctusque a pluribus inuidiam qua ipsum proditores sui seduxerant inconsolabiliter dolet, et iram tunc primo iustam in ipsos inuentores et executores sceleris ultus, oculis | priuatos et genitalibus, 11 *b*, col. 1.
inflictaque nocte perpetua resectaque uoluptate de cetero uiuere dimisit in mortis ymagine.

Huiusmodi sunt lusus curie, et tales ibi demonum illusiones; et quicunque delectatur aliquod uidere portentum, ingrediatur curias potentum. Et tu, cum nostra procellosa ⟨sit⟩ pre ceteris mater afflicciónum et irarum nutrix, inter has precipis poetari

discordias? Videris me calcaribus urgere Balaam quibus in uerba coegit asinam. Quibus enim aliis possit quispiam induci stimulis in poesim? At ualde timeo ne mihi per insipienciam cedat in contrarium asine, et tibi in contrarium Balaam, ut dum me loqui compellis incipiam rudere, sicut illa pro ruditu locuta est, fecerisque de homine asinum, quem debueras facere poetam. Fiam tamen asinus per te, quod iubes: tu caueas, si me ruditus ruditas ridiculum reddiderit, ne te iussionis irreuerencia probet inuerecundum. In pluribus est timor meus: me macies accusabit sciencie, me lingue dampnabit infancia, me contempnet quod viuo modernitas. Tu duos primos timores excusas, qui iubes: ego tercium auferre nolo, quod viuere volo. Materiam mihi tam copiosam eligis, ut nullo possit opere superari, nullis equari laboribus; dicta scilicet et facta que nondum littere tradita sunt; quecunque didici conspeccius habere miraculum, ut recitacio placeat et ad mores tendat instruccio. Meum autem inde propositum est nichil noui cudere, nichil falsitatis inferre; sed quecunque scio ex uisu uel credo ex auditu pro uiribus explicare.

Gillebertus Filiot nunc Lundunensis episcopus, uir trium
11 *b*, col. 2. peritissimus linguarum | Latine, Gallice, Anglice, et lucidissime disertus in singulis, in hoc senio suo quo luminis fere defectum incurrit, cum paucos modicos et luculentos fecerit tractatus, quasi penitenciam perdite vacacionis agens, nunc a litore carinam soluit, magnumque metiri pelagus aggressus, moras redimere festinat amissas, nouumque veteris et noue legis opus festino contexit pollice. Bartholomeus eciam Exoniensis episcopus, uir senex et facundus, hoc tempore scribit. Baldewinus autem Wigorniensis episcopus, homo multarum literarum, et sapiens in hiis que ad Deum sunt, feriare fastidit a calamo. Hii temporis huius philosophi, quibus nichil deest, qui omni plenitudine refertam habent residenciam et pacem fori⟨s⟩, recte

ceperunt, finemque bonum consequentur. Sed quo mihi portus, qui vix vaco viuere ?

De Giscardeo monacho Cluniacensi. xiii.

Gischardeus de Belloloco, pater huius Imberti cui nunc cum filio suo conflictus est, in ultimo senectutis sue Cluniaci assumpsit habitum, distractumque prius, tempore scilicet milicie secularis, animum, copiam adeptus et[iam] quietem, adegit in unum collectis uiribus; se subito poetam persensit, suaque modo lingua, scilicet Gallica, preciosus effulgens, laicorum Homerus fuit. He mihi utinam inducie, ne per multos diffuse mentis radios error soloecismum faciat. Hic iam Cluniacensis monachus iam dicto Imberto filio suo, licet uix impetratus ab abbate et conuentu, totam terram suam, quam idem filius per potestatem hostium et suam impotenciam amiserat, armata manu restituit, reuersusque, deuotus in uoto persistens, | diem suum felici clausit 12 *a*, col. 1. exitu.

Item de quodam alio monacho Cluniacensi. xiiii.

At aliter alii; longeque miserabilius contigit viro nobili et strenuo, qui similiter eiusdem loci monachus simili modo casu eodem necessario reuocatus ad arma, multa bellorum infortunia magnifice fortique perpessus animo, a fractura semper nouus renascebatur ad prelium, et, quasi rediuiuo furore succensus, acerbior inuolabat in hostes, et, siue fugerent siue resisterent, eis indefessus adherebat ut glutinum; et cum numerosa manu sperassent eum hostes opprimere, fortitudine non multitudine vinci didicerunt. Exardentes igitur in iram, multiplicatis exercituum viribus, inopinum in arto duarum rupium surripiunt,

4 Belloloco] *MS.* Belloioco. 7 secularis] *MS. apparently* sangularis: W. singularis. et[iam]] etiam *MS.: possibly* et iam. 9 preciosus] *qu.* preciosius ? 18 contigit] *corr. from* contingit *in MS.*

conclusumque fere tenebant. Nulla spes apprehensis, salus nulla compressis; eoque segnius agebant quo securius. Ille autem inimicorum in medio, turbinis instar in puluere, quasi tempestas deseuiens, dispergit hostes, et tanta uirtute stupidos reddit, ut in sola videant salutem fuga. Imminet eis impiger ille cum suis in respectu paucis; milites autem aduerse partis innumeri, ut dominos suos ab ipso saluarent, facti sunt unius preda monaci. Unus autem capitalis eius hostis, cum iam euasisset, per circuitum properans precessit eum, suisque permixtus incognitus ibat retro, semper intendens ad monachum, sue neclector vite ut eius uitam extingueret. Monachus estu tam laboris quam solis pene suffocatus, accito puero, vineam ingreditur, arma deponit, et dum pertranseat exercitus, aure se sub vitis alte tricatura seminudum securus exponit. Proditor
12 *a*, col. 2. ergo uia cum uiantibus | relicta, suspenso gressu furtim illabens, monachum misso letali telo perforat, et refugit. Ille se morti proximum sciens, puero qui solus aderat peccata fatetur, penitenciam sibi petens iniungi. Ille ut laicus se nescire iurat. Monachus autem, ut in omnibus erat acer agendis, acutissime penitens, ait, 'Iniunge mihi per misericordiam Dei, karissime fili, ut in nomine Ihesu Christi sit in inferno anima mea penitenciam agens usque in diem iudicii, ut tunc misereatur mei Dominus, ne cum impiis vultum furoris et ire videam.' Tunc puer ei cum lacrimis ait, 'Domine, iniungo tibi in penitenciam quod hic coram Domino distinxerunt labia tua.' Et ille verbis et vultu annuens deuote suscepit, et decessit.

In memoriam hic reuocentur verba misericordie que ait, *in quacunque hora ingemuerit peccator, saluus erit.* Quomodo potuit hic ingemiscere, et non fecit? Si quid ex contingentibus omisit, inter nos sit disputacio, et anime illius misereatur Deus.

De capcione Jerusalem per Saladinum. XV.

Sicut annos remissionis uel iubileos a remissione uel a iubilo scimus ⟨es⟩se dictos, annos scilicet remissionis et gracie, securitatis et pacis, exultacionis et venie, laudis et leticie; ita annus ab incarnacione Domini millesimus centesimus octogesimus septimus nobis est nubileus a nubilo dicendus, tam nubilo temporis quam tenebris infelicitatis, annus timoris et belli, meroris et oneris, blasphemie, tristicieque, quem hyemales continue turpauerunt inundaciones a medio †Maii donec Septuagesima† fieret, que negata nobis annona, fructibus suffocatis, feda quoque germinum noxia et inutilia creauerunt | communemque fecerunt animalium stragemque hominum. Cumque Neptunus semper aut sepe Cybeles inopiam sua copia leuet, clausit a terra misericordie uiscera mare, solitumque sorori negauit impendium. Addidit etiam tanquam oblitus misereri Dominus ad dolorem turpitudinis temporum sterilitatem terre, maris, et aëris, spiritum discordie soluit ab inferis, et quem cruce carnis assumpte ligauerat, in orbe toto ludere concessit et pro uoto pessimo Christianis illudere. *Nondum completam iniquitatem †malo,†* ait Dominus, et distulit eam perdere, donec impleretur; sed nostra uidebitur tam completa, tam cumulata fatuitas, ut non tantum in nostra uel in nos irruat iniquitatis ulcio, sed in personam propriam putetur admittere vindictam Sathane victor eius Dominus Ihesus. Nam in eodem infelicitatis anno, captam aiunt et captiuatam sanctam ciuitatem Ierusalem a Saladino principe paganorum, pesteque cruenciori depopulatam quam fleuerit Ieremias in trenis, qui

cf. Zeph. 1. 14, Isa. 37. 3, &c.

12 *b*. col. 1.

Gen. 15. 16.

9 a medio Maii, &c.] *If the year is reckoned to begin with March 25, the Septuagesima is that of* $1187\frac{7}{8}$: *if not, there is a corruption.* 19 †malo†] *I suggest* Moab. *The reference is to* Gen. 15. 16, necdum enim completae sunt iniquitates Amorrhaeorum. *Map, quoting from memory, may very well have written* Moab. 23 vindictam *supplied in the margin.*

Lam. 1. 4. flens ait, '*Sacerdotes eius gementes, virgines eius squalide.*' Iam in ea nec sacerdotes gemunt nec virgines squalide sunt, quia non sunt. Ad modicas uastauerat populum hunc Titus reliquias, ultor iniuriarum Domini, licet inscius: iste totum funditus adnullauit, facta prorsus omnium ibi Christianorum delecione. Sepulcrum et crux Domini preda sunt canum, quorum fames in tantum lassata fuit et sanguine martirum saciata, ut plures ad redempcionem admiserint, non tam cupiditate pecunie uel defectu malicie, quam ignauia relanguentis et fesse rabiei. Non enim deerant colla submissa, sed defecerunt gladii. Redemptis autem
12 *b*, col. 2. non est subsequuta libertas, sed qui | se redemerant dati sunt in stipendia militum, facti mercedes et merces eorum. Cum tot illi contribulatissime ciuitati prophete ⟨pre⟩dixerunt ululatus et pestes, clades et mortes, hac uice videtur Dominus eorum oracula
Ps. 105. 43. cumulasse. *Sepe liberauit* eam Dominus, et in omni furoris
Ps. 76. 10. impetu non est *oblitus eius misereri*; at nunc ubi nulla seminaria, nulle reliquie, nichil est residuum; que nunc liberacio, que nunc expectacio, que nunc misericordie spes? Certe Dominus Ihesus: licet nemo videat unde possit aut quomodo rei prorsus perdite subueniri. Nam idem ipse qui surditati fuit auditus, cecitati uisio, putri mortuo vita, nos per impossibilia multa docuit in nullo desperandum.

Factus est olim velut inimicus seruo suo Dauid amator eius Dominus, ob numeracionem populi quam fecerat, quasi meritas ei laudes uictoriarum abrogans, et quasi sibi sueque multitudini preliorum ascribens euentus, et per angelum percussorem septuaginta milia trucidauit hominum. Castigacio fuit, non ulcio, que superbiam humiliauit, que non hostium fecit uictoriam, non inimicorum extulit laudem, non ciuium excitauit inuidiam, non verecundiam lesit, non inflixit dedecus, non residuitatem abstulit; que modum habuit, que direxit regem, que populum pro parte seruauit seminarium; hec patrem sentire dedit non hostem,

uirgam non gladium. Non fuit ibi rerum uastacio uel possessionis alienacio, nec est translatum imperium; archa resedit, sacra manserunt, residuisque securitas; mortuos numerauerunt, planxerunt, sepelierunt; felici gauisi sunt infelicitatis exitu.

Sed quis huius infinite miserie finis, quod quorum uincula dirrumpi permisit Dominus | effrontes et effrenati demones totum 13 *a*, col. 1.
sibi quod honestatis, quod boni, quod Dei, per suos appropriauerunt uel deleuerunt; quod ignominie, quod malicie, quod suum extulerunt, et in summa ibi pace stabilissimo sancxerunt obtentu, sic autem ut iam *fiat voluntas eorum sicut in* inferno *sic* cf. Mt. 6. 10.
et in terra. Castigati sunt illi, non mortificati, sed isti mortificati, non castigati. *Moti sunt* hinc multorum *pedes, et effusi gressus* Ps. 72. 2.
plurimorum, non attendencium quod non est hinc uel hic nostra Ierusalem. Nos autem *non sic*; sed qui *futuram inquirimus*, Ps. 1. 4, Heb.
quo manifestior nobis est mundi uilitas et maior attricio, magis 13. 14.
hinc ad illam properemus, et sit melior ad futura spes et a cura terre liberior.

Equs, bos, camelus, et asinus, et quodcunque uegetum est animal, a luto festinat eripi uel a fossa toto resilire conatu. Nos autem in luto manebimus infixi. Sanius est ut irracionalium racione regamur, quibus natura melius ordinem dictat quam nobis nostra sapiencia. Fere sapiunt; fere vere, ceruus, aper, dama, capreolus, certam habent legem et tempus accubitus et concubitus, soporis et vigilie, vicesque non transgrediuntur positas sibi; ab hostibus cauere nunquam torpent, vestigia circumspectissime ponunt adusque cubilia, quoniam ab eis est indagacio, quasi scientes; si Catonis habeant et tocius consilia senatus cautele sue nichil adicient ad fugam; si dimittuntur diutissime uiuunt, pastus eis unicus folium et herba, natura promptus non arte delicatus; potus aqua, nec raritate cara nec communitate uilis. Hac immutabiliter serie decurrunt tempora fere. Verumptamen

13 hinc] *MS.* huic.

que nobiscum habitant animalia mansueta, tanquam a nobis contracto vicio, cum innaturalius uiuant, ut equi, tauri, galline, columbe, uices tamen dierum et noccium obseruant ex natura. Quamuis etiam usu venerio nostrorumque ciborum appetitu frequentur | excedant, et indebita concupiscant, nos tamen eorum excedimus excessus. Unde cum nobis virtutem abstinencie bruta loquantur, nec sit aliquid oculis ostensum in quo non ostendat Dominus aliquam instruccionis formam ; dum autem † assuescimus quod prohibet, quamuis grandia vitemus, obruimur arena, secundum quod ait Gregorius, transitque multitudo leuium ad conformitatem grauium. Nos autem quos non cessat informare *sapiencia* preciosa queque *clamitans in plateis* incertis inordinatis⟨que⟩ erramus actibus, nostreque saluti tam anime quam corporis obuiam ultro ferimur desipere sapientes in beneplacito carnis, cum sola sit *intollerabilior quam femina diues*, inutile probans, utile reprobans ; que nos cum complicibus suis demonibus et mundo sic infatuauit, ut precepta Christi non teneamus ad uitam eternam, nec aforismos Ypocratis ad temporalem. Vices utrique saluti debitas necligendo transilimus ; cumque raro uel nunquam aliquid tempestiue fiat a nobis, merito nos excepisset, qui dicit '*omni rei sub celo tempus et tempora*'.

13 *a*, col. 2.

Prov. 1. 20, 21.

Juv. *Sat.* vi. 460.

Eccl. 3. 1, &c.

Tres scimus a Domino suscitatos, intus, foris, in tumba ; que distichio breui episcopus Cenomannensis Hildebertus exposuit sic,

Hildebert ed. Beaugendre, p. 1227.

Mens mala, mors intus ; malus actus, mors foris ; usus
Tumba : puella, puer, Lazarus ista notant.

Suffecerunt due femine mouere Dominum paucis etiam precibus ad suscitacionem quadriduani ; tot autem hominum et feminarum milia noui uel ueteris ordinis quem suscitant ? quo nobis elemosinarum, ieiuniorum, precum assiduitas, qua *secus pedes Domini* cum Maria sedentes, ipsum sollicitare non cessant, ut aiunt ?

Lc. 10. 38–42.

8 *Either there is a lacuna after* formam *or, more probably,* autem *should be omitted.*

sed forsan *omnem implere iusticiam* cupientes in hospitando Christum cum Martha *satagunt circa frequens ministerium*, ne quid desit dum *sola ministrat*, et illud *unum necessarium* accurate | minus quam nobis esset necessarium appetunt. Dum ergo *turbantur erga plurima*, sicut ait Paulus, *quisque pro se*, sic per gratiam Dei propria sollicitudine suscitari poterimus, in ipso *confidentes non in homine*; liberabitque nos *ab homine malo* bonus homo Christus.

Mt. 3. 15.

13 *b*, col. 1.

Rom. 14. 12.

cf. Ps. 117. 8. Ps. 139. 2.

De origine Carthusiensium. xvi.

Gra⟨tia⟩nopolitanus episcopus uiderat in sompnis septem soles ex diuersis partibus in montem qui Cartusia dicitur, in ualle Griseuoldana, conuenire moramque facere; qui cum inde studeret secum in crastino, multum diuinans et non inueniens, ecce sex clerici uiri magnifici, septimusque cum eis magister eorum Burno, pecierunt instanter locum illum ut oratorium ibi facerent. Letus igitur episcopus, et uisionis sue felicem uidens exitum, secundum ipsorum racionem eis de proprio cellas et ecclesiam extruxit, et eos cum benediccionibus introduxit. Est autem mons altissimus, et in medio cacuminis profunda uallis et ampla, sterilis et inculta, fontibus tamen habunda. Tresdecim habent cellulas, in una prior, in aliis singulis singuli fratres. Panem eis prior in Sabbato ministrat ad totam ebdomadam, legumen et olus; tribus diebus in septimana pane tantum contenti sunt et aqua. Non comedunt carnes nec infirmi; non emunt pisces, nec comedunt, nisi dati fuerint eis unde possit omnibus distribui; semper induti cilicio, semper cincti, semper orant aut legunt. Nemo nisi prior cellam utroque pede potest egredi; priori licet, pro uisitandis fratribus. Diebus festis in ecclesia conueniunt; missam non cotidie sed certis diebus audiunt. Hii non insidiantur vicinis, non cauillant, non rapiunt; non ingreditur ad eos femina; non egrediuntur ad eas. Ad peticionem cuiusdam uiri

potentis in terminis episcopatus sancti Iohannis de Moriana, propagauit ex se Chartusia domum ad ymaginem suam, que
13 *b*, col. 2. cupiditatis | instinctu diabolum sequens, amenitate pascuorum et ubertate notata, censum ex quibuscunque potuit amarissime collegit, et in ardorem auaricie caritate mutata, locuplex pessimi
5 propositi pruritus implere non destitit; inuasit vicinos terminos,
Hor. 1 *Ep.* 1. 66. aliquid undique vigilanter exculpens, tum vi tum furto, *quocunque modo rem* faciens, quodque uenter potuit modus potuit, et procurauit census. Castigata frequenter a priore Chartusse,
Deut. 32. 15. deindeque fustigata, non abstitit, sed *inpinguata dilatata recalcitrauit*. *Recessit*, et sibi similem matrem domum Cisterciensem
10 aduocauit, que sibi uiscera cupidissime caritatis aperuit, et in iniuriam prioris matris in specialem filiam adoptauit, manuque forti uiolenter obtinet.

De origine Grandimontensium. xvii.

Grandimontenses a Grandimonte Burgundie principium habuerunt a Stephano, qui statuit eis ut quantum receperint primo locum ad inhabitandum tantum perpetuo nec plus possideant; minorem facere licet, maiorem non. Ibi maneant inclusi. Preceptor eorum presbiter sit, cui nulla dispensacione liceat septum
20 egredi. Nemo solus exeat; nichil extra possessionis habeant; nullum animal intra preter apes, que vicinos non ledunt. Quod eis caritatiue datur comedunt, et quod intus elaborare pot⟨u⟩erint. Cum defecerint omnino victualia, tunc duos post unius diei sine cibo ieiunium ad stratam proximam mittunt, qui primo vianti
25 dicant, 'Fratres esuriunt.' Si Dominus audierit eos per illud subsidium, pausant; sin autem, illa die sine cibo ieiunant, et in crastino pontifici suo nunciant. Si non ipse subuenerit, ad
Ps. 76. 10. Dominum clamant, qui *non obliuiscitur misereri*. Laici forinse-
14 *a*, col. 1. cas | habent curas, clericis interius cum Maria sine sollicitudine
30

21 egredi] *corr. from* ingredi.

seculi sedentibus. Unde gravis orta sedicio dominum Papam adiit; clerici conabantur foris et intus prefici, laici statuta Stephani stare volebant, *et adhuc sub iudice lis est*, quia nondum meruit bursa iudicium. Hor. *A. P.* 78.

De origine Templariorum. xviii.

Miles quidam, a pago Burgundie nomine Pagano Paganus ipse dictus, uenit Ierusalem peregrinus. Hic audito quod ad cisternam equorum extra Ierusalem non longe fierent a paganis irrupciones in Christianos adaquantes ibi, et per eorum insidias frequenter interfici, misertus eorum, zeloque iusticie quantum facultas erat eos defendere conatus est, et frequenter eis in subsidium a latibulis aptis exiliit, multosque confecit ex hostibus; quod ipsi dolentes, cum tot ex suis excubabant ut ipsorum assultibus nemo posset obuiare. Coegerunt ergo deseri cisternam. Paganus autem, †nec impiger† nec uinci facilis, †sollicite [de]† Deo sibique procurauit auxilium, domum sibi magnam appropriauit intra septa templi Domini quibus potuit modis a canonicis templi regularibus, ibique uili ueste tenuique victu contentus, omne fecit in socios equorum et armorum deuotus impendium; quoscunque potest peregrinos uiros bellicos predicacione, precibus, et omnimodis asciscit, ut ad obsequium ibi Deo prestandum perpetuo dediti perseuerent, aut saltem ad tempus voueant. Sibi suisque coequitibus secundum arma uel officia signum crucis aut clipei modum ponit distinccione certa: castitatem suis et sobrietatem asserit.

Inter hec eorum inicia, accidit quod quidam ex Christianis | miles altissime fame, notusque paganis, et pro interfectis ab eo 14 *a*, col. 2.
plurimis parentum et amicorum inuisus, fortuitu captus ab eis ad stipitem ducitur. Assunt ibi ex nobilibus multi sagittantes, qui singulos ictus singulis emerant a rege talentis in sanguinis ulcionem effusi ex suis. Astabat ei rex, cupiens eum sibi si negasset confederari, et ad omne uulnus adulans omnimodis eum attemptabat

allicere, quem ut tota uidit constancia fortem, adhuc non deiectus a spe solutum reseruari iussit et curari, multoque luctamine diu conatus votum exequi, defraudatum se dolet; quod tamen ipsum Dominus pro quo paciebatur graciosum ei fecerat, cupiens eum liberari ab expectacione tam seue ulcionis, puerum ei designauit ex nomine quem Christiani vinctum habebant paganum, pro quo se dimissurum eum spondebat, Dominumque suum petebat obsidem pro reditu. Hoc miles pacto Ierusalem petit, edocetque regem suum quod egerit. Rex igitur et clerus et populus laudes Deo solempnes agunt pro recepcione tanti coadiutoris. At ut miles accepit puerum decessisse, reditum parat ad diem statutum. Prohibent hoc fieri rex et totum uniuersaliter regnum, et absolutum a patriarcha detinent, missas, elemosinas, et quicquid ad huiusmodi redempcionem pertinet, profuse promittentes; et cum sic posset Deo, quantum uidebatur, satisfieri, nil illi satis est, promissumque procurat reditum. Quod ut suis innotuit, ipsum communi consilio secure sed honeste deputant custodie, donec dies reditus elabatur, ut fracta promissione non uideatur ultra teneri ad soluendum. Sustinet ille, uel euadere casu sperans vel
14 *b*, col. 1. aliqua | dispensacione dimitti, donec diem proximum uidet, et tunc desperans in adinuentionem exiit mendacii, spondetque certissime residenciam, dummodo sibi soluantur pollicita. Liber igitur ad omnium exit laudes et gaudia, nocteque sequenti viam arripit, properatque totis viribus ne committatur obses amabilis, et pro tempore singulariter et inmense terribilis expectabatur a rege suo et ab ultoribus expetebatur. Cumque factus esset rex clam in derisum, ut solent in delicto potentes, ipse causabatur obsidem, et circa vesperam diei et spei suscipit insperatum peditem, ut profugum, multaque festinacione defectum; uix loquitur, et sicut loquitur veniam exorat quod ipsi vota distulerit. Mirantur omnes et miserentur, et ipse rex fide bona captiui sui placatus per graciam Christi liberum dimisit.

30 veniam] -que *is written here and erased.*

Quiddam mirabile. xix.

Circa tempus idem, clericus quidam a Sarracenis sagittabatur ut negaret. Quidam autem qui negauerat astans improperabat ei quod stulte crederet, et ad singulos ictus aiebat, 'Estne bonum?' Ille nichil contra. Cumque videret eius constanciam, uno sibi caput amputauit ictu, dicens, 'Estne bonum?' Caput autem resectum tamen proprio ore loquens intulit, 'Nunc bonum est.'

Hec et his similia primitiuis contigerunt Templaribus, dum Dei caritas et mundi vilitas inerat. Ut autem caritas uiluit, et inualuit opulencia, prorsus alias audiuimus quas et subiciemus fabulas; at et prius eorum †primos† a paupertate motus audiantur.

Item aliud mirabile. xx.

Miles quidam, Hamericus nomine, magni patrimonii, fame modice, petebat exercicium militare, quod torniamentum dicunt. Cumque per nemus | altum iter ageret, audiuit ad missam 14 *b*, col. 2. matutinam a longe pulsari campanam, sociisque dissuadentibus et inuitis ut missam audiret properauit, armigeris et armis relictis in comitatu. Heremitas inuenit. Missa celebrata redire festinauit ad socios, sperans eos in secundo vel tercio consequi miliario; sed tota die deuius sero reuersus est ad locum misse. Similiter et in crastino. Die tercia conductus ab heremita socios inuenit redeuntes, ipsique multa leticia congratulantes. Miratur solito maiorem sibi ueneracionem exiberi; timet yroniam. Familiarem ergo socium uocat in partem; querit quomodo casus eis in torniamento responderit. Intulit ille, 'Bene nobis et manu tua, sed inimicis male, qui tamen hodie reuersi sunt ad nos ut te pro tuorum operum admiracione viderent, sed ut heri recessimus ad hospicia, nemo nobis de te quicquam certitudinis dicere potuit;

12, 13 *either* primi *or* audiamus *is required.*

asserunt eciam armigeri tui quod armis tuis a te receptis ab oculis eorum euan⟨u⟩isti cum equo tuo. Si vero cupis audire quid de te loquuntur in via, demissis vultibus audiamus.' A transeuntibus igitur secus eos audierunt Hamerici preconia per singulos et magnas laudes hominis per timiditatem prius infamati. Miratur ipse, nullius meriti conscienciam habens, et uix tandem aduertit quod ei dispensauerat Dominus vicarium, ne gaudere socii sui possent de missa despecta, uel ipse dolere de respecta, deditque se cum omnibus que possederat Deo domuique Templarium, et auxit eos multum, ut dicitur.

Postmodum autem reges et principes opinati sunt propositum
15 *a*, col. 1. eorum bonum et vitam | honestam, et interuentu paparum et patriarcharum eos quasi Christianismi defensores honorauerunt, et copiis infinitis onerauerunt. Iam quod placet possunt et quod affectant assequuntur. Nusquam egent nisi Ierosolimis; ibi gladium accipiunt in tutelam Christianismi, quod Petro prohibitum est in defensionem Christi. Petrus ibi didicit pacem querere paciencia; nescio quis hos docuit vim vincere violencia.
Mt. 26. 52, 3. *Gladium accipiunt*, et *gladio pereunt*. Dicunt tamen, 'omnes leges et omnia iura vim ui repellere permittunt.' At ille legem hanc renuit, qui Petro percuciente *legionibus angelorum* inperare noluit. Videtur autem quod ipsi partem optimam non elegerunt, cum sub eorum proteccione nostri semper fines in partibus illis artentur et dilatentur hostium; in uerbo Domini conquisierant apostoli, non in ore gladii, Dammascum, Alexandriam, magnamque mundi partem quam gladius amisit. Dauid autem ad
1 Reg. 17. 45–47. Goliad egrediens, ait: *Tu uenis ad me cum armis, et ego uenio ad te in nomine Domini, ut uniuersa sciat ecclesia quod non in gladio saluat Dominus.*

Nemo sane mentis ambigit, quin ordinum instituciones de fonte[1] bona semper serie processerunt, humilitate comite, quam quia

[1] *Text* fone: *marg.*: *al.* fone .i. sono: *al.* fouea: *al.* fonte: *al.* fomi.

cupidus omnis abigit, magistram uirtutum abicit, et auaram adigit a viciorum lacu superbia⟨m⟩. Conati sunt multi cum suis ordinis paupertatem euadere, qua fugata fugit humilitas; princeps adest superbus in diuiciis, quem humilis in paupertate Ihesus eiecerat foras; qui non uenit ad Helyam in *uento petras conterente*, nec in terremotu, nec in *igne*, sed in *leuis aure sibilo*, quem in omni desiderio predictis abiectis expectabat et expetebat Helyas; illa precesserunt, *non* tamen *in illis Dominus*: aura successit, in illa Dominus. Nobis in nostris ordinibus aura precedit, in ipsa | Dominus; subsecuntur autem in quibus non est Dominus Templares, de quibus hic sermo cepit; quoniam ex officiis suis cari prelatis et regibus habentur, et honore precipui, prouide curant ne deficiat unde sublimentur. Si *reminiscantur et conuertantur ad Dominum uniuersi fines terre*, iuxta prophetam, quid ipsi? Si pax uenerit, quo deveniet gladius? Pacem hoc modo cauisse dicuntur olim.

3 Reg. 19. 11, 12.

15*a*, col. 2.

Ps. 21. 28.

cf. Mt. 10. 34.

De filio salidompni Babilonie. xxi.

Hiis retro non tamen longe diebus Nassaradinus, filius Abecii, solidompni Babilonie, a militibus Templi Domini captus et incarceratus est, vir gentilis at cetera clarissimus, genere, milicia, literis, et animi uirtute. Hic cum adhuc domi suus esset, magnam habebat de fide nostra et eorum erroribus disputacionem, uidensque suos ritus nichil habere firmitudinis aut fidei, Christianismi religionem adisset, si non nobilium reuerencia parentum obstitisset. Cumque hoc hiis qui eum tenebant in uinculis innotesceret ex eius relacione, non modo non crediderunt, sed etiam baptisma petenti surdi facti sunt. Spondebat eis Nassaradinus Babiloniam, urbem scilicet sue natiuitatis, suis uiribus et suo consilio conquirere, dummodo ipsum baptizari permitterent. Illi perdurantes in inclemencia, paruipendunt anime detrimentum, aures ad aliud erectas habentes. Perlatum est ad Babilonios hoc

uerbum, et promissorem sue dedicionis familiarem fortissimum agnoscentes, eo magis metuunt, quo sue legi magis aduersantem semper oderunt. Consilium communiter ineunt, ut qui quasi venum exponitur, quanticunque fiat, ab eis ematur; missisque legatis et precio taxato dolo iusto talenta tradunt cupa aurata, pro multe preciositatis merce, timentesque fortitudinem hominis inuictam | 15 *b*, col. 1. ligatum accipiunt ex condicto. Ille per medium ciuitatis Christianum se clamabat, et contra furentum castigaciones et uerbera salutis sue uerba propalare non metuit. Babiloniam igitur perlatus a ciuibus obuiam festiuo gaudio venientibus soluitur, qui quasi patrie patrem, dominum, et defensorem venerantur, et cum ad ciuitatis medium peruenerint voce preconia citati ciues residui adunantur. Eleuato igitur et exaltato concentu communi, Deo suo grates quasi a manibus Christianorum saluati non cessant exsoluere, sperantes eum ad defensionem suam sibi preficere, quod preside carebant. Ille nec blandimento nec pene formidine trahi se patitur, inuocando patrem, Christumque confessus, totam simul reddit urbem attonitam. Ciues igitur seorsum a turba multo stupent silencio, multo conflictu scrutantur exitum utrisque consilii. Assunt qui statim de medio facere satagant, et non desunt qui ob reuerenciam persone dignissime censeant reseruandum, ut qui ad tempus desipit aliquando resipiscat. Conuocantur vicini principes, et quid fiat edocti diuersa murmurant, precipue qui se sperant isto sublato ad defensionem et urbis dominium eligendos: sacrilegum et apostatam crucifigendum aiunt. Qui uero saluti student urbis et indempnitati, supplicandum ei consulcius arbitrantur a conciuibus et cognatis, ut pietate nutricie ciuitatis et amore nobilissime cognacionis a furore desistat, colatque deos patrum suorum; quod ut omnimodis fit, nulla potuit supplicacione, ⟨n⟩ullis lacrimis optineri. Ductus igitur ad stipitem alligatur, et in modum nobilissimorum martirum regis Eadmundi et beati Sebastiani, sagittis inmissis, ad Christum

19 stupent] *MS.* student.

mittitur. Quomodo sit hic *ex aqua et spiritu sancto renatus*, Jo. 3. 5.
liquet | satis, quod sanguis liquor est, et omnis liquor ex aqua. 15 *b*, col. 2.

De sene Axacessi. xxii.

Contigit item quod vir auctoritatis maxime, qui senex vocatur Axasessis, quasi ⟨qui⟩ sub axe consessis inperat, qui fuit fons religionis et fidei gentilium, a patriarcha Ierosolimitano peteret librum euangeliorum, quo et eorum interpretem misit. Acceptus est interpres et euangelium affectuose susceptum, missusque vir ex ipsis bonus et magnus, ut a patriarcha sacerdotes et leuitas a quibus baptissmum et fidei sacramenta plene perciperent secum reduceret, quem obiter positis insidiis interfecerunt opidani Templarii, ut aiunt, ne fides euacueretur infidelium ad pacis unitatem. Sunt enim, ut aiunt, Axasessi primi paganorum infidelitatis et incredencie magistri. Senex autem fraude comperta priorem compescuit freno diaboli deuocionem, siluitque Dominus facere quod spopondisse videbatur. Patriarcha dolere potuit, et rex, ulcisci neuter; patriarcha non potuit, quod Roma *captiuitatem* Jer. 29. 14.
educit burse et † *cuntis locis*; rex non, quod *minimus eorum* cf. 3 Reg. 12.
digitus maior est illo. 10.

Jocelinus Saresberiensis episcopus, filio suo Reginaldo Batoniensi, per violenciam electo, sed ad consecracionem a Cantuariense non admisso, plangentique, respondit, 'Stulte, uelox ad Papam euola, securus nichil hesitans, ipsique bursa grandi paca bonam alapam, et vacillabit quocunque volueris.' Iuit ergo, percussit hic, vacillauit ille; cecidit papa, surrexit pontifex; scripsitque statim in Deum menciens in omnium breuium suorum principiis; nam ubi debuisset scribi 'burse gracia', 'Dei gracia' dixit: *quecunque voluit, fecit.* Ps. 113. 3 (11).

Sit tamen domina materque nostra Roma baculus in aqua fractus, et absit credere quod uidemus. Similia vero | predictis 16 *a*, col. 1.
de dominis Templaribus forte menciuntur multi: queramus ab

18 educit] *qu.* reducit *as the Bible text?*
et] *qu.* ex? *or is there a lacuna* ⟨congregat de⟩?

ipsis, et quod audierimus credamus. Quid agant Ierosolimis nescio; nobiscum satis innocenter habitant.

De origine Hospitalarium. xxiii.

Hospitalares bone deuocionis habuere principium, ut peregrinorum redimerent inpotencias. Iniciati sunt humiliter; videbatur domus eorum speciale caritatis habitaculum; spontaneos admittebant hospites, et iuxta doctrinam discipulorum Domini transeuntes cogere satagebant in hospicium, deposito diu fideles; nam ipsorum illibata crumena largam eis de proprio faciebant exhibicionem, nichilque deerat infirmorum desideriis, quod ulla posset adipisci sedulitas: conualescentibus totam plene restituebant pecuniam. Hac fama patrimonia sua multi multeque conferebant eis, seque plurimi mancipabant ibi seruire debilibus et infirmis. Mc. 10. 45. Unde quidam vir nobilis qui *ministrare venerat, ministrari solitus*, cum cuidam turpiter exulcerato lauaret infirmo pedes, ad feditatem nauseans ipsam unde lauerat eos aquam inpiger hausit, ut uiscera sua vinceret assuescere quod horrebant. Hii tenebant 3 Reg. 19. 11, 12. *in aura leui Dominum*, et ut eis creuit ex adeptis peruersa uirtutum nouerca cupiditas, en *uentus petras conterens, terremotus, et ignis*. In illius ignis virtute dominum papam sanctumque senatum Ps. 2. 2. Romane curie pecierunt, et multis *aduersus Dominum et aduersus Christos eius* priuilegiati redierunt iniuriis. In concilio Lateranensi sub Alexandro papa tercio celebrato tota multitudo pontificum quam adegerat papa predictus cum abbatibus et clero 16 *a*, col. 2. uix optinuerunt ipsis eciam pre|sentibus modicum quid satis aduersus eorum priuilegia; tacuerunt dum affuimus, sed concilio cf. Virg. *Ecl.* x. 69. soluto statim aperuit rugas oris sui domina bursa, '*que cum non sit amor, vincit tamen omnia Rome*,' factique sumus iterum eis preda, priuilegiis virtuosius firmatis. Preualent non dicam burse sed uestes, non dicam persone sed voluntates religionis, nostre cf. Jo. 3. 30. vesti clericorum et voluntati. *Crescunt enim semper, et nos*

decrescimus. Altarium uita nobis a Deo primum data, postmodum a patriarchis est exhibita. Non succedimus in hereditate patribus; negociari non licet, *mendicare* possumus. Hoc pudor aufert, cf. Lc. 16. 3. reuerencia uitat; vultus hoc negat voluntati. Que nobis igitur exibicio, uel unde? cum omnia fere teneant altaria religiosi, vixque sufficiant singula singulis clericis altaria, multoque plures sint ipsi quam ipsa. Cum monasterium sit clericorum carcer, et bonus ille Ieronimus dicat, '*Mihi securis ad radicem est posita, nisi defero munus ad altare*,' mutatis pactis optinuerunt unde uiuamus, et eis ex uictu nostro tributarii fiamus, fitque monasterium carcer monachorum, quo clerici cum monachi voluerint teneantur, nisi deferant ad altare tributum. Multis nos supplantant artibus et arcent ab ecclesiis; cum milites ad quos iura patronatus pertinent egent et sibi petunt a Templarium uel Hospitalarium subueniri copiis, respondent, 'Suppetit satis unde vobis subueniamus, sed non licet quicquam de pecunia Templi uel Hospitalis nisi fratribus impertiri; tamen si fraternitatem nostram ingredi volueris, aliqua domui Domini pos⟨s⟩essione collata, liberaberis.' Ergo miseri quibus undique tenentur vinculis absolui | cupientes, quod nichil ut putant possident quo possint 16 *b*, col. 1. indempnius carere quam donacionibus ecclesiarum, illas libenter dant ut liberentur. Huiusmodi fallaciis non dicam sed faceciis auertunt simoniam, ne Dominus aduertat unde domus eorum ditantur: militum nepotes et filii, quodque magis iniquum videtur, multe digne persone sine personatu pereunt. Hieron. ep. 14 (ad Heliod.).

De origine Cisterciensium. xxiiii.

Cistercienses egressi sunt ab Anglia, uico qui Scireburna dicitur. Ibi nigro militabant habitu sub abbate districto monachi plurimi; qui cum eis arcius frena teneret, displicere cepit aliquibus, de quorum numero quatuor a fuga non abstinentes Fran-

27 *MS.* Cistersienses.

ciam omnis maliciei matrem petunt; circuierunt, associatis sibi deliciarum sectatoribus, quales Francia precipue semper exibet; et in circuitu suo victualium tandem tenuitatem incurrunt, penaque penurie castigati, quid agendum sit diu deliberant. Reuerti nolunt, sine questu viuere nequeunt. Quomodo querant? quo fit? placet eis tandem heremum sub pretextu religionis inhabitare, non tamen Pauli uel Hylarionis heremum in desertis Libie uel
Hebr. 11.38. in inuiis Nigre Montane, non *in cauernis et specubus* ubi nemo nisi Deus, sed qui deum hominem adorare statuunt, homines cum Deo propicios habeant, non tamen proximos. Locum igitur ad habitaculum habilem eligunt: eligunt non inhabitabilem sed inhabitatum, mundum, fecundum, responsalem frugibus, non ineptum seminibus, septum nemoribus, scaturientem fontibus, cornu copie, locum extra mundum in corde mundi, semotum ab hominibus hominum in medio, seculum scire nolentes, a seculo sciri volentes, ut que

Virg. *Ecl.* iii. 65. *fugit ad salices, et se cupit ante videri.*

16 *b*, col. 2. Porcionem ergo | vilem et despicabilem in medio magni nemoris a diuite quodam optinent, multis innocencie simultatibus, diutissimis precibus, Deo singulis adiecto sillabis. Eruncant igitur et euellunt nemus, et radicitus a stirpe compellunt in planiciem, frutices in fruges, in sata salicta cogunt, vimina redigunt in uites, et ut illis libere uacent occupacionibus, detrahere forsitan aliquid oportet oracionibus. Sedit dudum Maria quasi non miserens laborum Marthe; surgit in hiis ad sollicitudinem Marthe Maria
Ps. 118. 62. clemencior. Ordines alii *media nocte surgunt ad confitendum Domino* secundum psalmistam, fessique post horam dormiunt; hii vero sibi forcius et arcius inperantes, post horam ad diem usque uigiliis et oracionibus insistere statuerunt. Verumptamen post aliquantum temporis hoc eis difficile visum est, et quod turpe fuit mutare decretum, maluerunt horam mutare medie

19, 20 *MS.* diotissimis.

noctis in antelucanum, ut sinaxis una cum nocte finem habeat, ne quid in fraudem legis fiat. Alii surgunt ante Luciferum, isti pocius ut,

Iam lucis orto sidere,
Deum precemur supplices,

completis horis et missa coegrediuntur ad laborem. Placuit hiis quatuor arcior et angustior regula quam beati Basilii uel Benedicti: pelliciis abstinent, et lineis, et etiam stamineis, laneis absque tinctura contenti, tantoque corde recesserunt a nigris monachis ut contrariam eorum vestibus vestem albam habeant. Monachorum nemo carne uel sanguine vescebatur ante tempora Karoli magni, qui deuotis optinuit a Leone papa supplicacionibus usum sanguinis cismontanis monachis, impetrans eis oleum lardinum, quod non haberent laurinum ut transmontani. Licenciam hanc isti non suscipientes *antique* districcionem *semite* seruant | ut ab esu carnium sint alieni: porcos tamen ad milia multa nutriunt, bacones inde vendunt, forte non omnes: capita, tibias, pedes nec dant, nec uendunt, nec eiciunt; quo deueniant Deus scit. Similiter et de gallinis inter Deum sit et ipsos, quibus habundant maxime. Jer. 6. 16. 17 *a*, col. 1.

Ecclesiarum possessiones deuouerunt, et omnimodas iniustas adepciones, labore manuum suarum cum apostolo uiuentes, omni seclusa cupiditate; sed ad tempus: nescio quid proposuerint, aut in botris promiserint, sed quicquid promiserint subsecutus est fructus, unde timemus arbores. In omnibus tunc se suppliciter et simpliciter habebant, nichil auide, nichil proprie facientes, nulli negantes eiulatui solacium, *nulli facientes quod sibi nollent fieri, nulli malum pro malo reddentes*, innocenciam ab infamia seruantes, ut balsamum a luto; eorum cunti laudabant sabata, fierique cupiebant ut illi. Facti sunt igitur in populum multum nimis, et in domos aucti plurimas; nomina uero domorum in se claudunt aliquid diuinitatis oraculum, ut Casa cf. 1 Cor. 4. 12. cf. Mt. 7. 12. 1 Thess. 5. 15.

5 precemur] *qu.* precentur?

Dei, Vallis Dei, Portus salutis, Ascende celum, Mira vallis, Lucerna, Clara uallis.

Hinc ortus est Barnardus, et lucere cepit inter alios immo super alios, ut Lucifer inter nocturna sidera, vir eloquencie prompte, qui bigas circumduci per ciuitates et castella faciebat, quatinus in eis credentes sibi deportaret in claustro. Per uniuersos Gallie fines hic *spiritu ferebatur*, et que per eum fiebant miracula Gaufridus Altisiodoro scribebat; ipsi credite. Aderam in mensa beato Thome tunc archiepiscopo Cantuarie; assidebant ipsi abbates albi duo, multa referentes uiri predicti, Barnardi scilicet, miracula, sumentes exordium inde quod | ibi legebatur epistola Barnardi de condempnacione magistri Petri, principis Nominalium, qui plus peccauit in dialetica quam in diuina pagina; nam in hac cum corde suo disseruit, in illa contra cor laborauit, et multos in eosdem labores induxit. Legebatur epistola dompni Barnardi Clareualensis abbatis ad Eugenium papam, qui suus fuerat monachus, quem illius ordinis nemo secutus est ad sedem illam. In epistola continebatur illa, quod magister Petrus instar Golie superbus esset, Ernaldus de Brixa signifer eius, et in hunc modum pessimum plurima.

cf. Gen. 1. 2.

17 *a*, col. 2.

Hinc occasione sumpta laudabant abbates illum Barnardum, et extollebant ad astra. Johannes ergo Planeta de magistro bono quod nolebat et dolebat audiens, 'Unum,' inquit, 'in Monte Pessulano uidi quod multi mirabantur miraculum;' et rogatus ut diceret, ait, 'Illi quem merito predicatis magnifico viro demoniacus quidam ligatus in Monte Pessulano presentatus est, ut sanaret eum; ipse super asinam magnam sedens imperauit inmundo spiritui, populo qui supervenerat tenente silencium, et ait tandem, "soluite vinctum, et sinite liberum." Demoniacus autem, cum se dimissum sensit, lapides in ipsum abbatem quocunque potuit misit, instanter fugientem persequens per uicos, donec licuit, etiam et a populo captus in ipsum semper

oculos habebat, quia manus tenebantur.' Displicuit autem hoc uerbum archipresuli, et ait Iohanni quasi comminans, 'Heccine sunt miracula tua?' Tum Johannes, 'Certe miraculum dignum memoria dicebant hoc qui tunc affuerunt, quod omnibus mitis et beniuolus fuit arrepticius, et ypocrite soli molestus, et adhuc id mihi presumpcionis castigacio fuit.'

Duo similiter abbates albi de | predicto viro colloquebantur in 17 *b*, col. 1.
presencia Gilleberti Foliot, Londoniensis episcopi, comendantes eum ex virtute miraculorum; euolutis autem multis, ait alter, 'Cum vera sint que de Barnardo dicuntur, uidi tamen aliquando quod ipsi gracia miraculorum defuit: vir quidam marchio Burgundie rogauit eum ut veniret et sanaret filium eius; venimus et inuenimus mortuum; iussit igitur corpus deferri dompnus Barnardus in talamum secretum, et *eiectis omnibus* Mc. 5. 40.
incubuit super puerum, et oratione facta surrexit; puer autem 4 Reg. 4. 34.
non surrexit, iacebat enim mortuus.' Tum ego, 'Monachorum infelicissimus hic fuit; nunquam enim audiui quod aliquis monachus super puerum incubuisset, quin statim post ipsum surrexisset puer.' Erubuit abbas, et egressi sunt ut riderent plurimi.

Publicatum est autem quod eidem predicto Barnardo post hunc gracie defectum contigerit secundus, et famam eius non secundans. ⟨G⟩ualterus comes Nem*u*riensis in Chartusia decessit, ibique sepultus est. Conuolauit igitur dompnus Barnardus ad sepulcrum illud, et cum diutissime prostratus orasset, orauit eum prior ut pranderet, erat enim hora. Cui Barnardus, 'Non recedam hinc, donec mihi loquatur frater Galterus;' et exclamauit voce magna dicens, 'Galtere, *veni foras*.' Galterus autem, Jo. 11. 43.
quia non audiuit uocem Ihesu, non habuit aures Lazari, et non venit.

Quia superius Ernaldus de Brixa se nostris intulit sermonibus, dicatur si placet quis fuerit, sicut audiuimus a uiro temporis illius,

viro quidem magnifico multarumque literarum, Roberto de Burneham. Hic Ernaldus ab Eugenio papa post Abaielardum incitatus, indefensus, et absens condempnatus est, non ex scripto
17 *b*, col. 2. sed ex predicacione. Secundum sanguinis altitudinem | erat Ernaldus nobilis et magnus, secundum literas maximus, secundum religionem primus, nichil sibi victus aut vestis indulgens nisi quod artissima cogebat necessitas. Circuibat predicans, *non que*
cf. Phil. 2. 21. *sua sed que Dei sunt querens*, et factus est omnibus amabilis et admirabilis. Hic cum Romam venisset, venerati sunt Romani doctrinam eius. Peruenit tandem ad curiam, et uidit mensas cardinalium vasis aureis et argenteis honustas et delicias in epulis : coram domino papa reprehendit eos modeste, sed moleste tulerunt, et eiecerunt eum foras ; qui rediens ad urbem, indefesse
Mc. 6. 20. docere cepit. Conueniebant ad eum ciues, et *libenter eum audiebant.* Factum est autem, ut audirent eum de contemptu premiorum et mammone sermonem fecisse cardinalium in aures presente domino papa predictum Ernaldum, et ipsum a cardinalibus eiectum, congregati sunt ad curiam, et iurgati contra dominum papam et cardinales, dicentes Ernaldum virum bonum et iustum, et ipsos auaros, iniustos, et malos, et qui non essent
Mt. 5. 14. *lux mundi* sed fex, et in hunc modum, et vix continuerunt manus. Quo tumultu uix pacificato, missis ad inperatorem legatis, dominus papa denunciauit Ernaldum excommunicatum et hereticum, et non recesserunt nuncii donec ipsum suspendi fecerunt.

Incidencia magistri Gauteri Mahap de monachia. XXV.

Monachi tam albi quam nigri, sicut nisus alaudam territam, ita predam suam agnoscunt, milites scilicet quos deplumare possunt, qui uel patrimoniorum suorum consumptores sunt, uel compediti debitis. Hos alliciunt, et ad camineas suas a strepitu seorsum ab hospitibus caritatis, id est publicibus longe, deliciis affluenter
18 *a*, col. 1. exhibent, blandissime | precantur ut frequenter eos visitent, et

26 territam] *MS.* turritam, 30 *sic qu.* publicis?

huius⟨modi⟩ sibi spondent apparatus cotidianos et vultus semper hilares, ieiunis ostendunt officinas, quoscunque possunt in eorum conspectu thesauros effundunt monasterii quatinus videantur, et spem eis excitant, defectus eorum suplere promittunt, ad altaria rapiunt, edocent quibus dicata, quot celebracionibus honerentur assidue ; fratres eos in capitulo constituunt, et oracionum participes, inde ducunt, ut ait Virgilius,

In tectum si frigus erit, ⟨si⟩ messis in umbram. *Ecl.* 5. 70.

Monachi nigri, qui beatos habent Basilium et Benedictum auctores, nostris habent nouos imitatores temporibus, qui et ordinem profiteantur eundem, et de suo quedam arciora feruenciores adiciant, quos nos uel albos nominamus monachos uel grisos. Nigri habent regulam, quod uilissimos induant sue prouincie pannos, et ex dispensacione pellicias agninas tantum : albi ut qualem ouis gesserit lanam textam habeant, alieni coloris nesciam, et cum de pelliciis nigros derideant, plurimis et suauissimis habundant ad equipollenciam tunicis, que si non a tinctoribus rapiantur, fiant ad regum delicias et principum preciose scarlete. Nigri cum Maria secus pedes Domini uerbum audiunt, nec ad sollicitudinem egredi licet ; albi cum ad pedes sedeant, ad laborem exeunt, manibus agriculturam omnimodam excercentes propriis intra septa, mecanici extra, runccatores, opiliones, negociatores, in singulis officiosissimi; bubulcum non habent uel subulcum, nisi ex se, nec ad minimas et uiles custodias uel opera feminarum, ut lactis et similium, quempiam preter conuersos suos admittunt ; *ad omnes* operas *omnia sunt*, unde *impleta est terra possessione* sua, cumque non debeant ex euangelio *cogitare de crastino*, tantam habent opum residenciam ex sollicitudine ut cum Noe possint archam ascendere securi, cui nichil spei relictum est extra. Ad unum se habent principium, scilicet abbatem Cisterciensem, cuius potestas est mutare pro uoto quelibet. Cibos

18 *a*, col. 2. 1 Cor. 9. 22. Ps. 103. 24.

7 ducunt] *MS.* dicunt. 8 *MS. transposes* messis *and* frigus.

quibus ipsi abstinent hospitibus non apponunt, sed nec intra septa paciuntur inferri quod non dant; signum est quod abstinent ut habundent, cum sit auaricie manus altera tenacitas. Boues et aratrum comodata suscipiunt, comodare sua non possunt. Causam suam meliorem facere licet, deteriorem nullatenus; pupilli sunt, superioribus supplicant, uicinos molestant, proscribunt superatos, quicquid utilitatem promouet sub aliqua specie virtutum asciscunt. Si de singulis queras inposturis, racio tam probabiliter presto est, ut arguere possit uidens euangelium falsi. Qui misericorditer eos in partem agri sui vocauerit, videtur eorum proximus, at expellitur. '*Non facias alii quod tibi non uis fieri*;' hoc non timent, et multa in hunc modum.

Soluciones habent singulas ad singula, quas ipsi sciunt; una tamen est uniuersalis ad omnia; ad expediendam vim uel rapinam uel quicquid affert cupiditas, aiunt, 'Spoliamus Egypcios, ditamus Ebreos,' tanquam ipsi soli sint quos educat a tenebris Dominus. Breue nimis faciunt regnum Dei, si preter ipsos omnes delirant. Si quorum non meminerunt prophete, nec Dominus Ihesus nec
18 *b*, col. 1. apostoli, uiam inuenerunt ab ipsis intactam, aut eam | nobis inuidit Deus aut nesciuit, aut ipsa praua. Attamen *seudo-prophe-*
Mt. 7. 15. *tas* dicit Dominus *cauendos, qui veniunt in vestimentis ouium* ut
Mt. 6. 5. hii, *intrinsecus sunt lupi rapaces* ut hii, *stantes in angulis plateae-*
Mt. 23. 5. *rum orant* ut hii, *dilatant philateria* ut hii, *magnificant fimbrias* ⟨ut hii⟩; nec dilatat philateria qui conuersatur in celo et ait,
Gal. 6. 14. '*Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Ihesu Christi*:' non gloriatur in cruce Christi, qui cruciat alios ut inde glorietur; sed ualde philateria dilatare uidentur, qui se solos dicunt Hebreos, et omnes alios Egypcios.

Lc. 18. 11 sqq. Cum Phariseo dicunt, '*Non sumus ut ceteri hominum*,' sed non dicunt, '*Decimas damus omnium que possidemus*.' Cum eo dicunt de singulis nobis, '*nec ut iste publicanus*,' et nos dicimus, '*Deus propicius esto nobis peccatoribus*.' Si superbiam exaudierit

29 *MS.* phariseis.

Deus et non *respex⟨er⟩it humilitatem*, veri sunt Ebrei, nos autem Egipcii; si tamen *veri* sunt *Israelite*, karitatem habent, Dei scilicet dilectionem et proximi; qui persequitur proximum, *quomodo caritas Dei est in illo*? bipartita est unitas caritatis, indulsitque homini Deus et homo ut indiuisibiliter utraque parte glorietur, et neutra possit sine altera placere. Nemo est qui non aliquo gaudeat beneficio alicuius hominis; nemo igitur qui non habeat proximum. Quantumcunque igitur longe arceant qui eos susceperunt, eos tamen proximos habent, quos *si oderunt, quomodo Deum diligunt*? Sed, ut aiunt, diligunt in Domino; diligere autem in Domino diffiniunt velle salutem anime proximi: corporis omne subsidium excludunt. Sic certe meos omnes inimicos diligo, quia utinam *dissoluantur et sint cum Christo*. Neminem unquam tam crudeliter odi, quin morienti cunta dimitterem. Inde securus dico, '*Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos di⟨mittimus⟩ de⟨bitoribus⟩ nostris*,' quia mecum odium cum inimico decedit, et omnia | dimitto, ut cupiam eum *in sinu Abrahe* gloriari. At illi persecuntur et amant. *Viscera claudere fratri* dum eget, quid est? nonne amplius est afflictum mortificare? *Quomodo sedet in* rapina caritas, que *non agit perperam*? Quomodo manet in iactancia que *non inflatur*? Quomodo sibi alienum appropriat uiolenter, que *non querit que sua sunt*? Quomodo peculio studet, que *non est ambiciosa*? Quomodo a patriis arcet auara finibus incolas que *benigna est*? Quomodo vicinum non patitur, que *paciens est*? Si caritatem habent, unde? minus eam hospitantur, qui spoliatam uirtutibus suis eam introducunt. Si caritatem non habent, ut uidetur, et auertat Deus ne sit, radice uirtutum carent, et arescent ramusculi. Si uero habent, ut videtur, sine benignitate, sine paciencia, precipuis alis suis, penetrare celos non poterit proprio depilata decore, quodque alienum induit cum dedecore reddet, ut reuelentur eius pudenda.

Lc. 1. 48. Jo. 1. 47. 1 Jo. 3. 17. 1 Jo. 4. 20. Phil. 1. 23. Mt. 6. 12. 18 *b*, col. 2. Lc. 16. 23. 1 Jo. 3. 17. Lam. 1. 1. 1 Cor. 13. 4 sqq.

3 qui] *MS.* si. 29 videtur] *MS.* v̄ē (*usually* = utinam).

Ps. 23. 1. Lc. 6. 35. Dicunt, '*Domini est terra*, nos soli *filii Altissimi*, et preter nos non est qui dignus sit eam possidere.' Non dicunt, 'Domine, Lc. 15. 21. Mt. 8. 8. Mc. 1. 7. Ac. 5. 41. *non sum dignus vocari filius tuus, non sum dignus ut intres sub tectum meum*;' non dicunt, '*Non sum dignus procumbens soluere c⟨orrigiam⟩ c⟨alceamentorum⟩*; non dicunt quod *digni habiti sunt pro nomine Ihesu contumeliam pati*, sed omnia possidere. Non Heb. 11. 38. dicunt quod sint *quibus dignus non est mundus*, sed qui digni sunt Mt. 5. 9. mundo. Si *pacifici* sunt, *filii Dei* sunt; quomodo pacifici? non uideo, quod pax in rapina non est. Si filii Dei sunt, sunt et filii, Ps. 81. 6. sunt ergo dii, quia '*Ego dixi, dii estis, et filii Excelsi omnes.*' Certe Christianorum dii non sunt, quos infestant, sed gentilium, qui nos soli cum illis persecuntur, postquam Iudei per inpotenciam Ps. 95. 5. cessauerunt. Discant ergo a propheta quid sint, qui ait, '*Omnes dii gencium demonia, Dominus autem celos fecit*;' in illum credimus 19 *a*, col. 1. qui | celos fecit, quod *non* est *Deus uolens iniquitatem.* Non est Ps. 5. 5. Deus noster sicut deus eorum; noster deus est *Deus Abraham, Deus Ysaac, Deus Iacob*, et non est deus recens; at eorum cf. Mt. 10. 37 sqq. nouus est. Noster dicit, '*Qui non reliquerit omnia propter me, non est me dignus*;' deus eorum dicit, 'qui non adquisierit omnia Lc. 3. 11. propter se, non est me dignus.' Noster dicit, '*Qui habet duas tunicas det non habenti*;' deus eorum, 'si non habes duas tunicas, Ps. 40. 1. aufer habenti.' Noster, '*Beatus qui intelligit super egenum et pauperem*;' eorum, 'Beatus qui fecerit egenum et pauperem.' Lc. 21. 34. Noster ait, '*Attendite, ne grauentur corda vestra curis huius seculi, ne superueniat in vos repentinus dies*;' eorum dicit, 'Atten- Prov. 6. 11. dite ne ⟨non⟩ grauentur marsupia vestra per curas huius seculi, ne Mt. 6. 24. superueniat in vos *quasi uiator egestas.*' Noster dicit, '*Nemo potest seruire Deo et mammone*;' eorum dicit, 'Nemo potest seruire Deo sine mammona.'

Multa videtur inter eos controuersia huius⟨modi⟩ quam nemo potest exequi. Habent in preceptis ut loca deserta incolant, que scilicet uel inuenerint talia uel fecerint; unde fit ut in

24 *MS.* attendite *follows* vestra.

quamcunque partem vocaueris eos, hominum frequenciam sequantur, et eam in breui potenter in solitudinem redigant, et

si non recte, faciunt quocumque modo rem, Hor. *Ep.* i. 1. 66.

et a non iusto domino contra quamlibet reclamacionem orphanorum, viduarum, religiosorum, datos agros gratanter ingrediuntur; non quomodo eos adipiscantur sed quomodo retinere valeant solliciti, et quod parrochianos regere non habent secundum regulam, eradicant uillas, ecclesias, parrochianos eiciunt, euertunt altaria Dei, serere non abhorrent et ad uiam vomeris omnia complanare, ut si uideas que uideras, dicere possis,

Nunc seges est ubi Troia fuit. Ov. *Her.* i. 53.

Et, ut soli sint, *solitudinem faciunt*; et cum | non liceat eis proprios habere parochianos, licet eis alienos disperdere; seruare non permittit regula, destruere precipit. Omnis inuasor aliquo modo miseretur et parcit; aut enim sibi detinet quod inuadit et seruat, aut spoliatum relinquid ad aliquam incolarum spem redeuncium; isti sollicite procurant ne umquam reuertantur. Si seuissimus ignem immiserit predo, ferrum extat et materia (?) et recurrentibus arua; quod caumate perit, quod inuoluit eluuio, quod aer corr⟨u⟩pit, aliquos dominis conseruat usus; sola huius religionis nichil linquit incursio. Si obtinuerit rex a rege uel dolo uel bello regnum, quantumcunque tyrannus sit, coloni resident, non facit exterminium, patriis licet in finibus aliqua frui leticia, mortemque tyranni uel aliam ab afflictione redempcionem intra terminos prestolari possunt longanimes a Deo; quos horum apprehendit inuasio, exilium sibi sciant imminere perpetuum. Alias aliqui certis ex causis deportantur, hii sine causa proscribunt omnes, unde fit ut ex ualitudine vel senectute debiles defectu victualium eo cicius labantur quo eis fulcimenti minus relinquitur; deseruntur enim, et quocunque vocat esca ieiunos parentibus et vicinis relictis, passim secuntur qui possunt, in omne precipicium

19 *a*, col. 2. cf. Tac. *Agr.* 30.

9 serere] *MS.* cere : *qu.* Cererem?

irruunt, nec ullum mortis incursum metuit famis angustia. Quidam in rapinis, quidam in furtis aduncantur, et quoniam ab erumpnis desperant eripi, spreta uita, paruipendunt quicquid inflixeris, et mortem ultro prouocant in iugulum, quod eos in omnes diu detrusit iniurias, lucemque libenter exuunt quam tota fecit amaris penis pessimam penuria. Quam enormis, quam seua,
19*b*, col. 1. quam diabolica pestis inedia! quam crudelis, | quam abhominabilis, quam detestabilis districcio! que sine causa Christianos in hunc inducit carcerem. Dacianus et Nero dispensant micius, et quantum breuitas passionis cicius euaditur quam diuturna pressurarum agmina, tantum eorum videtur misericordior austeritas quam que facit inopiam, que nichil verecundie retinet, nichil habet uirtutis, que sceleribus horret, squalida viciis est, semper in Deum irreuerens, in omne decus infrunita crudescit; que galeas piratis instruit, furibus fedat urbes, lucos armat latronibus, mutat agnas in lupas, in lupanar cogit a talamis; que cum in ipsa omnia sint reperta suppliciorum genera, plures habet iniurias quam ulciones iusticia, plures offensas quam illa fulmina, plura signa quam illa sagittas. Deus bone! quomodo filii tui sunt, qui gignunt hanc in filiabus tuis et filiis lucis.

Posessiones, patrimonia, monasteriorum, ecclesiarum ab eterno fere possessa, et iuste obtenta, dirripiunt, suum dicunt proprium,
cf. Act. 2. 44. cum eis debeant esse cum omnibus Christianis *omnia communia*. Romam inde laudant auctricem, cui largi fuerunt, ut priuilegium
Ps. 36. 25. referrent auaricie; *iunior fui, etenim senui, et non uidi* pauperem referre priuilegium, *nec semen eius* contra ius commune singulariter
Ps. 25. 10. inpetrare, quod *in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus*, et quod,

Ov. *A.A.* ii. 280. *Si nichil attuleris, ibis, Homere, foras.*

Jer. 1. 10. Dominum aiunt omnium ecclesiarum papam, et ipsi licere *ut*

8 *text* destibilis: *marg.* al. detestabilis. 24 priuilegium] *MS.* priuigelium.

euellat et destruat, edificet et plantet; iustos autem se ab ipso rapine possessores asserunt: hanc alias, si racio est, uidi racionem. Negabant principes Lemovicis domino suo Anglorum regi iustas pensiones | et seruicia debita. Rex autem exercitum induxit, 19*b*, col. 2.
omnia uastari iubens. Parcebant aliqui ex caritate pauperibus; alii uero quibus placebat iniquitas depredabant omnia, dicentes, 'Non est rapina, non est uiolencia, pax est et obediencia quod facimus: *domini* regis *est terra*, nos eius operarii; merces nostra Ps. 23. 1.
est hec: indigni sunt hii qui regi contradicunt iniuste, nos autem digni qui preceptis eius insudamus.' Nunquid non hec eorum uox qui decimas auferunt, qui se dicunt Hebreos, nos autem Egipcios, se filios lucis, nos tenebrarum? Nos certe flendo confitemur, nos omnibus indignos bonis, et scientes quod *magister* Mt. 9. 11.
noster *in publicanis et peccatoribus manducat*, et *non uenit vocare* Lc. 5. 32.
iustos sed peccatores, penitemus, et ueniam ab ipso precamur. Cum ergo non liceat ethnicis inferre uiolenciam, uel eciam ad fidem cogere, quomodo quos Deus suscipit spernendi sunt et spoliandi? *Cor contritum ethum iliatum Deus* noster *non despicit*, qui et sua Ps. 50. 19.
gracia dicit *gaudium est super uno peccatore penitenciam agente* Lc. 15. 7.
quam super n⟨onaginta⟩ nouem iustos qui non indigent pe⟨nitencia⟩.
Deus noster peccatores uocat, et recipit; isti contempnunt et eiciunt; ille *qui ad ipsum uenit non eicit foras*, isti uenientes auertunt. Jo. 6. 37.
De istis ait ueritas, '*A fructibus eorum cognoscetis eos*': audiamus Mt. 7. 16.
fructus eorum bonos: primum pauperibus habent manus apertas, at parce: *dispergunt quidem et dant*, sed non reficiunt, quod singuli Ps. 111. 9.
modicum quid accipiunt, et cum neque secundum suam ditent habundanciam neque secundum pauperum indigenciam, sinistra dare uidentur, non dextra; sed tamen, ut omnia uere, nichil sophistice faciant, nullatenus equabunt † Domino † quod abstulerunt, quod uel nullus est uel pauci sunt eorum conuentus, qui non | plures 20*a*, col. 1.
fecerint egenos quam exhibeant. *Hospitales inuicem*, id est, inter 1 Pet. 4. 9.
se sine murmure possunt esse, sed *non nobis, Domine Deus noster*, Ps. 113. 9.

non nobis. His quos timore potestatis uel emungendos suscipiunt, toto splendore popine propiciantur, tota uultus et uerborum adest leticia, ipsis eorum tam benigne, tam misericorditer apertus est sinus, tam simpliciter, tam ydiotice cunta profusa, credas angelos esse non homines, et in abcessu tuo miraberis laudes eorum. Nos autem Egipcii et uagi, qui pro Deo solo suscipimur, nichil nisi caritatem allegantes, illuc ultra non reuertimur, dum alias alique patuerint porte uel burse, †quid respondere possit† Post ymnos vespertinos neminem nostrum aut uocant aut trahunt aut hospicium paciuntur ingredi, cum post longas dietas magis eo tempore quies optetur et refeccio, sitque repulsa molestior.

De vestibus eorum et cibo et labore diuturno dicunt, quibus ipsi boni sunt, quod nichil eis mali facere possunt, quod uestes non sufficiunt ad frigus nec cibus ad esuriem, labor autem immensus; et inde mihi faciunt argumentum quod cupidi non sunt, quod sibi ad nullas delicias acquisita perueniunt. O quam facilis ad hoc responsio! Feneratores et quicunque auaricie deseruiunt, nonne parcissime se uestiunt et uiliter exibent? et thesauris incumbunt morientes auari; non congregant ut delicientur sed delectentur, non ut utantur sed conseruent. Si de labore, de frigore, de cibo contendas, Walenses in omnibus hiis grauius affliguntur; isti multas habent tunicas, illi nullam; isti pellicias non habent, nec illi; isti non utuntur lino, nec illi lana, preterquam in
20 *a*, col. 2. curtis palliolis et simplicibus; isti calceos habent et caligas, | illi nudis pedibus et tibiis incedunt; isti non vescuntur carne, nec illi pane; isti dant eleemosinam, illi non habent cui dent; cum sint apud eos cibi communes, nemo inter eos cibum petit, sed sine prohibicione sumit; illi tamen inuerecundius et manifestiore vi captiuant et interficiunt homines, quam isti; illi semper in
Ps. 44. 9. tabernaculis sunt aut sub diuo, isti *domibus eburneis delectantur*.

5 miraberis] *qu.* narrabis?: cf. Ecclus. 44. 8 narrandi laudes eorum. 8 *qu.* que respondere possint? cf. Laici respondent hospitibus (p. 54, l. 18).

Et in hac districcione uestium de femoralibus admirandum duco, quod eis uti oportet in altaris obsequio, et cum inde recesserint deponuntur; sacrarum uestium hec est dignitas, hec autem sacra non est, nec inter sacerdotalia uel leuitica computatur, aut benedicitur; typica uero est et pudenda contegit, uenerisque secreta signare uidetur et castigare ne prodeant. Cur ab illis a⟨b⟩stinendum sit quidam mihi racionem dedit, ut scilicet circa loca illa frigeant, ne prosiliat ardor uel fiat impetus in incestum. Absit hoc! et decurtentur interiores a zona tunice, manente suprema, et non decaluentur a ueste venerabili et ab omni alias approbata religione loca celanda. Dominus rex Henricus secundus nuper ut ei mos est totam illam infinitatem militum et clericorum suorum precedens, cum domino Rerico monacho magno et honesto uiro uerbum faciebat, eratque eis uentus nimis, et ecce monachus albus in uico pedes negociebatur, respiciensque diuertere properabat: *offendit ad lapidem*, nec *portabatur ab angelis* tunc, et coram pedibus equi regii corruit; ventus autem uestes eius in collum propulit, ut domini regis et Rerici oculis inuitis manifesta fieret misera ueritas pudendorum. Rex, ut omnis facecie thesaurus, dissimulans vultum auertit, et tacuit. Rericus autem intulit secreto, 'Maledicta | religio que deuelat anum!' Ego uerbum audiui, et dolui, quod derisa est sanctitas, licet uentus non iniuste in loca sibi concessa impegerit. Verumptamen si cibi parcitas et uestis aspera grauisque labor, qualia describunt hec singula, modum carni sue ponere non possunt, desideraturque uentus pro freno Veneri, bonum est ut braccis careant et insufflentur. Scio quod caro nostra, mundana scilicet non celestis, tantis non eget ad hec bella clipeis, quod *sine Cerere et Baco* nostra *friget Venus*; sed forsitan forcior in eos insurgit hostis, quos firmius nouit clausos. Monachus tamen qui cecidit honestius surrexisset, si corporaliter clausus fuisset.

Ps. 90. 11, 12.

20 *b*, col. 1.

Ter. *Eun.* iv. 5. 6.

Obliuisci non possum quod Ebrei sunt et nos Egypcii. In

uno certe sumus Egypcii, quod spoliamur; illi tamen sponte qui sua crediderunt, nos inuiti qui scientes et prudentes rapinam patimur. Sed illi sunt in multis Hebrei, quod spoliando ut in
Ps. 80. 8. Egypto, quod iurgando ut ad petram Oreb, et alias *ad aquas contradiccionis*, quod cupiendo, ut contra preceptum Moysi de gomor non seruando in crastinum, quod *uirum iustum Ur*
Hist. Scholastica in Exod. *suffocando sputis*, et multis aliis modis, unde *per quadraginta*
Ps. 94. 10. dictum est eis *annos semper hi errant corde.*

Tangamus insuper Hebreorum de gestis aliqua, multis tamen omissis ex amaris annalibus. Omittamus de arbore que terminus erat agrorum suorum longe ablata de nocte super agros vicini sui, Egipcii militis, aput Cukewald, quam referri fecit Rogerus Eboracensis archiepiscopus. Ne fiat eciam de prato mencio alterius Egypcii, quod ab Hebreis ante rorem serotinum sale respersum est, et arietibus immissis radicitus auulsum de nocte per appetitum salis, et pluribus annis in sterilitatem coactum, donec eis venderetur. Et quod eiusdem loci fratres Hebrei in
20 *b*, col. 2. ponutino † proximum sibi agrum | una nocte manu magna et bigis multis letamine consperserunt, et in crastino Egipcium admirantem quod eorum tot caruce suum ab eterno campum usurpassent deriserunt quasi vesanum, qui fratrum Hebreorum agrum, quem tot diebus tot laboribus excoluerant, suum diceret. Cum nunquam antea calumpniam intulisset, uerisimilitudinem habebant, et eo se tutos interuentu fecerunt albini coram omni iudice, donec heres militis ab ira furia inuectus eos omnes cum domibus suis ultus est incendio. Sileamus eciam de carta dupplici uerbis eisdem, et de iugeribus eisdem, a fatuo cancellario sine domini consciencia fraudulenter obtenta, tanquam in subsidium alterius amisse: mutuauerunt pro eis alia, sed ab eodem domino, alteramque reddiderunt cartarum altera retenta, venditore autem uel mutuatore mortuo pristinos repecierunt ab herede per cartam

17 *MS.* īpōutino. *qu.* in predio (*vel simile quid*) uicino?

residuam agros, et coram domino rege nostro conuicti, confusi ut solent, id est ioculantes unde flendum esset, recesserunt a rege, dimissi pro Deo contra Deum. Pretermittendum eciam est, quod apud Neth inuenti sunt habentes terram comitis Guillelmi Gloecestrie sexdecim acrarum, post tradicionem carte aucto numero ad centum.

Horum non sit memoria, quia doli faceti sunt, et ut ipsi dicunt bone intencionis opera, non enim hec faciunt ut aliis noceant, sed ut sibi prosint. Cum tamen omnibus modis Egypcii spoliandi sint, hec certe venialia sunt in respectu, quod sine sanguine recitari uidentur, et minus horrent; sed in virgulto Wlanstune suspenderunt Egypcium, et imitatores Moysi *absconderunt in sabulo*: irrepserat ad poma miser ut sedaret famem, et inuenit *requiem eternam* ab ea per manus fratrum. Hoc a posteris eorum non est celandum, quatinus abhorreant et temperent a talibus, si uiderint expedire. | Vicinum habebant fratres Hebrei militem Egypcium, et in parte agri sui considerant, quem cum *nec prece nec precio* possent amouere, misso proditore ad militem sub specie hospitis pro Christo, ab ipso intromissi de nocte peplati cum gladiis et fustibus irruerunt, Egypciumque cum liberis et familia tota preter uxorem suam, quam ipse defendit cum filio lactente dum stare datum est ut euaderent, interfecerunt. Illa fugit ad patruum suum, iter unius diei, qui vicinis et parentibus ascitis die tercia venit ad locum, in quo frequenter cum amicis conuenerat, et ubi fuerant edificia, sepes, et arbores magne, planissimum inuenit et bene aratum campum, et nullam rei humane apparenciam, et non vestigia, *quia non erant*; sed suspicionem secutus, ingressus violenter portam, que non *ultro aperta est eis*, uidit arbores radicitus auulsas in magna frusta concisas, et quod ante crediderat sciens ad iudices detulit. Uxor autem Egypcii plures ex Hebreis ex nomine designauit, ipsumque presertim laicum qui domum aperuerat. Hic a iudicibus appre-

Exod. 2. 12.

21 *a*, col. 1.

Auct. ad Her. 3. 3. 4.

Mt. 2. 18.

Ac. 12. 10.

hensus, lege deperiit aque, confessusque predicta, Hebreos qui hec fecerant expressius nominauit, adiciens quod ipsum hoc pacto ab omnibus peccatis preteritis et illo presenti et omnibus futuris absoluissent, et ipsum de cetero nec aqua nec igne nec armis perire posse constanter iurassent. Suspensus ergo infelix penas omnium tulit, et ipsi domini regis Henrici arbitrio pro reuerencia Christi manere iubentur illesi. Hebrei quidem de Belanda hec fecerunt.

Hebrei Pontiniaci multos fecerant ex magnis porcis bacones, quos alio nomine petasones dicimus, uenditosque ut depositum habuerunt penes se donec reuerti possent mercatores bigis adduc-
21 *a*, col. 2. ctis ut abdu|cerentur. Redeuntes uero cum bigis eosdem et eorundem inuenerunt petasonum aceruos, et numerum sanum, sed quos pinguissimos deposuerant macros mirati sunt et pellem herentem ossibus. Comitem igitur Neuernensem, cuius ibi gladius est, adeunt, qui ueniens a pastore quodam didicit quod Hebrei compresserant in torculari bacones usque ad emissionem tocius ex
cf. Lc. 23. 53. lardo sanguinis, et in doliis nouis signauerant, *in quibus nondum quicquam* vini *positum fuerat.* Deprehensa est hec ueritas coram abbate fratribusque inclusis. Erubuit comes et abhorruerunt sui : modo

Juv. *Sat.* vi. 280. *Dic sodes aliquem, dic, Quintiliane, colorem :*
Heremus,

dicant ipsi. Dompnus abbas intulit, 'Nichil ad nos interiores, totum hoc sine nostra factum est consciencia ; ydiote forinseci per ignoranciam deliquerunt, et uapulabunt.' Ecce quam decenter excusati sunt. Certe non nobis ignorancia videtur hoc actum, sed multa mali sciencia, et ydiota maledictus ad mala procliuior. Excusacione tamen predicta se tuentur claustrales de negociis
cf. Jo. 15. 5. que foris prodigialiter fiunt, inponuntque fratribus qui *sine* ipsis *nichil possunt facere.* Videant ergo abbates casum Ely, qui filios non corripiunt nec corrigunt, sed silencio consenciunt, et consensu

incitare uidentur. Similiter in omnibus predonum castris fit, quod *quidam domi resident, quidam in predam abeunt*, sed non mentitur Dauid qui iusto iudicio diffinit, quod *equa est pars descendentis in prelium et remanentis ad sarcinas.* Et nunquid licet claustralibus clausis oculis exiberi? et si *balatum audierint hedi*, nonne cum Tobia dicendum est, *vide ne furtiuus sit*? At certe nati non fuerunt in claustro; reminiscantur eorum que uiderunt extra. cf. Caes. *B. G.* 4. 1. 5. 1 Reg. 30. 24. Tob. 2. 21.

Nonne uidetur ecclesia preda monasterii sui? Nunquid ergo claustrum ingressi sunt | an castrum? Cum prohibeat regula ecclesias possidere, iura presentacionum ab aduocatis obtinent, et immisso vicario non ecclesias possident sed pensiones annuas. Videant ipsi ne legi fraus fiat. Sed nos eis custodes nostri uendiderunt; ideo silendum arbitror, ne *super dolorem vulnerum addant, apponentes iniquitatem super iniquitatem.* 21 *b*, col. 1. Ps. 68. 27, 28.

Olfecerunt iam hunc Hebrei libellum, et me religionis persecutorem dicunt; vicia reprehendo, non mores, professores falsos, non ordinem bene institutum. Qui carnem affligunt ut castigent Venerem, qui pascunt pauperes ut propicietur eis Deus, qui *media nocte surgunt ut confiteantur*, non culpo; sed qui omnem omni studio lucri uiam inueniunt et secuntur, qui omnem auaricie portam aperiunt et ingrediuntur, qui nullam excogitant emolumenti seuiciam quam non exequantur, hec sunt que nos odisse decet, et ex horum sensu ducimur in querelam. Ministros talium horremus et arguimus utcumque, ut ipsi non inueniantur in hiis. Video me iam illis factum in detraccionem, et fabulam, ut Cluuieno me comparent poete, *creta et carbone* uso, insipido et ydiote scriptori. Hic ego sum certe; sed dum mihi de malicia carmen est carbone quidem et creta dignum, eciam ydiota sum; non adinuenio, non adulor; et insipidus; quod sal in fetore non proficit, ineptum me fateor et insulsum poetam, at non Ps. 118. 62. Hor. *Sat.* ii. 3. 246. Pers. v. 108.

9 Nonne *supplied in the margin.* 24 sensu] *marg.* censu.

falsigrafum, non enim mentitur qui recitat, sed qui fingit. Ego autem de hiis, id est de Hebreis, quod scio et quod ecclesia flet, quodque frequenter audio, loquor, nec inexpertus, et, si non resipuerint, *predicabuntur super tecta* que nunc *in aure* latitant. Sed utinam conuertat in eos *Dominus aduersarium* fortem, et mutet *contumelie uasa* in misericordie habitacula, ut ipsi uideant se cercius, et se tanto minores estiment coram iusto et magno, quanto magis ipsi contritos et humiles | deriserunt.

Mt. 10. 27.
3 Reg. 11. 14, &c. cf. Rom. 9. 21 sqq.
21 *b*, col. 2.

Recapitulacio Grandimontensium. xxvj.

Et hos religionis cultus nouitas adinuenit; est eciam alia, ut supradictum est, Grandimontensium secta, que a quodam Stephano sumpsit exordium, qui regulas suas ex Euangelio scripsit, omnem exterminans auariciam. Unum habent priorem presbiterum, qui domi perpetuus est, qui nulla racione septum egreditur, nulla potest alicuius uocacione promoueri, locis omnibus a subditis timetur, et que non uidit aut uidebit pro uoto moderatur. Clerici semper inclusi sunt, cum Maria delectentur, quod non datur egredi; laici respondent hospitibus; oblata, non exacta suscipiunt, et gratanter erogant, officia domus et negocia procurant; et cum in omnibus uideantur domini, dispensatores et serui sunt interiorum, quoniam eis administrant omnia, ut nichil eos mouere possit alicuius indulgencie sollicitudo. Extra primam indaginem nichil operis faciunt, nullum suscipiunt ad habitacionem locum, nec in aliqua residenciam faciunt parrochia, sine plena metropolitani episcopi aut archidiaconi licencia, firmata etiam prius cum parrochiali presbitero stipulacione de pensione annua pro decimis et obuencionibus loci suscipienda. Animalia non habent, exceptis apibus; illas autem concessit Stephanus quia vicinis non arcent pabula, et fructus eorum simul et semel publice percipitur. Nichil ex eis auaricia singularitatis expetit, nec decor allicit possessorem. Cum magister autem eos ad negocium

10 *In the MS. the title of cap.* xxvi. *follows* adinuenit.

euocat, duo simul aut plures exeunt, et in eis nemo soliuagus, quod *ue soli! si ceciderit non habet subleuantem. Omni petenti manum* Eccl. 4. 10. *aperiunt*; cum cibus non superest, per diem unum esuriunt, et ei Lc. 6. 30. dicunt cuius est orbis. Si autem non eos audierit, egrediuntur in Prov. 31. 20. crastino duo, nunciantque pontifici fratrum esuriem. Si uero nec ille, ieiunant donec eos Dominus per | aliquem visitauerit. 22 *a*, col. 1. Conuersacionem interius archanam tenent; preter episcopum et summos principes non admittunt quempiam. Hii autem nichil inde predicant despicabile. Noster dominus, id est, rex Henricus secundus, cui nude reuelant omnia, caritatis intuitu eis est tam profuse munificus ut nusquam egeant. Attamen et ad hos ostendit auaricia digitum, et a tactu non temperat. Nuper etenim prouiderunt ut habeant in singulis propinquis ciuitatibus singulos ciues, qui sibi uestes et uictualia procurent ex acceptis muneribus, ipsisque meruerunt omnem a principibus immunitatem; unde fit ut aiunt quatinus ipsis se multi precipui cum suis offerant et accipiantur, estimoque timendum ne post hoc fiat aliquid: iam enim intersunt colloquiis *regumque negocia tractant.*

De origine Simplingham. xxvii.

Magister Gillebertus de Simplingeham, qui adhuc superest, licet ex senio cecus, centennis enim aut eo amplius est, nouum instituit religionis cultum, qui primo meruit ab Eugenio papa confirmari, canonicos scilicet regulares et muro interposito moniales, ne uideant uel uideantur mares ab illis. Nullum habent inuicem accessum, nisi in necessitate unccionis uel uiatici. Fit autem hoc per fenestram cautissime preparatam, et multis presentibus. Multas iam optinent mansiones; at Angliam non sunt egressi. Nichil adhuc inde sinistrum auditur, sed timor est; frequenter enim fraudes Veneris muros Minerue penetrant, nec est earum sine consensu congressio.

7 *MS.* conseruacionem.

Item, recapitulacio Carthusiensium. xxviii.

Iterum, est alius modus, ut predictum est, in Griseuoldano repertus. Duodecim presbiteri et prior commanent, sed diuisi cellulis, quorum conuersacio notissima est; et cum omnibus modis hec tempora Deum attrahere contendant, minus nobis adesse videtur quam cum de corde simplici sine uestium aut
22 *a*, col. 2. cultus artificio pete|batur. Sicut enim cordium scrutator est, non pannorum, sic animi bene dispositi amator est, non uestimenti.
Mt. 22. 15. Non ergo nos contempnant qui uilibus uestiuntur, quod qui *capi non potuit in sermone* non decipietur in ueste. Rex noster Henricus secundus, cuius potestatem totus fere timet orbis, preciosissime semper redimitus ut decet, non apponit superbire
Rom. 11. 20. nec aliquid *altum sapere* presumit, nec unquam elacione aliqua lingua eius intumescit, nec se supra hominem magnificat, sed que foris apparet in ueste semper est in ore mundicia. Cum sit ei nemo par hodie uel similis, contemptibilem se magis fatetur quam contemptorem faciat.

De quadam secta hereticorum. xxix.

Rex noster eciam Henricus secundus ab omnibus terris suis
Rom. 10. 9. arcet hereseos noue dampnosissimam sectam, que scilicet *ore confitetur* de Christo quicquid et nos, sed factis multorum milium turmis, quas Ruttas uocant, armati penitus a uertice ad plantas corio, calibe, fustibus, et ferro, monasteria, uillas, urbes in fauillas redigunt, adulteria violenter et sine dele⟨c⟩tu perpetrant, pleno
Ps. 13. 1. *corde dicentes, Non est Deus.* Hec autem orta est in Brebanno, unde dicitur Brebeazonum; nam in primo latrunculi egressi legem sibi fecerunt, omnino contra legem, et associati sunt eis propter sedicionem fugitiui, clerici falsi, monachi euasi, et quicumque Deum aliquo modo derelinquunt horrendis eorum adherent

13 *MS.* elacione magna aliqua.

cetibus. Multiplicati sunt iam super omnem numerum, inualueruntque phaulanges Leuiathan, ut tuti resideant aut errent per prouincias et regna cum odio Dei et hominum.

De quadam alia secta eorundem. XXX.

Est eciam alia uetus heresis de nouo supra modum propagata, ducens originem ex his qui Dominum loquentem de carne sua comedenda et sanguine bibendo dereliquerunt, | dicentes, *Durus* 22 *b*, col. 1. *hic sermo*; et *abeuntes retro*, dicti sunt Publicani uel Paterini. Jo. 6. 60, 67. Latuerunt autem a diebus dominice passionis inter Christianos passim, †erantque.† Primo quidem unicas habebant in uillis quas inhabitabant domos, et undecunque uenissent singuli domos suas in fumo noscebant ut aiunt. Euangelium Johannis non accipiunt; de corpore Christi et sanguine, pane benedicto, nos derident. Uiri et femine cohabitant, nec apparent inde filii uel filie. Resipuerunt autem multi, reuersique ad fidem enarrant quod circa primam noctis uigiliam, clausis eorum ianuis, hostiis, et fenestris, expectantes in singulis sinagogis suis singule sedeant in silencio familie, descenditque per funem appensum in medio mire magnitudinis murelegus niger, quem cum uiderint luminibus extinctis ymnos non decantant, non distincte dicunt, sed ruminant assertis dentibus, acceduntque ubi dominum suum viderint palpantes, inuentumque deosculantur quisque secundum quod ampliore feruet insania humilius, quidam pedes, plurimi sub cauda, plerique pudenda, et quasi a loco fetoris accepta licencia pruriginis, quisque sibi proximum aut proximam arripit, commiscenturque quantum quisque ludibrium extendere preualet. Dicunt eciam magistri docentque nouicios caritatem esse perfectam agere uel pati quod desiderauerit et pecierit frater aut soror, extinguere scilicet inuicem ardentes, et a paciendo Paterini dicuntur.

In Anglia nondum uenerunt nisi sedecim, qui precepto regis Henrici secundi adusti et uirgis cesi disparuerunt. In Normannia non apparent nec in Britannia; in Andegauia multi sunt, sed in Aquitania et Burgundia superhabundant iam ad omnem infinitatem.

22 *b*, col. 2. Aiunt eciam compatriote sui, quod conui|uas suos in aliquo ferculorum suorum capiunt, et fiunt ut ipsi, quos scilicet predicacionibus ocultis quas uulgo faciunt attemptare non audent. Unde contigit quod mihi dominus Willelmus Remensis archiepiscopus, frater regine Francorum, retulit et multis confirmauit testibus, quod quidam nobilis princeps a partibus Vienne metu detestabilis huius rapine sal exorcizatum secum in perula semper haberet, nescius cuius domum ingressurus, et ubique timens pellaciam hostis, eciam in mensa propria omnibus illud apponebat cibis. Perlatum est ad eum forte quod duo milites nepotem suum, qui multis preerat populis et opidis, euerterant, et ecce ipsum ad nepotem suum; cenantibus illis rite simul, ignorante nepote quid ageretur, fecit auunculo suo mullum integrum in disco
Gen. 3. 6. apponi, *pulcrum* uisu et *ad uescendum* suauem, ut uidebatur. Apposuit ergo miles sal, et disparuit subito piscis, et reliquid in disco quasi pilulas fimi leporini. Abhorruit miles, et qui cum eo erant, ostensoque nepoti suo miraculo, predicauit ei deuotissime penitenciam, et cum multis eum edocuit lacrimis multitudinem miseracionum Domini, et omnes demonum conatus sola fide vinci, ut visui subiectum habebat. Nepos egre ferebat sermonem, et abcessit in talamum. Princeps ergo delusum se dolens, milites nepotis euersores secum deducit in uinculis, et in conspectu populi multi et magni conclusit eos in tegete posti firmiter alligatos, igneque supposito totam combussit domunculam. Illos autem
cf. Dan. 3. 94. omnino non tetigit ignis, nec eciam in uestibus adustio uel modica inuenta est. Insurgit ergo populi tumultus in principem, dicentis, 'Peccauimus in uiros iustissimos contra fidem veris virtutibus

approbatam.' Princeps ob | apparenciam tantam in nullo fidei 23 *a*, col. 1.
Christiane derogans uel dubitans, iram et uoces placauit uulgi blandiciis, fidemque benignis affirmauit sermonibus. Pontificem Vienne consulit, qui eos in domo maiore conclusit ligatos ut ante, domumque totam extra circuiens aqua benedicta conspersit contra prestigium. Ignem iubet apponi, qui nullis flaminibus nullisve fomentis domui potuit inherere, uel quicquam adurere. Insultat igitur pontifici tam lesa fide ciuitas, ut manifeste multi stultis prorumpant in eum vocibus, et, si non obstet domini sui principis reuerencia, pontificem ipsum in flammas deicerent, et non nocentes liberarent. Depulsis igitur hostiis, in domum irruerunt, et ad postem venientes carbones et fauillas ex ossibus eorum et carnibus factas inueniunt, uincula uident illesa, postem intactum, et iustissimum ignem in eos solos qui delinquerant animaduertisse. Conuertit ergo benignus Dominus corda errancium ad penitenciam, et blasphemias in laudem.

Nostris hec sunt orta temporibus. Nostra dico tempora modernitatem hanc, horum scilicet centum annorum curriculum, cuius adhuc nunc ultime partes extant, cuius tocius in his que notabilia sunt satis est recens et manifesta memoria, cum adhuc aliqui supersint centennes, et infiniti filii qui ex patrum et auorum relacionibus certissime teneant que non uiderunt. Centum annos qui effluxerunt dico nostram modernitatem, et non qui ueniunt, cum eiusdem tamen sint racionis secundum propinquitatem; quoniam ad narracionem pertinent preterita, ad diuinacionem futura. Hoc tempore huius centennii primum inualuerunt ad summum robur Templarii, Hospitalarii in Ierusalem, in Hispania milites qui a gladio nomen habent, de quibus superius sermo de|cessit. 23 *a*, col. 2.

8 *qu.* tanquam?

De secta Valdesiorum. xxxi.

Vidimus in concilio Romano sub Alexandro papa tercio celebrato Valdesios, homines ydiotas, illiteratos, a primate ipsorum Valde dictos, qui fuerat ciuis Lugduni super Rodanum, qui librum domino pape presentauerunt lingua conscriptum Gallica, in quo textus et glosa Psalterii plurimorumque legis utriusque librorum continebantur. Hii multa petebant instancia predicacionis auctoritatem sibi confirmari, quod periti sibi uidebantur, cum uix essent scioli. Moris etenim est ut aues, que subtiles non uident laqueos aut rete, liberos ubique credant meatus. Nonne qui capciosis exercitantur tota uita sermonibus, qui capere et capi uix possunt, profunde rimatores abissus, nonne hii timentes offensam reuerenter omnia de Deo proferunt, cuius tam celsa dignitas ut nulle possint ad eam laudes uel oracionum uirtutes ascendere nisi misericordia traxerit illas? In singulis diuine pagine apicibus tot uolitant pennis uirtutum sentencie, tot sapiencie accumulantur opes, ut de pleno possit haurire cui⟨cun⟩que Deus donauerit cifo.

Mt. 7. 6. Nunquid ergo *margarita porcis*, uerbum dabitur ydiotis, quos ineptos scimus illud suscipere, nedum dare quod acceperunt?

Ps. 131. 2. Absit hoc, et euellatur. *A capite descendat unguentum in barbam*,

Prov. 5. 16. *et hinc in uestimentum*; *a fonte deriuentur aque*, non *a plateis* paludes. Ego multorum milium qui vocati fuerunt minimus, deridebam eos, quod super eorum peticione tractatus fieret uel dubitacio, vocatusque a quodam magno pontifice, cui eciam ille maximus papa confessionum curam iniunxerat, consedi signum

23 *b*, col. 1. ad sagittam, | multisque legis peritis et prudentibus ascitis, deducti sunt ad me duo Valdesii, qui sua uidebantur in secta precipui, disputaturi mecum de fide, non amore ueritatis inquirende, sed ut

Ps. 62. 12. me conuicto clauderetur *os* meum quasi *loquentis iniqua*. Timidus fateor sedi, ne peccatis exigentibus in concilio mihi tanto gracia

17 cifo] *MS.* in quo.

negaretur sermonis. Iussit me pontifex experiri aduersus eos, qui *respondere parabam*. Primo igitur proposui leuissima, que nemini licet ignorari, sciens quod asino cardones edente, indignam habent labia lattucam, 'Creditis in Deum patrem?' Responderunt, 'Credimus.' 'Et in filium?' Responderunt, 'Credimus.' 'Et in spiritum sanctum?' Responderunt, 'Credimus.' Iteraui, 'In matrem Christi?' et illi item, 'Credimus.' Et ab omnibus multiplici sunt clamore derisi, confusique recesserunt, et merito, quod a nullo regebantur et rectores appetebant fieri, Phaetontis instar, qui *nec nomina nouit equorum*. cf. Virg. *Ecl.* vii. 5. Ov. *Met.* ii. 192.

Hii certa nusquam habent domicilia, bini et bini circueunt nudipedes, laneis induti, nihil *habentes*, *omnia* sibi *communia* tanquam apostoli, nudi nudum Christum sequentes. Humillimo nunc incipiunt modo, quod pedem inferre nequeunt, quos si admiserimus expellemur. Qui non credit audiat quod predictum est de huiusmodi. Sunt certe temporibus nostris, licet a nobis dampnatis et derisis, qui fidem seruare uelint, et si ponantur ad racionem, ut dudum, ponant animas suas pro pastore suo domino Ihesu; sed nescio quo zelo ductis uel conductis nobis nostra uiluerunt tempora, quasi ferrea; placuerunt antiqua velut auro lucencia; historias ab inicio ad nos usque deductas habemus, fabulas eciam legimus, et quo placere debeant intellectu mistico nouimus. Attende Caim inuidum, Gomorre cives et Sodome, non unum dico sed ad unum omnes luxu perfluidos, Jo|seph venditum, Pharaonem per tot punitum plagas, populum vitulo ydolo aureo Deo et electo Domini per deserti purissimas exibiciones rebellem, superbiam Datan, proteruitatem Zambri, periurium Architophel, auariciam Nabal, et quorum non est numerus monstra nostris a primo continuata temporibus, et non abhorreas tam nimio fastu que nunc fiunt similia uel minus vilia. Sed quod Ac. 2. 44. 23 *b*, col. 2.

7 *This was the snare: the phrase is Nestorian and heretical.* 26 *qu. add.* seruientem, *vel simile quid?*

grauior est malorum sensus quam auditus, quod audimus silemus, et quod dolemus plangimus; uel pensantes deteriora fuisse, modum habeamus in his que leuiora sunt. Fabule nobis eciam commonitorie Atreum et Thiestem, Pelopem et Licaona, multosque similes eorum proponunt, ut vitemus eorum exitus, et sunt historiarum sentencie non inutiles; unus utrimque narracionum mos et intencio. Nam historia, que veritate nititur, et fabula, que ficta contexit, et bonos fine florenti beant, ut ametur benignitas, et fedo malos dampnant interitu, volentes inuisam reddere maliciam; sibique succedunt inuicem in scripturis tum aduersitas prosperitati, tum e conuerso mutacione frequenti, quatinus utraque semper habita pre oculis neutri fiat propter alteram obliuio, sed se medico temperamento moderentur, ne unquam modum superet eleuacio uel fractura, scilicet ut contemplacione futurorum nec sit a spe uacua meditacio, nec a metu libera, futurorum dico
1 Jo. 4. 18. temporalium, quia *caritas perfecta* que celestis est *foras mittit timorem*.

De tribus heremitis mirabiliter penitentibus. xxxii.

Philippus Neapolitanus, uir illustris, nobis retulit, quod cum in Nigra Montana venatu uenisset, uirum siluestrem pilosum et deformem fonti recubantem ut biberet, repente per pilos sublimem rapuit, querens quis esset, et quid ibi? Ille autem mansuetudine sua demitti meruit, et ait, 'Venimus ad hanc solitudinem tres, ut hic penitentes antiquorum fie|remus imitatores patrum; primus
24 *a*, col. 1. nostrum et optimus Francus, secundus et me longe forcior et longanimior Anglicus, ego Scotus. Francus tante perfeccionis est, quod de uita ipsius loqui pertimesco, excedit enim fidem. Anglicus, sed angelicus, cathena stringitur ferrea, tam longa ut

4 Atreum] *So the margin: text* arthurum, *lined through.* 6 unus] *So W. probably rightly: the MS. has* nnn*us or* unn*us.* 16 que celestis est *added in margin.* 18 xxxii] *MS.* xxxvi.

protendi possit ad pedem septimum. Malleum autem secum ferreum et paxillum semper gestat, quibus affirmat terre cathenam suam in sabbato, et intra modicos illos fines per ebdomodam orat totus in hymnis et leticia, et nunquam querulus aut tristis; ibi comedens quod repperit, sabbato castra mouet, non uagus sed loci querens amenitatem, non ubertatem, non remotum ab aeris importunitate sinum, ubi victus aliquid secus aquam obuenerit cum gaudio metatur, quem si uidere libet, super huius riuulum fontis hac facit ebdomoda residenciam.' His dictis ferina uelocitate recessit ab ipso. Neapolitanus autem Anglicum interuallo paruulo mortuum repperit, et ob reuerenciam uirtutum eius nec ipsum nec quicquam de suo tangere presumpsit, sociisque suis dignitatem sepulture commendans abscessit. Hic fontem leticie Christum pectore gerebat Anglicus, cui nullam potuit infligere tristiciam angustia. Sint *ypocrite* sic, ut ait Dominus, Mt. 6. 16.
tristes, quod *perfecta caritas foras mittit* cum tristicia *timorem*. 1 Jo. 4. 18.

Explicit distinccio prima nugarum curialium. Incipit secunda.

⟨*Distinctio secunda.*⟩

Victoria carnis est adversus ⟨racionem⟩, quod que Dei sunt minus appetit homo, que mundi maxime. Racio vero cum tenetur, anime triumphus est, *reddit que Cesaris Cesari, que Dei Deo.* Duo premisi Dei *misericordiam et iudicium* continencia, que non solum non delectant, sed tediosa sunt, et expectantur sicut expetuntur fabule poetarum, uel earum simie. Differantur tamen, si non auferantur, et que scimus aut credimus miracula premittamus.

Mt. 22. 21.
Ps. 100. 1.

De Gregorio monacho Gloucestrie. ii.

Gregorium Gloucestrie monachum uidi, uirum iam senem, et cum sit ipsa senectus infirmitas, multis afflictum aliis egritudinibus: calculosus erat et fistulosus tibiis et cruribus, semper tamen et assidue iocundus, et cum non cessasset ualitudinis infestacio, non cessabat a psalmis. Si quando post longos labores sompnus irrepsit dulcior, illa se dicebat hora derelictum a Domino aut obliuioni deditum; et cum grauius urgebatur, grates uberius effundebat Altissimo, quasi cum beato diceret Augustino, '*hic ure, hic puni, et ne in furore tuo arguas me.*' Suis me comendaueram oracionibus cum primo transfretaui, et cum inualuisset tempestas ut pene nauis *operiretur fluctibus*, in aliorum desperacione certissima de illius presumpsi meritis cui me commendaueram, eaque deuocione qua periture nauis

Mt. 8. 24.

3 que dei: *MS.* dei que.

periclitantes assolent Deum deprecatus sum, quatinus sua misericordia et illius boni Gregorii meritis nos a fluctibus indempnes eriperet, et in medio procelle conquieui modicum, et ecce uidi dominum Gregorium per singulos nautas incedentem, animantem eos et docentem, et singula corrigebat. Excitatus igitur omnia repperi summa tranquillitate silencia; meritas Domino persolui gracias.

Hoc de ipso postmodum abbati suo Hamelino retuli, quod ipse cum multa graciarum accione multis intimauit. Hoc autem Gillebertus de Laci, vir illustris, qui se templo donauerat, audiens, exemplo mei cum predicti Gregorii precibus et benediccione Ierosolimam peciit, et in mari Greco similiter ipsi contigisse postmodum narrauit.

De beato Petro Tarentasie. iii.

Vidi postmodum beatum Petrum archipresulem Tharenthasie, que montes inter Alpinos residet, uirum tante uirtutis et tot illustrem miraculis, ut meritis antiquorum quos in ecclesia colimus patrum equalis possit iustissime predicari, | cuius manu 24 *b*, col. 1.
Dominus solo tactu et prece curabat infirmos, demonia effugabat: nec *attemptauit* quod non *perficeret*. Hic per dies undecim cf. Ov. *Ars Am.* 1. 389.
cum Anglorum rege domino Henrico secundo apud Lemouicas moram fecit, cuius ego curam a rege suscepi, et regiis interim exibendum expensis habui, hominem letum et hilaris in omni casu faciei, mundum, modestum, humilem, omnino sicut multis aliis et ut mihi uidebatur perfectum. Unum vidi miraculum per manum ipsius a Domino factum, audiui plurima. Cum sero esset die una, uenit multitudo magna ciuium Lemouicensium, et secum hominem demoniacum deferebant. Veniebat autem post eos Pictauensis episcopus, qui nunc est Lugdunensis archiepisco-

29 Lugdunensis: Lund. *MS.*

pus, Albemanus cognomine, natus a Cantuaria, uir eloquencie precipue, auctoritatis et celebritatis maxime, non ut temptaret, sed quod fere credebatur vere posset scire. Is ad me in hiis uerbis accessit: 'Carissime mi, euoca nobis archiepiscopum, ut quod omnes predicant sine dubio testificari possimus; uidi aliquociens fantasias fieri, ubi predicabant miracula se uidisse, percepique semper simultatem, nec unquam verum aliquod uidi miraculum.' Tum ego dominum Petrum adduxi; qui posito genu manum imposuit infirmo spumanti et omnino uesano, procul dubio. Aures apposuimus dominus Iohannes episcopus
Mc. 16. 14. et ego, audiuimusque dicentem, *Recumbentibus undecim aiscipulis*, et cetera. Tenebant autem demoniacum contra le⟨c⟩tum, non enim ligauerant eum, quod ipsorum conciuis erat. Dicta igitur breui oracione, post euangelium, iussit ei manus dimitti; qui statim manu dextera os suum tersit, dicens, 'Mater Dei, miserere.' Resiliens ergo subito dominus Iohannes episcopus cum lacrimis ait, 'Vere sanus est eger; hic solus episcopus est,
Isa. 56. 10. nos autem *canes non valentes latrare*.'

24 *b*, col. 2. *Item de eodem beato Petro.* iiii. |

Retulit mihi magister Serlo a Wiltunia, abbas Elemosine, quod hic idem bonus archiepiscopus Petrus, cum interesset Cisterciensi capitulo, rogatus est a quodam monacho illius claustri, qui gibbosum habebat et retortum a natiuitate pedem, quatinus eius interuentu sanus fieret; qui ducens monachum seorsum, et eum in scamno sedere fecit, et discalciato eo coram ipso genibus orabat flexis, pedem illum nudum inter manus habens. Accessit igitur magister Serlo, auremque apponens audiuit dominum archiepiscopum, ⟨qui⟩ cum quasi percussus
cf. Mt. 18. 9, &c. a monacho resilisset, et respexisset monachum admiranter, ait, 'Frater, *melius* est tibi unum *pedem habentem intrare in regnum*

celorum, quam cum duobus in Gehennam mitti,' et dimisit eum; et cum in Serlonem respexisset, ait, 'Frater Serlo, si me Dominus ad fratris huius curam admisisset, ipsum amisisset.' Quod quidem magis impotencie eius quam presciencie deputans, sed ut probaret quod fiebat, Cisterciensi abbati omnia rettulit, instanter petens quatinus monacho seorsum vocato iuberet eum omnia fateri. Qui iussus, ait, 'Pater, cum generosus et pulcherrime prosapie sim, uidens me illo pede cognatis meis dissimilem et usque ad ludibria deformem, pre pudore abieccionis huc me destinaui, nunc autem cum pedem illum dominus Petrus in manibus confouisset, uidebatur mihi sentire salutis aduentum, nactisque primitiis cogitabam illuc letissime reuerti unde pre pudore tristis exiui.'

Item de eodem beato Petro. v.

Aliud eciam mihi miraculum ipsum in crastina fecisse idem Serlo narrauit. Sermonem faciebat iussu Cisterciensis ad populum dompnus Petrus, quem interrumpens mulier quedam cum magno eiulatu plangebat | sibi bursam domini recisam. Indicens 25*a*, col. 1.
igitur archiepiscopus omnibus silencium, multis precibus fusis ut restitueretur lacrimose precatrici quod perdiderat petiuit, et uidens hortamenta delusa, tandem ait, 'Magnum illum cum mitra candida sumite, nummosque sub ascella eius sinistra.' Sumptis ergo ut verus propheta iusserat illis et redditis, quesiuit dominus furis ab archiepiscopo quid de fure fieri uellet; cui ipse, 'Sinite,' inquit, 'eum abire, quia corripi potest, corrigi autem non.'

Hunc Petrum aiunt aquam in vinum conuertisse, multos homines paucis panibus miraculose pauisse, ut sciatis graciam Domini non deesse petentibus et merentibus eam nostris eciam temporibus.

In partibus eciam Burgundie celebre dicunt, quod miles

10 *perhaps* destinauit.

quidam non satis Dominum metuens, cum in usu peccati sui pertinaci more persisteret, sensit ulcionem immo correpcionem; adhesit scapule sue infixitque lacerta dentes et digitos, et cum nullatenus amoueri posset Ypocratis arte vel oracionum auxilio, mirabiliter se magnificabat misericordie mater. Quociens miserabilis ille aliquam in eius nomine dedicatam intrabat ecclesiam demittebatur et non comparebat lacerta, sed semper in exitu adherebat ei, quod ut Petro per predictum innotuit, audita eius confessione penitenciam iniunxit ei, ipse autem peracta penitencia liberatus est.

De quodam heremita. vi.

Visibiles facit misericordias Dominus facta uel inchoata
Ps. 18. 13. penitencia, docens cor uere penitens inuisibiliter et *ab occultis* liberari. Liberauit Dominus heremitam: hora cene uenit ad solitarium in heremo serpens modicus, et ingressus cellulam quasi ieiunus supliciter se satis apud edentem habebat, supplicatu suo quasi postulans alimoniam. Ille zelum Domini
24 *a*, col. 2. habens | etsi *non secundum sciencia*m, audierat, '*Omni petenti te*
Rom. 10. 2. *tribue*,' et '*catelli de micis edunt*.' Micas tribuit, et diebus
Lc. 6. 30.
Mt. 15. 27. omnibus venientem ita suscepit hospitem, donec tantus fieret ut egredi non posset qua uenerat. Postmodum autem tractu temporis domuncule per angustiam locum igneis spiris inuoluit aduenticius, ut illa sola pat⟨er⟩et hospiti suo sedes. Fleuit igitur et
Ps. xxiv. 1. *ad Dominum* totam *leuauit animam* tortuosi nutricius Zabuli, penitens, et edoctus quomodo caritas impensa fatue respondebat. Misertus igitur eius qui sua gracia non potest non misereri Dominus, ei salutis destinauit nuncium, virum scilicet ad uisitacionem eius aduectum, qui audito visoque ludibrio, penitenti precipit quatinus illius presenciam patienter habeat in diem

5 mater] matrem *MS.*

quadragesimum. Fit ita, dieque data non est inuentus, qui nichil aliud in casula quam seipsum passus fuerat heremitam inuenire. Qui visibilem disparere coegit hostem inuisibili potencia, potens est et certe valde volens abolere que latent, nisi nos obstinatos inuenerit.

De Luca Hungaro. vii.

Vidi Parisius Lucam Hungarum in schola magistri Girardi Puelle, virum honestum et bene literatum, cuius mensa communis fuit sibi cum pauperibus, ut viderentur inuitati conuiue non alimonie questores. Hunc uocauit Dominus per regem Hungarie, per clerum et populum, ad archiepiscopatum Strigonie. Huius mihi uitam et mores post archiepiscopatum narrauit Hugo † v[i] † a Cenomanno natus et Acrenss episcopus. Rex Hungarus, de quo prius sermo, decessit, filium modicum, scilicet puerulum, relinquens heredem. Accessit igitur ad Lucam archiepiscopum frater regis, petens ab ipso in regem inungi et coronari. Corripuit ipsum Lucas et prodicionis arguit, qui contra ius et morem et fas | exheredare uellet innocentem, et consentire noluit. Ille 25 *b*, col. 1.
regem se fieri ab alio eiusdem regni archiepiscopo, ad quem nichil de coronacione regis pertinebat, obtinuit, quasi dixisset,

Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo, Virg. *Aen.* vii. 312.

et a Luca statim anatemate percussus est; qui e uestigio Lucam de absolucione sua minis terribilibus enseque nudato ad racionem posuit, et spretus itemque excommunicatus ipsum uiolenter detrusit in carcerem, et suspensas ecclesias ab interdicto cessare coegit. Cumque diu teneretur in uinculis Lucas, retulit ab Alexandro papa tercio quidam amicus eius literas liberacionis eius ad ipsum in carcerem occulte ad regem missas, quibus nullatenus uti voluit

21 Acheronta] achonita *MS*.

Lucas, audito quod duodecim denariorum constitissent, ut omnes alie solent ad bullam, dicens se nolle per simoniam liberari. Aperuit autem sibi Dominus carcerem die Pasce, dum interesset rex misse solempni. Intrauit igitur Lucas capellam cum multa omnium admiracione, altarique nudato mantili, ceterisque proiectis ornatibus, coram cruce iuxta regem stupidum timidumque sic ait, 'Domine Ihesu, cuius resurreccionem nemo preter Christianos asserit, in uirtute qua surrexisti, si dignum hunc regem tua visi-
Prov. 12. 7. tacione decreueris, *uerte impium ut non sit*, sin autem, in manu forti et dextera Pharaonis ultrice in his quadraginta diebus sen-
Jo. 19. 37. ciat *in quem transfixit.*' Et egressus capellam, item ab iniquis executoribus arciori deputatus est custodie, pacienter omnia ferens, in oracionibus et laude Domini uigil et assiduus. Et factum est ut ante diem quadragesimum rex moreretur inpenitens. Successit ei frater eius unicus, violencia equalis priori. Hunc
2 Th. 2. 8. eciam Lucas, datis quadraginta dierum induciis, *interfecit spiritu*
25 *b*, col. 2. *oris sui* in ipsis, puerumque iustum heredem cum omni | solempnitate inunxit, cuius puericiam Lucas cum summa tranquillitate transegit, at iuuentutem non eque. Rex enim factus iuuenis amplectens alciora quam sustinere ualeret, re sua deficiente, possessiones ecclesiasticas dilapidare non horruit. Quem Lucas post multas lacrimosas amoniciones, obstinatissime pertinacie uidens flendo subiecit anathemati, et multis pro eo fusis ad Christum precibus, meruit ei a Deo graciam ut bona penitencia ductus ad ecclesiam Strigonie properaret, satisfacturus pro voto Luce. Cui Lucas cum omni clero et populo solempni processit obuius leticia, absolutumque suscipiens ducebat. Cantantibus autem aliis, flebat occulte Lucas. Cui rex, 'Quid est, karissime pater, quod inter tot gaudia flere libet?' Tum Lucas, 'Gaudere vere possum, nam anno reuoluto consimili die cum omnium nostrum

29 vere] *sic MS.*: *qu.* unde possum?

confusione et ira hoc eodem loco suscipieris mortuus.' Et ita contigit.

De indiscreta deuocione Walensium. viii.

In omni gente, ut alias dicitur, *qui timet Deum acceptus est ei.* Ac. 10. 35.
Rarus in Ualensibus nostris est timor Domini *secundum scien-* Rom. 10. 2.
ciam. Cum domino Willelmo de Breusa, uiro armis eruditissimo, fuit, ut ipse mihi retulit, Walensis quidam, genere nobilis, probitate acerrimus, qui noctibus singulis primo gallicantu a lecto surgebat nudusque ad terram nudam genu flexo excubabat in lucem orans; abstinens eciam decenter erat, et tam artissime circa seipsum custodie, ut si cognosceres eum supra hominem angelis putares proximum. Si uero uideres quam infrunitus in congressibus, quam facilis ad sanguinem, quam sue salutis necligens, quam aliene mortis auidus, quam letus scelere aliquo uel homicidio perpetrato, non dubitares eum penitus iniquitati deditum: adeo firmiter et tanquam | naturaliter inest eis Walen- 26 *a*, col. 1.
sibus hebetudo mansuetudinis, ut si in aliquo videantur *modesti*, cf. 1 Pet. 2.
in multis appareant *discoli* et siluestres. 18.

De Helya heremita Walensium. ix.

Vidi Helyam heremitam Walensem, preclare fidei et uite probabilis hominem. Secum hic fratrem suum Walenfreit habebat aliosque quamplures in foresta que Dena dicitur, non ex decimacione aliqua, sed nomine proprio, qui non ex consilio Helie sed suo animalia in pascuis que ibi habundant habebant plurima. Co⟨n⟩tigit autem equam quandam ex illis abesse, quesitam diu non adesse; delata est inde ad eum ab ipsis querela, qui ait, 'Hinc ad Austcliue abduxit eam Ricardus portitor multis uigiliis et laboribus antlatam; inuenietis autem eam in tugurio iuxta portam

27 Austeline *MS.*

eius,' proferensque dedit eis quatuor denarios dicens, 'Date ei
Lc. 10. 7. pro labore furti, ne defraudetur *operarius mercede sua.*' Factumque est ita, et nichil contra inuentum. Hunc nemo ambigit in hoc fuisse prophetam. Hic iam in fata concessit, et cum ipso est
2 Tim. 1. 12. *cui credidit*, qui pro nobis propicietur.

De Cadoco rege Walensi. x.

cf. Mt. 10. 37. Cadocus, Wallie rex, audiuit Dominum dicentem, '*Qui non reliquerit omnia propter me non est me dignus*,' et relictis omni-
Gen. 3. 19. bus in heremo solitarius labore manuum suarum et *sudore uultus sui panem* quesitum iocunda et salubri deuocione comedit. Contigit autem post aliquot dies et annos, quod successor eius, sorte scilicet electus, faciens illac iter ad eum mitteret ut panem sibi militibusque suis acciperet, qui respondit se modicum et quod tantis non sufficeret habere, si tamen pro Deo peteret se daturum. Remisit autem ad eum dicens, 'Si miserit, recipiam; sin autem, mansionem eius et panem suum et ipsum flamma comburet.' Cui Cadocus, 'Malo ipse panem habeat, quam simul comburamur,
26 *a*, col. 2. sed maledicti qui comederint.' Comedentibus autem illis, anathema scientibus nec parcentibus, miles quidam Iltutus nomine, stans in medio eorum, abstinuit et dissuasit. At illi obstinati et deridentes eum caumate absorti perierunt; terra autem sub pedibus Iltuti mansit, et saluatus est. Hec de Cadoco Brenin.

De aparicionibus fantasticis. xi.

Aliud non miraculum sed portentum nobis Walenses referunt. Wastinum Wastiniauc secus stagnum Brekeniauc, quod in circuitu duo miliaria tenet, mansisse aiunt et vidisse per tres claras a luna noctes choreas feminarum in campo auene sue, et secutum eum eas fuisse donec in aqua stagni submergerentur,

25 brekeinanc *MS.*

unam tamen quarta vice retinuisse. Narrabat eciam ille raptor illius quod eas noctibus singulis post submersionem earum murmurantes audisset sub aqua et dicentes, 'Si hoc fecisset, unam de nobis cepisset,' et se ab ipsis edoctum quomodo hanc adepta † sit, que et consensit et nupsit ei, et prima uerba sua hec ad uirum suum, 'Libens tibi seruiam, et tota obediam deuocione usque in diem illum quo prosilire volens ad clamores ultra Lenem me freno tuo percusseris.' Est autem Lenem aqua uicina stagno. Quod et factum est; post plurime prolis suscepcionem ab eo freno percussa est, et in reditu suo inuentam eam fugientem cum prole insecutus est, et vix unum ex filiis suis arripuit, nomine Triunein Nagelauc. Hic cum esset magnanimus arte possessionis terminos exiit. Regem ergo Deheubard, id est Noruuallie, sibi dominum elegit; ibi diu moratus iactanciam domini sui non tulit, qui cum sedisset in cena, familiam multam nimis et bonam uiribus et armis respiciens, superbe intulit, 'Non est prouincia uel regnum sub celo unde mihi facile non sit predam educere, et sine bello reuerti: quis enim tanto mihi tante que familie mee 26 *b*, col. 1. resistere possit? quis vero absque negocio a facie nostra fugiat?' Triunein hec audiens, probitatem et improbitatem suorum compatriotarum pensans, ait, 'Domine rex, salua magestate regia, Breauc rex noster tanta uirtute sua suorumque prepollet, ut non possis tu uel quisquam alius rex predam suam vi abducere, die illa qua mane cacumina moncium libera sint et absque nube et flumina uallium nebulosa.' Rex, auditis hiis, iratus ligari eum iussit et in carcerem proici. Ad hoc quidam nepos regis, qui diligebat Triunein, nomine Madauc, ait, 'Domine, non ulla facecia cum indempnitate fame uestre ligari potest aut male tractari, antequam mendax inueniatur. Quod ait nebulas super flumina detineri et cacumina libera, signa sunt serenitatis; vult

5 adepta] *So the MS.*: *qu.* adeptus? 12 *MS. apparently* triunem *here.*
13 Deheubard] *MS.* deheulard. 20 *MS.* compatriotatarum.

autem significare quod clara die nemo possit inde predam eicere. Probemus an uera sit hec iactancia, nactique serenitatem, hunc Triunein ducem nobis faciamus, qui parcium illarum situs nouit qua ingrediendum et exeundum sit.' Annuit rex, ingressique regnum Brehein a Brekenianc predam multam collegerunt. Sedebat autem rex Brechein in balneo, et nemo ei dicebat. Timebatur enim a vicio suo, nam omnem sinistri rumoris nuncium in primo intellectu mali quasi a demone arreptus, eo quod tenebat siue lapide, siue fuste, siue gladio, percuciebat subito, et post primum iactum aut ictum aut impulsum penitebat, et uel lesum uel illesum reuocabat, ut peraudiret. Audiebat clamores nimios, et erat lancea proxima, unde factum est ut exercitu suo contra hostes collecto nemo ei quicquam nunciare presumps⟨er⟩it. Puer tamen ex nobilissimis illorum tandem in medio prosiliens, ait, 'Scio quod pre timore nemo vestrum |
26 *b*, col. 2. preconem se regi nostro rumoris huius faciet, sed si mihi omnes benedixeritis, nunciabo ei periculum;' et summisso capite susceptaque ab omnibus manuum et linguarum benediccione, regi astitit in termis, et ait,† 'Vestra terre reynos, id est Brecheniauc, non pugnent amodo quasi animalia desunt.'† Prosilit ergo rex a balneo, et in furoris impetu lapidem prope repertum in ipsum proicit, sed non consequitur, et more suo reuocat, edoctusque rumores, arreptis uestibus et armis, compeditum insilit in equum, qui libere ipsum et quasi non compeditus a monte Cumeraic, ubi tunc erat, usque in terram suam rapuit, ubi a muliere amonitus est equum suum soluere a compedibus, qui statim hesit, et compertis uinculis equi sui non processit donec absolueretur, exinde autem maledicens femine properare non destitit quousque cum suis obuiam habuit. Quo uiso sui securi et acres in hostes inuolant, perdunt et mactant, et confecto eorum exercitu fere toto, die crastina iussit rex omnes omnium manus dextras in unum comportari, et in locum alium mentulas eorum, et in

tercium secus uiam fuge omnes pedes dextros, singulosque fecit super hec eorum membra monticulos in memoriam victorie sue post tantas iactancias, qui usque nunc extant quique secundum inclusa membra nominati. Quod autem aiunt Triuuein a matre sua seruatum, et cum ipsa in lacu illo uiuere unde supra mencio est, imo et mendacium puto, quod de non inuento fingi potuit error huiusmodi.

Item de eisdem aparicionibus. xii.

Simile huic est quod Edricus Wilde, quod est siluestris, sic dictus a corporis agilitate et iocunditate uerborum et operum, homo multe probitatis, et dominus Ledeburie borealis, qui cum uenatu sero rediens per deuia | mediam usque noctem uiarum 27 *a*, col. 1. dubius errauit, uno tantum comitatus puero, ad domum in hora nemoris magnam delatus est, quales Anglici in singulis singulas habebant diocesibus bibitorias, *ghildhus* Anglice dictas, cumque prope esset uidissetque lumen in ea, introspiciens multarum nobilium feminarum maximam coream uidit. Erant autem pulcherrime aspectu, venustoque habitu eleganter culte lineo tantum, maioresque nostris et proceriores. Unam tamen inter alias notauit miles predictus ceteris forma facieque prestantem, super omnes regum delicias desiderabilem. Circuibant leui motu gestuque iocundo, et castigata voce, reuerendo concentu sonus audiebatur exilis, at non erat sermo earum intelligibilis. Hac uisa, miles accipit uulnus in cor, arcuque Cupidinis impressos uix sustinet ignes, totus accenditur, totus abit in flammas, et a feruore pulcherrime pestis aureique discriminis animosus efficitur. Gencium errores audierat, nocturnasque phalanges demonum et mortiferas eorum uisiones, Dictinnam, et cetus Driadum et alares, edoctus offensorum vindictam numinum quomodo subitis eorum visoribus subitas inferant penas, quam se illibata conseruent, et incognita

28 alares] *rewritten in erasure.*

secrete seorsum habitent, quam inuisos habeant qui consilia eorum deprehendere conantur ut detegant, rimantur ut reuelent, quanta se sollicitudine claudant ne uisa uilescant; ulciones audierat et punitorum exempla; sed quod recte cecus Cupido pingitur, immemor omnium fantasma non pensat, ultorem non uidet, et, quod lumen non habet, offendit inprouidus. Domum
27 *a*, col. 2. circuit, adituque reperto | irruit, ipsam rapit a qua rapitur, et statim ab aliis arripitur, et dimicacione fortissima detentus aliquandiu suis puerique sui magnis conatibus eripitur, nec omnino indempnis, sed, quantum possint feminarum ungues et dentes, pedibus lesus et tibiis; hanc secum tulit, et ea pro uoto tribus diebus et noctibus usus, uerbum ab ea extorquere non potuit, passa tamen est consensu placido uenerem uoluptatis eius. Quarta uero die locuta est ei uerba hec, 'Salue, dulcissime mi, et saluus eris, et prospero statu persone rerumque gaudebis, donec inproperaueris mihi aut sorores a quibus rapta sum, aut locum aut lucum unde, aut aliquod circiter illud; a die vero illa decides a felicitate, meque sublata detrimento frequenti deficies, diemque tuum inportunitate tua preuenies.' Ille se stabilem fore fidumque semper in suis amoribus quacunque potest securitate promittit. Conuocat ergo vicinos et remotos nobiles, et multitudine congregata solempni eam sibi matrimonio iunxit. Regnabat in illa tempestate Willelmus Bastardus, tunc nouus Anglie rex, qui portentum hoc audiens, probare cupiens et scire palam an verum esset, utrumque vocauit ut simul uenirent Londonias, veneruntque multi cum eis testes, et multorum testimonia qui adesse non poterant, et maximum erat fatalitatis argumentum inuisa prius et inaudita species mulieris, et cum stupore omnium remissi sunt ad propria. Contigit postmodum plurimis reuolutis annis quod Edricus uenatu reuersus circa terciam noctis horam ⟨cum⟩ quesitam eam non inuenisset, uocauit

3 claudant] claudunt *MS.*

eam et uocari iussit, tardeque venientem iratus intuens ait, 'Nunquid a sororibus tuis tam diu detenta es?' et cetera iurgia fecit in aërem, nam illa soro|ribus auditis disparuit. Penituit 27 *b*, col. 1. ergo iuuenem excessus tam enormis et dampnosi, locumque petit unde raptum fecerat, sed nullis eam fletibus, nullis eiulatibus, reuocare potuit. Clamabat per diem et noctem, sed ad insipienciam sibi, nam uita eius ibi defecit in dolore continuo.

Reliquit autem heredem filium suum et illius pro qua decessit, Alnodum, uirum magne sanctitatis et sapiencie, qui cum esset aliquantulum prouectus decidit in paralisim et tremorem capitis et membrorum, qui cum omnibus medicis incurabilis uideretur, a uiris discretis accepit quatinus ad apostolos Petrum et Paulum quomodocunque posset properare satageret, sanitatem pro certo accepturus, ubi corpora eorum Rome scilicet sepulta sunt. Quibus ille respondit se nusquam iturum in iniuriam sancti Eþelberti regis et martiris, cuius ipse parrochianus erat, antequam ipsi presentaretur, et se deferri fecit Herefordiam, ubi nocte prima coram altari predicti martiris pristine datus est sanitati, et cum gratiarum accione donauit in perpetuam elemosinam Deo et beate uirgini et sancto regi Edelberto Ledebiriam suam, que in terris Uuallie sita est, cum omnibus pertinenciis suis, que adhuc nunc in dominio episcopi Herefordensis est, diciturque triginta libras annuas facere dominis suis.

Audiuimus demones incubos et succubos, et concubitus eorum periculosos; heredes autem eorum aut sobolem felici fine beatam in antiquis historiis aut raro aut nunquam legimus, ut Alnodi qui totam hereditatem suam Christo pro sanitate sua retribuit, et in eius obsequiis residuum uite peregrinus expendit.

Item de eisdem aparicionibus. xiii.

A fantasia, quod est aparicio transiens, dicitur fantasma; ille enim aparencie quas aliquibus interdum demones per se faciunt|

27 *b*, col. 2. a Deo prius accepta licencia, aut innocenter transeunt aut nocenter, secundum quod Dominus inducens eas aut conseruat aut deserit et temptari permittit; at quid de his fantasticis dicendum casibus qui manent et bona se successione perpetuant, ut hic Alnodi et ille Britonum de quo superius, in quo dicitur miles quidam uxorem suam sepellisse reuera mortuam, et a chorea redibuisse raptam, et postmodum ex ea filios et nepotes suscepisse, et perdurare sobolem in diem istum, et eos qui traxerunt inde originem in multitudinem factos, qui omnes ideo 'filii mortue' dicuntur? Audienda sunt opera et permissiones Domini cum omni paciencia, et ipse laudandus in singulis, quod sicut ipse incomprehensibilis est, sic opera sua nostras transcendunt inquisiciones, et disputaciones euadunt, et quicquid de puritate ipsius a nobis excogitari potest aut sciri, si quid scimus, id uidetur habere, cum totus ipse sit uera puritas et pura ueritas.

Item de eisdem aparicionibus. xiiij.

Miles quidam a karissima sibi bona quidem et nobili uxore primogenitum primo mane post eius natiuitatem iugulatum repperit in cunis, et anno reuoluto secundum, et tercio similiter tercium, suis et omnium suorum excubiis flebiliter delusis. Preuenerunt ergo ipse et uxor sua suique quartum puerperium ieiuniis et elemosinis et oracionibus et lacrimis multis, natusque est eis puer, quem cum eis ignibus lampadibus⟨que⟩ circumdantes tota uicinia, omnes in eum intendebant oculos. Veniens autem peregrinus quasi ex itinere fessus, hospicium sibi pro Deo peciit, et deuotissime susceptus est, qui et assedit eis excubans; et ecce post noctem mediam sopitis omnibus aliis ipse solus peruigil uidit subito reuerendam matronam cunabulo imminen-
28 *a*, col. 1. tem et inuadentem | infantulum ut iugularet. Prosilit igitur

3 at] *MS.* et. 20 suis] *added in margin.*

inpiger ille, tenetque firmiter arreptam, donec omnibus excitatis et circumstantibus a multis eorum agnita est, et ab omnibus in modico, protestantibus ipsam esse nobilissimam omnium illius metropolis matronarum genere, moribus, diuiciis, et omni honestate; sed ad nomen suum, ad questiones alias, nichil respondet. Quod et pater ipse multique alii pudori ascribunt ob intercepcionem, suadentque dimitti; ille constanter asserit demonem esse, tenetque firmiter, et una clauium ecclesie proxime faciem ad eius malicie signum exurit, et precipit ipsam sibi cito adduci quam opinantur hanc esse. Que dum istam tenet adducitur, similisque per omnia capte, similiter eciam exusta, uidetur. Dicit ergo peregrinus admirantibus et stupidis, 'Hanc que nunc aduenit optimam spero Deoque dilectam, et bonis operibus inuidiam demonum in se prouocasse, unde et hec eorum nuncia nequam et executrix irarum huic bone quantum ei licuit inuisa similisque facta est, ut infamiam culpe sue refundat in istam. Quod ut credatis videte quid dimissa faciet.' At illa per fenestram auolauit cum planctu et eiulatu maximo.

Item de eisdem aparicionibus. XV.

Quid super his et huiusmodi dicendum? Paulus et Antonius recte dicti heremite, quod, vasti nimis heremi palantes incole, Deum in solitudine solum querebant, inuicem ignoti, admoniti sunt in spiritu hic hospes fieri adueniens, ille suscipiens; hic aspectatus, expectans ille. Venienti autem et de via dubitanti, e transuerso affuit currens centaurus, animal duplex, homo ab imo pectoris, equs inferius; hic ad questiones eius mugitum pro uerbis edidit, manuque doctrinam vie fecit. Post hunc se sibi ultroneum obtulit aliud quoddam pedibus caprinis, uentre hispido, nebridem | habens pectore stellis stellatam, facie 28 *a*, col. 2.
ardenti, mento barbato, cornibus erectis; huiusmodi autem Pana

dicunt antiqui; *pan* autem interpretatur omne, unde tocius in se mundi formam habere dicitur. Hic uerbis discretis uiam docuit, quesitusque quis esset, respondit se angelorum unum qui eiecti cum Lucifero dispersi sunt per orbem singuli secundum merita superbie sue.

Item de eisdem aparicionibus. xvi.

Nunquid non et hoc fantasma est? Apud Louanum in marchia Lotharingarum et Flandrie, in loco qui Lata Quercus dicitur, aduenerant ut adhuc solent multa militum milia ut more suo armati colluderent, quem ludum torniamentum vocant, qui reccius tormentum dicitur. Insidebat autem miles quidam ante congressum equo maximo; erat autem ipse pulcher, statura aliquanto mediocribus maior, et uenustis armis decenter redimitus. Innixus lancea suspirabat tam egre, ut a multis circumstancium annotatus, ad racionem poneretur cur hoc. Ipse autem cum alto respondit suspirio, 'Deus bone! quantus mihi labor est omnes hodie uincere qui huc conuenerunt.' Exiit autem uerbum hoc ad singulos, et ostensus ⟨est⟩ alternatim et inuicem omnium digitis cum susurro inuide indignacionis. Ipse autem primus lancea in aduersos irruit, et tota die illa tam fortiter agens, tantis eminens successibus, tam victoriose quibus⟨cun⟩que preualens effulsit, quod in iniuriam eius nulla tacuit inuidia laudem, et in amorem eius pre admiracione tota conuersa est malignitas odii. Sed vere laus in fine canitur, et uespere laudatur dies. *Filius* uidebatur *fortune*, sed in ultimo circa finem et discessum omnium, ab ignobili nulliusque precii milite facto sibi obuiam lancea percussus est in cor, subitoque mortuus. Reuocate sunt utreque partes, et cum ab omnibus et a singulis | alterutrum singulis ostensus sit exarmatus, a nemine cognitus est, et usque hodie inauditum quis fuerit.

Hor. *Sat.* ii. 6. 49.

28 *b*, col. 1.

17 labor] *added in margin.*

De Gradone milite strenuissimo. xvii.

Gradonem miramini merito quasi stabilem inter procellas rupem, qui se semper spei metusque medius per labores Herculeos equa lance librauit, ut in neutrius exiret degener infamiam. Filius erat regis Wandalorum, cuius ipse regnum egressus a puero, non importunitatem patrie uel patris districcionem fugiens, sed animum habens mundo maiorem, artari se finibus contempsit patriis. Literis ergo primo sufficienter adeptis, armis demum assumptis, tocius orbis portenta perdomuit. Qui cum non esset ipse monstrum instar Alcide secundum giganteam altitudinem, vel Achillis secundum fatalitatem, non inferioribus meruit titulis attolli, sed eciam maiori⟨bus⟩ uidetur ualuisse uirtutis et uirium. Hic bellis excercitatissimus, piscibus et auibus et feris capiendis frequentissimus, pacis et werre tempore tam preclarus enituit, ut nichil ignorare predicaretur, et, cum gladio dextere sue uix posset armorum turba resistere, pacis erat amator et assertor eximius, totumque mundum circuiens famosos ubique interfuit congressus, causa semper utrinque cognita quatinus fieret iniurie depressor et atleta iusticie, et quod nunquam ab incepto resiluit nec actibus recusis retrocessit a voto, omnem eum habere sapienciam aiebant, linguas quorumlibet loquebatur regnorum, et frequenti felicitate successuum tocius uite uidebatur obedienciam optinere, tanquam opcioni sue parerent *animancia omnium motabilium* et haberent intelligenciam. Hic insulam nostram, id est Angliam, ingressus, Offam uidit regem strenuissimum, inter puericiam et iuuentutem iocundissimum tempus agentem, si quis agnoscere posset; at nostra sic tota prelabitur etas ut non uideatur dum adest felicitas, sed ad preteritam aperiantur oculi. Rex hic Walenses in

cf. Gen. 1. 21.

28 *b*, col. 2.

2 Gradonem] *after this the MS. has* Gado *throughout.* 16 armorum] *qu.* armatorum?

modicum sue Wallie angulum et que de nomine regis eiusdem dicitur adhuc fossa cinxerat, cuius egressum vel excessum pede luebant et lugebant amisso. Hic regnum suum ad summum prosperitatis perduxerat multo studio multoque labore gradum, acceperatque sibi coniugem filiam imperatoris Romanorum. Multa inter Romanos et Anglos audiuimus ad utrorumque lacrimas facta coniugia, quorum hoc unum. Venerant Romani frequenter ad Offam ab imperatore missi, ditatique ab ipso recesserant cum multa laude regis et regni, quos ut Roma uidit uestibus et auro lucidos, innata statim exarsit auaricia. Nec mirum: hoc enim nomen Roma ex auaricie sueque diffinicionis formatur principiis, fit enim ex R. et O. et M. et A. et diffinicio cum ipsa, *radix omnium malorum auaricia.* Suggerunt ergo domino suo imperatori Cunnano (de quo monialis uidens eum deformem dixerat,

1 Tim. 6. 10.

Domnus Cunnanus nichil ⟨est⟩ nisi cunnus et anus)

quod Roma merito caput orbis est et domina terrarum omnium, Angliam tributariam de libera fieri, nec absistunt eum ad hoc animare, donec in suam inducunt auaricie sentenciam. Sed incipere aggredi hoc solum proibet, quod Gadonem superesse sciunt omnis innocencie defensorem, nec usquam posse tam arduum opus inchoari siue prope siue longe ad quod ipse non vocaretur ad tuicionem iusticie. Suspirat igitur diucius ad hoc cum suspirantibus Romanis, uerbumque satis secretum habent. Nesciens hoc agi, dimisit Offa Gadonem diutissime tamen detentum et multa semper excultum reuerencia, qui non quantum potuit sed quantum uoluit diuiciarum secum tulit, Angliamque competenter honustus egressus est ad extremos | Indos, abinde nunciis hanelis et literis vocatus anxiis quasi qui gladius erat in manu Domini, omnium ad quas inuitabatur iniuriarum ultor; cuius memoria quoniam in remotissimis agebat

29 *a*, col. 1.

remissior erat apud Romanos, fueruntque qui mortem eius et modum et locum et tempus fingerent imperatori, ne timeret Anglos inuadere. Conuocatur ergo grauissimis imperium edictis, factusque numerosus ac super numerum exercitus inprouisos Offam et Anglos appulit, inprouisos ad se dico, quoniam a Deo prouisos. Nam Gado expeditis Indorum angustiis ad patris sui regnum per mare properans, ventis voto suo peruersis, sed in subsidium Anglorum a Deo conuersis, eadem die ad litus idem ad quod impetitores et hostes, defensor et amicus allabitur. Offe presentatur, aderatque collectis uiribus in Collocestria, de qua natam predicant Helenam que crucem Domini repperit, reuersique sunt ad eum nuncii, pace petita sed negata. Gado igitur uidens faciem preliorum, a Domino se illuc aduectum sentit, libensque suscipit obedienciam. Iam se foro parat, preciosis quibus semper utebatur indutus uestibus, et centum optimis et electissimis stipatus equitibus, ad tentoria properat imperatoris; quem qui primus est intuitus cum omni properat attonitus admiracione nuncius imperatori fieri, dicitque uirum aduenire maximum, respersum canis quasi semicanum, sericis uenustissime redimitum uestibus, hominem secundum similitudinem angelicum et iam a Deo glorificatum, et cum eo circiter centum milites, quasi ex omnibus orbis partibus optimos, maximos, et pulcherrimos. Et notandum quod Gado semper ad minus centum circumducebat. Ad hos expauescens imperator rumores, sciens quid contigerit, stupidus hesit, et consiliarios aduentus sui prodicionis arguit. Et ecce Gado medius eorum ait | 'Si *pacificus* aduentus domini summi principis?' Imperator respondit, 'Quid ad te, qui nusquam domi residuus es? sed nunquid tuus *ingressus pacificus*, qui lites et rixas uenaris in orbe?' Tum Gado, ut erat vir firmissimi cordis et immobilis a ueritate, blande subintulit, 'Pacificus, quod cum gratia et

29 *a*, col. 2. 1 Reg. 16. 4.

uirtute Dei pax erit innocencie; quod et uenatorem me dicis licium, non errasti, nam eas inuestigo sollicitus et inuentas totis prosterno uiribus; creatores earum odi, quas nisi fouere destiterint non amabo.' His dictis papilionem egreditur, suis additur qui foris expectabant, salutansque Romanos abscedit. Non proinde salutat quod diligat eos aut resalutari desideret, sed bone consuetudinis reminisci iuuat, nullus enim faceti moris omittendus est calculus, ne fiat obliuio boni quod tam facile labitur; unde fit eciam ut ibi sit assuescenda facecia ubi non debetur, et felix qui bonos conseruat usu frequenti mores. Mirantur et metuunt Romani, quod sint Gadonis milites magnis summitatibus et forma prestanti cultuque diuite preclues, et non sibi solomodo sed omnibus quos ante uiderant preferendi. Ingreditur ad Offam inprouisus Gado, cui tantum attulit securitatis et spei quantum Romanis intulerat formidinis et diffidencie, edoctusque suum ius et eorum iniuriam, exercitum prior armatus ad arma iusta commouet, regem ipsum et totam multitudinem exceptis quingentis optimis in urbis medio statuit in loco spacioso et uacuo; ipse cum suis tantum ad portam que primis hostium prestabat incursibus congredi properat, iuuenemque precipuum nepotem regis nomine Suanum proxime sibi porte
29 *b*, col. 1. presidentem predictis quingentis preficit.| Veniens ergo primus Romanorum cuneus, Gadone pre timore uitato, Suanum irrumpunt, quos ipse tanta virtute sustinuit et tanta restitit eis fortitudine, ut oculis quibus alias Gadonem uiderant discredentes ipsum se ⟨ib⟩idem inuenisse putarent, ualidaque multitudine certant opprimere, quem bellica nequeunt industria superare. Tandem ex eorum cuneis duobus fugatis et fusis, ex quingentis ducenti ceciderant. Inuadit trecentos cuneus quingentorum antequam respirarent a lassitudine, missoque milite ad Gadonem pro subsidio, responsum habuit Suanus ut

1 quod et] *qu.* quod autem?

dimicaret fortiter. Paruit ille nichil obiurgans, et tam irreuerenter in hostes irruit et tam secure se ingessit in medios, ut non uideretur congressio, sed agnorum fuga pre lupis, uel leporum a canibus, instititque portam egressus, cedens eos usque ad quartam aciem. Erubescens autem quod petisset auxilium, viuere uilipendit, ab hoste reuerti pudet, morteque sua redimere parat timiditatis obprobrium, donec Gado misertus fugam ei mandat inire. Ille non sibi consulens sed maiori prudenter obediens, regem suum ut precipitur porta neclecta precipitanter adit. Hostes autem ut multa *vis aquarum obice rupto* per portam irruunt, de triumpho securi, sed eos in foro fortiter Offa suscipit, et ad firmissimum alliduntur obstaculum. A tergo igitur per eandem eis iminet portam Gado, et fere falci similis in arundineto per medium miserorum irrumpit, vicum relinquens quocunque graditur. Cedunt igitur et ceduntur inclusi, et quod nec spes est uictis nec timor uictoribus, dedignantur persequi regemque reuocat Gado: vocantur ad pacem qui bellum attulerunt, et acceptis a rege nauibus mortuos suos Romam secum sepeliendos reuehunt.

cf. Virg. *Georg.* ii. 479–80.

29 *b*, col. 2.

De Androneo imperatore Constantinopolitano. xviii.

Regnantibus Lodouico grosso in Gallia, Henrico primo in Anglia, imperabat Constantinopolitanis Andronius, duobus filiis preclarus, Andronio et Manuele. Misso autem a patre suo in expedicionem Andronio et ibi commorante, concessit in fata pater. Ocupauit ergo Manuel imperium illicite, quod iunior, reuersumque reppulit Andronium, qui per prouincias et ciuitates querelam tante deferens iniurie contra Manuelem fere dimidium armauit orbem, obtinuissetque aduersus eum, sed Manuel thesauri prodigus et auarus honoris, sciens Grecos moolles et femineos, loquaces et dolosos, nulliusque contra hostes fidei uel

uirtutis, pro tempore sibi utiliter usus est eis, effusis copiis et simulatis promissis, induxitque viritim quasi ad ipsorum tutelam et personarum salutem cismontanos, pro ipsis scilicet periculis obiciendos, et, cum nullatenus parceretur pecunie, famelici per turmas aduolantes replebant terram, et pedetentim ingressi toto se cursu in gentem magnam perficiunt. Victor igitur eorum opera Manuel et ope, fratris uicti et omnino expulsi misertus ipsi regnum Parthis, id est Turchis, contiguum, utile satis et amplum sed longinquum, tribuit, accepta iuramenti caucione imperiique perpetua renunciacione tam ab ipso quam ab Andronio filio suo et herede. Satis fecisse sic putat Manuel iusticie de inuasione et pietati de non euicta donacione. Mortuo postmodum Andronio patre, instaurat Andronius heres iteratque Manueli caucio-
30 *a*, col. 1. nem. Hiis fideliter obseruatis usque ad tempora Lucii pape, qui Alexandro pape tercio successit, rexit imperium predictus Manuel felicissime, accepitque filio suo Manueli filiam Lodouici regis Francie, decessitque plenus dierum fideliter et feliciter, excepto quod filius eius nonnisi septennis relictus est, et in manu cuiusdam Greci qui ex officio protosaluator dictus est. Hiis auditis Andronius, sicut est uir pessime audacie, qui iam bis negauit Christum adulans sibi a Thurchis auxilium, eciam nunc
cf. Mt. 26. 34. *tercio* ut aiunt *negauit*, et ascita sibi magna manu Sarracenorum per vicinas Manuelis insulas finitimasque prouincias querelam detulit, fingens protosaluatorem uxore domini sui abuti et sibi matrimonio uelle coniungere, ambosque in necem pueri Manuelis coniurasse uel ipsum iam interfecisse, ut sub simulacione pietatis simul imperent, se cum lacrimis asserens pupillo fore tutorem fidelissimum, si fauoribus eorum et auxiliis id prosequi dignum ducerent, auferrique de medio scandalum et duplicitatem. His addit promissis munera lacrimans, omnemque iusti doloris similitudinem. Creditur et in custodem adoptatur ab omnibus et tutorem pupilli. Veniens igitur in manu magna obuias acies a protosal-

uatore destinatas contriuit, non bellica virtute confectas, at ab ipsis earum ducibus ad mortem proditorie uenditas. Hec Greca fides. Peruentum est tandem ad mare, quod Beati Georgii Brachium dicitur. Hinc premissis a ciuibus Constantinopolis Grecis † quidem fauore Alex̃ † et eorum ope transfretans, per Portam Dacorum admissus est dato precio et indempnitatis securitate. Erant autem in Constantinopoli manentes per Manuelis attractum quos Francos appellabant, ex ⟨omni⟩ fere nacione aduene, quos Greci persequebantur | odio pessimo per inuidiam; adeo enim 30 *a*, col. 2. exhausta est uis eorum a bello Troiano ut post Aiacem, cuius uirtuti dolus iniuste preualuit, nichil habeant in aliquo Grecorum iactabile uel eminens, et eciam adeo ut facta sit eis inuidiosa omnium scoria populorum et omnis abieccio plebis. Scimus enim quod illuc applicuerunt proscriptorum et dampnatorum fugitiue phalanges, et quos a propriis profugos egit sedibus innata malignitas tantam inter Grecos adepti sunt autori[e]tatem, ut liuor eorum in ipsos tanquam in rediuiuos exardeat Troianos. Non inuideo titulos origini sanctissime quam Dominus a cunis usque ad diem obitus signis et miraculis est prosecutus; nichil detraho quos elegit Dominus; de militibus michi sermo est, quoniam id genus in illo defloruit exercicio † Troiani exercitus, nec est in illis inuentum ad miliciam decus post Achillem, Aiacem, et Titidem.

De Gillescop Scoto viro strenuissimo. xix.

Vidi uirum a Scocia cuius laus ibi eternitatem adepta est; nomen ei Gillescop, id est episcopus. Hic cum omnibus fere ducum, principum, et regum congressibus illarum parcium interfuisset, in singulis siue cum victoribus siue cum victis precium utriusque tulit agminis, a iuuentute in senium felicis homo

4 *sic MS.*: *qu.* quibusdam fauore alexii? 21 *something seems wanting: qu.* ⟨post exicium⟩ *vel simile quid?*

audacie, cui nunquam temeraria presumpcio nouerca⟨ta⟩ est, cum in omne periculum quasi cecus irruerit, et raro uel nunquam tante proteruitati sint negati successus; episcopus non ex officio dictus, sed a corona caluiciei. Porro multe sunt vicine Scotis insule quibus singulis reguli presunt, quorum unus cuius duobus tantum distabat a Scocia milibus regio, uir laudabilis secundum suam miliciam improbitatis, predicti Gillonis amicam rapuit in antelucano dominice diei; quod ipse hora eiusdem diei prima rumoribus auditis tam ferine tulit, ut inconsultis amicis non expectata vel expetita naue, inermis excepto gladio, braccis in
30 *b*, col. 1. sella fissis, cetera nudus, auderet pontum aggredi, seipso | usus clauo, remige, et uelo, idem nauis et rector eius, exercitus in hostem et dux, et cum in omnia timenda preceps irruat secure transit et applicat. Pone domum raptoris adit, clamque per foramen modicum introspiciens inter trecentos aut plures conuiuas amicam suam amplexibus regis herentem uidet. Insilit igitur amenter inprouidus, unoque regem ictu consummat et exilit. Conuiue stupent, et quidam morienti dolentes, quos autem magis improbus accendebat ⟨in⟩ iracundiam dolor, armis prosequi elegerunt. Ille per medium equoris gladium in manu cruentum tenens natatu saluti consulit, instar apri quem canes oblatrant eminus, quos a congressu vulnerum arcet timor, et a *cepto desistere* rancor animi non permittit. Duobus tamen in equore confossis domi tutus residet, audacissime nouitatis et acerbissime auctor ulcionis.

Virg. *Aen.* i. 37.

Idem domino suo regi Scocie, cum pro infirmitate non posset hostibus obuiam ire tute, respondit, 'Domine, loco tuo me mittens oras ut bene pugnem: securus esto quod cuicunque cedat belli uictoria, tibi dico uel hostibus, ego de laudibus omnium triumphabo.' Et triumphauit.

Idem cum multos in fugam coegisset hostes uictor, cruribus perforatis lata lancea, sociis ad spolia relictis, innitens haste pedes

rediens, cum a suis complicibus et ab eorum esset remotus obtutibus, insiliunt in eum subito tres pedites ex uictis, primus lancea, secundus cnipulo, tercius arcu. Inermis ille lancea excepta, sed et illi preter predicta. Primum igitur in aduentu lancea suscipit transfossum in cor, et sua sinistra lanceam ipsius auertit, et suam extrahens recipit secundum per medium inguinis; tercius ipsum titubantem repperit, et paruipendens amplexatus est eum quasi eligens hosti pro uoto mortem. Ille autem inpiger ei abscondit interim cnipulum sub pectore, et ab ipso alium suscepit cnipulum per medium scapularum. Occumbunt ergo quatuor, | sed ipse solus euasit, et a suis inuentus ad securitatem 30 *b*, col. 2.
se transtulit. Vixit idem inter tot pericula discriminum usque ad senium, et ab huiusmodi casibus forte dictum est militare prouerbium, ' Vadis quo uis, morieris ubi debes,' tanquam quiuis posset in omnem irruere mortem, et non preuenire diem suum. Bonum est ut milites hoc credant ad excitandum et imitandum.

De moribus Walensium. XX.

Compatriote nostri Walenses, cum omnino sint infideles ad omnes tam ad inuicem quam ad alios, probi tamen sunt, non dico uirtute boni uel uiribus precipui, sed acerbitate inpugnandi et acredine resistendi, sola scilicet improbitate probi, uite prodigi, libertatis auari, pacis neclectores, bellicosi armisque prudentes, et uindicte auidi, omnium rerum largissimi, ciborum sibi quisque parcissimus, et cuiuis alii effusus, ut cuiusque alimenta cuiusque sint; et omnino nullus inter eos querat panem, sed sine lite sumat inuentum, et quicquid uictualium ad esum presto repperit. Et ne redargui possint auaricie, tanta retinent uerecundia largitatis et hospitalitatis reuerenciam ut ante diem tercium nemo queret ab hospite suscepto unde sit uel quis, ne unquam erubescat uel de licencia uiolenta suspicionem habeat a susceptore, uel

oporteat ipsum ad uocacionem respondere, ut tutus sedeat ab imperio. Die autem tercia licet reuerenter querere.

De hospitalitate Walensium. xxi.

Contra hunc morem contigit. Vir quidam illarum parcium hospitem suscepit, ipsoque relicto domi, sumpta lancea mane facto in agenda sua perrexit, et pernoctauit alias, et secundo mane reuersus non inuento quem querebat hospite querit ab uxore quo deuenisset. At illa, 'Iacebat diluculo, et aperto contra se hostio uisaque tempestate maxima uentorum et niuium, ait, "Deus bone! quam periculosa procella!" et ego respondi, "Modo facit bonum perhendinare ignauo uiro in domo sapientis." Tum ille cum magno | gemitu ait, "Pessima femina, non perhendino;" et exiliit cum lancea, nec potui eum reuocare.' Vir se delusum dicens ipsam sua transfodit lancea, et cum eiulatu flebili uestigiis inhesit hospitis, diuque secutus lupum inuenit occisum, et post illum circa semitam precedentis octo, et demum lanceam fractam. Post hec ipsum a longe sedentem uidit,—unumque sed maximum lupum ipsi de proximo insilientem,—quem sequebatur. Tum ille properans abegit lupum, pedibusque hospitis sui prouolutus veniam sibi de uxoris delicto petit, enarrans ab illa ulcionem Ille miser omnino exanimis fere lupum uidens expectantem quid fieret, 'Hoc,' inquit, 'tibi pacto mee te mortis inmunem concedo, ut te hinc dum quid mihi uirium et uite superest amoueas, quatinus in incursu lupi qui mihi tam improbe quasi adherere uidetur ipsum interficere possim.' Secessit igitur in partem rogatus, et lupus in uulneratum irruit, et ab ipso lancea transfixus est quam ei commodauerat qui astabat. Seminecem igitur domum secum referens hospitem hospes, paulo post mortuum sepeliuit. Hec fuit odii prima causa inter generaciones uiui et

31 *a*, col. 1.

2 imperio] *qu.* improperio.

mortui, et ulcionis mutue usque in hodiernum diem. Cumque parentes uiui sine culpa sint, sine improperio non sunt, ob causam facte suspicionis per uerbum uxoris inuide. Et quia de Walensibus sermo cepit, ueniat in medium iudicium diu inter eos quesitum et tarde productum.

De Luelino rege Walensi. xxii.

Rex Wallie Luelinus, uir infidus ut fere omnes decessores eius et posteri, uxorem habebat pulcherimam, quam vehemencius amabat quam amaretur ab ipsa, unde se totum armauit in insidias castitatis illius, et suspiciosissima zelotipia decoctus nichil aliud agebat quam ut non tangeretur ab alio. Peruenit ad eum forte iuuenem illarum parcium elegantissimum fama, no|bilitate 31 *a*, col. 2. morum, generis, et forme, statuque rerum et persone felicissimum, sompniasse quod cum ipsa rem habuisset. Delusum se dicit rex, et quasi de re veraciter acta stomacatur, dolet, et dolo comprehendit innoxium, et, si non obstet reuerencia parentum et timor ulcionis, ipsum cruciatibus affliget ad mortem. Ut moris est, vadem se offert pro iuuene tota cognacio, et cauere iudicio sisti. Ipse negat, et iudicium statim fieri petit. Repulsi de repulsa queruntur, et dum tenetur in uinculis uindictam differunt. Multi ad iudicium sepe conueniunt tum iussu principis, tum alterius inuitacione partis, et in omni contractu defecti plures inuocant undequaque prudentes. Tandem unum consulunt quem fama faciebat precipuum, et res non minus, quibus ille, ' Iudicia terre nostre sequi oportet, et que statuerunt patres precepta longaque consuetudine firmata sunt, nulla possumus racione destruere. Sequamur eos, et antequam in contrarium decreta dictent publica nihil nouum proferamus. Ab antiquissimis promulgatum est institutis, ut qui regis Wallie reginam adulterio deturpauerit, mille solutis regi vaccis cetera indempnis liber abibit. De

uxoribus similiter principum et magnatum quorumcunque secundum singulorum dignitates constituta est pena sub certo numero. Iste acusatur de sompnio concubitus cum regina, nec inficiatur. De ueritate criminis confessa certum est quod mille vacce darentur. De sompnio damus iudicium, quod iuuenis hic mille vaccas in conspectu regis super ripam stagni de Behthenio statuat in ordine, sole lucente, ut sint umbre singularum in aqua, et sint umbre regis, vacce uero cuius ante, cum sit sompnium ueritatis umbra.' Approbata est ab omnibus sentencia hec et execucioni mandata, licet obiurgante Luelino.

De eodem. xxiii.

31 *b*, col. 1. Luelinus iste, cum esset iuuenis, uiuente Griffino patre suo, ignauus erat et piger, et paterni consessor cineris, homo nauci et defectus qui non exibat. Cui soror sua post multa improperia nocte ante Circumcisionem proxima cum fletu aduenit, dicens, ' Karissime frater, non sine magna confusione regis et regni huius factus es in derisum et fabulam omnium, cum sis unicus et heres regis. Nunc autem oro, ut quod est leuissimum et sine periculo facias. Mos huius terre est quod hac nocte, que prima est in noctibus anni, exeunt omnes iuuenes in predam, uel in furta, uel saltem in audicionem, ut experimentum quisque de se capiat in his; in predam, ut Gestinus, qui longe profectus quod rapuit absque negocio suauiter reuexit et anno illò magnis floruit successibus; in furta, ut Golenus bard, qui de domo porcorum festucam unam retulit sine alicuius grunnitu, et quecunque voluit illo anno sine querela uel sonitu furari potuit; in audicionem uel ascultacionem, ut Theudus (quod Latine dicitur Theodosius), qui furtim accedens ad domum Meilerii, audiuit intro unum ex sedentibus dicentem, "uidi hodie mane *nubeculam a mari*

3 Reg. 18. 44.

13 consessor] *MS.* concessor.

ascendere, et facta est in nubem maximam, ita ut totum operiretur mare" ; processus igitur inde arbitratus se nubeculam, id est paruulum, a mari, i. Wallia, que semper in motu est, natum, regem futurum, quod ei postea detexit euentus. Nunc autem, karissime frater, saltem in auditum exi, quod sine omni periculo est.' His excitatus puer, quasi a graui sompno surgente animo, deuolutus in iram quam non nouerat, leui et prompta uoluntate factus est ualidus et agilis, et ascita sodalitate plurium ad parietem uiri cuiusdam restitit clam arectis auribus. Sedebant interius multi et in medio eorum expectabatur bos in frusta concisus, quem cocus eorum super ignem in lebete creagra circumterebat ; | qui et ait, ' Unum admirabile frustum inter alia 31 *b*, col. 2.
hic repperi, nam illud pessundo semper et sub aliis pono subiciens, et statim apparet super omnia alia.' ' Hoc ego sum,' ait Luelinus, ' quem multi conati sunt et conabuntur opprimere, et semper contra omnium vota violenter irrumpam.' Letus igitur tam manifesto pronostico patrem deserit, bella vicinis indicit, fur argutissimus et vehementissimus in alienas irruptor opes ; precipitanter ad ipsum conuolat omnis nequicie manus, et in breui ab ipso patre timetur, cuius post decessum omnes potenter obtinuit Wallie fines in pace, excepta quam ipse suis faciebat persecucione. Similis enim erat Alexandri Macedonis, et omnium quos auara cupiditas fecit effrenos, largus, peruigil, inpiger, audax, facetus, affabilis, dapsilis, improbus, perfidus, et crudelis.

Hic quemcumque uidebat iuuenem boni fortisque principii quoquo ipsum aut interficiebat dolo aut membra eius debilita⟨ba⟩t, ne fieri posset in uirum fortem, sui memor salutis ; qui subito factus est omnium suppremus, dicens, ' Neminem occido, sed obtundo cornua Wallie, ne possint ledere matrem.' Nepos igitur Luelini Luarc cum esset bone indolis puer, procerus et pulcher,

2 *qu.* progressus . . . arbitratur ?

magnas habens summitates et multa tam uirium quam virtutum indicia, presagiens rex ipsum magnum fore, timuit sibi, sed et multis adulacionibus nequaquam illexit. Diu tamen quesitum in tuto repperit, ubi puero non erat timendum, aitque, 'Dic michi, carissime, qua me racione uitas et fugis, certissimum tibi et tuis refugium? scandalum tibi et toti generi tuo facis, nec est aliquid quod redimere possit infamiam quam inponis, nisi te nobis, quos unit sanguis, et conuersacio grata conformet; quod si quid times, quoscunque duxeris fideiussores dabo.' Ad hec puer, 'Hoelum,' inquit, 'peto fideiussorem, quem mandato tuo parentem in
32 *a*, col. 1. abdito tu | suffocare fecisti, Rothericum, quem osculo et amplexu sinistre suscepisti et cnipulo sinistre occidisti, et Theodosium, quem tibi coambulantem et colloquentem opposito pede tuo suis a prerupto rupis precipitasti, et Meilinum nepotem tuum, quem clam in dolo cepisti et cathenis honustum in carcere mori coegisti,' et in hunc modum ei multos alios obiecit quos perdiderat.

Inter opera nequicie sue unum nobiliter et honeste fecisse dicitur. Tempore suo finitimis suis adeo grauis et pestilens extitit, ut rex Edwardus, qui tunc Anglis prefuit, pro suis cogeretur supplicare uel ad defensionem armari. Missis igitur hinc inde nunciis, Sabrina interposita, collocuti sunt. Edwardus ad Austecliue erat, Luelinus in Becheslee. Ibant et reuertebantur inter eos in phaselis magnates, et post multa internuncia ad alterutrum, altercatum est diu uter eorum ad alterum transire debuisset. Erat autem transitus difficilis difficultate fluctuum, sed non hac causa conflictus; allegabat maioritatem Luelinus, parietatem Eduuardus; Luelinus quod sui totam Angliam cum Cornubia, Scocia, et Wallia conquisissent a gigantibus, et se affirmabat in rectissimo descensu heredem, Eduuardus quod a conquisitoribus suis eam sui obtinuissent

9, 10 fedeiussores *MS.* 23 betheslee *MS.*

antecessores. Post multam igitur preliacionis rixam, ingressus cimbam Eduuardus ad Luelinum properauit. Est autem ibi Sabrina miliare habens in latum. Videns ipsum et agnoscens Luelinus, proiecto pallio solempni, nam se foro parauerat, usque ad pectus ingressus est aquam et cymbam corditer amplectens ait, 'Sapientissime rex, tua humilitas meam uicit superbiam, et sapiencia triumphauit inepciam; collum quod contra te fatuus erexi ascendes, et sic intrabis terram quam tibi hodie tuam fecit benignitas.' Acceptumque humeris super pallium | suum sedere 32 *a*, col. 2.
fecit, et iunctis manibus sibi fecit hominium.

Hoc inicium pacis egregium, sed more Walensium obseruatum est usque ad potestatem nocendi. Unde michi contigit respondere parabolam beato Thome, tunc cancellario domini mei, regis Henrici scilicet secundi. Quesiuit a me, qui marchio sum Walensibus, que fides, id est fidelitas, eorum, et quomodo credi possint: cui ego, 'Exulabat in Gallia Franco eques ab Allemannia, qui veniens per medium nemus Bihere uidit Lodouicum regem Karoli filium insidentem lapidi solum, ceperant enim ibi pueri sui ceruum, cumque uidissent alium ibi ceruum transeuntem, insilientes relicto eo secuti sunt ceruum. Querebat autem loqui ei, nec sciebat ipsum esse, diuertens tamen ad ipsum quesiuit ubinam esset rex. At Lodouicus se celare volens, ait, "In modico hic erit," cumque descendisset miles, assurgens ei rex e diuerso sibi scansile tenuit, ut mos est, sella ne vergeret, videnque militem longissimo cinctum gladio, peciit sibi ostendi, cumque miraretur magnitudinem et formam gladii quem nudum tenebat, oblitus proposite celacionis, regaliter ait, "Affer mihi lapidem ut sedeam." Franco timens gladium attulit, et repeciit ensem, tenensque, "Refer," inquit, "lapidem in locum suum." Rex, cum uidisset ensem erectum, timuit et retulit. Et ego vobis ex hoc facto notifico fidem Walensium, quod dum tenebitis

8 tibi] *qu.* tua?

ensem supplicabunt, cum ipsi tenuerint imperabunt. Et ut aliquid sciatis quo Franco deuenerit, rex a suis inuentus statim retinuit eum pauidum et fugientem cum magna laude, suis referens quam probe quamque facete coegisset eum referre lapidem, et dedit eum Crespium in Ualesio in hereditatem.'

In rapina et furto gloria Walensium, et adeo eis utrumque placet, ut improperium sit filio si pater sine vulnere decesserit.
32 *b*, col. 1. Unde fit ut pauci canescant. | Prouerbium ibi est, *Iuuenis mortuus aut senex pauper*, scilicet ut cito quisque in mortem irruat ne senex mendicet.

De Conano sine pauore. xxiiii.

Conanus sine pauore, sic dictus quod nusquam obstupuit, uispilio duxque latronum, militem super Sabrinam manentem in Glanmorgan, virum strenuum et habundantem, spoliare cupiens, egressus est solus nemus quod toti eminet prouincie, multa manu in nemore abscondita, struxitque innocenti nociuas insidias; cumque circa uesperam uidisset militem ad domum predicti properare militis et premisso puero ab ipso in hospitem recipi, reuersus ait sociis suis, 'Hunc quem cupimus depredare militem residere decet in pace, suscepit enim hospicio militem qui sub nomine caritatis, ut nostratum est mos, illud peciit, habetque secum hospitem in ipso Deum, contra quem omnis est *inpar congressio*.' Attolluntur in ipsum ad hec uerba uultus et irrisiones omnium, dicencium, 'Vath! quam recte sine pauore dicitur!' et alia in hunc modum inproperia. Ille mori malens quam ignauie redargui, secutus est eos, veneruntque in conticinio ad domum militis. Insurgunt in eos canes, et uisa multitudine, ut solent, egressi septa latrant exterius. Iacebat in aula hospitatus sub magnis et vicinis terre fenestris; intellexit per latratum

Verg. *Aen.* 1. 475.

2 aliquid] *MS.* a' *perhaps for* autem: *if so*, et *must be omitted.*

exterius vim multitudinis superuenisse; cum omni festinacione et silencio sibi loricam iniciens, lanceam in manu tenens, in media constitit area contra fenestras ascultans audiensque multitudinem licet tumultum dissimulantem; et ecce quidam nepos Conani, qui quasi furtim aperta fenestra pedem intro posuit ut intraret. At ei miles inpiger lanceam inpingit in cor, retroque proicit, quem frater eius per timorem resiliisse putans, obiectis obprobriis pretergreditur, et ab eodem milite simili uulnere reiectus est. Conanus igitur mortuis assumptis cum festinacione fugit, suis dicens, 'Sciebam Deum intus esse: scio eciam Iudam Machabeum Dei fortissimum atletam dixisse, *Non in multitudine exercitus uictoria belli, sed de celo fortitudo est*; ideo timebam hunc insultum producere, nec est oblitus Dominus | in nepotes meos ulcisci superbiam obiurgacionis.'

1 Macc. 3. 19.

32 *b*, col. 2.

De Cheueslino fure. XXV.

Cheueslinus Noruualensis, frenum habens in collo, calcaria in zona, cepit hospicium in Sudwallia in domo Traherii, cumque post sobriam parcamque cenam diu sedissent in silencio, dixit Traherio, 'Miramini omnes, et ob reuerenciam nostre consuetudinis nemo querit, quis aut unde sim. Cum tamen scire quisque vestrum hoc cupiat, de boriali plaga Wallie sum, et me perduxit ad has australes partes fama nobilis eque, quam uir marchio noster et uester tanta obseruat diligencia ut iam per mensem frustrate sint omnes insidie mee, conatusque uacuati, his ut decuit calcarium et freni signis semper absconditis, sicut vos nostis oportere.' Risit ad hec et intulit Traherius, 'Merito certe iustoque iudicio timidi predicantur vestrates a nostris et tam tardi. Mallet eciam quis nostratum causa laudis in inprobitate furti stulte proterua interceptus acerbitate uitam dedisse, quam segni elanguisse per mensem inhercia circa preciosissimum

11 *MS.* alletam. 14 *MS.* ulcissi.

furtum; et ecce quam abiecte ignauus es, qui non erubescis tantum fateri obprobrium. Enuclea mihi quis hanc equam habeat, ubi et quomodo custodiatur, et me hic cum uxore mea et liberis expectabis in diem tercium a meo illuc aduentu, ut me audias gloriose mortuum uel cum preda mirabiliter reuersum.' Tum ille, 'Multas audiuimus vestratum audaces iactancias ut plantam mirice ad scopam reuerti. Cadolanus, quem satis nosti, filius Uther, eam habet in Gesligair; die pascit in medio exercitus, nocte stat in angulo ulteriori domus sue, ut iaceat tota familia inter ipsam et hostium | unicum, quatuor autem ex optimis seruis ut eam arte custodiant inter ipsam et ignem super brachanum, id est tapetum optimum; quod si mihi super equam retuleris, decem vacce precium erunt eque et quinque brachani.' Ille frenum arripit et calcaria, et cum nemo fur interceptus in Wallia capi soleat aut redimi, sed statim capite puniri, quasi securus de prope struit insidias, et se sic res habere ut audierat aduertit. Prima nocte domui vicinus astat, arrectis auribus, et oculo insompni. Erat autem nox suo conpetens operi sine stellis furuissima: nactus horam iuxta hostium cnipulo suo foramen, quo manum inmisit et apperuit sibi, quanto potuit silencio fecit, hostium totum stare fecit apertum, veniensque furtim ad equam soluit eam. Conpertis vero quatuor illis qui super bracanum dormiebant, furenti feruore animi ausus est fimbrias bracani, que longe sunt et fortissime, caude iumenti ligare firmiter, ipsosque quatuor per medium ignis maximi, qui cinere suo iacebat opertus, extra hostium traxit, stupidosque reliquit. Facto igitur clamore totus ipsum sequitur exercitus, solis scintillulis ducibus quas in bracano preferebat; quibus extinctis, domum reuersus est securus, deditque iumentum et brachanum, acceptis vaccis, obtinuitque sibi suisque quantum in ipso erat audacie laudem aduersus boriales.

33 *a*, col. 1.

17 *MS.* errectis.

De furore Wallensium. xxvi.

Ut autem sciatis quam indiscreti et fatui furoris sint ire Walensium, puer quidam castri quod Sepes Inscisa dicitur, exiit ut aquam, Waiam scilicet, transiret; arcum deferebat cum duabus sagittis, obuiusque duobus ex hostibus fugit; fugientem de tam prope secutus est alter eorum ut *iam tenenti similis* esset. Puer autem ipsum una sagittarum suarum per medium pectoris transfodit. | At ipse socio suo ait, 'Sequere ipsum, quia ego morior, et mihi uitam meam ab ipso refer.' Secutus ille puerum quantum pro uilla proxima potuit, ad socium suum rediit; puer autem ipsum a longe secutus est redeuntem, ut finem socii sciret, uiditque quod cum sanus ad uulneratum in frutectis uenisset, quesiuit ille a sano utrum sibi uitam a puero retulisset, cumque sibi responsum esset non, 'Veni huc,' inquit, 'ut susceptum a me osculum feras uxori mee et filiis, quia morior.' Cum sanus egrum oscularetur, qui suberat iacens eger cnipulo ei effodit uiscera, 'Perde,' inquiens, 'tuam, qui meam mihi per ignauiam non retulisti.' Superior autem ei similiter sua insecauit uiscera cnipulo suo, dicens, 'Nullam facies de morte mea iactanciam, solumque hoc mihi male contigit quod me mori cogunt uulnera tua, antequam uxori tue basia similia liberisque tuis transfuderim.' Ecce quam stulta quamque iniusta est ira Walensium, et quam in sanguine proni sint.

Verg. *Aen.* 12. 754.

33 *a*, col. 2.

De quodam prodigio. xxvii.

Maximum scio contigisse in Wallia prodigium. Willelmus Laudun, miles Anglicus, fortis uiribus et audacie probate, uenit ad Gillebertum Foliot, tunc episcopum Herefordensem, nunc autem Lundoniensem, dicens, 'Domine, ad te confugio consilium

2 Ut] *MS.* Et. 23 *qu.* sanguinem?

petens: quidam maleficus Walensis decessit satis nuper infideliter in uilla mea, qui statim post quatuor noctes singulis ad uillam noctibus repedans, non cessat euocare singillatim et nominatim conuicaneos suos, qui statim vocati infirmantur et infra triduum moriuntur, ut iam pauci supersint.' Episcopus admirans ait, 'Potestatem forsitan dedit Dominus angelo illius perditi malo, ut in corpore illo mortuo se exagitet. Attamen effodiatur corpus illud, et collo reciso fossorio conspergatur ipsum et fossa magna aqua benedicta, et reponatur.' Cumque hoc fieret, nihilominus errore pristino fatigati sunt ab eo residui. Nocte igitur quadam
33 *b*, col. 1. cum iam paucos reliquisset superstites, ipsum | Willelmum trina citacione vocauit. At ille, ut erat animosus et inpiger, non ignarus quid esset, nudato prosilit ense, fugientemque demonem ad fossam usque secutus, ibi iam in fossa recidentem percussit in caput collo tenus, cessauitque ab illa hora persecucio pestis erratice, nec ipsi Willelmo nec alicui aliorum exinde nocuit. Huius rei verum tenorem scimus, causam nescimus.

Item aliud prodigium. xxviii.

Scimus eciam quod tempore Rogeri Wigornensis episcopi, quidam, quem dicunt infideliter decessisse, per mensem aut eo amplius et noctibus et diebus eciam palam in cilicio suo errabat, donec ipsum uniuersa populi uicini turba obsedit in pomerio. Manifestus [autem]-que fuit ibi per dies ut dicitur tres. Scimus eciam quod idem Rogerus iussit crucem superponi fosse illius miseri, ipsumque dimitti, qui cum uenisset ad fossam populo sequente, uisa ut uidebatur cruce resiliit, fugitque alias, sanoque consilio crucem abstulerunt, et ille incidit, et se terra post ipsum clausit, cruceque superposita quieuit.

Item aliud prodigium. ⟨x⟩xix.

In libro Turpini Remensis archiepiscopi de gestis Karoli Magni, cuius ipse coadiutor indiuiduus usque ad mortem fuerat, scriptum repperi, quod miles quidam exercitus Karoli apud Pampilonem decedens, omnia bona sua karissimo sibi cuidam clerico pauperibus parcienda reliquit. Clericus autem ceteris apte distributis equum militis unum optimorum tocius exercitus auare diu detinuit, et tercio in sompnis ammonitus ab ipso milite ne legatum pauperibus ipse sibi usurparet illicite neglexit. Quarto igitur uigilanti aparuit, et ait, 'Iam iudicatus es, et indurauit Dominus cor tuum ne peniteas, et quoniam eius paciencia delusa monitisque neclectis honorem Deo superbe negasti, die tercia post hanc viuus a demonibus rapieris in aëra hora | tercia.' Hoc uerbum ut Karolo innotuit, circumcinxit illa 33 *b*, col. 2.
hora clericum cum toto exercitu. Stabant ergo clerici crucibus et filateriis et cereis armati, laici gladiis et se decentibus armis; attamen facto maximo ululatu in aëre raptus est a manibus eorum, et die quarta tribus inde dietis inter rupes omnibus confractis membris inuentus.

⟨*Item aliud prodigium.* xxx.⟩

Sedebat solus in domo sua miles a Northanhimbria circa horam decimam post prandium in estate, et ecce qui diu ante decesserat pater suus, vili pannosoque cilicio inuolutus, aduenie-bat. Ille demonium ratus, ipsum a limine repulit, cui pater, 'Karissime fili, ne timeas, quod pater tuus sum, et nichil tibi sinistrum affero; sed sacerdotem aduoca ut uideas causam aduentus mei.' Vocato igitur et plurimis accurrentibus presbitero, procidens ipse ad pedes eius, ait 'Ille miser ego sum, quem tu

24 ratus] *MS.* raptus.

dudum pro decimarum iniusta retencione innominatum in turba cum aliis excommunicasti, sed in tantum mihi per graciam Dei communes ecclesie oraciones et elemosine fidelium profuerunt, ut mihi liceat absolucionem petere.' Absolutus igitur cum magna multorum processione usque ad foueam veniens incidit, que sponte super eum clausa est. Nouus hic casus nouam diuine pagine disputacionem intulit.

De quibusdam proverbiis. xxxi.

Cf. *Gesta Romanorum*, c. 103, ed. Oesterley.

Miles quidam, hereditarius Francie senescallus, decedens ait filio suo, 'Fili karissime, per graciam Dei gratus es uniuersis, et Dominus tecum est manifeste. Nunc autem hec ultima precepta mea conserues pro salute tua bonoque statu persone tue rerumque, et ut prospero gaudeant exitu cepta tua. Non liberabis iusto condempnatum iudicio; non bibes aquam ueterem que de se riuum non facit; non exal⟨t⟩abis seruum; non duces filiam adultere; non credes rufo ignobili.' Filius igitur patre sepulto susceptus a rege in hereditatem officiumque
34 *a*, col. 1. patrium, primum, gratus ipsi regi, | toti fuit acceptus Francie, erat enim uir mansuetus et sapiens et bene se conformans bonorum moribus. Minus tamen circa patris sui precepta diligens, uxorem duxit filiam adultere, seruumque ruffum
Juv. 3. 78. habens *Greculo esurienti* similem, notata ipsius sollicitudine, diligencia, rapidaque negociorum instancia, se felicem in eius arbitratur aduentu, pariter cum ipso Dei ad se benediccionem ingressam; ipsum igitur tam familie quam pecunie quam uniuersis preficit rebus.

. . . . . .

26 *A leaf of the archetype of our MS. was wanting at this point.*

Conclusio premissorum. xxxii.

Siluam uobis et materiam, non dico fabularum, sed faminum appono: cultui etenim sermonum non intendo, nec si studeam consequar; singuli lectores appositam ruditatem exculpant, ut eorum industria bona facie prodeat in publicum. Venator vester sum, feras uobis affero, fercula faciatis.

Explicit distinccio secunda Nugarum Curialium.

⟨*Walteri Map, de Nugis Curialium, distinccio tertia*⟩

Incipit tercia. Prologus. i.

Cum a palacii descendunt palatini negociis, regalium operum inmensitate defessi, placet eis ad humilium inclinari colloquia, ludicrisque leuare pondera seriorum. Hoc tibi uultu placeat, cum a philosophice uel diuine pagine senatu respiraueris, uoluminis huius inolibiles et exangues inepcias uel audire uel legere recreacionis et ludi gracia. Non enim fori lites aut placitorum attempto seria ; teatrum et arenam incolo nudus pugil et inermis, quem in armatos obtrectancium cuneos talem ultro misisti : teatrum tamen hoc et hanc arenam si Cato visitauerit aut Scipio uel uterque, veniam spero dum non districte iudicent. Scribere iubes posteris exempla quibus uel iocunditas excitetur uel edificetur ethica. Licet inpossibile mihi sit hoc mandatum, quod pauper poeta nescit antra musarum, non difficile legere uel scribere quod bonis sua faciat utile bonitas, (cum *omnia bonis cooperentur | in bonum,*) nec terre bone mandare semina que proficiant. Sed quis animum nequam et discolum excolat, cum dicat scriptura, *Acetum in nitro qui cantat carmina cordi pessimo* ? Carmina cantauit Sadius ; placet audire ?

Rom. 8. 28.

34 *a*, col. 2.

Prov. 25. 20.

De societate Sadii et Galonis. ii.

Sadius et Galo, moribus, etate, forma pares, et armorum eruditi sciencia, priscique generis nobilitate preclari, paribus

7 *MS.* iñolibiles *apparently.* 15 *qu. add* est *after* difficile. 19 *MS. adds* et *after* nitro.

alterutrum se diligebant et honestis amoribus, unde satis inter aduersa probati, remotis erant et proximis exemplar et prouerbium. Gaudent enim ea felicitate fideles amicicie, quod inter bonos conseruate laudes eciam ab inimicis extorqueant. Erat autem Sadius regis Asianorum nepos, in cuius ipsi pariter palacio militabant, auunculo suo tam tenerrime dilectus, ut non esset ei sine Sadio spiritus aut uita; nec inmerito, quod secundum animi uirtutem et corporis habilitatem erat qualem te uelles fieri. Galo, licet aduena, pari per omnia beatitudine diues, excepto tanto regis amore, suum sepe tacitus flebat infortunium, quod forsitan alii uideretur successus, scilicet quod a regina nimium amabatur et uehementissimis impetebatur assultibus, in verbis et signis quibuscunque potest aut flecti rigidus aut emolliri durus aut infatuari sapiens, tum manibus tum oculis cupidis non cupitis, susceptis et non acceptis, nec cessabant xeniola, silicet torques, anuli, zonule, serice uestes; et vere non est ociosus amor, non obliuiosus. Nichil omittit regina solicitudinis, nichil instancie; totam se pronubam improbitate reddit, quicquid solet amor suadere furenti temptat. ⟨Temptat⟩ et omnimodis Galo reuerenter et verecunde negacionem, et sine repulsa forma peremptoria, cupiens ipsam sine desperacione suspendere donec resipiscat, blandaque castigacione proficere sperat. Illa properat labentem retinere, laxisque decurrit habenis; | hic laborat *sic currere, ut* non *comprehenda-* 34 *b*, col. 1.
tur, seratis pudicicie foribus, et, quod non est modici coram 1 Cor. 9. 24.
Altissimo meriti, contra pulcritudinem et regine delicias carnisque proprie miliciam castra castitatis obseruat, et consilio eius qui nec fallit nec fallitur munera tandem spernit, refutat breuia, nuncios horret, modis omnibus eam in desperacionem inducere conatus. Sentis, o Sadi, tandem socii sollicitudinem, et edoctus ab ipso propriam facis. Ingreditur ad reginam Sadius, et quasi

21 repulsa] ?repulse. 27 obseruat] ?obserat.

suorum nescius errorum *carmina cantat cordi pessimo*; laudat eam ab altitudine stematis, ab elegancia corporis et faciei, morum eciam uirtutem asserit et super omnia miraculum castitatis attollit, quod plena deliciis, quod omnibus habunda, que desideria quamuis continencium excitent, nobilium et electorum appetibiles eludat instancias, et cum non sit que sue possit resistere uoluntati, nulli sit addicta voluptati. 'Uictam,' inquit, 'se fateatur amodo Lucrecia; sed nec sit vir qui tantam sibi sperare presumat animi uirtutem. Unum tamen et unicum scio quem de simili possum laudare constancia, si non ei Veneris usum neget inpotencia. Sed quod in eo mirantur et stupent alii, prorsus ei deesse non dubito.' Tum illa, 'Quis hic?' At ille, 'Certe qui cuiuis hominum incomparabilis est, sed qui ditauit eum et dotauit omni felicitate Dominus, in hoc solo dampnauit, sed ut ipse satis asserit saluauit.' Suspiciosa suamque causam aliqua parte tactam regina reputans, propius assidet, inquirit attencius, quanta potest adulacione contendit audire nomen, scire personam. Sadius ut secretum habeat serio precatur. Illa certissime spondet. At ille, 'Meus,' inquit, 'Galo, cum omnia possit a mulieribus euincere, vacuum se
34 *b*, col. 2. penitus fatetur ab | opere, sed michi soli.' Dictis in hiis ingemiscit in archano regina, nec lacrimas omnino continet. Salutat
cf. Ter. *Ad.* 228. eam Sadius, et *iniecisse scrupulum* putat, et licencia data libenter abscedit. Properat illa sola secreto fieri; properat ille socio fabulari, qui sollicitudinem eius affectuosa gratulacione prosequitur, et de sua quam ex hoc sperat et conceperat erepcione letatur.

Sed secus est: nam illa non dormit, quam Sadius ad ampliores excitauerat angustias. Omnibus euolutis que docere potuit eam amor, una placet sed periculosa sentencia; per nobilissimam puellarum palacii quod ob verecundiam per se non presumit attemptare desiderat, si uerus est Sadius aut falsus. Instruit eam

et docet aditum, quo possit in Galonis amplexus illabi, nudamque se nudo iungere, manum iubet mittere pudendis, et ut casta referat utrum possit an non. Emittit ergo puellam, et inuidet emisse, cupitque iam abiecta regina puella fieri, lectoque proiecta secum uersat 'Sic incedit et illac: ibi cubicularius, quem certe iam non amo nec nominabo, uenit obuiam ei sicut michi solet. O quam fidelis et benignus mihi semper ille, quam misericors et compaciens, et quam durus ille, de mea qui me tociens repulit, et meis extorsus amplexibus blanda conducebat oracione, sed certe toxicata. Reginam et pulcherimam et dominam omnium me dicebat, et eciam suam. Suam? O quam bene suam, cui quantum licebat ancillabar, et ultra quantum dabatur! Quam blanda castigacione dicebat me sponsam et regi consecratam, et se iuratum suum, et se causa mei facturum omnia, sed adiciebat, preter hoc! Deus bone, quantum erat illud hoc! Quicquid ego petebam erat illud hoc; illud erat omnia. Quid ergo dicebat omnia preter hoc? sed omnia preter omnia, quod est interpretatum nichil; et certe uerius dixisset, "Domina mea, gratia tui faciam omnia nichil." Et utinam hoc | non recto sermone mihi recte sic intencionem 35 *a*, col. 1. suam reuelasset, et repulsa me condempnasset eterna. Deus, quis unquam se tam crudeliter a talibus eripuit, sed et nudis amplexibus? Aut mihi iuuenum suspiria menciuntur, et eciam senum (sed verissimum speculum), aut facies hec posset cuiuis hominum persuadere furorem. O, sed eram immemor! Vere fidelis et verus est Sadius, amisit genitalia. Nunquid et Galo fatuus, qui a me probra sua ⟨celauit⟩, qui se non permisit attrectari, qui me repulit ne repellerem ipsum? Vere si mihi fauisset iunctissimis ei nexibus adesissem, et si moram in eo reperissem, illuc manus errasset quo certissime posset deprehendi femina uel mas, aut neutrum. O, non est ut credidi! falsus est Sadius, masculus est, certissimis apparet indiciis, quod mas, quod integer, quod absque defectu. Sed o miseram et fatuam me, puellam habilissimam et

cautissimam in opus immisi proprium! Quo mihi mens, quo fugerat animus? Illabetur ad ipsum, et se reuerencius et caucius habebit, donec senciatur et in primis tactibus agnoscetur altera quam ego, et si non, ipsa fatebitur, et in meas gratis accepta fiet angustias: hoc semel erit aut bis antequam redeat, et quid quod perseuerabit et quod amabit et quod amabitur? Non credo, non opinor, certa sum et sine dubio, quod eam ille iam—nam et me dudum, si non esset capitis mei consecracio, si non essem sponsa; sed et fides eum tenebat. Quid hic impedit? Quid horum hic? Certe nichil, et certe factum est. Non est dictum omnia preter hoc, sed super omnia factum est hoc. Quam leta, quam celeriter hoc rapuit ab ore meo nuncium, quam sine questione! vere *pigra* Prov. 26. 13. non fuit, non timida, non *in uia fuit ursus,* non *in plateis leo,* cum exiit. At iam nunc dies est. O quam velox in itu, quam secura, quam in reditu tarda, quam timens. Nunc ursus in uia, nunc in 35 *a*, col. 2. plateis leo. Sed ab illo violento detinetur ut eam sibi | perpetuet. O quam non inuita uiolenciam patitur! Quid autem queror? quem uel quam iuste causari possum? ego mihi fraus, ego proditrix, ego mihi laqueus facta sum. Illa certe non erat; non fecit nisi quod ego, nisi quod omnis. Sed nunquid verus est Sadius? non, non: nichil est. Manifestum est quod potest: quod si non posset illa venisset. Omnia bona signa palam sunt, iam enim densior dulcis illa malarum incipit esse lanugo: nichil in eo iusto pinguius; nullus in oculis liuor, in corde nulla timiditas. Nunquid posset effeminatus tot armorum penetrare cuneos, pessumdare laudes omnium, propriam attollere gloriam in tantos laudum apices? Vera sum quod falsus est Sadius. Sed illa quam in vota mea tam eleganter impegi, que meo iam gloriatur, que me cum ipso necligit, que non mihi properauit, que non mihi paruit tam ultro, que sibi voluntatique sue voluntaria fuit, illa certe meas leta tulit delicias: et quid mihi dicendum, nisi quod omnis amans amens? Sed audiam quando, quomodo, si culta, si

compta, si redimita recessit.' Et uocans sociam eius quam loquebatur, 'Heus, Lai, quando recessit Ero?' Tum illa, 'Nunc in primo gallicantu.' Regina, 'Que missa crepusculo?' Lais, 'Eadem.' Regina, 'Quare tam sero?' Lais, 'Sero missa sero redibit.' Regina, 'Causam nostram † et cur sit emissa nosti?' Lais, 'Non, sed scio quod cum omni festinacione se preparauit et opipare festiua seroque recessit.' Regina, 'Dolens est; unde festiua?' Lais, 'Monilibus, anulis, ung⟨u⟩entis, purpura, bisso, stibio, calamistro: nec ei defuit acus ad glabellam.' Regina, 'Me miseram! ad quid hoc?' Lais, 'Vere nescio: sed nullius oblita fuit quod ad amatorem iture prodesse posset; uncta, lota, compta, cerusata, plene redimita recessit; nichil auro, uestibus, aut aliquo iuuamine fraudata queritur: omnia secum intuita, nichil de citato reditu pensans.' Regina, 'Putabam eam tam ydiotam, tam omnium arcium nesciam.' Lais, 'Nesciam! O quam 35 *b*, col. 1. bene prudentem in huiusmodi, si fateri fas esset!' Regina, 'Bona mi Lai, dic omnia.' Lais, 'Galonem, nescio quibuscum licet signis, impetit.' Regina, 'Quid ipse tunc?' Lais, 'Dissimulat, tanquam alias ametur, ut amet.' Regina, 'Dicis ametur, immo dicitur quod non potest.' Lais, 'Ero iam scit, si potest.' Regina, 'Me miseram! Ero?' Lais, 'Ero.' Regina, 'Nostra?' Lais, 'Aliam nescio.' Regina, 'Quomodo scis eam hoc scire?' Lais, 'Certis eam coniecturis agnouimus.' Regina, 'Fallunt interdum.' Lais, 'O super omnes amencias infelix amor, qui cum summopere latere conetur, antequam ipse sciat scitur ab omnibus; et si verbis detur audacia—' Regina, 'Bona Lai, quelibet aude.' Lais, 'Educatum aiunt Galonem inter aduenas, sed ad venas et cor penetrat.' Regina, 'Cuius venas et cor?' Lais, 'Utinam non ad tuas, ut menciuntur aliqui, quia meum cor omnibus impleuit angustiis; et cuius non? sed audio cardinem.' Regina, 'Forsitan adest hec: alias egredere: festina, ne nos colloquentes inueniat. Heus Ero, uenisti?' Ero, 'Veni.' Regina,

'Quid actum est?' Ero, 'Perueni, tetigi, sed repulsa sum. Attamen non dubito quin possit.' Regina, 'Cur non statim redisti? Que mora placuit?' Ero, 'Queuis hora desiderio mora.' . . . Ero, 'Quantum properaui nunc egressa! quomodo uenissem cicius?' Regina, 'Nunc ab hac hora precepti mei posses a decem redisse milibus, sed egredi nisi culta noluisti: nunquid nuptum ibas?' Ero, 'Bonum erat ut placere possem ei donec scirem; et placui fere, sensique virum integrum et promptum, si te sensisset; sed ut a⟨d⟩uertit quod minor, quod minus habilis, quod non idonea fui, sicut tu, statim eiecta sum.' Regina, 'Nunc scio quod nequiter adulteraris.' Et crinibus arreptam pessumdedit pugnisque lesam et pedibus fere semimortuam sociis assignauit obseruandam cautissime ne quicquam ei liceat; et seorsum in lecto proiecta,
35 *b*, col. 2. nichil ibi tacuit | quod possit amor pestilens obscura docere corda, totasque tandem in Galonem refundit iras, et totis eum lacerat quibus ira suadet conuiciis.

Feminarum ira crudelis et immisericors ulcio personam sequitur inuisam super omne quod licet. Conatus regina dolere fraudatos repercussa non cessat, et sicut uehemencia ferebatur amoris sic inclemencia grassatur odii. Qualibet incenduntur ad iram offensa, sed eis ille tantum perpetuant odia cause quas facit amor, uel ablatus ab emula riuali uel ab affectato delusus. Delusam se regina sentit, et a concupiscenciis obtusam, nec credit sensui, sed contra proprii cordis omnia presagia, quod mirum est, ipso corde luctatur. Mandatum suum Galo de ueniendo suscipit et adest, fitque palam e diuerso congressus, assultus, et defensio. Nam hec assilit, hic defendit; hec tela proteruie mittit, hic clipeo modestie suscepit; hec intentat Uenerem, hic Mineruam obiicit. Hic tamen eam tandem, forcium negacionum agmine facto, certissimam trudit in de-

3 *Some words spoken by the Queen are missing.*

speracionem. Regina, iam non regina sed tygris, sed ursa truculencior, ab amore degenerat in odium, obtundique procacitatem a constancia lamentans, tanquam lese maiestatis reum quacunque potest trahit infliccione, et se Galonem persecuturam asserit.

Dies adest regis Asianorum natalicius: assidebant ergo regi dimidii mundi primates et precipui qui conuenerant ex mandato conuiue. Cunctis autem epulantibus, Galo solus attonitis intendebat in mensam oculis. Erat autem emiciclum immensum regi pro mensa, regique sedes in centro, quatinus eliminato liuore in emiciclo sed⟨e⟩ntes regie sedis essent omnes equaliter proximi, ne quisquam posset de sua remocione dolere nec de vicinia gloriari. Galonis et Sadii simul | erat sedes. At regina peruigil, cuius ad 36 *a*, col. 1.
ipsum semper erant excubie, quam Cupidinis accenderat arcus, quam grauitas extinguit plumbea, prima notat quam sollicita quam sedula Galonis anima, nec dubitat quin secretissimum habere desideret Galo quod tanto recordacionis ardore percurrit (?); quod quanto credit occulcius et ei firmius celare propositum, tanto cupit auidius ipsum ad reuelacionem eius inducere, cupiens ipsum in facie tanti confundi principatus, cuius dolet introrsus erubescere de repulsa.

Mos autem erat regi singulis natalicii sui diebus singula regine donaria pro voto conferre. Peciit igitur et optinet a domino suo pro donario sine nomine donum. *Iurauit* rex, et Ps. 109. 4.
penituit eum, quod non *iurauit Dominus*. Illa subintulit ut Galonem fateri faciat stante mensa coramque discumbentibus illud archane meditacionis inuolucrum quod clam secum uolutauerat tota refeccionis hora. Expalluit rex, et inhorruit, et contristata est ab utroque termino mensa. Pre ceteris tamen condolet Galoni precipuus eius amator Sadius, et primus orat vota mutari. Rex autem inprouisi penitens iuramenti, tercium se sentit innominati reum promissi. Videres confusionem

Herodis et saltatricis instanciam, Phebi ruborem et obstinaciam Phetontis, regis huius angustias et regine deliros impetus. Totus orat procerum cetus cum Galone micius agi, frustra tamen; que penitus intendit ulcionem degeneri prorsus incumbit incepto, uictoriam suam reputans quod a propria uincitur ira. Procaciter igitur instat infrunita femina, quasi decus eius ex dedecore uiri pendeat innocentis. Galo sedet immotus, et quod nullius noxe con⟨s⟩cius est, nullas timet insidias, ne⟨c⟩ quid agatur aduertit. Ad excitacionem tandem Sadii suspicit, et suspirio meditacionem absoluit altissimo. Dehinc regine preces et con-
36 *a*, col. 2. cessum | regis edoctus ingemiscit, ueniamque petit narratibus. Et post longos instancium uirorum et negantis femine conflictus incipit et ait:

'Anno iam reuoluto, die Pentecostes, diutino febrium ardore decoctus, aput Salonam in lecto sedebam egritudinis quinto die post creticum; festa lux erat, fessique laboribus et tedio custodes mei cum reliqua familia solempnibus ludis intererant ciuitatis. Egredi cupiebam armatus, uires meas, equm et arma temptare; loricam indui, galeam, et arma mihi uix aptaui cetera; debilis eram; equm ascendi desuetudine mei pinguem et magis ultroneum, urbeque relicta decerpsi uiam altissimi nemoris, et a mane in uesperam nusquam frena tenui. Rapuerat me cursor equus ad partes remotissimas inopinum, quod ut aduerti volebam reuerti, sensique quod amor mihi tantum fecerat errorem; amabam enim et non amabar; nesciusque viarum ad magnum et mirificum delatus sum castrum. Palacia mirabar intra precelsos muros altissima, domos eburneas, claritatem et raritatem operum. Aut latebant inhabitatores, aut nulli erant. Transitum feci per medium usque, mente uersans quod dolebam, et sine meo uel sensu uel consensu, tam ab equo ductus quam uectus ad palacium in muris interioribus, quod preminebat aliis mee uisionis illustrissimum, respiraui, respexi, miratus sum. Eques

iui per palacium, et neminem inueniens, per maximum thalamum et duos ulteriores ortum ingressus amplissimum, puellam inueni sub floridissima cino, panno serico regaliter insidentem. Descendere parabam, et debilis pre lassitudine cecidi, passus aliquandiu suauem ad pedes eius extasim. Illa uero nullo motu similitudinem habebat uidentis aut uiuentis. Surrexi clipeoque cum hasta reiectis, coram ipsa suplex genua flexi, salutem dixi suplicem. | Illa nichil. Adieci quicquid responsum mereri debuit; 36 *b*, col. 1.
uerbum autem ab ea non extorsi, sed silebat instar ymaginis. Puduit me sine signo reuerti, quodque fateri dedecus est, ipsam supinam ut primicias pudoris acciperem uiolencia tota uiolare paraui. Cumque se tueri non posset, exclamat, Riuium aduocat. Riuius aduolat. Erat autem gigas inaudite stature, magnitudinis inuise, cuius *congressibus* preter dominum regem et cf. Virg.
Sadium miles omnis *impar*. Armatus affuit, competencie sue *Aen.* i. 475.
caballum insidens, oculi sui super lorice ventacula accensarum similes lampadarum. Timui, fateor, et erubui, sed iam nunc pro reuerencia regis et assidentis ei principatus misereatur mei regina, ne subsecuta narracio mihi fiat obprobrium eternum.' Rex igitur et circumstancia tota misericordia moti ad lacrimas pro Galone supplicant, et inuictissimam tygridem mouere non possunt, ut vel eorum aliquem respiciat ut resipiscat uel respondere dignetur, sed solum Galonem inspicit, instans ut ceptis insistat.

Incipit iterum Galo: 'Gigas vero, licet multo furore feruidus, ad arma me reuerti iubet, inermem tanto dedignatus assultu. Congredimur impare mihi nimis et periculoso congressu. Nam me leuiter et sine difficultate tota longitudine lancee sue deiecit in furcam arboris proxime, tenuitque firmiter ibi conuicians et castigans immotum, ut de suis gloriaretur uiribus, et sua uirgo de mea gaudere posset ulta miseria. Nunquid nondum sufficit, o regina?' Rex orat, omnes adorant ydolum illud surdum, et eis omnino mutum, excepto quod procedere iubet. Galo: 'Deus in

quo sperabam mihi misit in subsidium aliam uirginem quam ignorabam, que predicte crudelissime uirginis profusa pedibus ueniam meis postulabat erratibus; osculabatur ei pedes vanis inundans lacrimis, nam elatissime superbie uirgo gigantis mee confregit
36 *b*, col. 2. adiutrici pede suo | tenerrima contra dentes labia. Nonne satis est, regina? Quis mirabilior aut miserabilior usquam alicui casus? Sed scio non misereris. Omnia fatebor. Amor meus et longe nobiliori dignissima puella pedem osculata gigantis, ore proh! sanguinolento meam allegabat ex egritudine longa debilitatem, et illi dedecus esse maximum virum inanem uiribus et expertem sanguinis ad singulare certamen coegisse. Gigas erubuit, sed non pepercit; expectabat enim illius sue preces que sedebat immobilis et immisericors, et respiciebat non respicientem. Tum mea, cuius michi cor dulci condolebat amore, flens amare quia pacem optinere non potuit, inducias in annum peciit, et se dedit obsidem quod anno reuoluto die consimili, si non mors interuenisset, me contra Riuium ad singulare certamen produceret, lacrimisque quibus iras omnes et omnium frangere posset corda tyrannidum, cum puella⟨m⟩ non mouisset, gigantem flexit, et ad vota mansuefecit. Dies instat, et mee salutis auctrix quingentis comitata militibus in ianuis est; gigas autem in manu quinque milium sequitur. Hec me fecit meditacio stupidum in mensa, quia mihi terribilis et immensa. Nunc autem, optime rex, optine ueniam probrose nimium sequele.' Tum illa, 'Certe gigantis illa puella, cui detrahis quia te non attraxit, animi constantis est et firmi, laudabilis eciam in his que tu uituperas; sed tuus hic est mos, immo vicium. Modo fleas, erumpant lacrime, me que non sum gigas moture, uel illa ueniat, tua laus, tuus amor, que gigantem uicit, cuius lacrimis mortui resurgunt, ire placantur demonum. O quam bene laudas quam laudas, quam bene fletus eius ut asseris cantibus prestat

17 Rinum *MS.*

Orphei, qui non nisi sub ancipiti pacto meruerunt Euridicen. Sed quid ad has Amphion lacrimas? he fecissent | Thebeos sine car- 37 *a*, col. 1.
mine muros. Toti sudauit utiliter orbi monstrorum domitor Hercules, hec tamen si voluisset flesset utilius. Modo fleat illa, iubeat rex clarissimus. Hic oret: attende senatus, et certe manebo salua regis et eorum reuerencia uictrix. Audiemus omnia.' Galo, 'Predictis odibilius audietis, et maius obprobrium, quod inter domini regis et assidencium ei preces tuasque negaciones ad ultimum firmiter in meditacione figebam me die statuto, neque pro fideiussione mea quam laceras neque pro alicuius alterius casus dampno vel lucro, ⟨de⟩decore uel honore, in loco destinato contra gigantem armatum nec inermem appariturum. Condixeramus tamen sub iuramento dominum nostrum regem et ipsum cum utriusque partis exercitu plenius affuturos, quod nunc non oportet, quia non erit mihi cum gigante congressus. Aduocetur Hercules et in claua † uisit † debita sue uirtuti monstra, suo reseruatum enigma sudori, Deo non homini titulos adiectos. En audistis omnia, nec unum iota ignominie mee uobis celatum est; iacture preterite pudenda timoresque futuros palam feci. Quid amplius est quo mihi nocere uelit aut possit regina? Iam mihi nil restat, nisi uastas inhabitare solitudines et hominibus insueta loca, frequenciam omnium uitare gencium, et ut memoria mei quantocius a facie terre deleatur, ut instar Empedoclis Ethne flammis insiliam, uel incumbam gladio Pirami, uel Neptuni me tradam belluis, ne si diu uixero lo̅ngum sim infamie signum et monimentum dedecoris et probrosa ostensio digitorum. Gaudeant hac luce, quam uelox exuam, quibus vite conceditur libertas, qui loqui quod iuuat audent, et tacere quod necem ingerit. Caput huc aduexi liberum, et inflictum est huic ori meo silencium, ne loquar amplius nisi quod nolo, uel taceam nisi quod non oportet. O le|talis et leto 37 *a*, col. 2.

16 *qu.* uincat. 24 *MS.* Pirini.

peior seruitus! Libera ligatis et flagiciosis est mens, et quo cupit indefensa transfertur; mihi, quod dampnatissimo nemini contigit, ligatus est animus; et *est infrunite fronti datus hostia miles*, dudum quidem miles, nunc monstrum militum et femine uictima, nescio quid purgatura delicti.' Conticet et exilit a mensa; nec solus, nam principum plurimi regieque familie cohors electa dolentes eum conducunt. *At regina iam dudum graui saucia cura* dolores addit doloribus, eorum post terga vociferans, 'Ex ore Galonis audiuimus indicia sue timiditatis certissima, quod cum gigante non erit ei congressus. He sunt laudes empticie conducti uulgi quibus extollebant ad astra Galonem; he sunt asserciones oris proprii, iactancieque superbe. Gigantem eum dicit; O utinam nunc demandetur, ut uideamus si gigas est! Certissime scimus omnes sub Hercule deperiisse gigantes. Hec est hominis exterriti vox et deuicti, castigati duriter et stupidi. Sane satis gigas est qui quolibet elaciorem gigante nanum ictu fecit unico. Iam telo suo Dii timeant totaque caueant sedulitate, ne rediuiui Tytanes eis ungues iniciant. Sub Mulcibero sudent Steropes et Piragmon ut in moncium cumulos non sit inermis Iupiter; assumat eciam idem ipse fulmina, Mars cassidem, spicula Phebus, Pallas egidem, Diana pharatras; aut si tanti sint gigantes quantos iste describit, struat inter aduersas acies prestigia Stilbon, ut reuerencie patris obuiam referant † inequaliadis †. Indixit prelia Galo: gaude, Sadi, qui doles, et innocenciam tuam ab inuidia leteris eripi.'

Virg. *Aen.* iv. 1.

Sic hiis et aliis Galo conductus a regina conuiciis, egreditur tam silencio rixe victor quam longanimitate triumphator incestus; iam ipso longius a ciuitate agente, reuersis aliis, Sa|dius eum ueris exorat lacrimis, et ait, 'Scio totum orbem tue concupiscencia milicie ueneranter ardere, teque manentem in regum desideriis et principum; sed te mihi cuncta debere nemo negabit, cuius animam

37 *b*, col. 1.

18 *MS.* multifero. 23 *MS. apparently*: in-equaliadis utdixit; *qu.* Inequalia diis, indixit, pr. G.?

in corde tuo tenes ancillam tue: sicut ergo me frena nullius potencie tenere possunt ne tibi quelibet vota perficiam, nulla te calcaria moueant meam uitare presenciam uel effugere societatem. Credibile satis est quod in omni narracione quam extorsit regina uerax es, excepta confessione timiditatis, que nunquam in cor tuum ascendit. Singulare cum gigante certamen nolo, quod sic locutus es, ineas; sed in armis tuis me sub tui pretextu periculo subicere placeat, ut sub nomine tuo nullo consciente salua tibi militum indempnitate, ne uel uictus doleas uel a triumpho me uictore frauderis, ut nullo possit casu fortuito de rupta societate nostra liuor letari.' Hec fidelibus lacrimis et supplici gemitu Sadius. Substitit igitur Galo crebris singultibus suspensus a responso; cum loqui licuit ait, 'Gaudeat alma fides, et ab antiquis exul diebus leta repatriet, securam se defensore Sadio decantare non timeat. Karissime mi, reperit amor tuus viam qua reuertar, ut tue modus inuencionis conuertatur in modico, scilicet ut furtim arma nostra mutentur, et in tuis ego quorumlibet opinione decepta cum gigante congrediar, quatinus occiso me ueritas occisi manifesta sit, uel superstite, tibi gloria triumphi clam depositis armis solempni laude celebretur. Addo etiam, quod ante congressum domino meo regi, domine regine me tecum hoc pacto retentum intimes, ut pro me duelli discrimen subeas. Hoc eciam mihi prestet amicicia tua, ut inter inicia conflictus, facta confluencium corona, liberatricem meam aduoces, et ipsi soli reuelata doli nostri veritate secum toto tempore conflictus consilium habeas consolacionis, si forte cum | ipsa uel ex nostris alique uel ex alienis alie 37 *b*, col. 2. conuenerint. Cognosces illam maximis proximam, mediocribus maiorem, alta ceruice, scapulis demissis, felici proceritate pre ceteris uenustam, ut possit decor opertus ex hiis que sunt aperta desideranter appeti.'

Dictis hiis et fideliter obseruatis, ecce saluatum solempniter

27 proximam] proximans *MS.*

occupatum a cohorte gigantis usque ad partem mediam; pars altera regi quem dicunt Asianorum relinquitur, et impletur opipare. Gigantis igitur erecto tentorio precioso, coram hostio tentorii cunctorum in oculis pannis regaliter insidebat sericis uirgo que Galonis leserat in ore uirginem, eo quo preuisa fuerat modo. Gigas igitur armatus egreditur, ad cuius inmensitatem expalluit tota corona, generali gemitu veram admiracionem confessa. Gigas insidet equo maximo tanto ponderi satis apto, factisque discursibus et giris exacerbat eum, et futuram edocet necessitatem, et quasi lusibus ad seria preparat proxima. Quicunque uident mirantur et metuunt, et super Sadium leuant ululatum, et quanto persequuntur fauore Sadium tanto persequuntur Galonem odio. Audiunt ipsi nec mouentur, sed agunt inter laudes et conuicia fideliter Sadius, fiducialiter Galo. Gigas igitur in Galonem irruit obuium, diuersis se petunt ictibus; gigas fractam linquit in scuto Galonis lanceam, Galo gigantis equum a fronte consuit in armos, et utrumque simul deicit. Videns igitur is ipsum cum equo simul obrutum, tanquam ardua quercus ab ultimo securis ictu corruentem, ait, 'Quia Galonem in tua potestate constitutum armari permisisti, ne tibi foret inpar cum inermi congressio, descendo, ne mihi fiat inequale cum pedite duellum.' Descendit, exsurgunt pedites, et in alterutrum fortiter insurgunt. Rex multo deplorat gemitu nepotem, qui nullo subest periculo. Regina
38 *a*, col. 1. Sadii dat in uultum conuicia, multisque lacerat | absentem obprobriis. Sadius eam decipi gaudet, cum silencio sustinens, et ut amplius inuideat, auersus ab ipsa, quam consolari ceperat quatenus datur amanter excolit. Regina uidet et inuidet, illam electam, se spretam arbitrans, iraque succensa dupplici duplicat et triplicat utrique rixas. Quociens aliquid sinistri Galoni casus affert, omnium conuertuntur in Sadium oculi. Cogitatur et dicitur in Galonem detraccio, sed in Sadium fit detraccionis ostensio. Secundum formas bellancium uidetur inequalis congressio,

secundum ictus plena iudicatur equalitas et minoris maior audacia. Retrocedit ex industria gigas, ut irruentis impetum quasset inopino subitoque repulsu, sed tam prope, tam acriter instat Galo, tam indefessus, ut omnino gigas a spe fraudetur, et ut fuga spontanea iam fiat necessaria ; iam in amice sue tapeto vacillat, et ipsum Galo repentino conatu propellit ut ad illam gigas talo offendat et ultra corruat. Clamor hinc attollitur, illinc submisse gemunt suspiria, nec celatur quibus est aut ira propensior aut profusior leticia. Rex et sui desiderant et, quantum sinit date reuerencia pacis, locuntur nutibus ut in iacentem Sadius irruat. Galo tamen iusta facecia deiectum surgere precipit et ad arma reuerti.

Gigas igitur exsurgit inpiger, et uisis dilecte sue lacrimis immemor indulte proximo uenie, iam non quid comitas aut iusta retribucio dictet attendit, sed toto feruore cordis preceps defertur in hostem, fortiterque resistentem durissimis infestat assultibus, *et bene pugnantem bene pugnans efficit hostis.* Eleuata tandem in altum manu ictu consummare temptat unico duellum, et dum in galeam descendit fortiter ensis in capulo fractus est. Timet igitur gigas sibi, et se fere uictum corde fatetur; sed more suo Galo resilit, ut per omnia | bonus appareat, inducias giganti licen- 38 *a*, col. 2.
ciamque concedens alium querendi gladium, dicens, 'Querenda est uirtute gloria non casu.' Letus ille suique, Sadii dolent omnes amici, promptamque uictoriam queruntur in periculum ultro conuersam. Hoc autem mihi uidetur iniuria preceps, quod quis id scienter agat, unde letentur hostes, amici doleant. Recedit gigas ad tentorium, et a cubiculario gladium grandem et pulcherimum accipit, et abstractum agnoscit illum esse cuius acumini non lignum, non os, non calibs, non aliqua resistunt arma, seque deceptum dicit a baiulo prioris, ipsumque baiulum scindit eodem a ceruice per spinam et renes in terram, dicens, 'Serue nequam, hic mihi uictoriam in primis dedisset ictibus'; et addidit,

'Heus tu! qui loco Galonis mecum discrimen inisti, qui certe Galone multo melior es, carceri meo te redde, si uitam tuam morti preferre cupis.' Galo subintulit, 'Quantum tibi contulit animi uel iactancie gladius ille, non ex tua uirtute prouenit sed ex mea licencia, liceatque tibi si quid potes adhuc utilitatis adicere. Securus sum ex vi corporis et animi uirtute, non ex armorum adiecto; mea michi laus in adminiculum.' Gigas igitur iratus in ipsum irruit, et ictu primo de clipeo Galonis quicquid contingit fulminis instar abscindit, et secundo de lorica partem plurimam et clipeo. Sentit Galo uidetque palam quod ipsum a facie gladii nulla possunt arma saluare; scit eciam presidium uiribus et arte querendum, et contra tam instantis morem periculi non fugere sed fugare parat, et tam crebrum exibet in hostis uultum dextere sue gladium ut nullatenus absque uulnere possit inter scuta gigantis exire manus. Instat agens serio et licet non aduersum hostem cogit esse retrogradum, et super amatam suam tandem precipitem dedit ipsam pedibus eius offendiculum. Retulit ergo
38 *b*, col. 1. pedem Galo, cumque sibi de uita timeat, | periculosum facit securitatis iudicium. Surgere gigantem iubet, et ne timeat hortatur, regine prestans unde Sadium laudet et in eius surgat leta conuicia. Gigas ergo de uenia gaudens, et indulto prouide fruens beneficio, tutus in ipsum insiliit et gladium tam forti descensu Galonis infert umboni, quod lorica concisa summitate pugionis faciei sue graue uulnus impresserit. Emanat inde cruor et arma Galonis ad pedes usque perfundit; quocunque recedit uel accedit uestigia plena relinquit, spectaculum amicis odiosum, et inimicis gloriam. Galo, nec mirum, gladium timet, cui peruium uidet quicquid obicitur; deludit ictus cedendo scutum aliquando summopere curans ne firmum inueniat gladius obstaculum cui possit herere. Rex nepoti metuit, totumque cupit pro salute sua regnum inpendere. Regina manum loris inicit, Sadii

23 *MS.* inserīt.

vocat satellites, captiuum abduci precipit, et non assecuta quod iubet a circo recedit, anceps an de Galone confuso gaudeat an doleat de morte Sadii. Galo uidens hostem solito ferociorem et irreuerenter in se precipitem manumque suam tuto cecam errore, manu⟨i⟩ prudenter et attente struit insidias, et ipsam inter agendum ictu prepeti surreptam amputauit, gladiumque uelox arripit, proprium in locum suum ponit, equm ascendit. Triumphator ergo uictum gigantem per nasellum galee regi sub nomine presentat Sadii, munus gratissimum, multaque graciarum accione prosecutum. Circumstant omnes victorem, vulnus optant uidere faciei. Rex magis inpaciens more manum apponit exarmare caput, quod quidem ipse prohibet fieri, Sadiumque secum et puellam abducit ut seorsum in secreto fiat armorum commutacio. Galo cum | puella domi residet, Sadius ab omnibus expectatus 38 *b*, col. 2. curiam petit. Requiritur a rege wlnus, et de faciei stupet integritate milicia. Regina velox accurrit, cui Galo semper ad obprobrium in ore, Sadius ad laudem; aureas affert cum unguentis preciosis pyxides; cui Sadius, 'Nichil unguentis tuis et mihi; sciatis illum triumphasse qui signum habet adhuc uictorie, qui uulnus accepit, qui iam non effectus est nanus, qui gigante maior apparuit. Ego sum ille, signum ad uestras derisiones, qui cum puella stans falsas mihi laudes audiui a uobis et indignissima Galonis obprobria, cuius iam, Deo gracias! uirtus incomparabilis omnes triumphauit inuidias.' Ad hec regina quasi Gorgone visa per stuporem obriguit, conaturque discredere quam horret ueritatem. Proinde iam nemo dubitat de victore; certi sunt de triumpho Galonis et de fide Sadii; iam clamor attollitur omnium, et uictrices ei deferunt certatim aquilas; iam uulnere viso reuerenter ei supplicat rex et illate petit ueniam iniurie. Cumque gaudeat tota solempniter ciuitas, regina sola tantum habet undique confusionis, ut obtusa relanguecat, serpenti similis

23 cuius] cum *MS.*

serotino, qui per estum interceptus adumbrari a feruore non potuit, et in quoduis ultor obstaculum frustra totum virus euomit, exinanitus in vespero sub herba latens insidias animalibus a pastu redeuntibus struit, mortemque singulis cupit et manet impotens; sic hec vacua uiribus vanis intabescit desideriis, solam frustra retinens nocendi uoluntatem. Sane iusto Dei iudicio fine bono gauisus est Galo, Venerisque fornace decoctus pudicicie purissimum exemplar enituit; et reuelatis regina maliciis merito
39 *a*, col. 1. fleuit in derisum et fa|bulam omnis ocii conuersa.

Fatua forsitan hec uidebitur et friuola narracio, sed fatuis et friuolis, quibus nichil proponimus; de talibus forte nobis erit sermo cum inciderit, at non talibus; quod possumus et scimus benignis et argutis inpendimus, scientes quod absinthium et thimum argumentosa degustet apis, ut electos ex amaris et dulcibus conferat in thesaurum sapiencie fauos, ex friuolis his, et a Deo sibi data gracia colligens quatinus eligat et diligat amaras iusticie vias, ut Galo, nec obstinate cum regina probrosis contendat inherere deliciis, eritque *carmen cordi cantatum* optimo.

De contrarietate Parii et Lausi. iij.

Laudet lector et amet auditor, quod Galonis et Sadii serena fuerit et sine nube societas, mirenturque Parii pariter et Lausi nubem in amiciciis et fraudem. De corde nata Luciferi prima seuit in Deum inuidia scelus ausa supremum, et de celo deiecta primam et precipuam orbis partem paradisum irrepsit, unde victrix et victa detrusa quicquid extra reperit explorat et magnifice memor nacionis quecunque deorsum uidet despicit, supra se conatus erigit et degenerare dedignans superiora semper attemptat, tanquam gradibus ulterius et ulterius ascensis repatriare non desperet. Parem se facit omnibus et conformem, cum sit impetus eius in impares; nam semper in superiores insurgit. Est enim in

8 *MS.* regine.

modicis parua, sublimis in altis, in tugurio pauper, in palacio diues. Vicium quodlibet proscriptos habere videtur aliquos fines; hec omnes metas excedit, et quod in mundi tenetur terminis intabescit, in omni vita terre, maris, et aëris pestilenter inhabitat, ut eciam vermi uermis inuidere sciatur; quicquid secundum melius et deterius in vita dicitur inficit, et ab inferiori suscepta superius inpetit, et cum obtusa sit | in Deum audere, sublimia queque, quasi que 39 *a*, col. 2.
Deo proxima uidentur, blasphema decerpit: celi deiecta, paradisi profuga; primo nobiscum exulavit, et in modico sibi de nostro patriam fecit exilio.

Hec superbe solium Babilonis ingressa latenter regem eius Ninum in singulis inuidiosum inuenit, inuidum reddidit, et qui fuerat orbis amator et pax in odium eiusdem peruertit et malleum, de cuius tirannide quam inuide satis exercuit et cupide contra finitimos, liquet in auctoribus; sed hec que Ninum interfecerat, duos eius indignata cubicularios amicos inuicem et per omnia concordes Lausum et Parium, eo quod essent a rege primi, placuit ei post ipsum eos euertere, et, quod pociori non potuit, peiori fucum sue malediccionis affricuit. Inuidet ergo latenter Lauso Parius, iusto nequam, miti peruersus, et tractatibus obscenis insistit peruigil, quomodo, quando, qua possit arte nocere. Quicquid ante Lausi placuit in moribus horret, totum in suam interpretatur pessimus augur iniuriam; quod ille domino suo deuotus assistit, quod dispensanter et prouide ministrat, quod fideliter famulatur, quod feliciter acceptatur a domino, quod eciam ipsius amator est uerus et promocionis adiutor, duplicitatem dicit, beneficiique fidum auctorem fraudis arguit. Lausus ei tam ficcionis immemor quam faccionis inscius omnem exhibet bona simplicitate societatem. Par utrique uultus et in uerbis indempnitas aperta, dispar affectus et opposicio cordium operta. Equis placere certabant obsequiis

8 *qu.* celo? 15 *qu.* infecerat? 22 *MS.* totam.

amor et liuor, et tam bene caritati est hec adulacio simillima, quod expresse nemo deprendit vim similitudinis. Hos ut Nisum et Eurialum mirabantur homines, quos ut Pyrithoum et Thesea uidebat Deus. Iam flammas odii quas incenderat ultro
39 *b*, col. 1. non suffert ultra Parius; iam a fornace | nutritiua uiolenter erumpunt, et in actum prodire cupit degenere diu decocta sudore meditacio; iam omnimodam amico Parius mente concipit infrunita necem, et cum ei cladem omnem exoptet, clam unicam et secretissimam querit, ne noctis in lucem nata prosiliat, in noticiam nequicia.
Solinus i. Mulieres Scithas scit in singulis oculis geminas habere pupillas, et necare quos irate respexerint. Scit mathematicos Tracie sola carminum violencia quibus affuerint occidere. Quid pestibus his occulcius? Que mors ad accusandum inepcior? Utrimque suspicionis reperit argumenta, ipsos sceleris timet auctores, et quod ipse scit neminem latere credit, audet in Deum cui nudus est, et in famam tremit armatus; ut hominem simul et mortem extinguat, omne facit mentis adulterium, et in cogitaciones totus defluit alienas, ut nomine vocetur nouo, sicut hominis sic morticida. Venena placent, sed insolita, sed singularia, sed ut nocentissima sic latentissima, sic qualia nulla Scithas et Traces; Circen preterit, et Medeam, et quecunque veritatis habent uestigia pretermittit. Inuisum et inauditum procurat facinus, omne⟨m⟩ satagit mouere lapillum; et quia nichil inuenit quod non ex uetustate prodeat, repercussa resilit obstinacio, redit tamen ad uetusta mens indaga nouitatis et inuencionis indiga. Memor igitur Herculis et Deianire, Nessicum parat amico suo uenenum: et lintheis clausus interit infectis. Mortem Lausi loquuntur omnes, sed modum nesciunt, nec in eam quispiam quid loquatur agnoscit; et cum nulla sit de proditore suspicio, nulla fit in ipsum prodicionis mencio. Mors cum homine decessit, cuius causam nullus inuenit. Queruntur et

8 cladem] *MS.* clamdem: *qu. transpose* cladem *and* clam? 12 affuerint] *qu.* offuerint? 20 nulla] *qu. add* apud? 30 nullus] *MS.* nullius.

flent omnes, sed omnes excedunt lacrimas lamenta proditoris; crines auellit et se pugnis cedit homicida, seuiciam pietate palliat, sub amoris pretextu ueritatem auertit odii, supra | cadauer se 39 *b*, col. 2.
proicit in tumulum, conuiciis et minis contra uim uetancium sepeliri proteruat. Morti Parius non homini parabat exequias, et eam caute coram omnibus intumbat: accepta uix tandem consolacione foris qua non egebat interius, sublimi solus alta ceruice superbit solio, sine consorte locum omnem obtinens. At Ninus veri doloris index Lausi filium superstitem inducit in palacium, puerum quidem amabilis elegancie, moribus et forma nobilem; patricide suo traditur in officio patris erudiendus, lupus agnum accipit in ulnis, et contra mentis arbitrium exultacionem exhibet in uultu. Puer felix eruditur in modico, et proficit in officio decenter; iam in conspectu Nini tantam habet graciam, ut tam Lauso preferatur quam Pario. Iam omne consilium habet cum puero rex, nichil ei cum Pario; | iam ad cultum capitis, manuum, et pedum re|gis frequens est puer et sup. usus an*te*quam. | Furi tergo fur hominum et furoris omnem exc|itat audaciam: rediuiuo s*er*iore consumitur | et in pristinas redit tante cladis auctor | angustias: retro datur . . . omnium quecunque | fuerunt uel esse p*ossun*t morarum et de trium|pho patris armatur in filium. Verba ministrat | qui suggessit inuidiam; omnem enim dirigit | iniquitatem auctor scelerum, et ne creata de|ficiat vel errabunda vagetur, acubus exhi|bet, semitas edocet, et gressus confirmat | impios. Parium ergo . . . mag*ist*rat instruit et | in noue duplicitatis facinus inducit. Vo|cat Parius quem educauerat puerum: a lau|de speciei sermonis et morum eius incipit, et ut | in execrabile mendacium adulacio descendat, solum ipsum tanti regis familiaritate dignum, tam secretis aptum dicit obsequiis, sollicitudinem eius laudat et

4 conuiciis] *MS.* inuiciis. 16 sqq. *The MS. is blurred and partially illegible for about sixteen lines. I have marked the points at which each line ends.*

asserit; in uno solo tamen tota blandicie castigat errorem, dicens, 'Cum te, dulcissime fili, natura supra modum beauerit, et in singu-
40 *a*, col. 1. lis tibi mem|bris aptitudinem suam eleganter inpresserit, ne diis faceret inuidiam, citra perfectum substitit, et ne tenerrimus oris dulcissimi flosculus ut visu sic tactu cunctos euerteret animos, fetorem innasci pertulit; tibi, karissime, loquor ut filio pater, modis omnibus exhortari te cupiens quatinus ne domino regi circa cultum capitis et uultus tam propinquus assistas; paulo temperancius et vitancius age, ne te per frequenciam reddat odibilem, quod ipse tibi per amoris celat reuerenciam, et licet pacientissimus egre nimis tolerat.' Hec ait Parius, et simul oborte lacrime licet infideles fidem distillant puero. Stupet miser et obrigescit; fletum ei prestruit nimia doloris anxietas, et loquelam et interceptam animam cogit a venis in cor. Restituto tandem spiritu, magistro quantas scit et preualet grates exsoluit, tota benignitate pedibus eius accumbens. Quam dura nequicia que non miseretur et resipiscit! Exsurgit a scelesto celestis, et pedes elatissime superbie linquit caput humilitatis; mentis meror egerrime transit in carnem, et afflicte fortiter anime transcorporatur angustia. Decumbit lecto; non exit grabatum. Ninus quem perdiderat querit, inuenit, in sponda lecti tristis assidet, et cui ualide compatitur hunc benigne consolatur. Puer pre pudore faciem auertit, ne fetore mentito dominum offendat. Rex ueritatis inscius uehemencie passionis imputat, medicos ei quoscunque potest optimos exhibet, et temporis tractu non modico sanum ab eis accipit. Puer sanitati deditus et officio, nullatenus ad dominum suum presumit nisi uocatus accedere, capite famulatum demisso prosequitur et auerso uultu totum regi complet obsequium. Ninus notatis his iam non credit eum bene
40 *a*, col. 2. conualuisse, cerebrum ei lesum | dicit, uel adhuc debile; diu sustinet, nec aliquid malignitatis aut fraudis imponit, in partem bonam interpres optimus. Parius igitur fere votum assecutus fraudis ne-

1 tota] *qu.* tocius? 11 oborte] aborte *MS.*

farie locum eius frequens occupat, accedentem arcet et arguit, et quasi defectus eius implere cupiens, altero uocato subitus aduolat, castigacionibus, consiliis, et suis interposicionibus eum longe detinet, uenientem uituperat, vitantem laudat, et incantacionibus infatuat aduersis. Diebus omnibus totus in lacrimas puer defluit. Miratur Ninus et dolet, et sciscit⟨at⟩ur quid hec. Ille stupidus ob verecundiam silet. Secrecius igitur affatur rex Parium, sub interminacione uera fateri iubet. Ille proditor pedibus eius aduolutus veniam hiis verbis exorat: 'Propicietur mihi clementissimus rex, ne fiam accusator et causa mortis puero quem enutriui et quem unico semper sicut patrem eius affectu dilexi; verbum autem hoc a uobis ipsius amore nimio celaui fateor, quacunque miseracione delictum eius ueniam habeat; hoc ego merui mortem silencio tam fauore pueri quam mea simplicitate seductus, et quod me nunc flentem et inuitum fateri cogit dominus meus, ab ipso vix instanciis infinitis extorsi, et in quo certissime noui mendacem, mihi contra meam iurauit sentenciam se multas in cultu capitis et uultus regii perpessum angustias, et os vestrum quod odore prenobili pomis estiuis et balsamo recenti precellere non est dubium, sentine comparauit; moriens et morte dignus hec loquor. Hinc est quod dominum meum tanto vitat odio, quod ab ipso uultum auertit, caput inclinat, manum ori preponit, declinat alloquia.' Quis hanc discredere verisimilitudinem possit? Quis puer non deuitet dominum? Quis dominus non fiat sanguinarius innocenti? Quod unquam crudelius adinuentum est | scelus? Que 40 *b*, col. 1.
nequiora uel a quibus excogitata uel audita sunt uenena? Quam utrinque grauis et seua sedicio! quam pestilens et crudelis iniquitas hec est in domo demonum *vestita dupplicibus*! At Prov. 31. 21.
certe *timebit a frigoribus niuis.*

Rex Pario credulus, iam amenti similis, amatori suo fit inmisericors, et cum sit irato rege nichil immicius, differt tamen ulcionem, experiens an possit misereri, cupiens magis indultor esse quam

ultor. Adsunt interim ludi solempnes annui ciuitatis, quibus ipse rex interesse tenetur, regalibus insigniis et diademate redimitus, uel in eisdem festiuis ornatibus mittere qui vicem eius supleat et tocius anni principatum a rege primus optineat toto regno Babilonis. Iubet ergo rex puerum ad ludos ornari, proprium tante solempnitatis equum ascendere, potestatem et imperium tocius anni tribuens. Parius hiis intellectis *minus actum credens, quod restat agendum* inpiger exequitur; regem non audet aggredi, puerum inuadit, et modis omnibus sollicitat in retribucionem tocius benignitatis exhibite uel exhibende, cum lacrimis orat nunc primo ueris honorem hunc sibi nesciente Nino conferri. Pronus ad carissimi promocionem nutricii puer facilis annuit. Parius ergo die festo palacium egreditur, corona regia, uestibus, s⟨c⟩eptro solempnis et equo. Ninus eminentem turris ascendit sedem, ut de puero uideat quod procurauerat, et ecce Parius in porta prenobilis, ad quem omnium oculi; moram facit, ut diucius expectatus aduentu prefulgeat digniori, maiestatemque non minuat precipitata leuitas, cum repente iuuenis ab abdito subornatus irruit, et indigne maiestati iustam et iussam exhibens irreuerenciam, ad cubile tantarum prodicionum cor gladium | premit, ut ferri frigiditas omnium temperet fornacem irarum. Excidit occisus, quoniam *occidit super iracundiam eius sol*; iuuenis asilum altare proximum petit, accurrit urbis uniuersitas, et iam non murmur hominum sed tumultus est. Rex autumans puerum esse qui plangitur, sue uidere uenit auctorem iniurie. Parium agnoscit mortuum et puerum inmorientem ei videt, dulcissimum inuocantem inter lamenta magistrum, crinibus auulsis et pectore tunso fidelissimi plangentem diligenciam nutricii. Delusum se dicit ut videt Ninus, at modum ignorat; talamum interius euocato seorsum a turbis puero secrecius intrat; puer ex doctrina defuncti, demisso capite, manum ori preponens, in genibus astat. Rex item iratus et aliam ei iam mortem in animo preparans, inquit,

Lucan. ii. 657.

40 *b*, col. 2.

Eph. 4. 25.

'Quid naso manum apponis? Quomodo tibi soli factus sum abhominabilis? Nunquid oris mei tantus est fetor ut propius accedere nequeas?' Puer, 'Immo mei, domine, quod vito ne sencias.' Rex, 'Quis tibi reuelauit?' Puer, 'Docuit me Parius, quem amabat unice, quod a me celauerant uniuersi, silicet oris mei tam nimium esse fetorem, ut uobis molesta fieret presencia mea; hinc michi propius attendendi presumpcio deperiit; hinc michi semper coram hanelitu meo manus, ne mea uobis inportuna sit feditas, et meo possit afflari uicio serena serenissimi uultus vestri sobrietas. In retribucionem autem huius premunicionis et alias exhibite fidelissime cure, peciit a me mihi collatum a uobis honorem, et tulit. Ecce coram vobis totam hanc animam effusam, et me misericordie vestre genibus prouolutum, donec de pena debita doleam vel gratulari possim de uenia.' Ninus ad hec non inmerito motus, in breui studio quid | contigerit aduertit, 41 *a*, col. 1.
magnatesque suos Parii pestilentis duplicem edocet prodicionem et iustissimam liuoris ulcionem, Deo iudicante, puerumque restituit in graciam, et sedicionum auctoris cadauer in equleo suspendi iubet, ut manifestetur in mortuo quod male uixerit.

Misericors pater noster in *uirga* corrigit *et baculo* filios et in correpcione conseruat ab ultore furoris, donec plene contempnant, sicut Parius, qui statim conceptis primis aduersus Lausum ex inuidia motibus adquieuit odiis, et inde non restitit, sed totus institit; qui quot tolerauerit ex Lausi prosperis aduersa, uel ex prouectibus depressiones, ex augustiis angustias, tot intelligere debuit castigaciones; at ipse contemptu perfecto Deum a se fugauit, quo propter homicidium fedum auerso *catuli leonum rugientes* hunc a Deo *sibi quesierunt escam*, et datus est eis, et custodierunt eum, plenamque uoluntatem habentem ut filium Lausi cum patre simul occideret, aliisque sibi saginatum nequiciis Ps. 22. 4. Ps. 103 21.

7 attendendi] *sic: qu.* accedendi? 17 iustissimam] *MS.* iusticimam. 29, 30 *MS.* ut fil. Lausi . . . occid., plenamque uol. habentem.

vocauerunt cum placuit. Hoc modo quem Dominus dereliquerit, ille custodit, cui derelictus est, ut ipsi semper impune deseuiat cui deseruit, dampnosisque successibus inpinguetur ad mortem, donec impleta sit iniquitas ad uindictam. Audiant hec et resipiscant liuidi, nec spernant quomodocunque rem eis masticauerim, si quid utilitatis subesse uidebitur.

Apis et dulcibus et amaris herbis insidet, et ex singulis aliquid cere uel mellis elicit; amator sapiencie quemlibet in aliquo poetam approbat, et ab omni pagina quam baiulauerit recedit docc⟨i⟩or. Instat enim et adheret litere, nec habet aliquam inuisam nisi peruisam, aut neclectam nisi perlectam; si quid auctor opinatus est prouide, comprobat; si vero (quod absit!) ubique fuerit inutilis, non auctoris imputat inepcie, | sed hebetudini proprie, sepeque repulsis dum inprobe luctatur euincere quod iuuet aut prosit, in nouas et meliores incidit argucias quam penes se auctor habuerit. *Non sic impii, non sic*, sed oderunt antequam audierint, vilipendunt antequam appendant, ut sicut *in sordibus sunt sordescant adhuc.*

41 *a*, col. 2.

Rev. 22. 11.

Solum ex hoc placeo quod uetusta loquor: libetne tamen nuper actis aurem dare parumper?

De Rasone et eius uxore. iiij.

Raso Christianus, unus ex hiis quos uulgo uauassores aiunt, castrum habebat quod ipse fortissimum necessitate tuicionis exstruxerat; habebat enim frequentes cum vicina sibi paganorum ciuitate congressus, cui quidam admirabilis, quod nomen dignitatis est, presidebat. Cumque ipsi Raso viribus impar esset et numero, sua tamen et unici filii sui strenuitate preualebat, cuius matre defuncta nouos ex coniugio sibi cupiens amicos thoro priori secundam substituit, duxitque pulcherrimam ma-

6 *MS.* ultilitatis. 15 iuuet] *MS.* iuuat.

gnarumque diuiciarum dominam, cui sic anima eius conglutinata est, ut zelotipie causa se graui diu et ancipiti deliberacione suspenderit, utrum sibi prestet ad pudiciciam eius caute seruandam Dan⟨a⟩em eam facere uel Procrin. Dan⟨a⟩em audit auro deceptam, et quecunque non amat scit amare posse forma, probitate, uel auro; Procrin illectam Cephali laudat amoribus, uxoriumque sapienter ei liberas fecisse licencias ait, et utrumque felicem, ipsam quod ipse uxorius, illum quod illa inde pudica, .i. merito et retributione; uidet clausam errasse, liberam se clausisse, quod in libidinem exiit inclusa, quod se vallo pudicicie sepsit exclusa, quod que timuit ausa est, que dilexit neglexit; mauult beneficio meritorum amari quam carceris afflictione timeri, timor enim sollicitus est ne timeat, amor anxius ut ametur. Soluit igitur a freno iumentum, ut | quocunque fames 41 *b*, col. 1.
iusserit pabula querat, ultroneam extollens ad astra pudiciciam, castitatem indagine castrove coactam castrati meritis equalem asserens. Illa uultu seuero, uerbisque certissimis comitantibus et que rem comunt lacrimis, totam facit securitatem. Ille desiderata vota complectens allacrimatur ei, et notatis uere fidei multis argumentis rigore mollito a uiro pristino defluxit in uxorium; iam nichil unico et optimo credit filio, immo ipse cum preclara familia sua ceptis eius addicitur, quicquid est appetibile manui sue subicitur, nec restat quod ipsa desiderio suo dignetur.

Adduxit ei quadam die casus admirabilem cum maximo comitatu militum ad ianuas, quem Raso coram sua quasi procus adhuc tam acriter inuasit ut nullo possit argui senectutis incommodo. Captus est autem ea die sua filiique sui uirtute admirabilis et incarceratus, et clauis in manu domine. Habebat etatis admirabilis plus puero, iuuene minus, eratque ipsi statura nimietatis utriusque media, corpus habile, facies quantum Sarraceni potest amabilis. *Capta est in oculis eius* domina, et Judith 10 19.

26 nullo] *MS.* nulla.

quoniam ipsi facultas est omnium data, forte posset uotum implere de facili; fit audax ex licencia, nulla se castigacione cohibet, ab ipso sperat quicquid a sene deficit, singularem ei carcerem facit tenebrosum et fortem, et zone clauem eius appendit proprie, districcione ciborum et potus captiuum conficit, et id modicum quo utendum ei censetur per fenestram ut urso proicit. Neminem patitur accedere quasi nulli fidem habeat, sciens quod omnis superbia fame domatur, et quod Raso sue credit inpensum fidelitati in iniuriosam ipsi cedit libidinem. Creditur, et laudatur qui credit, et laudat; uir fallitur, nec mirum, uerissimos
41 *b*, col. 2. enim amores exprimit | uxor ypocrita. Securus exit ad expediciones et prelia Raso, et sibi ex fide uxoris domi uidetur esse dum foris est. Nacta igitur libertatem lupa, susceptis ad amorem sibi seruandum quascunque iubet caucionibus, eques cum admirabili decepta custodia clam recedit. Insidet admirabilis equo Rasoni carissimo, quod et optimo et omnium inpari, quibus in optata ciuitate receptis ad castrum suum Raso reuertitur; audit et dolet, et in hoc se maxime derisum dicit, quod contra fabulas et hystorias et omnium ab inicio consilia sapientum se femine crediderit; non tamen admirabilis, non uxoris, non eorum que tulerunt, sed solius equi iacturam intemperate plangit, nec filii nec familie consolacione leuatur.

Post aliquot ergo dies in habitu pauperis ciuitatem ingreditur, et inter sedentes ad elemosinam annotatur a sua, que, ut finem timori suo faciat, eum admirabili suspendio dignum iudicans tradit. Qui uoce preconia ciuitatem concitat, quatinus Rasonem uideant publicum hostem, et reipublice sue pestem ducant ad exterminium. Fit concursus et clamor populi; sonant litui et tube. Ad clangorem igitur et tumultum excitatur qui excubat prope filius Rasonis, et causa cognita, quamtocius in siluam se cum armata familia latibulo proximam conferens cum silencio

21 que] *MS.* qui,

prestolatur; et ecce coram omnibus saluatrix ciuitatis domina multis conducta laudibus, et admirabilis disponens et moderans omnia. Inopinos igitur et inermes inuadunt rapide, filiusque Rasonis admirabilem ictu primo mortuum deicit. Domina super optimum equum euadit facile; fit maxima strages equitum et peditum, et tocius populi | dira direpcio. Reductus ad propria 42 *a*, col. 1.
Raso inter tantas leticias mestus residet, uilipendens predam et spolia, captiuos et mortem admirabilis, desolacionem ciuium, et suam erepcionem, et quicquid actum est; cum non redibetur equus, nichil reputat. Mutat ergo uultum et habitum; simulat, dissimulat, non curat cui similis fiat dummodo sibi dissimilis: compositus et sibi quantum potest oppositus, eadem euasionis die pauperibus assidet, et introductus cauet ne domine opponat faciem, sed procurat ut retro precelsum cui ipsa insidebat scamnum dorso ad dorsum sedeat. Precatur in hora cene qui coepulabatur miles dominam quatinus cum ipso nocturno tempore ad suas recedat quibus habundat ciuitates, allegans quod ab omni timore Rasonis libera possit in deliciis tota gaudere uita. Talibus et aliis paucis uerbis allubescit, orataque nouitatis amatrix mulier ad sua facile desideria trahitur; hora designatur ante lucanum, locus porta meridialis. Hiis ergo caucius Raso notatis, letus egreditur, festinat et armatus a castro suo reuertitur in noctem et in illa meridiali pernox excubat, securus in militem irruere si uenerit, ut ipsum interimat, uel dominam sub ipsius abducere typo si preuenerit. Sed que non dormit in desideriis mulier anticipat horam; uidens uirum armatum adductum sibi optatissimum equum offert quatinus ope sua conscendat eum. At ille uisa spe sua non inmerito inpiger descendit, equisque mutatis leti properant; falsa domina se falli non sentit, et nescia quo tendat uota sequitur irrita. Raso labore victus et longa uigilia dormit in equo et ab uxore stertens agnoscitur. Orat illa quod modicum diuertat donec dormierit; ille diuertit, sed descendere timet, 42 *a*, col. 2.

lancea fultus sompnum capit. Miles ergo cui non concessa scandala delusus, totam concitat urbem, dominam fugisse nunciat, et ecce ipsum cum manu armatorum multa prope locum dormicionis. Pessima illa, que non cessat scrutari qualiter eripiatur, uenientem uidet et quibuscunque potest aduocat signis. Illis iam prope agentibus, equs Rasonis non assuetus in congressu quiescere, leuato capite hinnit, et pedibus arenam terens dominum suum a morte premunit; beneficio cuius excitatus Raso primis incursibus resistit fortiter, filiumque suum quem in proxima sperabat siluula familiamque voce precelsa euocat. Illi spe sua nullatenus segniores velociter aduolant, et obuias fortiter abrumpunt acies. Raso equi sui celeritate quocunque uult transfertur, et quibuscunque cupit hostibus imminet; familiam suam hortatur, et se totum impendit ulcioni. At filius suus sicut unicus unice patrem diligens uniformiter et omni conatu satagit illam ulcisci que *causa malorum* extitit, qua tandem decollata, cum capite ipsius triumphator abcedit. Redit Raso cum suis letissima trophea referens. De cetero ceteris ait, 'Cauete, et ego uobis dico, Rasoni credite, quoniam que multa euaserunt aues recia modico tandem capiuntur in laqueo, sicut hec auis.' Scriptum est: *Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum*; huiusmodi pennatis raro frustra iacitur, non enim habent oculos: hec auis, hec uulpa, hec femina tot bonas uiderat fidei sue facies, tot audierat et non exaudierat diuitum preces, et a facie Sarraceni captiui exlegis et attenuati capta exlex facta est et uilis et adultera, legis et viri quibus[cun]que (secundum Veneris loquor iura) se retibus debuit, se negauit | et sibi laqueum indebitum et inopinum iniecit; hec pennas habuit quoniam auolauit, oculis caruit quia se non cauit, eo quod sibi uisum est crimen dulcius quo nocencius, quo Rasoni dampnosius.

Virg. *Aen.* xi. 361.

Prov. 1. 17.

42 *b*, col. 1.

At non similiter Rolloni ut Rasoni sua nocuit innocencia.

13 hostibus] *MS.* hospitibus.

De Rollone et eius uxore. V.

Rollo, uir magni nominis et preclare milicie, moribus et omni statu felix, cum non esset zelotipus, pulcherimam habebat uxorem, cuius amore languebat vicinus puer, forma, genere, diuiciis, et optima indole omnes illarum parcium excedens pueros. *Nec quid speraret habebat*; fortissimis enim negatiuis depulsus secum lacrimosus intente querebat quid sibi deesset ad meritum amoris. Rollonem tandem respicit, militem serenissime fame, se uero puerum intra septa cunarum adhuc morantem nichil egisse, nichil egregium gessisse; iam se merito spretum dicit, et nisi preualuerit non debere preponi. Suam ait iniustam peticionem, illius iustissimam negacionem. Iam properat, iam hanelat ad arma, iam omnibus interest ubique congressibus, et edoctus preliorum astucias, varietates, et casus, ab ipso Rollone milicie cingulum accipit, ut proinde sibi fiat accepcior, et possit domine familiarius loqui, uel significare quod dolet; et si nonnisi tantum eam uidere debeat, idem fecerit. Exit igitur quocunque ipsum magister amor euocat ad omnes armatas sediciones uel rixas, et quamcunque torpentem aut sopitam reperit, excitat et perducit ad summum, et non perductis omnium est potissimus et potentissimus. Euadit in breui laudes vicinie precellens omnibus, et non transcensus ad maiores accenditur. *Vincit ferratas acies*, muros et turres, et qui transuehit ipsum animus ad omnes uictorias a seipso effeminatur, sed infeminatur, quoniam in femineam transit impotenciam |, ut earum instar sine respectu post vota currat, ouis intus et leo foris, et qui castra subuertit exterorum a domesticis curis castratus emollescit, plangit, precatur, et plorat. Illa non ut uirgo uel uirago, sed ut uir deuouet et spernit, et quibuscunque potest modis in desperacionem trudit.

Virg. *Ecl.* 2. 2.

Cf. Virg. *Aen.* vii. 622.

42 *b*, col. 2.

20 *perhaps* non *should be omitted.* 24 *qu.* sed pocius infeminatur? *or* non eff. sed inf.?

Contigit ut die quadam iter facienti Rolloni in dextera illius tam desiderate uxoris sue fieret obuius predictus iuuenis, quem ex nomine designauit Resum, conductisque ipsis aliquantulum quasi dominis et maioribus benignis et supplicibus uerbis, dicta salute, migraret. Illa dissimulat insolenter. Rollo uero diu respicit emigrantem toto suspensus in ipsum animo, tandemque reflectit oculos erratque silens. Suspiciosa timensque sibi domina ne quid aduert⟨er⟩it, querit quid hoc, quare diu respexerit non respicientem. Cui Rollo, 'Libenter aspexi quod utinam semper videam, nostri temporis prenobile prodigium, hominem genere, moribus, et forma, diuiciis et fama et tocius terre fauoribus insignem, et qualem non reperit scriptura *ex omni parte beatum.*' Illa ex tanta laude plus animo concipiens, quam ore habens, subintulit, 'Nec michi pulcher videtur, nec ipsum bonum audiui.' Aliud autem in mente uersat, scilicet quod Rollo fidelis et ueridicus est, et quod ab aliis audierat ipsius est assercione credendum. Penitet iam ipsum repulisse, iam desperat posse redimi quod actum est, et quem humillimum superba spreuerat, superbissimum horret humilis optare. Cumque post iter thalamo recipitur, flere libet, nec licet ob scandalum; dolores enim criminis querunt latibula, et noctis filie secretos habitant seorsum thalamos. Inde se proicit in secreta secessus intimi, exploratisque plorando consiliis, una tandem et audax placet sentencia, nuncio temptare si uenire | dignetur. Desiderantis euolat legatus et ardentem concupiscencia reducit inflammate, iussusque recedit. Ornatum igitur Veneri sibique thalamum archanum summa secuturi uota subintrant, et inter eundum inquit illa, 'Miraris forsitan, dulcissime mi, que me tibi tam subito causa post tot tam crudeles dederit negaciones; Rollo causa fuit, nam fame non credideram, sed sua mihi, quem ueracissimum noui, persuasit assercio te Appolline docciorem, Ioue leniorem, Marte leoniorem, pro tempore, loco, et modo, nec est aliqua diis data preter

Cf. Hor. *Od.* ii. 16. 27 sq.

43 *a*, col. 1.

eternitatem felicitas, quam non tuis adiunxerit laudibus. Credidi, fateor, et capta sum, et ecce tibi desideratas offero leta delicias.' Et decumbit, et attrahit, . . . frenumque furori ponens respondit, 'Nunquam a Reso Rolloni pro benignitate retribuetur iniuria; inurbanum enim est ut ei thorum uiolem, quem mihi totus negauit orbis, et ipse prestitit.' Sic abscedit et abstinet; potest et non est transgressus; vicerat ipsam ut sibi pareat, uincit seipsum ut ipsa careat; uictoria prior diu dilata, posterior cito collata, illa fugando longis quesita uigiliis, hec fugiendo breui sed forti parta vigilancia; illa dulcis et dilectans, hec amara et dolens, sed fructus earum mutatis inuenientur saporibus *in tempore messis*. Mt. 13. 30.

Sic contra fidem Nasonis a iuuene et cupido reddita est quantum in ipso est uirgo; hec autem in ipso sue feruore libidinis, in ianua Dyones, in precipicio promte ruine, in desperacione continencie. Quis non miretur, et non hunc imitetur si possit? Hic certe potuit fugam inuadere gracia preuentrice, et arreptus euadere gracia subsecutrice. Fortis hic, sed in eo fortis utrimque Dominus; laudabilis hic, sed a Domino. Videbit hec piger et expectabit graciam; excusabit et incurrit offensam. Nos autem nunc non sic, | sed sciamus *sine Ipso nichil posse fieri*, 43 *a*, col. 2. et conemur tanquam ex nobis inicia sint, et nulli conatui desit Jo. 15. 5. spes et oracio; accingamur vim facere Deo nobis ut assit, et nostram Ipsi placere sciamus uiolenciam; virtus pallium appre-hensa non linquit, sed quo traxeris ultro comitatur optata. Qui carni precipit, effugit iram, et qui sibi frenum ponit, a Domino dirigitur: Ipsi grates a quo gracie.

Explicit distinccio tercia Nugarum Curialium.

3 *something is wanting after* attrahit.
7 pareat] *MS.* parcat.
23 Deo] *MS.* donec.

Walteri Map, de Nugis Curialium, distinctio quarta.

Incipit quarta. Prologus. i.

Ad nostram omnium instruccionem expedit ut nemo clausis oculis uel auribus uel aliquo sensuum inofficioso viuat, sed ex rebus oportet extrinsecis intrinsecus edificari, per hec. Sane, quia ceci sumus ad futura, presencia quedam palam sunt, et preteritorum aliquot que non uidimus uidere properemus. Que non audiuimus, non fastidiamus, sed Deo futura comendantes, informari festinemus ex his in quibus nobis Dominus imitacionem posuit aut fugam, nostrum semper orantes refugium, ut eleccionis pure bonorum Ipse in nobis consecucionem, et fuge malignitatis Ipse faciat effugium.

Videó iuuenes que uident et audiunt uel spernere uel paruipendere, multosque domi torpentes, quorum senectus aut uilis est aut mediocritatem non euadit. Puerum uidi, de cuius eciam cognacione glorior, inter nos et a nobis educatum, semper *ab ore narrantis pendentem*, maioribus suis herentem, collegia bonorum querentem, forcia queque temptantem, nunquam ociosum, indefesse negociosum, acerrime indagacionis ad omnia honesta in tantum ut cum non esset literatus, quod doleo, quamlibet literarum seriem transcribere sciret. Antequam esset annorum xx^ti^. matrem nostram et suam Angliam exiuit, seque Philippo Flandrensium comiti solum alienigenam dedit, quatinus armis instrui mereretur ab ipso, ipsumque | preelegit dominum; nec iniuste, quoniam omnium huius temporis principum excepto nostro strenuissimus est armis et regimine, postquam Henricus rex iunior decessit, nostri filius Henrici regis, cui nemo, Deo gracias! hodie par est.

Virg. *Aen.* iv. 79.

43 *b*, col. 1.

Decessit autem ille prenominatus Henricus apud Martellum mense quo hanc paginam apud Salmurum scripsi, die sancti Barnabe apostoli, anno ab incarnacione Domini M°. c. octogesimo secundo, et sue natiuitatis xxvij°, vir noue adinuencionis in armis, qui *miliciam* fere *sopitam* excitauit, et ad summum usque perduxit. Lucr. i. 29. Eius possumus virtutes (qui eum uidimus ipsius amici et familiares) et gracias describere. *Speciosus* erat *pre* ceteris statura et Ps. 44. 3. facie, beatissimus eloquencia et affabilitate, hominum amore, gracia, et fauore felicissimus, persuasione in tantum efficax ut fere omnes patris sui fideles in ipsum insurgere fefellerit. Absalon eum (si non maior hic uero fuit) comparare possis; ille unum habuit Architophel, hic multos, et nullum Chusi; quod quidem hodie manifestauit Dominus, qui omnes *misericordias Dauid fidelis* Isa. 55. 3. domino nostro patri suo compleuerit, id est illas quas ipse fideli suo Dauid habuit, quoniam *ex omni tribulacione eduxit eum Dominus*, Ps. 53. 7. *et super iram inimicorum suorum despicit oculus eius.* Absalon suus totam excitauerat Aquitaniam, Burgundiam, et ex Francis multos in patrem suum dominum nostrum, et omnes Mansellos et Andegaucnses et Britones, et ex quibus nobiscum militabant maxima pars uacillabat ad ipsum. Manselli tamen et Andegauenses palam nos obsidentes Lemouicas, spretis lacrimis et supplicacione nostra, liquerunt et repatriantes coegerunt exercitum solui paucitate remanencium. Confluentibus autem ad ipsum Absalon uiribus orbis in patrem suum apud Martellum iurauit, et ea die percussus ab ultrice iustissima dextra martello mortis | euanuit, et uersa est in 43 *b*, col. 2. sedacionem sedicio; quieuit igitur orbis *Phitone perempto.* Qui Claud. *in* cum iussisset corpus suum Rotome sepeliri, ablatum est et in *Ruf.* i. ecclesia sancti Juliani vi detentum a Cenomanensibus et ibi tu- Praef. 15. mulatum; sed hodie iussit rex pater eius illud inde Rotomam deferri, quatinus ibi sit eius imperpetuum memoria viri fauoris et graciarum pleni. Qui quod diues, quod generosus, quod amabilis,

13 *qu.* fideles, *as the Bible text?*

quod facundus, quod pulcher, quod strenuus, quod omnimodis
Ps. 8. 5. graciosus, quod *paulo minor angelis*, totum conuertit in sinistram, et peruersa felicitate fortissimus tam infrunito factus est animo patricida, ut in summis desideriis mortem eius posuerit, sicut
Galfr. Monum. *Hist. Brit.* lib. vi. aiunt Marlinum de ipso prophetasse, *Linx penetrans omnia exicio proprie gentis imminebit.* Nichil inpenetratum liquit, omnem lapillum mouit, totum fedauit prodicionibus orbem, prodigialis proditor ipse prodigusque malorum, fons scelerum serenissimus, appetibilis nequicie fomes, pulcherrima peccati regia, cuius erat regnum amenissimum. Ut sciatis quomodo creator fuerit hereseos proditorum; pater suus totum sibi sedauerat ad pacem mundum, tam ex alienis quam ex suis; hic autem rumpi federa fefellit, et in regem pacificum contra iuramenta iuratorum arma coegit, periurus ipse patri, me videnti, multociens; frequens ei ponebat scandalum, victusque redibat, eo semper ad delicta procliuior quo securius aduertebat sibi ueniam non posse negari. Nullas unquam meruit iras quas non posset primis placare lacrimis; nil concupiuit quod non paucis extorqueret blandiciis, quippe qui quemuis hominem contra seipsum optinebat, quia contra conscienciam et fidem Deo derelicto, qui malleus percussus in Martello penitens decessit ut aiunt, sed ad pacem patris nullo potuit inflecti monitu,
44 *a*, col. 1. quasi 'si decessero quiescam, | si non, impugnabo.' *Depositam ha-*
Ps. 55. 21. *bebat in corde guerram*; fratremque suum Ricardum, cuius intabescebat odio, reliquit heredem, et decessit iratus; dissimiliter respexit Dominus finem.

Epilogus. ii.

Hunc in curia regis Henrici libellum raptim annotaui scedulis et a corde meo uiolenter extorsi, domini mei preceptis obsequi conatus. Horrebam enim quod agebam, luctabar euincere quod nequibam. Cum enim ab omnibus curiis sint Muse refuge, no-

22 *qu. add* diceret *after* quasi? 25 *The chapter seems unfinished or imperfect.*

stram super omnes abiurauerunt, quia prorsus ab eis auersam et longe plus aliis aduersam, quia uexacio tantum quietis interpolari non paciebatur ut ad sompnum sufficeret, nedum ad studium. Cogebam eas et indignabantur; verumptamen, audita morte domini mei predicti regis, post biennium exequiarum exinanitus lacrimis, ad puteal exsurgo, lucrum inestimabile nunc primo uidens quod a curia liber sum, unde relegatus quiete noua percipio quam misere fuerim ibi religatus. Quiete dico recte quidem, si quies est certis indiciis agnoscere tenebrarum absolucionem, et permittente Domino, qui foras eum ad uincula misit, regnum ipsius omnibus dominari. Dati sumus illi cui cessit facultas et caro beati Job, et tanto seuiorem eum sentimus et nos ad uictoriam impromciores quanto sumus a paciencia remociores. Scrutatur et euertit orbem *antiquus ille dierum*, omnium corda possidet et obtentu mundi gloriatur; preua(ri)cator serpens spiris omnia cingit, aut nichil aut modicum extra relictum est. Dudum a prauis exactoribus fiebant iniquitates sub alicuius cause pretextu, saltem ut aliqua similitudine iusticie velamen haberet nequicia. Nunc autem et iusticia periit, et facies eius non requiretur. Immo pace deleta penitus apertus est in rapina furor, | et tam obstinate frons omnis induruit, ut pudor et reuerencia nichil sint. Iam nemo Iesus queritur aut querere potest cur hoc, quia racio nusquam est, et nemo respondet ad hoc. Et mihi nunc primo placere potest puteal, quia cum orbe mutate sunt Muse, et iam non oportet ab antris earum loqui, nec in regulis arcium artari. Quidlibet ut libet agimus, et non est distinccio uirtutis et vicii. Redeat Cato, reuertatur Numa, Fabii reddantur, et reuocentur Curii, fiant rediuiui Rusones, id agetur quod agitur. Nam ubi nichil humanitatis, non utetur sapiencia Cato, Numa iusticia, Fabius innocencia, comitate Curius, pietate Ruso: cum nichil eorum unde boni fuerunt, † nimirum stupidi sunt.

Dan. 7. 9.

Cf. Claud. *in Ruf.* i. *Praef.* 3.

44 *a*, col. 2.

Claud. *l. c.* 14.

Martial. v. 28. 3, 4.

25 Quidlibet] *MS.* + in regulis *lined through.* 27 Rusones] *MS.* rusores,
30 *something is wanting such as* in precio habeatur *or* estimetur.

Si Neronem, si Vitell⟨i⟩um, si Catelinam suscites, se reperient inmaniores plurimos. Si Mamertum a manibus excites, nichil ad tot Rufinas facient Elycon et Pierus. Dormiat ergo cum Homero Maro, cum Catul⟨l⟩o Marsus; vigilent et dictent Cherulus et Cluuienus, Bauius et Me⟨u⟩ius, et me nichil *interstrepere* prohibebit. Talium tempora sunt poetarum. Obiurgare non possunt Muse, nec iniurias ulcisci, nec in artibus causabuntur, quod alias ubique fit. Ideo tutus et inermis aggredior quod trepidabam.

cf. Martial i. *Praef.* v. 5. 6: Hor. *A. P.* 357: Juv. i. 80: Virg. *Ecl.* 3. 90; 9. 36.

Tales nunc inueniat libellus lectores; hii me poetam facient, sed *non sic impii* legunt, *non sic*, et ideo misellum hunc uentilabunt, ut puluerem; oderunt enim antequam audierint, uilipendent antequam appendant, inuident priusquam uideant. Incidencia uero si notare fas est, incidit.

Ps. 1. 4.

Amicum habui, uirum uite philosophice, quem post longa tempora multasque visitaciones annotaui semel habitu, gestu, uultuque mutatum, suspiriosum, pallidum, laucius tamen cultum, loquentem parcius et grauius, insolita simultate superbum; pristina perierat facecia, morosaque iocunditas; egrum se dicebat, et male | sanus erat. Soliuagum uidi, meaque quantum reuerencia mei sinebat declinantem alloquia. Veneris arrepticium uidi. Quicquid enim uidebatur, totum erat proci, nichil philosophi. Spes tamen erat, ut post lapsum resurgeret. Ignoscebam quod ignorabam; ludum putabam, et erat seuum serium. Uxorari tendebat, non amari; Mars nolebat fieri, sed Mulciber. Tamen mihi mens excidit, et quia mori pergebat, commoriebar ei. Locutus sum et repulsus. Misi qui loquerentur, et ut noluit eos audire, dixi, '*Fera pessima deuorauit unicum meum*': et ut omnes amicicie uices implerem, epistolam ei scripsi, mutatis nominibus nostris, me qui Walterus sum Valerium uocans, ipsum qui Iohannes est et ruffus Ruffinum. Pretitulaui epistolam sic.

44 *b*, col. 1.

Gen. 37. 33.

1 reperient] *MS.* reperientur. 2 Mamertum] *qu.*=Claudian? Rufinas] *qu.* Rufinos? 24 Tamen] *qu.* Tandem?

NOTE.

The following Epistle is current separately in a number of manuscripts. The text of it was printed among the spurious works of St. Jerome (*Martianay V.* 337; *Migne*, Patrol. Lat. xxx. 254). *I subjoin to the text of the Bodleian manuscript* (*which I take as the basis of the text*) *the variants of the two oldest copies which I have found, viz. Bodl. Digby* 67 *f.* 80, *of cent. xii–xiii* (D): *and Trin. Coll. Camb. O.* 7. 7. *f.* 64 *b, of cent. xiii early* (T). *The rejected readings of Bodl.* 851 (O) *are given apart from these.*

Particulars of some of the manuscripts and commentaries are reserved for a special note.

Dissuasio Valerii ad Ruffinum philosophum ne uxorem ducat. iii.

Loqui prohibeor et tacere non possum. Grues odi et uocem ulule, bubonem et aues ceteras que lutose hiemis grauitatem luctuose preululant; et tu subsannas uenturi uaticinia dispendii, uera, si perseueras. Ideo loqui prohibeor, veritatis augur, non voluntatis.

Lu⟨s⟩ciniam amo et merulam, que leticiam aure lenis concentu placido preloquuntur, et potissimum philomenam, que optate tempus iocunditatis tota deliciarum plenitudine cumulat, nec fallor.

Gnatones diligis et comedos, qui dulces presusurrant illecebras, et precipue Circen, que tibi suspirate suauitatis aromate gaudia

O. 7 Lu⟨s⟩ciniam] Luciniam. 10 comedos] commendas.

---

1 Incipit epistola Val. ad Rufum de dissuasione uxorandi D. Dissuasio ual. ad ruffinum ne ducat uxorem T. 2 *om.* Loqui . . . possum T. et tacere] sed tacere D. 3 *om.* bubonem T. lutose] lutuose D. 7 Lusciniam] Luciniam D; Lucinam T. 8, 9 potissimum &c.] potissime phil. que opt. temp. deliciarum iocunditate cumulant T. 10 comedos D. 11 *om.* tibi T.

D *has rubrics to the various paragraphs e.g.* l. 1. Exemplum de auibus luctuosis; l. 7. Exemplum secundum de auibus letificantibus. *These I have omitted.*

plena perfundit, ut fallaris. Ne sus fias aut asinus tacere non possum.

Prov. 23. 31. Propinat tibi mellitum toxicon minister Babel; *blande ingre-*
Ezeti. 1. 12. *ditur* et delectat, et *impetum spiritus* tui conducit: ideo loqui prohibeor.

Prov. 23. 32. Scio quod *in nouissimo ut coluber mordebit* et uulnus imprimet impar omni tiriaco: ideo tacere non possum.

Multos habes voluptatis tue persuasores in capud tuum |
44 *b*, col. 2. facundissimos, me solum elinguem preconem ueritatis amare quam nauseas; ideo loqui prohibeor.

Virg. *Ecl.* 9. 36. Reprobata est fatua *vox anseris inter olores* tantum delectare doctos: ea tamen senatores edocuit saluare urbem ⟨ab⟩ incendio, thesauros ⟨a⟩ rapina, se ipsos a telis hostium. Forsitan et tu cum senatoribus intelliges, quia prudens es, quod organ⟨iz⟩ant tibi olores interitum et anser salutem strepit; ideo tacere non possum.

Desiderio tuo totus inflammaris, et speciosi nobilitate capitis seductus, chimeram miser nescis esse quod petis: sed ⟨et⟩ scire deuoues quod triforme monstrum illud insignis uenustetur facie leonis, olentis maculetur uentre capri, virulente armetur cauda vipere; ideo loqui prohibeor.

Hor. *Ep.* i. 2. 23. Illectus est Ulixes simphonia sirenum, sed quia *Sirenum uoces et Circes pocula nouit*, uirtutis ⟨uinculis⟩ sibi vim fecit, ut vitaret uoraginem. Ego autem in Domino sperans conicio quod Ulixis imitator eris, non Empedoclis, qui sua philosophia ne

O. 3 toxicon] *text* toric*on*, *marg.* toxicon. 6 imprimetur. 7 tiriaco] toxico.

1 Ne sus &c.] Ut sus f. aut as. ideo tacere D; Ut as. f. aut sus T. 3 Propinat . . . minister] Propinant . . . ministri DT. toxicon DT. 7 tyriaco D; tiriaco T. 12 edocuit] docuit DT. 12, 13 ab incendio . . . a rapina DT. 14 organ⟨iz⟩ant D; organant T. *om.* tibi T. 15 et anser] anser uero D. 17 esse nescis quam petis. sed et scire D; quod et scire T. 18 triphorme illud m. T. 21 Illectus] Delectatus DT. 22 uirtutis] ueritatis D. uinculis sibi DT. 23 conicio] adicio DT. 24 sua] sui T.

dicam melancolia uictus, Ethnam sibi mausoleum elegit, et parabolam quam audis aduertes, quod timeo. Ideo tacere non possum.

Tandem validior est tuus ignis ille quo tibi conuenit pars aduersa, quam ille tuus quo in me accenderis: ne maior minorem ad se trahat et peream, ⟨ideo⟩ loqui prohibeor.

Ut spiritu loquar quo tuus sum, pensentur ignes lance qualibet, equali uel inequali, vertatur in periculum capitis mei quicquid ⟨agas quicquid⟩ iudices: indulgendum est michi, qui pre amoris impaciencia tacere non possum.

Prima primi uxor Ade post primam hominis creacionem primo peccato prima soluit ieiunia contra preceptum Domini. Parentauit inobediencia, que citra mundi terminum non absistet expugnare feminas ut sint semper indefesse trahere in consequenciam quod a matre sua traxerunt. Amice, contumelia uiri est uxor | inobediens: caue tibi. 45 *a*, col. 1.

Veritas que falli non potest ait de beato Dauid '*Inueni uirum secundum cor meum*'. Hic tamen egregie precipitatus est amore mulieris ab adulterio in homicidium, ne unquam sola *veniant scandala*. Diues est enim omnis iniquitas societate plurima et quamcunque domum intrauerit suis tradit inquinandam conuiciis. Amice, Bersabee siluit, in nullo malignata est: nichilominus tamen facta est stimulus subuersionis uiro perfecto et *mortis aculeus* marito innocenti. Numquid ⟨in⟩nocens erit que contendet ⟨et⟩

Act. 13. 22. (1 Sam. 13. 14.)

Mt. 18. 7, Lc. 17. 1.

O. 6 tuus] *apparently* cini*us* 7 *om.* in 12 inobedienciam 20 c̣oinquinandam (conuiciis = fellow-vices)

1, 2 et parabolam ... timeo *om.* T. et parab.] sed parab. D. 3 ignis tuus ille T. *om.* ille D. conuenit] conuiuit D. 4 ne maior] timeo ne maior D. 5 peream]+ideo DT. 7 equali et inequali D. vertatur]+in DT. 8 quicquid]+agas quicquid DT. 12 inobediencia et citra D. absistet] absistit T. 13 ut sint] que semper erunt D et sint T. 16 non potest falli T. 18 ab homicid. in adult. T. veniant sola T. 20 inquinandam DT. 21 *om.* tamen T. 23 innocens D nocens T. contendet] contendit DT+et T.

eloquencia, ut Dalida Sampsonis, et forma, ut Bersabee, cum huius sola pulcritudo triumphauerit et nolens? Si non es amplius secundum cor Domini quam Dauid, crede quod et tu precipitari potes.

Sol hominum Salomon, thesaurus deliciarum Domini, sapiencie singulare domicilium, crasso tenebrarum fuscatus atramento lucem anime sue, odorem fame sue, gloriam domus sue feminarum fascino amisit, et postremo *incuruatus coram Baalim* ex ecclesiaste Domini mutatus est in membrum Zabuli, ut adhuc maiori uideatur detrudi precipicio quam Phebus in casu Phetontis, qui de Apolline Iouis factus est pastor Admeti. Amice, si non es sapiencior Salomone, quod nemo est, non es maior quam qui potest a femina fascinari. *Oculos tuos aperi et uide.*

cf. 3 Reg. 19. 18.

cf. 4 Reg. 19. 16.

Optima femina, que rarior est fenice, amari non potest sine amaritudine metus et sollicitudinis et frequentis infortunii. Male vero, quarum tam copiosa sunt examina ut nullus locus sit expers malignitatis earum, cum amantur amare puniunt et afflicciones uacant *usque ad diuisionem corporis et spiritus*. Amice, et⟨h⟩icum est *Videto cui des*: et⟨h⟩ica est *Videto cui te des*.

Heb. 4. 12. cf. Ecclus. 12. 1. *Didache* 1. 6.

Vexilla pudicicie tulerunt cum Sabinis Lucrecia | et Penolope, et paucissimo comitatu trophea retulerunt. Amice, nulla est Lucrecia, nulla Penolope, nulla Sabina; omnes time.

45 *a*, col. 2.

O. 4 Salamon 6 *om.* odorem fame sue. 18 ethica] eticum 20, 21 et paucissimo . . . Penolope] *om. per homoeot.: supplied in margin in contemporary hand.*

1 Dalila D. huius] eius T. 2 et nolens] et si nolens D. sed n. T. 5 fucatus DT. 6 odorem fame sue DT. 6, 7 feminarum fascino] amore mulieris D. am. mulierum T. 7 *om.* postremo T. Baalim] balaam D. 8 mutatus] factus T. *om.* in T. 8, 9 adhuc uid. maiori (grauiori) precip. detrudi D. maiore T. 10 Admeti] + regis T. 10, 11 si non es Sal. maior D. 12 potest] possit T. fasc. a fem. D. 13 phenice, non potest amari T. 15 vero] autem DT. expers sit D. 17 diuis. anime et corp. D. 17, 18 ethicum, ethica DT. 21 time omnes DT.

Ingresse sunt acies in Sabinas Scilla Nisi et Mirra Cinare, et secute sunt eas turbe multe omnium viciorum exercitu stipate ut gemitus et suspiria et tandem infernum captiuis suis faciant. Amice, ne preda fias inmisericordium predonum, non dormias in transitu earum.

Iupiter, rex terrenus, qui eciam dictus est celorum rex pre singulari strenuitate corporis et incomparabili mentis elegancia, post Europam mugire coactus est. Amice, ecce quem bonitas super celos extulit, femina brutis comparauit. Poterit et te femina cogere ad mugitum, si non es Ioue maior, cuius magnitudini nemo alius par fuit.

Phebus, qui sapiencie radiis tocius orbis primiciauit ambitum, ut merito solis nomine solus illustraretur, infatuatus est amore Leucotohes, sibi ad ignominiam et illi ad interitum, et ecliptica diu vicissitudine varius factus est frequenter sui egenus luminis, quo totus ⟨uniuersaliter⟩ egebat mundus. Amice, *ne lumen quod* Lc. 11. 35. *in te est tenebre* fiat, Leucotohen fugito.

Mars, qui deus bellancium dici meruit triumphorum familiari frequencia, in quibus expedit maxime prompta strenuitas, nichil sibi metuens a Vulcano ligatus est cum Venere, inuisibilibus quidem cathenis, sensibilibus tamen; hoc autem ad applausum satirorum et derisum celestis curie. Amice, meditare saltem cathenas quas non uides et iam in parte sentis, et eripe te dum adhuc sunt rupti⟨bi⟩les, ne claudus ille faber et turpis, quem

O. 3 ut gem. et susp. ut tandem infamiam *marg.*: al. infernum

1 Cilla DT. 2 et secute] *om.* et T. 3 ut gemitus (gemitum T) et susp. et tandem infernum DT. 4 preda sis uel fias D: fias pr. T. ne dormias T. 6 qui et rex cel. dictus est DT. 13 illuxc*ra*retur D. 14 Leucotoes DT. et illi] *om.* et DT. 15 uiciss. diu D. freq. sui luminis expers DT. 16 uniuersaliter *habent* DT. 17 fiat] sint D: sit T. 18 bellantium deus T. 21 ad applausum &c.] et ad pl. sat. et derisum D: ad pl. sat. et ad der. T. 23 iam] adhuc *corr. to* iam *prima manu* T. 24 ruptibiles sunt D: reptibiles T.

Virg. *Ecl.* 4. 63. *nec deus est mensa dea nec dignata cubili*, te sue Veneri suo more concatenet et te sui similem, turpem et claudum, uel | quod magis metuo loripedem faciat, et non possis, quod saluat, *fissam* habere *ungulam*, sed alligatus Veneri dolor fias et derisio uidencium dum tibi applaudunt ceci et uidentes minantur.

45 *b*, col. 1.

Deut. 9. 6.

A falso dearum iudice reprobata est Pallas, quoniam delectare non promisit sed prodesse. Amice, numquid et tu sic iudicas?

Video te iam fastidienti animo tota celeritate percurrere que legis, et sentencias non attendere sed expectare scemata. Frustra

Hor. *Ep.* i. 2. 42. *expectas dum hic turbidus amnis* effluat, aut dum hec feculencia secedens pura sibi fluenta subroget; similes enim sui fontis oportet esse riuulos, turbidos aut claros. Sic impericiam cordis mei vicium oracionis exprimit, et strumosa diccionum imparitas delicatum offendit animum. Huius imbecillitatis michi conscius, diuertissem me a dissuadendo libenter; sed quia tacere non potui, ideo locutus sum ut potui. Quod si michi esset tanta stili virtus quantus est scribendi animus, tam elegancia tibi verba transmitterem et tam nobili maritata coniugio, ut singula seorsum et simul omnia suum viderentur auctorem benedicere. Sed qui⟨a⟩ michi omnia debes quecumque nudus adhuc et infecundus amator, non dico sterilis, promereri potest ex omnibus, michi aurem

O. 20 nudus adhuc ạmọr et infec. amator.

---

1 dignata] dedignata T. 1, 2 concathenet D: s. m. conchatenet T. 2 uel] immo DT. 5 ceci] uel ceteri D. *om.* et uidentes minantur DT. 6 quoniam] quia T. 8 precurrere T. 9 *om.* et D. 10 effluat] defluat D. aut dum] *om.* dum DT. 11 sibi] tibi T. 12 inpericia T. 15 *om.* me T. 16 *om.* ideo D. 17 elegencia T. uerba tibi T. 19 viderentur] urerentur D: uid. suum T. 19 sqq. Sed quia &c.] Sed quia m. om. deb. quecunque nudus adhuc amor et si infecundus non dico sterilis mereri potest ex omn. his mihi interim aurem prebe pat. D: Sed quia om. michi debes quecunque ṛęçęṇṣ (*marg.* nudus *prima manu*) amor et adhuc recens mereri potest (*rest as text exc.* aurem mihi) T.

interim prebe pacienter, dum euoluam quod implicui, et a me ne requiras purpurissum oratoris aut cerusam, que me nescire fateor et fleo, sed scribentis votum et pagine ueritatem accepta.

Iulius Cesar, *cuius amplitudini artus fuit orbis*, die qua nobile filum ipsius ausa est occare seua nimis Atropos, Tongillo, humili quidem sed diuino, quia stilos predocenti, aurem humiliter inclinauit in valuis Capitolii; quodsi et animum, penas ei dedissent quibus ipse. Tu uero michi stilorum tuorum prenuncio aurem inclinas ut *aspis ueneficis*; animum adhibes ut apér latratibus: placaris ut | dipsas cui sol incanduit a cancro; tibi consulis ut spreta Medea; tibi misereris ut equor naufragis. Quod manus contines, reuerencia regie pacis est. Amice, humiliauit se licet citra perfectum domitor orbis fideli suo, et pene pedem retulit quia pene paruit, peneque succubuit, quia non plene obediuit: nichil illi humilitas multa profuit, quia non plena. Quid tibi conferet tua tam ferina inhumanitas et rigor inflexus et horror supercilii, qui ultro irruis in latronum insidias inermis? Humilia te, sodes, ad modum humilitatis eius qui totum sibi mundum humiliauit ⟨et audi amicum tuum⟩. Et si Cesarem errasse credis, quia consilio non credidit, exaudi et attende quid aliis contigerit, ut prosit eorum tibi lesio. Indempnis est enim castigacio quam persuadent exemplaria. Nescio quo refugio tutus es, aut quo asilo torpescis. Cesar immisericordes per-

cf. Juv. x. 168 sq.

cf. Ps. 57. 5, 6. 45 *b*, col. 2.

O. 11 Media 14 peneque] *sc.* poenaeque. 23 asilo] *marg.* al. consilio

2 ne] non D. 3 accepta] accipito D. 5 filum] filium T. ipsius] eius D. ausa] *so marg. prima manu: text* uisa T. seua] seuera D. Tongilio D. 6 quia stilos] et st. D. 7 quodsi] qui si D. 9 aurem] animum T. 13 citra] circa T. 13 sqq. fideli suo &c.] fideli suo et pene pedem retulit quia pene paruit et pene succubuit quia pene obediuit et non penitus. Nichil enim illi multa humilitas profuit D: fideli suo et pene succubuit quia pene obediuit et non penitus (*marg.*: sed plene succubuit quia plene non obediuit). Nihil illi humilitas profuit multa T. 16 conferet] confert D. 17 ultro in latr. insid. irruis, *om.* inermis T. 18 ad humilitatem eius T. 19 et audi amicum tuum DT. 20 quia cons.] qui cons. DT. 23 aut] et D.

fidos respexit et non est reuersus: tu, si unquam tale gignasium euasisti, pios impios inuenisti.

Aug. *de ciu. dei* xviii. 3. Hist. Schol. in Gen. 15.

Phoroneus rex, qui thesauros legum populis publicare non inuidit, sed his primus Grecorum studia deaurauit, die qua *uiam uniuerse carnis ingressus est* ait Leoncio fratri suo 'Ad summam felicitatem michi nichil deesset si michi semper uxor defuisset.' Cui Leoncius 'Et quomodo uxor obstitit?' At ille 'Mariti omnes hoc sciunt.' Amice, utinam semel maritus fueris et non sis, ut scias quid felicitatem impediat.

cf. Josh. 23. 14, 3 Reg. 2. 2.

Valencius imperator octogenarius et adhuc uirgo, cum audisset die fati sui preconia triumphorum suorum recoli, quibus ipse fuerat frequentissimus, ait se tantum una uictoria gloriari, et requisitus 'Qua?' respondit 'Qua inimicorum nequissimum domui carnem meam.' Amice, hic imperator inglorius migrasset a seculo, nisi ei fortiter restitisset cum qua tu familiariter assensum pepigisti.

cf. Sophocl. ap. Cic. *de Sen.* 47.

Cicero post repudium Terencie uxorari noluit, dicens | se pariter uxori et philosophie operam dare non posse. Amice, utinam hoc tuus animus tibi respondeat, uel tua michi lingua, et saltem loquendo eloquencie principem digneris imitari, ut michi spem facias uel uanam.

46 *a*, col. 1. Hieron. *adv. Iovin.* 1 (Martianay 70).

O. 1 respexit] *text* repperit *marg.* al. respexit. 3 legum] *marg.* al. regum. publicare] *text* supplicare *marg.* al. publicare. 4 sed hiis] qui. 5 uniuerse carnis] ueritatis. 6 felicitatem] felicitatis. 19 lingua *suppl. in marg.*

1 respexit] repperit DT. gign.] gi*m*n. D. tale gign.] tales gi*m*nasios T. 3, 4 qui thesauros &c.] qui legum thes. populis puplicare non inuidit, sed is D: qui regum thes. populis p*ublic*are non inu. sed is T. 4, 5 uiam uniuerse carnis D: uiam ueritatis T: uiam uniuersitatis *al.* 6 si ux. m. semper T. 7 at ille] ille ait T. 8 utinam]+tu DT. 10 Valencius] Valentinus D. 11–12 ipse fuerat] erat D. 12 una se tantum uict. gloriari D: una tantum gl. uict. T. 13 Qua (2)] Quod DT. 14 *om.* imperator DT. 15 fortiter ei D. 17 T*e*rrencie T. 18 operam non posse dare T. 19–20 utinam &c.] utinam hoc tibi an. tuus resp. ut loquendo saltem eloq. princ. dign. ymitari et D: ut*inam* tuus an. hi*c* tibi resp. uel loquendo saltem eloq. princ. dign. imitari et T.

Canius a Gadibus ⟨Herculis⟩, poeta facundie leuis et iocunde, reprehensus est a Liuio Peno graui et uxorato historico quod multarum gauderet amoribus his uerbis 'Nostram philosophiam participare non poteris dum a tot participaris : non enim eo iecore Iunonem amat Ticius quod multi vultures in multa diuellunt.' Cui Canius 'Si quando labor resurgo caucior : si paululum opprimor alacrius resumo aerem. Vices noccium dies reddunt leciores, sicut tenebrarum perpetuitas inferni est instar. Sic lilia primeua verni solis deliquata teporibus varietate tum Euronothi tum Zephiri leticia effusiore lasciuiunt, quibus uno spiritu fulmineus Auster occasum facit. Hinc Mars ruptis resticulis in mensa celesti recumbit conuiua superum, a qua uxorius Mulciber suo fune longe religatur. Sic leuius ligant multa fila quam una cathena, suntque michi a philosophia delicie, tibi solacia.' Amice, utriusque istorum uerba probo, vitam neutrius : minus tamen ledunt multi morbi salutis vicissitudine interpolati quam langor unicus qui doloribus irremediatis non cessat affligere. Martial i. 61. 8, 9.

Pacuuius flens ait Arrio vicino suo 'Amice, arborem habeo in orto meo infelicem, de qua se prima uxor mea suspendit, et postmodum secunda, et iam nunc tercia.' Cui Arrius 'Miror te in tantis successibus lacrimas inuenisse,' et iterum 'Dii boni, quot dispendia tibi arbor illa suspendit!' et tercio 'Amice, dede michi de arbore illa surculos quos seram.' Amice, et ego tibi dico, cf. Gell. xiii. 2. Cic. *de Orat.* ii. 69. Quintil. vi. 3. 88.

O. 5 Iunonem] *text* ciceronem : *marg.* al. iunonem. 9 teporibus] temporibus. 10 Auster] *marg.* al. lips. 12 Mulciber] multifer.

1 Canius] Cannius D. Gadibus] + Herculis DT. iocunde] iocose T. 2 *om.* Peno T. historico] hystoriographo DT (hist-). 4 *om.* enim T. 5 diuellunt] distrahunt D. 6 caucior] fortior DT. paulum D. 7, 8 sicut tenebr. &c.] sed tenebr. perp. instar inf. est DT. 9 teporibus T : t⁻*per*ibus D. tum euri tum nothi tum zeph. DT. 10 Auster] libs DT. 11 Hinc] Sic T. 12 qua] quo T. Mulcifer D 13 una] sola DT. 14 suntque] sic solatium D. 16 uicissitudinis T. 21, 22 quot tibi ṣuṣ dispendia T. 22 *om.* Amice T. 23 dico tibi D. Amice . . . ne] amice timeo ne T.

metuo ne et te oporteat arboris illius surculos mendicare cum inueniri non poterunt.

46 *a*, col. 2. Hieron. l.c. 191. Sensit Sulpicius ubi ipsum calceus suus premebat, qui ab | uxore nobili et casta diuertit. Amice, caue ne te premat calceus que auelli non potest.

Aug. *Serm.* 194. (Mai, *Nova bibl.* i. 454). cf. Metell. Numid. ap. Gell. i. 6. Ait Cato Uticensis 'Si absque femina posset esse mundus, conuersacio nostra non esset absque diis.' Amice, Cato non nisi sensa et cognita loquebatur, nec quisquam feminarum execratur ludibria nisi lusus, nisi expertus, nisi pene conscius. Hiis fidem habere decet, quia cum omni ueritate locuntur; hii sciunt ut placet dileccio et pungit dilectum; hii norunt quod flos Veneris rosa est, quia sub eius purpura multi latent aculei.

Metellus Mario respondit, cuius filiam, dote diuitem, forma nobilem, genere claram, fama felicem, ducere noluit 'Malo meus esse quam suus.' Cui Marius 'Immo ipsa erit tua.' At ille 'Immo virum oportet uxoris esse; logicum enim est "Talia erunt predicata qualia subiecta permiserint."' Sic facecia uerbi Metelli diuertit ab oneribus dorsum eius. Amice, *si oportet* 2 Cor. 12. 1. uxorari, *non expedit quidem.* Utinam sit amor non cecus [non] in causa, non census; ut faciem uxoris eligas, non uestem, et animum, non aurum; et tibi nubat uxor, non dos. Sic si quo

O. 3 Sulpicius] Suplicius. 8 feminarum *suppl. in marg.*

---

1 metuo] timso D. surc. arb. illius T. cum]+iam D. 3 sensit sulptilius (*marg.* sulpicius) ubi calc. suus ipsum T. 4 casta et nob. se diuertit T. caue tibi ne pr. D ne]+et T. 5 potest] possit DT. 8 sensa] uera D: deprehensa T. nec] ne D. 8, 9 execrabatur D: execr. fem. lud. T. 9, 10 Hiis fidem &c.] Hiis igitur fid. (DT) adhibere debes (D) qui DT. 10, 11 hii sciunt . . . dilectum] hii sc. ut (quia T) pl. delectatio et pungit delictum DT (*supplied in margin of* T *in contemp. hand*). 13 Metellius D. 15 tua erit DT. 16 ux. esse op. T. est enim D. 17 permis. subiecta T. 18 Metellii D. 17, 18 Sic facecia . . . dorsum eius *supplied in marg. of* T. 18, 19 si ux. op. D. 19, 20 Utinam &c.] Utinam sit (Verumtamen D) amor in causa non census et faciem T: et faciem D. 20, 21 et animum] *om.* et D.

modo fieri potest, predicari poteris, ut liuorem non ducas a subiecto.

Lais Corinthia, prerogatiua pulcritudinis insignis, tantummodo regum et principum dignabatur amplexus ; conata est tamen Demosteni philosopho participare thorum, ut note castitatis eius miraculo soluto videretur ipsa sua specie lapides mouisse, ut Amphion cythara, attractumque blandiciis attrectat suauiter. Cumque iam Demostenes emolliretur ad thalamos, petiuit ab eo Lais centum talenta pro concessu. At ille in celum suspiciens ait ' Non emo tanti penitere.' Amice, utinam et tu in celum mentis acumen erigas et id effugias quod necesse est penitencia redimi. Gell. i. 8.

Liuia uirum suum interfecit quem nimis | odit ; Lucilia suum quem nimis amauit. Illa sponte miscuit aconiton, hec decepta furorem propinauit pro amoris poculo. Amice, contrariis contendunt uotis iste ; neutra tamen defraudata est fine fraudis feminee, proprio id est malo. Variis et diuersis incedunt semitis femine ; quibuscunque anfractibus errent, quantiscunque deuient inuiis, unicus est exitus, unica omnium viarum suarum meta, unicum caput et conuentus omnium diuersitatum suarum, malicia. Exemplum harum experimentum cape, quod audax est ad omnia quecunque amat vel odit femina, et artificiosa nocere cum vult, 46 *b*, col. 1.

O. 16 neutra] *text* nostra *marg.* al. neutra. fine] sine. 19 inuiis] *text* iniciis *marg.* al. inuiis.

---

3 Lais] Thais DT. 6 *om.* ipsa T. 7 attrectat] tractauit D. 8 iam] ita T. petiit D. 9 concessu] consensu D. susp. in cel. T. 10 celum] + nunc D. 11 erigas ut D. 10, 11 et tu nunc mentis ac. in cel. erigas ut T. 12 redemi T. 13 Liuia] Lucia D. quem] qm̃. (quoniam ?) T. 14 achoniton D. 16 *om.* iste T. fine] sine D. 17 malo .i. proprio T. diuersis modis (*marg.* uel semitis) D. 18 quantiscunque] quibusc. uel quantisc. D. 19 inuiis] in uiis T. unica] una T. 20 capud T. *om.* suarum T. 22 *om.* amat vel T. et artif. est cum nocere D.

quod est semper; et frequenter cum iuuare parat obest, unde fit ut noceat et nolens. In fornace positus es; si aurum es, exibis aurum.

Deianira Tirintium interula uestiuit, et monstrorum malleum monstri sanguine ulta est, sibique processit ad lacrimas quod ad leticiam machinata est. Amice, traiectum telo Herculis sciuit et vidit Nessum Testias, nichilominus tamen Nesso credidit in Herculem, et quasi sponte, quem uestire debuit interula, uestiuit interitu. Insani capitis et precipitis animi femina illibrata semper uoluntate precipuum arbitratur quod uult, non quod expedit; et ut pre omnibus placere cupit, placitum suum omnibus preferre consueta est. Duodecim inhumanos labores consummauit Hercules: a terciodecimo, qui omnem inhumanitatem excessit, consumptus est. Sic fortissimus hominum eque gemendus ut gemebundus occubuit, qui celi arcem humeris sine gemitu sustinuerat.

Tandem que unquam inter tot milia milium sedulum sollicitumque precatorem perpetua contristauit repulsa? uel que constanter precidit uerba petentis? fauorem sapit eius responsio, et quantûmcunque dura fuerit, semper in aliquo uerbi sui angulo habebit aliquem tue peticionis fomitem implicitum: quelibet

Mart. iv. 81. *negat*, nulla *pernegat*.

O. 12 consueta] consulata. 14, 15 gemendus ut *added*.

1, 2 quod semper est et freq. . . . fit ut frequenter noceat &c. D: quod semper est et ad malum promta et frequenter cum amare parat et obest &c. T. 2, 3 exibis aurum] ex. purior DT. 6 leticias est machinata T. telo] telis T. 8 quasi]+non D. 11 cupit]+ita D. 11, 12 plac. suum omn. semper pref. consulta est D: plac. suum pre omn. pref. consueta est T. 13 Hercules] Alcides DT. 14 consumptus] exuperatus D: superatus T. 14, 15 eque &c.] eque gemeb. occub. ut gemendus D: *om.* eque gemendus ut T. 15 arcem] axem T. sine gem. humeris D. 16 sustinuit DT. 20, 21 semper habebit aliquem petic. fom. inplic. T.

Irrupit aurum in pro|pugnacula turris Acrisii, valloque mul- 46 *b*, col. 2.
tiplici signatam Dan⟨a⟩es pudiciciam soluit. ⟨Amice,⟩ sic uirgini que terram triumphauerat de celo pluit incestus; sic quam non fallit mundus vincit sullimis; sic arborem quam non mouit Fauonius euertit Aquilo.

⟨Perictione,⟩ virgo vergens in senium et fama castitatis priuilegiata, tandem *Apollinis oppressa fantasmate* concepit peperitque Platonem. Amice, ecce quam illibatam seruauerunt vigilie deflorauit illusio per sompnium, ut semper omne rosarium aliquo turbine sua purpura spoliaretur. Sed bene, si quid[em] sic bene, quod patrissauit Plato in sapiencia et quod simul factus est heres numinis et ⟨nominis⟩ patris sui precipui. Hieron. *adv. Iovin.* i (Martianay iv. 186).

Amice, miraris an indignaris magis quod in parabolis tibi significem gentiles imitandos, Christiano ydolatras, agno lupos, bono malos? Volo sis argumentose api similis, que mel elicit ex urtica, *ut suggas mel de petra et oleum de saxo durissimo.* Gentilium noui supersticionem; sed omnis creatura Dei aliquod habet exemplar honesti, unde Ipse tum leo tum uermis tum aries dicitur. Plurima peruerse agunt increduli; aliqua tamen agunt que, licet in ipsis intereant, in nobis habunde fructum Deut. 32. 13.

O. 3, 4 sic . . . sullimis] sic q. n. f. m. vinc̄it hī/lit̄er vincit sullimis: *marg.* al. similis (?). 6–12 virgo . . . precipui] *omitted in text, supplied in lower margin by the corrector.*

---

2 Danes DT. soluit pudic. T. *om.* Amice T (*habet* D). 3 non] nunquam D. 4 mundus] humilis DT. mouit] mouet T. 6 Perictione &c.] Pennutia u*i*rgo u*i*rgens D: Uergentio uirgo u*i*gens T. 8 *om.* ecce DT. 10 spolietur DT. sed bene si quid sic (sit T) bene DT. 11, 12 simul &c.] similis factus est nominis et numinis precipui D: simul factus est heres num. et patris nominis precipui T. *After* precipui D *continues* Amice, artam tibi (p. 157. l. 3) *omitting all that intervenes.* 14, 15 agno canes, denique bono malos T. 16 ut suggas] et tu sucgas T. et oleum] *om.* et T. 18 unde ipse Christus t. ar. t. l. t. uer. T. 20 agunt *om.* T.

Gen. 3. 21. facerent. Quod si illi zonas habuerunt *pellicias*, sine spe, sine
Rom. 10. 14. fide, sine caritate, *sine predicante* profecto, nos si fuerimus asini aut sucs aut aliqua inhumanitate brutei, quo fidei, quo caritatis, quo spei merito digni reperiemur cum uideamus prophetas, apostolos,
Mt. 5. 8. Clem. *Recogn.* 2. 22. et precipue precipuum Illum *mundi cordis*, quem soli cernere possunt ⟨mundi⟩ oculi? Aut si illi studio suarum arcium se afflixerunt, nullo future felicitatis intuitu, sed tantum ne animas haberent ignorantes, quid nobis erit pro neclecta diuina pagina, cuius finis
Ps. 118. 105. veritas est, et illuminacio *lucerna pedibus et lumen semitis* ad lucem eternam? Utinam hanc eligas, utinam hanc legas, utinam hanc
cf. Gen. 24. 67. Cant. 1. 3. Isa. 5. 2. *introducas in cubiculum tuum*, ut *introducat te rex in suum*! Hanc dudum floribus veris tui subarrasti; hec in estate *expectat* tua *ut facias uuas*: huius in iniuriam non ducas aliam, ne in tempore vindemie *facias labruscas*. Veneris te nolo fieri sponsum, sed
Isa. 61. 10. 47 *a*, col. 1. Palladis. Hec te *ornabit monilibus* preciosis: hec te [ornabit | et] *induet ueste* nupciali. Hee nupcie gloriabuntur Apolline
Mart. Capella i (p. 12, Teubner). paranimpho: harum fescenninas docebit cedros Libani Stilbon uxoratus. Spem huius tam desiderate solempnitatis deuote concepi, sed in timore; causa huius tota hec leccio facta est; ad hunc finem tota hec licet lenta properabit oracio; huius rigore dissuasionis homo totus armatur, cuius multo calibe preduratos sentis aculeos.

O. 2 asini] *apparently written* azini. 3 inhumanitate ſ̄iuiat̄e ſimiles brutei. 17 cedros] cedrus.

---

1 facerent] faciunt T. 1, 2 zon. hab. pell. causa pudicicie sine spe sine f. sine utilitate sine car. sine predicatione T. 6 Aut si illi suarum arcium se multis studiis afflix. T. 9 lucem] uitam T. 10 hanc (2 & 3) *om.* T. 12 tui ueris T. h. in estate tua expectas T. 13 non] ne T. 15 hec te &c.] hec sponsa orn. te T. 17 phecenninas T. cedros T. 19 *om.* causa T. 20 properabat T. 20, 21 huius rigore &c.] huic rigor huius diss. T.

Conclusio epistole premisse. ⟨iiij⟩.

Dura est manus cyrurgici, sed sanans. *Durus est et hic sermo,* sed sanus, et tibi utinam tam utilis quam deuotus. ⟨Amice,⟩ artam, ut ais, infligo tibi viuendi regulam. Esto. *Arta* enim *est via que ducit ad uitam*, nec est semita plana qua itur ad gaudia plena; immo eciam ad mediocria ⟨per⟩ salebras euadimus. Audiuit Iason quod per mare adhuc tunc nullis deuirginatum ratibus aut remis, et per tauros sulfureos, et per toxicate serpentis vigilias sibi viandum esset ad aureum uellus; et sano consilio licet non suaui usus abiit et rediit et optabilem thesaurum attulit. Sic absinthium ueritatis acceptat morose mentis humilitas, fecundat *officiosa sedulitas*, in fructum producit perseuerancie utilitas. Sic sementem exerit pincerna pluuiarum Auster, consolidat scopa uiarum Aquilo, in ubertatem promouet florum creator Zephirus. Sic dura principia dulci fine munerantur; sic artus callis ad ampla ducit palacia; sic angustus trames ad *terram uiuencium*. Sed, ut maiorum testimonio michi fides habeatur, lege Aureolum

Jo. 6. 61. Mt. 7. 14. Hor. *Ep.* i. 7. 8. Ps. 26. 13.

O. 4 artam . . . esto *om. in text, supplied in lower margin.* infligo] infigo. regulam] racionem (?). 11 morose] viciose. 13 exerit] asserit.

1 et hic] *om.* et T. 2 *om.* tibi T. 3, 4 Amice artam (arctam T) tibi ut ais DT. 4 *om.* enim DT. 5, 6 ad uitam &c.] ad uitam. Immo et mediocria ad summa queque fastigia per salebras euadimus nec est uia plana que ducit ad gaudia plena D: ad uitam. immo ad summa queque fast. per sal. euad. Non est uia plana que ducit ad g. p. T. 7 *sq.* per mare &c.] per uel nullis deuirginatum mare adhuc tutum intactumque rat. et rem. D: per mare adhuc intactum rat. et rem. T. 10 attulit] retulit DT. 11 morose DT. 12, 13 utilitas. Sic sementem &c.] utilitas. Sic sementem exerit pinc. &c. D: utilitas. Sic irrigat pinc. &c. T. 15 munerantur] metiuntur D. 16 sic angustus] et ang. DT. 17 Sed ut maiorum &c.] Sed ne longo te dispendio suspendam et ut maiore testimonio fides mihi habeatur D: Sed ne te longo disp. susp. et ut maiore test. f. m. adhibeatur T.

Theofrasti et Medeam Iasonis, et vix pauca inuenies mulieri inpossibilia.

Finis epistole premisse. v.

Amice, det tibi Deus omnipotens omnipotentis femine fallacia non falli, et illuminet cor tuum, ne prestigiatis oculis tendas quo ego timeo. Sed ne *Horestem* scripsisse videar, vale.

Juv. i. 6.

Scimus hanc placuisse multis, auide rapitur, transcribitur intente, plena iocunditate legitur. Meam tamen esse quidam, | sed de plebe, negant. Epistole enim inuident, decorem suum ei uiolenter auferunt et auctorem. Hoc solum deliqui, quod uiuo. Verumptamen hoc morte mea corrigere consilium non habeo. Nomina nostra nominibus mortuorum in titulo mutaui, sciebam enim hoc placere. Sin autem, abiecissent illam, ut me. Volens igitur huic insulse prouidere paginule, ne mittatur in cenum a fago, latere mecum eam iubebo. Scio quid fiet post me. Cum enim putuerim, tum primo sal accipiet, totusque sibi supplebitur decessu meo defectus, et in remotissima posteritate mihi faciet auctoritatem antiquitas, quod tunc ut nunc uetustum cuprum preferetur auro nouello. Simiarum tempus erit, ut nunc, non hominum; quod presencia sibi deridebunt, non habentes ad bonos pacienciam. Omnibus seculis sua displicuit modernitas, et queuis etas a prima preteritam sibi pretulit; unde, quod non potuerunt epistolam meam, mea spreuerunt tempora. Nec moueor, quod mereor. Hoc solo glorior, quia ab inuidia tutus sum; nichil in me reperiet quod mordere dignetur. Non enim canis os rodit siccum, *nec vene uacue adheret hirudo.* Karacter hic siccus et exsanguis sola fiet liber inepcia. Si mouerer, et mirarer magis, quod Gillebertus Foliot nunc Lundunensis episcopus, vir morum

47 *a*, col. 2.

cf. Hor. *A.P.* 476.

1 *om.* vix T. 1, 2 imposs. mulieri DT. 5 et] sed T. 6 *om.* ego T.

Colophon: Expl. ep. Val. ad Rufum de dissuasione uxorandi D.

et sapiencie thesaurus, diues et clarus, stilo limpidissimo lucidus, quia scripsit delirus dictus est, cum nichil apcius suo opere possit inueniri, nisi quod legi mirabilem illum cocum dicentem,

* *Ennius est lectus ⟨saluo⟩ tibi Roma Marone.* Mart. v. 10. 7.

Deinde vero plangens Homerum ait,

Et sua riserunt tempora Meonidem.

Quis in scriptis Homero maior? quis Marone felicior? quis conuiciatores horum attendens, non ferat suos pacienter? Quis offendatur a malicia sui temporis, cum omnia secula consimilem habuerunt? Scribas ergo, Gilleberte, securus, ut | diuine legis 47 *b*, col. 1. inter occulta luceas, dulcesque nodos mellea soluas eloquencia; suaui serenitate salebras apperi salubres asperum planans iter, et reflexos dirige calles. Iam senectus et librorum usus tibi cecitatem inducunt, et tuam faciunt ut dudum cecucientis Meonii suauiloquam senectutem. Iam non corporeis oculis, sed quibus angeli Dominum uident, Ipsum et sua uideas et contempleris, ut per has tenebras te perducat *in admirabile lumen suum*, qui cum 1 Pet. 2. 9. Deo Patre et Filio et Spiritu Sancto uiuit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Iam incipiunt torpere liuidi; meminerunt quidem quid scripserit; resipiscunt et penitent, digni certe penis Empedoclis uel Eudonis penitencia. Quis Empedocles uel qua pena decesserit liquet in auctoribus: sed si placet Eudonem audiamus.

De Eudone puero a daemone decepto. vi.

Miles quidam ex hiis qui dominici dicuntur in Francia, barones in Anglia, filium unicum Eudonem heredem reliquit diuiciarum magnarum in castellis et uicis et redditibus copiosis, puerum

4 Ennius] *MS.* Eminus. 21, 22 Empedocl.] Empediocl. *MS.*

procerum et pulcrum, sed ignauum et stolidum, magnique proditorem patrimonii. Cum ergo stultus et copia non consenescant, factus est in derisum Eudo uicinis, et hereditas eius illis in predam. Singulis igitur porcionibus suis areptis et direptis, expulsus est fatuus, et diuisus a propria regione, pre pudore transfuga, circuit exul alienas. Cui post diutinam contigit mendicitatem ut die quadam extra ciuitatem in qua mendicauerat cum fragmentis panum sui questus sub umbra proxime silve quiesceret, inspectaque uictus exilis et uiliter conquisiti feda tenuitate, sed et recordato quantum degeneret et quam inconueniens sit suo paupertas ge-
47 *b*, col. 2. neri, prorumpit in lacrimas et in lamenta se proicit, micas pellit | et crustulas, uestesque respiciens ad pannositatem nauseat, pallet ad pita⟨n⟩ciam, iam se uilem sciens omnibus, ipse sibi uilescit et sordet, et si se possit effugere, non expectet : sedet anceps, et fluctuat et ex incertitudine sui deportatur ab ipso flagiciosus animus ; cum ecce subitus ei uir astat mire magnitudinis et multa feditate faciei terribilis, suaui tamen et blando satis ipsum confidere iubet alloquio, mentisque sue sibi diuinat angustias, subsidium spondet, perditas ei promittit diuicias, et adicere desideriis alciora, dummodo se suo subiciat dominio consilioque fruatur. Suspicit ille, stupet et horret ad noui spectacula monstri. Suspectum habet ex ' dominio ' demonem, ait tamen : ' Tu quis es ? Nonne tu nostrum Eue tuis persuasisti consiliis exilium ? Qui armasti Caim in Abel, qui Cam patris fecisti derisorem, Pharaonem tyrannum in populum Israel, populum obstinatum in Moysen, Datan inuidum in Aaron, Architop⟨h⟩el periurum in Dauid, Absalon animo patricidam, Jezabel facto detestabilem, tuis adinuencionibus reddidisti ? Quid autem tuarum conor agmina fallaciarum enumerare, cum innumera sint, et cum nec una sit uel fuerit quam tu non creaueris ? Et finem earum quis ignorat ? Quis tuorum nescit consiliorum exitus et promissionum retribuciones pessimas ?

17 blando] blande *MS.* 23 *qu.* tu⟨es qui⟩ ?

Quis non omnis milicie tue dampnosa nouit stipendia? Scimus quod omnes occupant recia tua semitas, et omnis esca tua semper in hamis. Venit en ista blandicies in hamo, quam si deglutiero, preda sum.'

Hec ait, et infremuit, totoque stupidus hesit horrore. Nec mirum; horrent enim ut aiunt quibus de nocte proximi sunt fures aut cerue. De cerua, nescio racionem, sed fures horripilacionem non faciunt, sed qui cum eis comitantur demones. Hic | igitur 48 *a*, col. 1.
'*expauit merito cui proximus e⟨s⟩t Satan astans*' et aloquens in uera uisione secum. Sic miser diu disputat: 'Si quod iubet hic egero, deceptus sum, *infernus domus mea est*; sin autem, Job 17. 13. Dan. 13. 22, &c.
manus eius non effugiam.'

Tum ille, qui solerter ex omnibus ab inicio collegit astuciam, coniectans quid esset in causa more, subintulit: 'Non te turbet timor inferni, quia longeuus es, et tibi longa satis penitencie tempora restant. Addo quod ante mortem tuam te tribus premuniam signis manifestis, tempore competenti, uicibus interpolatis, ut inter singula spacium habeas penitudinis. Sed non credes; ais enim, 'si blandiciem tuam deglutiero, preda sum.' Hec nobis inflixit a casu Luciferi Dominus nostre gentis odia dedecusque perpetuum, unde cum distinguendum sit, nocentes et innocentes pari persecucione dampnatis. In primeua namque superbia quam ex noui plenitudine decoris nostra contraxit ingrata Deo familia, choruscum illum principem multi secuti sunt *ad aquilonem*, alii scismatis artifices, alii coadiutores, alii seductores aliorum, alii consencientes, alii dubii quid ageretur, omnes contra Deum superbi uel sapiencie necligentes. Deiecti sunt igitur a vindice dextra, tam librata, tam iustissima lance, quod non defuit ignorancie venia nec iniquitatis ulcio. Fit igitur iam quod qui plus cruciantur ex inmanitate meriti plus affectant ex innata nequicia ledere. Sunt autem ex his magnatibus hi quorum cupit cf. Isa. 14. 13.

29 iam *obscure in MS.*

et potest inmanitas ardua scandala, que vitanda censes, efficere. Sunt autem hii qui merito timentur, in quorum manus dati sunt reprobi, quos completa dampnauit iniquitas. Isti sibi traditos docti sunt copia stabilire, promouere successu, defensione tutos, prouidencia cautos reddere. Faciunt autem hec hiis quorum eis prosperitas utilis est, et salua dampnacio cum voluerint. Hii blandiuntur, ut perdant; eleuant ut allidant; hii merito detestabi-
48 *a*, col. 2. les orbi predi|cantur. Et heu! nos illa fucamur innocentes infamia. Procul enim a nobis sunt rapine peculiorum, subuersiones urbium, sanguinum sitis et fames animarum, et plus mali velle quam possumus. Sine morte nobis sufficiat nostram omnino complere licenciam. Ridiculis fateor et ludificacionibus apti, prestigia struimus, fingimus imaginaciones, fantasmata facimus, ut veritate contecta vana ridiculaque simultas appareat. Omne quod ad risum est possumus, nichil quod ad lacrimas. Ex illis enim exulibus celi sum, qui sine coadiutorio uel consensu culpe Luciferi vagi post fautores scelerum fatue ferebamur. Quos si deicit indignos celo Dominus indignans, misericorditer tamen tum in uastitate solitudinis tum in locis habitacionis pro qualitate delicti puniri permittit. Nos antiquitus populi decepti dixere semideos aut semideas, pro forma corporis assumpti uel apparicionis nomina ponentes discretiua sexus. Ex locis autem incolatus uel permissis officiis distinccius appellamur Monticole, Siluani, Driades, Oreades, Fauni, Satiri, Nayades, quibus ex eorum inposicione pre-
cf. 1 Jo. 1. 1. sunt Ceres, Bacus, Pan, Priapus, et Pales. Verumptamen que uidimus ab inicio notauimus, quia concessa nobis a Deo rerum cognitarum experiencia, docemur astuciam, et ex preteritis futura conicere; presencia quoque sicut spiritus, ubicunque moramur aut quocunque terrarum transferrimur, metiri certissime scimus, nostrisque deditis et susceptis palam facere curamus, ut proinde status omnium hominum manifestos habeant, possintque si uelint

3 reprobi] *obscure in MS. perh.* improbi, *as* W.

in ⟨in⟩cautos irrumpere subiti, paucisque surripere multitudinem, et totas tractare pro uoto prouincias, nec nobis interesse licet si prophana peregerint. Manifestare possumus eis, ipsi secundum quod sunt miserentur aut perdunt. At tu nos ex librorum times sentenciis, cum non simus ex his qui caueri docentur. Immo certe meo fratrumque meorum consilio tua sperabitur a venatoribus animarum condicio, fatalemque tibi prenunciabimus diem, ne quod ipsi cupiunt, *obdormias in mortem.* Preuidebimus enim Ps. 12. 4. tibi pro salute tua | diem tuum, ut possis illum penitencia preue- 48 *b*, col. 1. nire. Nec fallemur, omnium enim rerum experienciam didicimus tam celestis quam terrene, periciam phisice silicet astrorum, specierum, herbarum, lapidum, et lignorum noticiam, causasque rerum omnium; unde sicut tu solem a die media descensurum scis et ad occidua vergentem cognoscis, horamque sui notas occasus, sic nos fallere non potest finis euerse carnis uel ad ruinam preparate. Sumus autem ex hac sciencia nostraque mansuetudine boni consilii magnique, cum permittit Dominus, auxilii. Quid moraris aut hesitas? Ut scias quod non scelerose uel crudeliter agamus, unam audi si placet ulcionem, qua frater meus Morpheus in monachum animaduertit, quam nos crudelem dicimus.'

'Pictor erat monachus, et sui sacrista monasterii. Quociens autem contingebat monachum nocturnis ymaginacionibus vexari quibus preesse Morpheum sciebat, in ipsum omnia congerebat maledicta, cumque dabatur oportunitas et quandocunque parietibus, cortinis, fenestris vitreis ipsum defiguratissime pingebat, et fidissime. Quem per sompnia frequenter hortabatur et exorabat Morpheus ne personam suam deuenustaret ad tantum populi derisum, et tandem eum amonuit desistere sub interminacione consimilis iacture. Monachus autem minas et preces et sompnia paruipendens non abstitit. Morpheus igitur nocturnis appariciones illius uicinie uiris optimis persuasit xenia monacho mittere, vinum, escas, argentum, aurum, anulos, nebrides a sinibus uxorum raptas,

homini silicet in his que pertinent ad Domini famulatum laboranti, sepius occupato ne possit epulari cum fratribus, ornatum altarium, vestium, librorum procuranti, semper autem oranti pro fidelibus, quasi dicerent 'ne uel in uictualibus deficiat homo tante religionis uel uir tantarum | arcium in gerendarum materia rerum senciat inopiam.' *Impinguatus* igitur in breui monachus, *incrassatus*, *d⟨il⟩atatus*, *recalcitrauit*, et ignorans quo duceretur a deliciis, a vino uenit in Venerem, uiduamque uici proximi pulcherrimam adamauit, et cum se sciret ad amorem ineptum tam facecie defectu quam feditate faciei, muneribus intendit armare fallaciam. Hec autem iacula post repulsam pulcritudinem et facie⟨i⟩ facibus extinctis, verborumque fascino retroacto, post omnes Minerue triumfos penetrare dicuntur egidem. Duram et rebellem prima repererunt donaria, sed improba tandem instancia vicerunt. Votis igitur conuenientibus, non erat eis locus conueniens. Inpediebat apud ipsam hominum feminarumque frequencia, penes ipsum reuerencia monasterii. Cupiebatur hinc Veneris opus et illinc, et utrinque timebatur infamia. Voluptati tandem querentibus aptitudinem occurrit, surreptis ecclesie thesauris, uidueque diuiciis, opulenter effugere presenciam obtrectancium et populi tumultum, ut in absentes loquantur; liceat omnibus quecunque uoluerunt; dum simul lateant, non erubescent. In loco silencii noctu fugiunt ut preparauerant. Euigilant in hora sinaxis ex more monachi, queruntur horam transisse pulsandi, causam querunt, altare philacteriis nudatum uident, scrutantur arcius et non inuentis thesauris sciscitantur ubi sacrista, secuntur eum et consequuntur. Illa dimittitur de qua nichil ad eos. At ille miser ferreis inicitur uinculis, et in carcere linquitur altissimo solus, aqua vinum, fame cibum, exili victu crapulam plectens, nuditate pellicias, harene redimens asperitate stratorum mollicies, sobrietate coacta crapulam, cruce carceris thalamorum delicias, lucem obscuritate, merore leticiam. Cui post multam affliccionem Morpheus | astat insultans. 'Hec sunt,'

48 *b*, col. 2. Deut. 32. 15.

49 *a*, col. 1.

inquit, 'picture tue digna stipendia; pingebas, et ego de retribucione studebam. Hec arte mea, non uirtute sed permissione Dei, perpetrata scias et sencias. Licet eciam si uelim in te seuire durius, quia *tollens membra Christi fecisti membra meretricis.* 1 Cor. 6. 15. Nichil habes defensionis contra meos impetus, sed nec tibi licet pro cathenis manus erigere ut signo crucis armeris. Sed iam certe, quia uictor sum et tu victus et vinctus miserabiliter, miseret me tui, teque iam ab his eripiam uinculis, et quasi non fueris is qui probra fecerit delicti tui delebo fidem, fameque restituam pristine, dummodo iures ut nulla me de cetero pictura deformes.' Iurauit monachus. Morpheus eum appositis herbis et violencia carminis absoluit, seque monacho similem factum cathenis eisdem alligat. Monachus igitur instructus ab ipso quid ageret, lecto solito decumbit, orat, gemit, tussit, ut audiatur, horamque nactus consuetudinalem surgit, pulsat; conuocantur et conueniunt monachi. Ille substitutus ei post fugam in officio suo primus aduertit quod redierit a uinculis. Abbatem hoc edocet et monachos. Mirantur, accurrunt, querunt quis eum soluerit. Ille querit a quibus uinculis. Dompnus abbas ei fugam obicit et uidue raptum, furtumque thesauri, cathenas et carcerem. Hic omnia constantissime negat. Non uidit uiduam, nec sensit vincula: manum eleuat et magna cruce coram se facta uesanos eos dicit. Rapitur ergo violenter ad carcerem, ut iterum iniciatur vinculis. Reperitur ibi ligatus consimilis, frater meus, contorquens os, nasum, et oculos, et fingens eis multimodas yconias. Respectant hinc inde monachi, similitudinem liberi stupent et ligati, miranturque quod utrumque vident | in altero, preter quod 49 *a*, col. 2. monachus flet, ille ridet et deridet eos; et ut monachus discredi non possit, cathenis exilit abruptis in aera cum magno foramine tecti. Stupet abbas et conuentus, pedibusque flentis et irati fratris aduoluti veniam errori suo petunt; fantastica se dicunt illusione deceptos; viduam eciam solari satagunt, et eos deinceps

omni suspicione semota famaque firmius restituta reuerencius habuerunt.'

'Hec Morpheum fecisse scias, et me fratrem eius, qui talibus et tam urbanis frequenter usi lusibus, non trahimus ad gehennam, non in inferno torquemus, non cogimus ad peccata quempiam, nisi venialia tantum. Inter viuos ludicris exercitamur, aut serio iocundo. Nichil ad nos de mortuis, uel perdendis animabus. Crede mihi solum in hoc, ut iunctis manibus tuis inter meas mihi fidelis existas, et omnium inimicorum tuorum dominaberis.'

Hiis et huiusmodi seductus fabulis, Eudo libens adquiescit in pactis, sibi iurato promissoque firmiter quod ei tribus signis mortem cum fuerit proxima prenunciabit. Recedunt simul, et per quascunque transeunt prouincias collegas sibi colligunt sine lege vispiliones. Die dormiunt, nocte uero, scelerum amica, furtorum fautrice, per inuia furtim errant, nec ignoranter deuiant. Dux enim eorum Olga, quem nulla latet semita, quem eciam, postquam ventum est ubi delinquendum erat in prouincia Beluaci, consiliarium, exploratorem, stimulum, instigatorem crudelitatis habent, et omnis iniquitatis quam exercere solent exercitus qui se tali domino committunt ut committantur. Fallit autem auctor fallacie phalanges plurimas suis associari domesticis. Coniurant
49 *b*, col. 1. in patres filii, iu|uenes in senes, in amicos amici, totaque libertate de plano ruit in innocenciam malicia. Plene penitusque cedit eis in predam prouincia. Supra modum timentur, quia sine modo seuiunt. Omnem omnium eos edocet statum Olga, magister Eudonis et dominus. Hoc ei nomen suum confessus est doctor eius, qui cum mendacii sit amator et auctor, ea suis veritate fidelis est, qua magis quam mendacio nocere potest. Hinc omnes cauere sciunt insidias et inprouisos ubique surripere. Quocunque raptum prosiliunt, more formicino reuertuntur honusti. Vacuantur igitur a facie furentum castella cum uillis, et ab ipsis occupantur.

Iam sua plene possidet et potenter inuadit aliena; quique fuerat ignauus et iners, frequenti successu fit astutus et audax, et in omni sperans discrimine similia perpetratis. Cum autem sit victoriosus ad votum, nulla placet ei sine strage victoria; diem perdidit qua numerum sciuit perditorum. Super omne quod expedit delicie sibi sunt prede clericorum et rapine de patrimonio Christi. Animaduertunt igitur districcius in ipsum Beluacensis episcopus, metropolitanus, et summus pontifex, plenaque populi maledicio. Sed *ceco ponunt offendiculum, et maledicunt surdo;* Lev. 19. 14. dissimulanter enim et indignando pertransit, *oculos habens et non* Ps. 113. 5,6. *uidens, aures habens et non audiens.* Placet igitur impio domino *seruus nequam*, quem sanguine replet, cadauere ditat, seuicia Mt. 18. 32. iugi letificat, indomita complacat rabie, et ad scelerum suorum satiandam esuriem castra suis implet complicibus. Malis ubique pessimos preficit, vires illis adicit et potestatem auget qui nequius in innocentes insurgunt, et qui misereri nesciunt super omnes constituit. Nulli suorum parcit qui parcere uelit, nullum ei bonum impunitum, | nullum malum irremuneratum; et cum nec 49 *b*, col. 2. parem in terra nec rebellem reperit, instar Capanei a celo prouocat inimicos. Cimiteria spoliat, violat ecclesias, nec timore viuorum nec pietate mortuorum absistit; et ualde iustum est ut qui de Deo non habet reuerenciam, nichil timeat ante ruinam, sed exaltetur semper ad precipicium cor, ut longeua nequicia subita securi precidatur. Percellitur anathemate, nec timet; vitatur ab omnibus, nec horret; famam fugit et querit infamiam. Omnia cassauit omnium consilia; iam ipsum nemo reprehendit, nemo castigat, sed, desperantibus amicis et silentibus, ut lapis a uertice abruptus totum lapsus ad ima decurrit irreuocabilis, ita liber et expeditus et dimissus ab omnibus, magnis saltibus ad tartara tendit, et ut mare ventis, ita maledictis attollitur et intumescit, afflicciони tempestuosius uniuersorum imminens, et licet petita

suscipiat rapiatque negata, nulla potest affluencia sedari, nec totam terre depasta preciositatem satiatur ambicio.

Iam satis Olga securus, seruique tenens sui animam certissimis astrictam vinculis, se die quadam ipsi soliuago sub umbra nemoris obuiam facit. Consident et confabulantur, recordatisque nouis iniquitatum et scelerum propriis inuentis, laudatur Eudo, ridet Olga; victos fratrem suum et se discipulosque fatetur eorum tante cladis et immanitatis artibus. Serio tandem Olga suspirans, et post longam meditacionem *in angelum se transformans lucis*, ait, 'Karissime mi, quocunque tendunt hec ludicra, consilium anime tue ne differas; displicet mihi quod maiorem exerces nequiciam quam meam deceat fatalitatem, et licet tibi rideam, non libet quod te derideant qui tibi struunt ad perdicionem insidias. Hec enim sunt opera Sathane, Berith, et Leuiatan. Scias quod a nobis et eciam ab angelis Domini sunt abscondita iudicia dominici pectoris; sed que fato decurrunt, | uel secundum elementorum federa prenotata sunt, que per astrorum ortum, occasum, et motum significata, que secundum celestem aut terrenam phisim ab eterno preordinata, quod certa rerum series tenet et quod eterne glutino racionis coheret immobiliter, que secundum diuine disposicionis ordinem instant, et que iuxta creacionis condicionem perseuerant, aliquatenus nouimus, et eorum ex preteritis et presentibus habemus prescienciam. Sed que Deus auertere nocitura per misericordiam uel profutura per iram pie iusteue decreuerit, occultata sunt hec a filiis terrenis et celestibus. Hec sunt que preiudicant astris, elementis imperant, et in thesauris delitescunt Altissimi. Spiritus solus Domini preuidere potuit luctum et gaudium ex dissimilibus Helye precibus, Niniuitarum timorem et erepcionem ex prophecia Ione, rubri maris diuisiones duodecim. Hinc tibi, karissime mi, timeo, ne te, dum omnipotenciam prouocas, repentinus ultor anticipet, et mihi, quod inde prouidenciam non habeo, redundet in obpro-

2 Cor. 11. 14.

50*a*, col. 1.

brium et pactorum infamiam. Ergo, quod solum superest, ab anathemate fac absoluaris, et quociescunque peccaueris, veniam pete; nec diffidas, quia nulla scelerum immanitas superare potest vel equari misericordie Dei, dummodo non desperes.' Miratur Eudo, et ait, 'Iam te non demonem sed angelum Domini dico, non modo dominum meum sed et patrem.'

Recedunt ab inuicem; properat Eudo, pontificem petit et absolucionem obtinet, pausat aliquamdiu, nec bene resipiscit. Iterum incipit, iterumque ligatur et meretur absolui multociens. Tandem has episcopus ludificaciones expertus horret, et ipsum hac varietate deteriorem dicit quam obstinacione continua certoque furore priori. Clamat igitur ad Dominum cum lacrimis, exorcisatum habet populum ut maledicat ei terra, prouocat ultricem a celo dexteram. *Excitatus est* igitur ad tantos eiulatus Ps. 77. 65. *tanquam dormiens Dominus*, hostemque suum ab equo currente deicit, visitatque superbiam eius infraccione cruris. At ille signorum Sathane primum intelligens, ab episcopo vix obtinet ut audiatur, | delicta fatetur, Olge tamen celato dominio; sed inco- 50 *a*, col. 2. lumitati restitutus, omnia despicienter et superbe negat, et in ipsum ulcisci satagit episcopum, quod delicta non metuit et iurata reposcere. Periurus igitur et se priore peior, in Christum et in electos eius insurgit. Attamen aliquando signi memor et vite breuis deuotissime supplicat, et exauditur, et peierat. Tum enim se morti proximum timet, tum sibi vite satis superesse mentitur contemplacione signorum sequencium, donec ille cuius est custodie deputatus ei sagitta quam puer inanem casu emiserat oculum eruit. Verius igitur terrore signi secundi, licet in modico, penitens, festinus ad episcopum conuolat, et miseria vulneris inflicti post tot periuria meretur admitti. Sed statim decrescente dolore vulneris, crescit amor iniquitatis, unde tam sepe sese deterior tocius ecclesie nausea fit et populi contemptus. Adicit ergo terciam suam Olga cui traditus est et ultimam Egipti plagam,

primogeniti sui tam unice sibi karissimi mortem, ut sua post ipsum sibi vere vita uilescat. Funereis igitur indutus in lectò cineris et cilicii decumbit, tam verissime penitens, tam fideli contricione miser⟨r⟩imam affligens animam, ut infra modicum temporis firmiter hereat ossibus attenuata cutis, et vix in corpore spiritus teneatur. Iam ei serio licet sero penitencia placet, ad omnes properat quoscunque molestauerat, et ut erat persuasor efficacissimus omnes ad misericordiam sui flectit tam eloquencia singulari quam manifesta miseria. Quibus omnibus comitatus cum manu maxima Beluacum petiit.

Episcopum extra muros inuenit ad rogum maximum quem incenderant iudices ciuitatis ut phitonissam inicerent. Agnoscit eum a longe pontifex, et horripilacione frigida totus obrigescit. Claudit ab eo uiscera ne misereatur eius, firmatque sibi cor ne medeatur infirmo; statuit obnixe ne deludatur amplius, et totus
50 *b*, col. 1. obdurescit in calibem. Adest ille solito micior et sperato | multum humilior, non minus miserabilis per lacrimas oculi retenti quam per iacturam eruti; pedibus episcopi prouoluitur ante rogum, pro quo cum uera merito debeant perorare lamenta, principum preces, et luctus populi, non proficiunt, non mouent eum nec sollicitant. Solitas habet in memoria fallacias. Instat ille totum eructans ab imo virus, quodque clausum semper tenuerat proditoris Olge dominium et secreta pessima reuelare non cessat. Instat absolui semel et dari sibi penitenciam, spondetque tenere quantumcunque difficilis aut dura fuerit. Hoc episcopus cum iuramento negat; ille vera contricione multoque rugitu lacrimosus asserit. Negat episcopus et pernegat, et totus in contradiccione persistit. Ille uero tam vero corde, tam veris lacrimis instat, ut iam obtineat ab omnibus inimicis suis veniam, et per se veniant interueniantque fletus illorum oculorum, quos contra se coegerat frequenter emittere lacrimas ad Dominum. Iam extorsit ab inimicis amiciciam, terram placauit, celum aperuit, iusticiam Dei flexit, et a

misericordia confessio miseri suscipitur. Cor autem episcopi longe factum est ab eo; Deus exaudit, iram temperat et humiliatur, homo contempnit et superbire uidetur, et ad inportunam principum et plebis instanciam se respondet securum quod Eudo nec vota nec promissa tenebit, et non esse miserandum obstinatissimo tyranno. Tum ille tota priori vita sua miser, et nunc primo certissime miserabilis, a pedibus inmisericordis exsurgit episcopi, qui nondum *septuagies sepcies* impleuerat, et qui quo maiori cunctorum exoratur angustia tanto seuiori crudescit obstinacia. Tum ille tantis inundans fletibus, tam dolorosis irrugiens gemitibus, ut nemo circumstancium preter episcopum posset cordis aut oculorum lacrimas continere, subintulit, 'In illas manus Sathane tradat animam meam Dominus, in quas me confiteor dedisse corpus, ut nulla possit | unquam miseracione redimi, si non deuotus impleuero quicquid inflixeris ad penitenciam!' Pontifex igitur iratus, incredulus, et induratus, quasi temptans et irridens, stultis precipitauit sentenciam labiis, dicens, 'Infligo tibi pro peccatis ut hunc rogum insilias.' At ille, quasi vita cum precepto suscepta se letus intulit, tam ultro, tam cito, tam in intima rogi, ut nemo sequi posset ad extrahendum, donec totus consumeretur in cinerem.

Mt. 18. 22.

50 *b*, col. 2.

Lector et auditor disputent si miles rectum habuit zelum et *secundum scienciam*, qui precipitatam indiscreti pontificis et iracundi secutus est sentenciam. Qui pastor ouile negat oui venienti de deserto, non aperit antequam balatum audiat, non suam dicit, cognoscit eam et non ignoscit, immo repulsam eam anticipat? Prodigo pater occurrit filio, clementer amplectitur et acceptat, *stola prima* vestit et *vitulo saginato* saciat. Durus hic pater venientem reppulit, *petenti panem* obicit *lapidem*, *ouum* roganti dat *scorpionem*; non patris verbera, non matris ubera, vitrici gladium, nouerce venenum baiulat.

Rom. 10. 2.

Lc. 15. 22, 23. Lc. 11. 11, 12.

30 vitrici] victrici *MS.*

De quodam monacho Cluniacensi contra votum suum in castris militanti. vii. (= *Dist.* I. xiv.)

Queri eciam potest de salute monachi Cluniacensis, qui cum se ibi relictis multis castellis et opibus infinitis reddidisset, post paucos annos a filiis et omnibus terre sue optimatibus ad regimen relicte dicionis repetitur, quatinus scilicet habitu retento ad expedicionem eorum et consilium in castris militet, et multis lacrimarum instanciis optinetur, et ab abbate dimittitur. Exire iubetur sub armorum interdicto, rebusque reformatis ad pacem ad penitenciam reuerti. Receptus igitur in castris formidabilem hostibus rumorem intulit, erat enim vir magni consilii et acerrime probitatis. Conuocatis ergo suis et alienis quoscunque
51 *a*, col. 1. potuit, in latentes et prestolantes quid fiat, insurgit | rapidisque furit in hostes irrupcionibus, frequenter assilit et in instancia perdurat fortiter, unde fit ut sepe conficiat quos impares inuenit astucie uel fortitudinis. Indies conualescunt ex afflictione quos ipse tuetur, ut illam pro beatitudine successuum pacem et concordiam timeant hostium quam in eius optauerunt aduentu. Confectis tandem omnibus et ad iugum fere coactis inimicis, in dolo petunt inducias. Annuit ille, iuratasque donat et suscipit. Verumptamen illi diem preuenerunt induciarum; collecto clam quantocunque possunt exercitu, furtim et inprouisi ueniunt, et securis imminent formidabiles. Excitatur ad clamores hominum et clangores lituorum monachus, seque cum suis obuium facit hostibus. Conseruntur et fit improba congressio, licet impar; nam multos ex suis ad propria remiserat induciarum spe monachus, qui stans in medio suorum inermis iam vacillancium fereque cedencium exclamat, exortatur, imperat, inproperat, arguit, obsecrat, se fugientibus obicit, omnibusque peractis quibus armati possunt ab inermi retineri nec prosperatis, que

secum deferri preceperat ad subsidium casumque fortuitum arma subitus ab armigero rapit, et ad horam inobediens sub spe correccionis induit, militesque suos non iam dubios sed in certissimam adactos fugam ad bellum retinet, multasque manus hostium una retundit dextera, timorem cordibus incutit, bellique preuaricat euentum, mutata sibi hostium in predam victoria. Direptis igitur spoliis et ad uotum diuisis, dum ad propria cum exultacione reuertitur, solis ardore monachus et sua pinguedine armorumque grauitate dissuetorum pene suffocatur, vineam extra seriem itinerancium puero comitatus ingreditur, armisque depositis auram captare satagit; et ecce | ex hostibus insidiator balista 51 *a*, col. 2.
ingreditur a tergo, monachique notata nuditate clam et repente lethali spiculo perforat inprouisum, clamque recedit. Sentit monachus mortem in ianuis, confiteri cupit, nec adest preter puerum cui possit. Ineptum eum ad hoc intelligit, attamen quia non potest alias, ipsi confitetur, et coram eo totam effundit animam, oratque penitenciam secundum peccata dari. Puer se nichil tale uidisse vel audisse cum iuramento dicit. Monachus instat orando, pedibusque pueri prouoluitur, et alicuiusmodi pro peccatis inflicciones fieri omnimodis exorat, cumque non proficit ut ab ipso extorqueat quod nescit, urgente mortis articulo docet eum dicens, 'Karissime fili, iniunge mihi ut sit anima mea in tormentis et in locis cruciata penalibus sine intermissione usque ad diem iudicii, dummodo per misericordiam Christi tunc salua fiat.' Annuit hoc puer, et id ei eisdem uerbis inflixit. Decessit autem monachus in fide Christi, et bona spe feruentique penitencie zelo.

Item de fantasticis aparicionibus. viii. (= *Dist.* II. xiii.)

Quia de mortibus quarum iudicia dubia sunt incidit oracio, miles quidam Britannie minoris uxorem suam amissam diuque ploratam a morte sua in magno feminarum cetu de nocte reperit

in conualle solitudinis amplissime. Miratur et metuit, et cum rediuiuam uideat quam sepelierat, non credit oculis, dubius quid a fatis agatur. Certo proponit animo rapere, ut de rapta uere gaudeat, si uere uidet, uel a fantasmate fallatur, ne possit a desistendo timiditatis argui. Rapit eam igitur, et gauisus est eius per multos annos coniugio, tam iocunde, tam celebriter, ut prioribus, et ex ipsa suscepit liberos, quorum hodie progenies magna est, et *filii mortue* dicuntur. Incredibilis quidem et prodigialis iniuria nature, si non extarent certa vestigia veritatis.

Item de apparicionibus. ix. |

51 *b*, col. 1. Henno cum dentibus, sic a dencium magnitudine dictus, speciosissimam in umbroso nemore puellam inuenit hora meridiana secus oram Normanni litoris. Sedebat sola regalibus ornata sericis, flebatque sine uoce suppliciter pulcherrima rerum et quam eciam lacrime decerent. Incalescit igne concepto iuuenis. Miratur tam preciosum sine custode thesaurum, et tanquam illapsum de celo sidus de vicinia terre conqueri. Circumspicit, nam a latibulis timet insidias; non inuentis, ei suppliciter in genibus astat et reuerenter alloquitur: 'Dulcissimum tocius orbis et clarissimum decus, seu nostre sortis est hec tam desiderabilis faciei serenitas, seu se diuinitas, his redimitam flosculis, hoc lumine vestitam, suis in terra voluit ostendi cultoribus, gaudeo, et gaudere te decet, quod in mea te contigit potestate considere; hei mihi! quod ad tua sum preelectus obsequia; tibi gloria, quod ad idem locorum quo desiderabilius es recepta presaga declinasti sentencia.' Illa tam innocenter et columbine respondit, ut credas angelam locutam que possit angelum quemuis ad uota fallere: 'Flos iuuenum amabilis, et desiderabile lumen hominum, non me huc attulit spontanea prouidencia, sed casus. Inuitam aduexit me cum patre meo, nuptui tradendam

regi Francorum ad hec litora ratis vi tempestatis impulsa ; quam cum egressa essem, hac sola que vobis astat—(et ecce astabat puella,)—comitante, aura turbini succedente prospera, pleno cum patre recedunt naute uelo. Scio autem quod cum me scierint abesse cum lacrimis huc reuertentur. Attamen ne me lupi hominesve ma|ligni deuorent uel attemptent, si michi innocencie 51 *b*, col. 2. fidem dederis pro te tuisque, tecum pro tempore remanebo ; nam tucius est et salubrius ut me tibi comendem usque in nauis reditum.' Henno, qui desideria non deses auditor intelligit, omnia dat impiger quecunque petuntur, et thesaurum inuentum cum maximo secum animi iubilo reportat, utrique quantam potest adibens leticiam. Introducit, et sibi matrimonio nobilem illam pestilenciam iungit, custodieque matris sue deputat, et ex illa pulcherrimam prolem suscitat. Frequens erat in ecclesia mater, illa frequencior ; orphanorum et uiduarum et omnium panis egencium . . . illa magis. Ut fine concludat optato maliciam, omnem in conspectu hominum complet leticiam, excepto quod aspersionem aque benedicte vitabat, horamque corporis dominici et sanguinis conficiendi cauta preueniebat fuga, simulata multitudine uel negocio. Mater hoc Hennonis aduertit, iustaque suspicione sollicita cuncta metuens, instat artissima sedulitate scrutari quid hoc. Scit eam diebus dominicis post aquam datam ecclesiam ingredi et consecracionem fugere, cuius ut sciat causam, modico secretoque foramine facto in thalamum eius occultas tendit insidias. Videt eam igitur summo mane die dominica, egresso ad ecclesiam Hennone, balneum ingressam, et de pulcherrima muliere draconem fieri, et in modico exilientem a balneo in pallium nouum quod ei puella strauerat et in minutissima frusta dentibus illud concidentem, et inde in propriam reuerti formam, que postmodum per omnia simili argumento famule famulatur. Mater filio visa reuelat. Ergo sibi presbi-

16 *qu.* egencium ⟨mater adiutrix⟩, illa magis?

tero ascito, inopinas occupant, aqua benedicta conspergunt, que subito saltu tectum penetrant et ululatu magno diu culta
52 *a*, col. 1. relinquunt hospicia. Ne miremini si Dominus as|cendit corporaliter, cum hoc pessimis permiserit creaturis, quas eciam necesse sit deorsum inuitas trahi. Huius adhuc extat multa progenies.

Item de eisdem aparicionibus. x. (= *Dist.* II. xiii.)

Scimus quod tempore Willielmi Bastardi preclare vir indolis, cuius possessio fuit Ledebiria borealis, de cetu nocturno feminarum choreancium pulcherrimam rapuit, de qua contractis sponsalibus filium suscepit, cuius tam forme quam rapine audito prodigio miratur rex et eam in concilio Lundoniensi deduci fecit in medium, confessamque remisit. Huius filius Alnodus, uir christianissimus et tandem particulariter paraliticus, victis medicis et impotenciam professis, se iussit Herefordiam deferri, et in ecclesia beati Ædelberti regis et martiris eius meruit absolui meritis; unde pristine redditus incolumitati suam ibi Ledebiriam Deo matrique Domini et regi et martiri Adelberto perpetuo dedit possidendam, quam adhuc eiusdem loci pontifex tenet in pace, sextus ut dicitur ab eo qui eam de manu Alnodi suscepit, viri cuius mater in auras euanuit manifesta visione multorum, indignanter inproperium viri sui ferens, quod eam a mortuis rapuisset.

De fantastica decepcione Gerberti. xi.

Quis fantasticam famosi nescit illusionem Gerberti? Gerbertus a Burgundia puer genere, moribus, et fama nobilis, Remis id agebat intentus, ut tam indigenas quam aduenticios pectore vinceret et ore scolares, et obtinuit. Erat autem ea tempestate filia prepositi Remensis quasi speculum et admiracio ciuitatis, in quam omnium intendebant suspiria, votis hominum et desiderio

diues. Audiuit Gerebertus, nec distulit. Egreditur, uidet, admiratur, cupit, et alloquitur; audit, et allicitur; haurit ab apotheca Scille furorem, et a †matre morphoseos† doctus obliuisci | morem 52 *a*, col. 2.
suo non abnegat veneno, cuius virtute degenerat in asinum, ad onera fortis, ad verbera durus, ad opera deses, ad operas ineptus, in omni semper miseria petulcus. Non ei sentitur inflicta calamitas, non eum castigacionum flagella mouent, torpens ad strenuitates, inpromptus ad argucias, incircumspecte iugiter inhiat impetigini, suppliciter petit, acriter instat, obstinate perdurat, et obtuso per improbitatem mentis acumine certa desperacione torquetur, et ab animi tranquillitate decidens conturbato se et extra modum posito rem moderari uel statui suo prouidere non potest. Depereunt igitur res, oneratur debitis, subicitur usuris, derelinquitur a seruis, vitatur ab amicis, et substancia denique penitus direpta, domi solus residet, sui negligens, hirtus et squalidus, horridus et incultus, una tamen felix miseria, ultima scilicet egestate, que ipsum a principe miseriarum absoluit amore, que sui memoria non sinit eius reminisci. Hec tua sunt, Dyone, tam dolorosa quam dolosa dispendia, que pro tue milicie stipendiis tuis inpendis equitibus, ut a te circa finem ridiculi reddantur palamque confusi, siue tuis doloribus cuntis habeantur ostentui. Miser hic de quo nobis sermo, paupertate magistra, solutus ab hamo Veneris, ingratus est ei que soluit, quia que preterierunt angustie faciles uidentur comparate presentibus, dignamque dicit inediam mercede leonis qui damulam lupis aufert ut eam deuoret.

Exit una dierum Gerbertus ciuitatem hora meridiana, quasi spaciatum, et fame torquebatur ad luctum, et totus extra se pedetentim longe defertur in nemus, et in saltum deueniens feminam ibi reperit inaudite pulcritudinis, maximo insidentem panno serico, habentem coram positum maximum denariorum |

3 *qu.* matre metamorphoseos? *see note.* 18 Dyone] *MS.* Dyane.

52 *b*, col. 1. aceruum. Subtrahit ergo pedem furtim ut effugiat, fantasma siue prestigium timens. At illa ipsum ex nomine vocans, confidere iubet, et quasi miserta eius, pecuniam ei presentem et quantam desiderare potest diuiciarum copiam spondet, dummodo filiam prepositi que ipsum tam insolenter spreuerat dedignetur, et sibi non tanquam domine vel maiori sed tanquam pari et amice uelit adherere, adiciens, 'Meridiana vocor, et generosissimo producta stemate, id semper summopere curaui, ut mihi parem omnimodis inuenirem, qui mee virginitatis primos decerpere flores dignus haberetur, nec quemquam repperi qui non in aliquo mihi dissideret usque ad te; unde quia mihi per omnia places, ne differas omnem suscipere felicitatem quam tibi de celo pluit Altissimus, cuius ego creatura sum ut tu. Quoniam nisi iustas extorseris iras a me, beatus es omni rerum et status opulencia; tantum, cum mea reflorueris ad plenum diligencia, eadem ipsam superbia repellas qua te ipsa miserabilem fecit. Scio enim quod penitebit eam, et reuertetur ad spreta, si liceat. Si tuos odisset instinctu castitatis amores, in tua meruisset graciam victoria. Sed id solum in causa fuit, ut te qui omnium iudicio super omnes eras amabilis insolenter abiecto sine suspicione faueret aliis, falsoque Minerue peplo velauit Affroditem, et sub tue pretextu repulse in suam alii diuaricacionem appulerunt. Proh dolor! expulsa Pallade tegitur sub egide Gorgon, et tua manifesta confusio dedit umbraculum lupe spurciciis, quam si digne semper dixeris tuis indignam amplexibus, precelsum te faciam in omnibus excelsis terre. Times forsitan illudi, et sucubi demonis in me vitare tendis argucias. Frustra. Nam illi quos metuis cauent similiter hominum fallacias, et non nisi
52 *b*, col. 2. data | fide uel alia securitate se credunt alicui, et nichil preter peccatum ab eis referunt qui falluntur. Nam si quando, quod raro fit, uel successus vel opes afferunt, aut tam inutiliter et tam

7 Meridiana] *marg.* al. Marianna ut (?) infra (?)

vane transeunt, ut nichil sint, aut in cruciatum cedunt et perniciem deceptorum. Ego autem nullam a te expecto securitatem, mores tue sinceritatis edocta plenissime. Nec secura contendo fieri, sed te securum facere. Ego tibi cuncta libens expono, et volo tecum hec deferas antequam coeamus, et sepe reuertaris ad plura tollenda, donec uniuerso debito soluto probaueris fantasticam non esse pecuniam, et non timeas veri amoris inpendiis iustas rependere vices. Amari cupio, non dominari, nec eciam tibi parificari, sed ancilla fieri; nichil in me reperies quod non sencias amorem sapere; nullum aduersitatis in me signum deprendere poterunt vera iudicia.'

Hec et similia multa Meridiana, cum non oporteret. Auidus enim ablatorum Gerbertus fere mediis eam rapit sermonibus ad annuendum, anxius paupertatis euadere copiosus captiuitatem, et uelox venustissimum Veneris periculum inire. Suplex igitur omnia spondet, fidem offert, et, quod non petitur, iuramentis oscula iungit, saluo pudoris reliquo tactu.

Redit honustus Gerbertus, nuncios aduenisse creditoribus fingit, et lente ne thesauros inuenisse videatur se debitis exhonerat. Porro iam liber et Meridiane muneribus habundus, supellectile ditatur, familia crescit, uestium mutatoriis et ere cumulatur, cibariis et potu stabilitur, ut sit eius in Remis copia similis glorie Salomonis in Ierusalem, et lecti secura leticia non minor, licet ille fuit multarum, hic unius amator. Singulis ab ipsa que preterito-rum habebat scienciam docetur noctibus, quid in die sit agendum.| He sunt noctes admiratissime Nume, quibus Romani fingebant 53 *a*, col. 1.
sacrificia fieri, colloquia deorum asscisci, cum unicam coleret, cui nocturno studio sudabat occulte sapienciam. Duplici proficit doctrina Gerbertus, thori et scole, et ad sumina fame propugnacula triumphat in gloria; nec minus eum promouet leccio lectoris in

12 *and* 20 *text* marianna *marg.* al. meridiana. 16 iuramentum *MS.*
27 asscissi *MS.*

studio quam lectricis in lecto, huius in rebus agendis ad summam gloriam, illius adinuentis ex artibus ad illuminationem. In modico fit impar omnibus, uniuersos excedit, fit panis esuriencium, uestis egencium, et omnis oppressionis promta redempcio; et non est ciuitas cui non sit inuidiosa Remis.

Ps. 136. 8. Audiens hec et videns *filia Babilonis misera*, que per superbiam ipsum in vallem redegerat, consuetos expectat auribus arrectis nuncios, moramque miratur et arguit, et se tandem spretam intelligens, quos fastidiosa repulerat *tum primo concipit ignes.* Cf. Ov. *Met.* 7. 9, etc. Iam vivit laucius, et culcius incedit, et ipsi verecundius obuiat, et reuerencius loquitur, et se per omnia delapsam in vituperium senciens et abieccionem, eo bibit cifo rancorem animi quo propinauerat amatori suo furorem. Frenum igitur arripit amens, et quo lora flectant aut retrahant non curat, sed quibus impetitur calcaribus toto facit obedienciam cursu, et quibuscunque modis ipsam ille temptauerat, id est omnibus, ipsum aduncare conatur. Sed frustra fiunt insidie, tenduntur recia, iaciuntur hami. Nam odii veteris ultor et noui adulator amoris ei quicquid dare solet dileccio negat, quicquid odium infligere iaculatur. Exinanitis ergo conatibus, augmentatur in amenciam amor, sensumque doloris excedit acerbitas, et sicut medicinam membrorum stupor non admittit, sic animus exhauste spei solacia non sentit. Excitat eam tandem quasi mortuam suscitet anus vicina Gerberti, et ipsum a tugurio suo per foramen ostendit deambulantem in medio modico
53 *a*, col. 2. pomerio in feruore diei post cenam solum, quem eciam post | pusillum decumbere sub umbra uident esculi tortulose, sopitumque quiescere. At non illa quiescit, sed pallio reiecto sola camisia vestita sub ipsius se clamide totam toti coniungit, capiteque velato, ipsum osculis et amplexibus excitat. A vinolento et saturo leuiter optinet quod quesierat; in unum enim Veneris estum conuenerant iuuentutis et temporis, ciborum et vini, feruor. Sic nimirum semper assurgunt Veneri Phebus et Pan, Ceres et Bacus,

2 adinuentis] *perhaps* adiumentis.

a quorum ubique conuentu celebri Pallas excluditur. Instat illa complexibus et osculis et tacita verborum adulari blandicie, donec ille Meridiane memor pudore confusus et non modico timore trepidus, eam tamen verecunde vitare uolens, sub redeundi promisso recedit, et in nemore solito a pedibus Meridiane veniam petit erratui. Illa diu despicit insolenter, et tandem eius hominium ad securitatem quia deliquerat poscit, et optinet, et in eius perseuerat tutus obsequio.

Contigit interea archiepiscopum Remensem in fata cedere, et Gerbertum fame sue meritis incathedrari. Deinceps eciam suscepti negocium honoris exequens, dum Rome moram faceret, fit a domino papa cardinalis et archiepiscopus Rauennas, et post pauca defuncto papa sedis illius eleccione publica gradum ascendit, et toto sacerdocii sui tempore confecto sacramento corporis et sanguinis Dominici non gustabat, ob timorem uel ob reuerenciam, et cautissimo furto quod non agebatur simulabat. Apparuit autem ei Meridiana anno sui papatus ultimo, designans ei vite securitatem donec Ierosolimis missam celebrasset, quod Rome commorans pro voto suo cauere putabat. Contigit autem ipsum ibi celebrare ubi asserem illum aiunt depositum quem Pilatus summitati crucis Dominice titulo sue passionis inscriptum affixerat, que quidem ecclesia usque in hodiernum diem Ierusalem dicitur; et ecce sibi ex opposito applaudebat Meridiana quasi de aduentu suo proximo | ad ipsam gauisura. Qua visa et intellecta, nomenque loci 53 *b*, col. 1.
edoctus, cardinales omnes, clerum, et populum conuocat, publice confitetur, nec aliquem totius vite sue neuum irreuelatum obseruat. Statuit eciam ut deinceps contra clerum et populum in facie omnium fieret consecracio. Unde multi altari celebrant interposito, dominus autem papa percipit facie ad faciem omnium sedens.

3 *text* marianne *marg.* al. meridiane. 5 *text* meridiane *marg.* al. marianne. 16 cautissimo] *MS.* castissimo cautissimo. 17 *and* 23 *text* meridiana *marg.* marianna.

Gerbertus modicum uite sue residuum assidua et acerrima penitencia sincere beauit, et in bona confessione decessit. Sepultus est autem in ecclesia beati Iohannis Laterani, in mausoleo marmoreo, quod iugiter sudat, sed non adunantur in riuum gutte, nisi mortem alicuius diuitis Romani prophetantes. Aiunt enim quod cum imminet domino pape migracio riuus in terram defluit; cum alicui magnatum, usque ad terciam uel quartam uel quintam partem emanat, quasi cuiusque dignitatem arto designans uel ampliori fluento. Licet autem Gerbertus auaricie causa glutino diaboli diutissime detentus fuerit, magnifice tamen in manu forti Romanam rexit ecclesiam, a cuius ut dicitur possessionibus omnium successorum suorum temporibus aliquit defluxit.

Audiuimus quod Leo papa dedit inicium cause qua castellum Crescentii adhuc, quasi exheredato beato Petro, Petri Leonis heredes detinent. Petrus ille Leonis Iudeus ad fidem nostram opera Leonis pape conuersus est, et ab ipso Leonis agnomen habuit, studuitque Leo papa ipsum redditibus et prediis ampliare, castellique predicti ei custodiam contulit, ad eius magnificenciam et honorem, et nobilissimi ciuis ei filiam uxorem dedit, ex qua Petrus duodecim suscepit filios, quos ipse prudencia sua singulis stabiliuit honoribus et summos in ciuitate constituit. Reliquit autem
53 *b*, col. 2. eis castelli custodiam, dicens hoc modo|; duodecim eis uirgas forti ligatas vinculo dedit, ut qui eas sine solucione vinculi manu posset inermi confringere primus in hereditate deinceps haberetur. Singulorum igitur conatibus elusis, solui iussit uirgulas et unumquemque suam frangere, quod in momento factum est. Ait ergo, 'Sic, filii mei karissimi, dum unitos amoris vinculo vos inueniet hostilitas, victa resiliet, quos quecunque vis forcior separatos inuaserit triumphabit.' Sic Petri suorumque sapiencia et astucia sequacium mansit apud eos quasi hereditas patrimonium Christi. Nostris etiam temporibus perdidit Alexander papa tercius consuetudinem

14 Crescentii] *MS.* crescens.

porte beati Petri, quam pedagium dicunt, et altare dominicum ecclesie ipsius in manum laicam, prefecti scilicet Romani; et nunc hodie a Romanis electus est Lucius papa successor Alexandri tercii, qui fuerat anno preterito Hubaldus Hostiensis episcopus et sancte Romane ecclesie Cardinalis [et Hostiensis episcopus].

De sutore Constantinopolitano fantastico. xii.

Circiter idem tempus quo Gerbertus fantastica felicitate floruerat, iuuenis a Constantinopoli de plebe sutor, et illius artis omnes excedens magistros nouis et precipuis inuencionibus, plus operabatur una die quam aliquis alius duobus, et in singulis erat sua festinacio laucior quam studia magistrorum. Viso enim quouis pede nudo, gibboso uel recto, aptissimum ei statim induebat calceum, nec alicui operabatur viso nisi pede, unde nobilibus acceptus nulli pauperum uacare potuit. In omnibus eciam arene spectaculis, ut in iactibus et palestra similique virium experiencia, palmas adipisci solitus, admirabilis longe lateque predicabatur. Una igitur dierum, uirgo pulcherrima cum maximo comitatu ad fenestram veniens, pedem ostendit nudum, ut ab ipso calciaretur. Ille miser visam intuetur argucius, et factis | venundatisque calceis 54 *a*, col. 1.
incipit a pede, totamque recipit in cor, ebibitque pestilentem maliciam qua totus deperit. Regales appetit seruus delicias, nec attingit unde quid speret. Suppellectile tamen abiecta, patrimonio vendito, fit miles, ut licet sero uilitate condicionis mutata cum statu nobilium, saltem leuius repelli mereatur. Priusquam dilectam appellare presumat, quam sibi usurpauerat miliciam acerbe sequitur, et exercitacione frequenti successu comite fit comparacione militum, qualis fuerat sutoribus aptatus. Attemptat igitur, et se dignum iudicans a patre puelle petitam non optinet; exardescit in iras nimias, et quam sibi generis abieccio predio-rumque defectus negant extorquere desiderans, iuncto sibi magno

piratarum agmine, marino prelio parat ulcisci repulsam terre, unde factum est ut terra marique timeatur, quem nusquam successus deserunt. Dum ergo proficiscitur instanter, et semper proficit, veros audit mortis amice sue rumores, qui licet lacrimosus acceptis induciis, ad exequia properat et visa tumulacione locoque notato nocte proxima solus effodit tumulum, et ad mortuam quasi ad viuam ingreditur ; quo scelere peracto, ex mortua resurgens audit ut tempore partus illuc reuertatur, delaturus inde quod genuerat. Paret auditui, nacta competencia reuertitur, et effosso tumulo caput humanum recipit a mortua, sub interdicto ne uideatur nisi ab hostibus interimendis. In scrinio illud altissime uinctum deponit, cuius confidencia mari relicto terram inuadit, et quibuscunque ciuitatibus aut vicis imminet, Gorgoneum|
54 *a*, col. 2. pretendit ostentum ; obrigescunt miseri, vident instar Meduse maliciam. Supra modum timetur, et ab omnibus in dominum accipitur, ne pereant. Nemo causam intelligit pestis inuise subiteque mortis. Simul enim vident et pereunt, sine voce, sine gemitu ; in propugnaculis eciam sine vulnere moriuntur armati, cedunt castra, ciuitates, prouincie, nichil obstat, et se dolet omnis milicia viliter et absque negocio spoliari. Mathematicum quidam, alii dicunt deum ; quicquid pecierit nichil ei negacionis afferunt.

Inter eius enumerant unum successus, quod imperatore Constantinopolitano defuncto filia eius heres ei derelinquitur. Accipit oblatam ; quis enim neget ? Aliquamdiu cum ea conuersatus, de scrinio ad racionem ab ipsa ponitur, que non nisi cognita ueritate quiescit ; quam edocta, ipsi a sompnis excitato in vultum porrigitur : quo suis insidiis capto deportari iubet Meduseum prodigium, et in medio maris Grecorum proici tantorum ultrix scelerum, auctoremque delicti socium esse perdicionis precipit. Properant in galea nuncii, mediumque maris ⟨nacti⟩ duas orbis immanitates in profundum abiciunt. Facta est autem ab eorum

4 rumores] *MS.* rimores *or* runores. 31 Facta] *MS.* Factus.

recessu cum arenis ter ebullicio pelagi, tanquam auulsus a fundo designet estus fugam saltu subito resiliencium aquarum et abhorrencium in illis iram Altissimi, et quasi mare nauseans reicere conetur quod in ipsum suo tellus egra puerperio conualescens euomuit. Exal⟨t⟩abant⟨ur⟩ in sidera fluctus, et ignis instar altissima petebant. Sed post dies paucos monstrorum mutata sentencia, que sidera petebant aque deorsum tendunt faciuntque voraginem circuitu sempiterne | vertiginis. Cumulus fuerat quod nunc fossa est. Limus enim profundi non sustinens abhominacionem, et maris horrorem, exinanitus est, et stupore defecit, hyatuque dehiscens infinito permeabilis eis usque *in abissi nouissima* facta est, unde semper absorbere sufficit quicquid infundere potest maris immanitas, Caribdi sub Messana persimilis. Quicquid incidit casu uel ab auido rictu attrahitur, irremediabiliter periclitatur ; et, quia nomen erat virgini Satalia, vorago Satilie nominatur, et euitatur ab omnibus ; quod vulgo dicitur *Gouufre de Satilie.*

Cf. Hab. 3. 8.

54 *b*, col. 1.

Job 38. 16.

De Nicholao Pipe homine equoreo. xiii.

Multi viuunt qui nobis magnum et omni admiracione maius enarrant se vidisse circa pontum illud prodigium Nicholaum Pipe, hominem equoreum, qui sine spiraculo diu per mensem uel annum intima ponti cum piscibus frequentabat indempnis, et tempestate deprehensa nauibus in portu vetabat exitum presagio, uel egressis reditum indicebat. Verus homo, nichil inhumanum in membris, nichil in aliquo quinque sensuum defectus habens, trans hominem acceperat aptitudinem piscium. Cum autem in mare descendebat moram ibi facturus, fragmenta veteris ferri de biga uel pedibus equorum vel antiquate suppellectilis auulsi secum deferebat, cuius nondum racionem audiui. Hoc uno erat inminutus ab hominibus et piscibus unitus, quod sine maris

22 deprehensa] *MS.* depressa.

odore uel aqua viuere non potuit; cum abducebatur longius tanquam hanelitu deficiente recurrebat. Cupiuit eum rex Siculus Willelmus auditis his uidere, iussitque ipsum sibi presentari, quem dum inuitum traherent inter manus eorum absencia maris extinctus est. Licet non minus admiranda legerim uel audierim, nichil huic portento simile scio.

Supra Cenomannum in aëre comparuit multis hominum centenis grex caprarum maximus. In Britania minori uise sunt
54 *b*, col. 2. prede nocturne | militesque ducentes eas cum silencio semper transeuntes, ex quibus Britones frequenter excusserunt equos et animalia, et eis usi sunt, quidam sibi ad mortem, quidam indempniter.

Cetus eciam et phalanges noctiuage quas Herlethingi dicebant famose satis in Anglia usque ad Henrici secundi, domini scilicet nostri, tempora regis comparuerunt, exercitus erroris infiniti, insani circuitus, et attoniti silencii, in quo viui multi apparuerunt quos decessisse nouerant. Hec huius Herlethingi uisa est ultimo familia in marchia Walliarum et Herefordie anno primo regni Henrici secundi, circa meridiem, eo modo quo nos erramus cum bigis et summariis, cum clitellis et panariolis, auibus et canibus, concurrentibus viris et mulieribus. Qui tunc primi uiderunt tibiis et clamoribus totam in eos viciniam concitauerunt, et ut illius est mos vigilantissime gentis statim omnibus armis instructi multa manus aduenit, et quia uerbum ab eis extorquere non potuerunt uerbis, telis adigere responsa parabant. Illi autem eleuati sursum in aera subito disparuerunt.

Ab illa die nusquam visa est illa milicia, tanquam nobis insipientibus illi suos tradiderint errores, quibus uestes atterimus, regna uastamus, corpora nostra et iumentorum frangimus, egris animabus querere medelam non vacamus; nulla nobis utilitas accedit inempta, nichil emolumenti prouenit, si dampna pensentur, nichil dispensanter agimus, nichil vacant⟨er⟩; vana nobis

infructuosa⟨que⟩ adeo properacione deferimur insani; et cum semper in abscondito secrecius nostri colloquantur principes, seratis et obseruatis aditibus, nichil in nobis consilio fit. Furia invehimur et impetu; presencia necligenter et insulse curamus, futura casui committimus; et quia scienter et prudenter in nostrum semper tendimus interitum, uagi et palantes, pauidi pre ceteris hominum exterminati sumus et tristes. Inter alios queri | solet que causa doloris, quia raro dolent; inter nos ⟨que⟩ causa 55*a*, col. 1. leticie, quia raro gaudemus. Doloris aliquando leuamen habemus, leticiam nescimus; subleuamur solacio, gaudio non beamur. Ascendit autem in nobis cum diuiciis meror, quia quanto quis maior est, tanto maiori quassatur sue voluntatis assultu, et in predam aliorum diripitur.

In hac ego miserabili et curiosa languesco curia, meis abrenuncians voluntatibus, ut placeam aliis. Cum enim paucissimi iuuare possint, quiuis nocere potest; nisi placatam habuero solus uniuersitatem, nichil sum; si virtuosum precessero ut fiam inuidiosus, clam detrahent, et defensores meos deceptos apparencia dicunt. Simplicem fatuum iudicant, pacificum desidem, tacitum nequam, bene loquentem mimum, benignum adulatorem, nichilum sollicitum cupidum, . . . pestilentem, pium remissum, divitem avarum, orantem hipocritam, non orantem publicanum. Necesse habent ad hos succincti tumultus, ut uirtutibus supressis armentur viciis; utriusque locum caute distinguant, ut bonis iusti uideantur, malis pessimi. Consilium autem salubre nemo ambigit, ut semper in occulto colatur Trinitas, et in cordis archana puritate sincera deuocio celebretur, quatinus interius solempnitate seruata decenter et caste defensa, quocunque modo saccum concidi permittat Dominus, non permutent extrinseci

19 Simplicem] *MS.* Si place*m*. 20 mimum] *MS.* nimium. 21 nichilum] *MS.* nichūm *or* inthūm. *After* cupidum *an adjective expressive of a good quality is wanting.* 24 *qu.* distinguunt?

casus interiorem hominem, nec transeuncium perturbent accidencia residenciam anime substancialem in Domino.

Hoc de nostra velim manifestari curia, quia nondum audita est ei similis preterita uel timetur futura. Cupio eciam ut postera recordetur huius malicie milicia, sciantque tollerabilia perpeti, a nobis intoleranciam passis edocti. *Surgite* igitur, *eamus hinc,* quia inter eius operas cui abrenunci|auimus in baptismo Deum placare uel ei placere non vacamus; hic enim omnis homo uel *uxorem ducit* uel *iuga boum probat.* Quas excusaciones quomodo Salius vitauerit, audite,

Jo. 14. 31.

55 *a*, col. 2.

Lc. 14. 19, 20.

De Salio filio admirandi maioris. XIV.

Salius, nacione rituque gentilis, filius admirandi maioris, quem admirabantur pater eius et mater et tota nacio pre sciencia in puero matura. Hic cum esset sollicitus de salute anime sue, non inuenit in lege gentilium unde spem conciperet. Scrutatis igitur patrum tradicionibus, ad Christianam se contulit ueritatem, Templaribus babtismo, fide, societate coniunctus. Cui cum acceptis induciis pater eius et mater et sue magnates parentele secrecius loquerentur, ut ipsum quasi ab errore facerent resipisci, respondit, 'Carissime pater, qui sapiencia premines aliis, tu mihi solus omissis lacrimis dic quam expectes a diis anime tue retribucionem pro impensis obsequiis.' Tum ille, 'Karissime fili, paradisum nobis preparauerunt dii nostri, lacte et melle duobus magnis fluminibus manantem, eritque nobis in melle sapor omnium desiderabilium ciborum, et in lacte cuiuslibet delectacio liquoris.' Ait ergo Salius, 'Si non appecieritis, non erunt delicie: appecieritis quo plus, ⟨post⟩ multam saturitatem ad requisita diuertetis nature. Corporalis enim cibus aut potus euanescere non potest; necessaria ut habeatis necesse est, et

10 audite,] *either punctuate thus or insert* erat *in the first sentence of cap.* XIV 27] *perh.* quo plus appecieritis, ⟨post⟩.

pereat paradisus que tali eget tugurio.' Videntes igitur sui legem patrum suorum ab ipso delusam, et contra constanciam eius eorum uanam instanciam, recesserunt cum lacrimis maledicentes ei. Ipse autem nec *uxorem duxit* nec *boues probauit*.

De Alano rege Britonum. XV.

At Alanus Rebrit, id est rex Britonum, uxorem sinistro duxit | auspicio sororem regis Francorum, comes ipse Redonensis et 55 *b*, col. 1. tocius Britannie minoris dominus, et quasi rex. Erat tunc temporis comes Leoniensium Remelinus, qui licet Alani iuratus esset et eius homo, insolenter tamen se habebat et uitanter ad ipsum; quod uxor Alani aduertens, nocturno ipsum conficiebat tediosa susurro quasi desidem et timidum, qui quocunque modo non adegisset uel uitam eius uel plena seruicia. Cui tandem Alanus, 'Facile satis est ipsum de medio delere, sed duos habet filios, Wiganum et Clodoanum, facie similes, moribus longe impares; Clodoanus enim bene litteratus est et prudens, sed degenerauit in mimum, ut totus in rithmis et ridiculis ocupetur et in eis ultra solitum vigeat; Wiganus autem procerus est, et super omnes quos ego uiderim homines formosus et sapiens, scienciam eciam armorum et probitatem habens tam elegantem, ut magis Achille maior uel Hectore iudicetur quam par alterutri. Huius autem sapiencia nunquam simul exeunt terram suam pater et ipse, ne simul possint intercipi.' Tum illa, 'Quandoquidem ita se habet status eorum, ne nobis extincto patre durior sit infestacio filii, studeamus ipsum auferre de medio, si non utrumque; fac pater ueniat.'

Ille annuit, et ecce Remelinus, quem ipsa ueri simulatrix amoris veris ornat et omnes suos honoribus sine simulacione munifica. Honusti repatriant donis aureis et argenteis et uestium mutatoriis, quos ut uident perspicuos et redimitos consiliarii Wigani,

21 magis] *MS.* maius.

conuersi sunt in sinistram, et se similia perdidisse quod non affuerint queruntur. Quos dum auaricia contorquet et decoquit, ecce nuncius Alani, uir magnus et ad fraudem instructus egregie, cum omni petit instancia quatinus ad Alanum veniant pater et
55 *b*, col. 2. filius, | et si non uterque, filius qui non affuerat quando pater. Primo dubitant et consiliantur, et ab utriusque loquitur auaricia consilio. Ut simul domino suo fideliter assint nichil hesitandum aiunt, ubi plane manifestum uident amorem in omnibus exibitum, et nullam subesse doli machinam. Horret tamen Wiganus et heret, domique residet, contra suorum sentenciam, cum eorum non modico murmure. Casse timiditatis arguitur ab eis clam, et menciuntur, quia contra veram mencium scienciam obiurgant; vilem et ignauum derident, quem digne carum et irreprehensibilem sciunt. At in reditu Remelini, cum quo vestes et aurum, equi et falere, Alani preconia, laudes regine veniunt, excandescit ignis auaricie, cupidique similium Wigano insultantes aiunt, ' Honor Alani est visitacio suorum, et ex suis ei humilitas et amor exhibetur; in hoc quod vocatus tociens supersedisti, quid aliud est quam ipsum prodicionis arguere, uel tuum propalare contemptum ad vim et superbiam? Eia! primis obtempera mandatis, fame labenti consule, terge preterite rubiginem infamie.' Annuit Wiganus; persuasum est ei vite periculum, et ecce regis et regine nuncii; simul euntibus Clodoanus obuiat, miratur, dissuadet, Wiganum detinet.

Remelinus a rege suo et regina solita suscipitur ac digniori reuerencia. Regina precipue, que frequencius prodicionem studet, se ipsi totam familiaritate commendabilem facit, educit, reducit, miscet seria ludis, et tota palliat comitate nequiciam. Considentibus eis et comorantibus ad propugnacula, forte duo videntur albi uultures insidentes cadaueri, magni quidem et secundum informitatem fame sue pulcherrimi, auis enim incomposita
56 *a*, col. 1. est; et ecce tercius vultur modicus et niger deiecit albos | impetu

20, 21 *MS.* ob tempora. 28 *MS.* miss*et*.

subito et effugauit, obtinuitque cadauer. Ridet Remelinus, et ipsa sollicitatur quid hoc? Penitet ipsum; ⟨at⟩celare cupiens, quo magis silet, ad racionem instancius ponitur. Femina enim, sicut uentus in obstacula furit, sic irruit in negata consilia, et donec euicerit non est finis instancie. Vincitur ergo Remelinus, et inquit, 'Mons magnus in terra mea nigros educat uultures; mons alter ex opposito extra multo plures habet et albos; in omni vero eorum conflictu prestat unus niger duobus albis, ut modo uidisti. Et quia similiter unus meorum militum duobus preualet ex vestris in omni congressu, risi.' Ad hec illa, 'Hoc si uerum est, uestro satis dignum est risu, nostroque ploratu.' Et ad alios mox translata sermones, iocundis eum uerbis usque ad dimissionem detinuit. Et his Alano crudelius quam concepta fuerant a Remelino relatis, amplius inter eos filiam cordis sui sedicionem accendit; instat et optinet ut ipse cum ipsa proditor innocencie fiat. Centum equites Francos, armis et prodicione furtim instructos, intra portam exteriorem in cripta condunt, Remelinum et Wiganum inclusuros. Solempnius igitur solito perque digniores mandantur nuncios et optinentur. Unde flens Clodoanus, et eis mala presagiens a fratre suo multis adigit lacrimis quatinus ipsum cum patre suo premittat, cum sit ei simillimus, et deceptis hostibus possit ipse Clodoanus pro fratre leuiore iactura perire. Sequens autem a longe Wiganus, si prosperitatem viderit intret, si fraudem paratis sibi equis singulis in singulis milibus usque ad propria recurrat.|

Ingressis igitur Remelino et Clodoano, porte clauduntur 56 *a*, col. 2
subito, rapiuntur, orbatus est Remelinus geminis et lumine. Clodoanus nomen suum confessus euadit. Videns igitur regina Wiganum exclusum a morte, hortatur et emittit milites, coram eis prostrata precatur ut properent, omnia dicit, omnia spondet; eruunt se, properant, ut interficiant innocuum. At ille, quinque iam mutatis equis, sexto non inuento, (necligens enim et deses

seruus qui equum ibi tenuerat, domino suo nichil sinistri prophetans, ad uicum proximum ut comederet abcesserat,) timens Wiganus illi quinto calcaria subdit, cui pepercerat spe sexti, quo lassescente circa cuiusdam nemoris confinia, ad feminam quam ante domum suam filare uidit festinus diuertit. Casum ei et se ipsum reuelat, et promittit quidlibet. Illa igitur filium suum ei cunis in domo inuoluendum tradit, et aliquo leuandum ne fleat solacio, dum illa venientes eludat. Obtemperat ille; peruenium ad eam equites, et ipsa cicius audita non discredentes ulterius properant, et sepe reuertentes circa domunculam illam euertunt omnia scrutinio limpidissimo. Wiganus interim ut puero flenti solacium faciat, cnipulum cum eburneo manubrio ei dat in manibus, et ipso relicto dum silet, domum intro circuit, latibulum querit, per foramina sollicitus excubat, tandem ad vagitum pueri repedans ipsum cnipulo incumbentem mortuum reperit. Quid igitur spei relinquitur? Iam qui morte proxima timuerat, quasi obtentus, siccis expectat securus lacrimis, quia spe defecta recessit et timor. Adhuc illis circiter illas partes uenantibus qui Wiganum querebant, inuento mater filio mortuo immoritur ei et
56 *b*, col. 1. prosilit amens, ut Wiganum | accuset. Ille pedibus apprehensam tenet, spondetque se ipsum ei filium fore pro mortuo, persuadens ei nihil utilitatis ex ulcione prouenire posse, et de venia ⟨spem⟩ multarum diuiciarum dat ipse. Heret illa tandem, et in occursum viri sui properat, omnibusque reuelatis promissorum illecti spe, militibus adhuc excubantibus, per secreta obscure semite Wiganum in tuto collocant. Colligit ergo uires Wiganus, et enarratis exercitui suo prodicione et timorum erepcione, in omnium oculis cingulo milicie liberatorem suum honorat, et multis preficit opibus et vicis, cuius usque hodie nepotes terram illam possident, et *filii nudi* appellantur, quia ille primus quasi a nuditate uestitus de paupere factus est diues.

4 lassescente] *MS.* lacessente. 8 obtemperat] *MS.* obtemporat.
22 spem *is conjecturally supplied by W.*

At Wiganus, ut iniurias patris et suas uindicet, in Alanum Rebrit, quod interpretatur rex Britonum, tanta insurgit potencia, ut hostibus suis de tantis urbibus et uillis non relinquatur *ubi caput suum reclinent*, et ut illius crudelissime uastacionis adhuc ostendantur monimenta, ⟨cui⟩ urbium euersio, ruine ecclesiarum attestantur. Confugiens igitur Alanus ad socerum suum regem Francorum, ipsius interuentu data filia sua scilicet herede suo Wigano, ad pacem suscipitur restitutus. Quieuit autem diu et siluit hac confederacione tota illa regio. Mt. 8. 20.

Contigit Wiganum cum uxore sua in scaccis ludentem ad maiores operas a suis vocari, liquitque loco suo fidelem sibi militem ut cum domina ludum illum finiret, et abscessit. Cum ergo domina vicisset, ait militi secum ludenti, 'Non tibi, sed orbi filio *mat.*' Quod improperium Wiganus cum equanimiter ferre non posset, ad Alanum Rebrit properans inopinum inuasit, qui confectus ad ecclesiam beati Lewi confugit solus, et clauso hostio suplex orauit beatum Lewium quatinus al|terum custodiret 56 *b*, col. 2.
meritis suis dum ipse armis in altero restitisset hostibus. Erant enim ecclesie due porte. Cum igitur non possent hostes per portam sancti, per suam licet vix ingressi abstrahunt uirum, et coram ecclesia genitalibus priuant et oculis ; unde factum est ut in illius sancti Lewi parochia nullum animal parere possit adhuc, sed maturo partu egrediuntur ut pariant. Wiganus ut plena glorietur ulcione, ablatis secum in manica sinistra oculis et genitalibus Alani, celato et facto et proposito facie iocosa et hylari, domum reuersus cum uxore considet ad scaccos, et obtento ludo super scaccarium genitalia et oculos proicit, dicens quod ab ipsa didicerat, 'Filie orbi dico *mat.*' His uisis, edocta virago quid contigerit, licet ei percellatur ad mortem animus, serenissimo risu leticiam dicens simulat dominum suum facetissimam fecisse

7 suo] *qu.* sua ? 18, 19 *MS.* enim erant. 29 percellatur] *perhaps* procellatur *in the MS.*

iusticiam, et licet mens eius totis nisibus ad uindictam armetur, nichil interne machinacionis foris apparere permittit.

Erat autem hisdem temporibus comes Namniti Hoelus, et iuuenis et formosus et strenuus, qui cum ei absque negocio placere posset, eo solo perplacet quo inde Wigano nocere potest, missisque nunciis in unum coeunt iniquitatis animum, illa ulcionis, ille auaricie, cupiditatis uterque. Se inuicem et alterutrum sua cupiunt, mortemque Wigani. Fallitur ergo miser et ab ipsa mittitur in dolo, quasi rebus suis que ad fines Namneti uergunt dispositurus, et interficitur. Ocupat Hoelus omnia, et suam faciens ducit alienam, filiamque susceptam ab ipsa nobili viro nomine Ilispon nuptui tradit, et post annos aliquot filium ex ea genuit quem dixit Salomonem, et mortuus est.

Successit ei Ilispon, et uiolenta inuasione toti dominatur
57 *a*, col. 1. Britannie, qui ne ulla maneat hereditatis | calumpnia, Salomonem occidere querit. Cuius misertus vir nobilis et illarum parcium fidelissimus Henno raptum abscondit infantulum inter popine sue seruos, ut inter humiles educati condicione seruili statusque vilitate sanguinis altitudo ueletur. Nutricius hunc solus cum sola sua cognoscit.

Cum autem esset annorum quindecim, et fugisset aper a uenatoribus Ilispon, misit se forte in lucum iuxta popinam in qua comorabatur Salomon. Exiliunt ad canum iubila Henno et familia sua, cumque circumstarent cum uenatoribus, et nemo per audaciam presumeret ad aprum ingredi, irruit in aprum Salomon tunica feda sed vultu bono, palliolum habens in sinistra, cultellum in dextera modicum, et inuolantem in se fortiter suscipit sinistra, interficit dextera, spectaculum de puero quidem formosum et in admiracionem omnium cedens. Dum ergo pre magnitudine apri tum ad ipsum tum ad puerum omnes intenderentur oculi, vocauit

10 *query* suam ⟨missam⟩ faciens? sua *is used absolutely for* uxor *in l.* 20.
22 lucum] *MS.* lacum.

eum in partem uenator senex, qui cum patre ipsius fuerat, nomen eius et gentem inquirens. 'Salomon,' inquit, 'michi nomen est, gentem nescio, quia me proiectum inuenit et nutriuit Henno.' Ille flens respondit, 'Ego scio.' Quod ut Hennoni puer innotuit, timens ab Ilispon prodito consilio uel interfici uel ut modicum exheredari, opida munit, et ad omnes ignotos et cognitos foras misso timore confessionem consilii sui manifeste mittit. Implorat eorum sibi et suo domino auxilia. Multi ergo magni principes Britannie, per oppressionem et tirannidem Ylispon prius ad iram prouocati, iam nunc optatam uidentes oportunitatem, ad Hennonem leti conueniunt.

Ad hos timet Ylispon rumores, et quoscunque potest in subsidium | aduocat, inter quos Meinfelinus de Kimelec, uir sapien- 57 *a*, col. 2.
tissimus, aduenit. Iniecerat autem uxor Ylispon in iuuenem illius conuentus oculos, et cum se inuicem amarent, Meinfelinum timebant quasi prouidum et coniectorem, ne ipsius proderentur insidiis. Machinatur domina ut ipsum uel accusacione vel quoquo iniecto pudendo scrupulo a curia semoueat. Quo ipse comperto, filios suos octo ceteramque familiam instruit quatinus in omni casu se ita contineant ut ipsum uiderint continentem. Fatuus igitur, qui a domina instructus domum oberrat, Meinfelino bibenti lac in mensa uas lactis in caput supinauit; qui quasi de stulticia eius ridens, lac excussit in fatuum, et placata et pacifica facie prestolatur ulcionem ab Ylispon, arbitratus ipse secundum visum non iniuriam sibi fieri, et iustum errorem fatui: his oblitis et inultis quasi domum reuers⟨ur⟩us abscedit cum licencia. Veniens ad Hennonem, quem tristem inuenit, letissimum suo reddit aduentu. Cui Henno, 'Victoriam nostram tecum nobis ac per te a Deo missam in hoc solo timemus impediri posse, quod vicinus noster Camo, iuuenis prudens et strenuus optimisque castellis habundans, ex meo concessu spem conceperat ducendi filiam meam unicam et ab omni adhuc intactam viro; quam

quia nunc audit me mutata sentencia Salomoni parificare, opida munit, gentem multiplicat, uires omni conatu auget, manifestaque rabie suarum inflammatur iniuriarum ultor fieri. Cumque pertinacissimum sit odium in quod ex amore degeneratur, hic nisi conuertatur ad nos, nichil sumus.' Tunc sapiens, 'Mecum veniat Salomon cum filia tua, ut nobis ipsum lenitum reddamus.' Secuti sunt ergo sapientem, quibus Camo mandatis cum maxima militum pompa occurrit |. Cui sapiens, 'Dominus noster Salomon, quem nobis leges patrum et iura preficiunt, suos uobis resignat amores, Hennonis filiam intactam, ut qui priores adoleuistis in eam ignes crebris non fraudemini cupitis, suamque voluptatem abdicat, ut vestre satisfiat, torqueri malens uel uri, quam tanto amico viam aperire scandali.' Victus igitur hac liberalitate Camo Salomonem pro humilitate et amica reddita exaltauit, et sue dedicionem virtutis in auxilium promisit.

57 *b*, col. 1.

Omnibus his pactis ab Ylispon auditis, collectis viribus, aduersus Salomonem properat, diem bello prefigit. Vigilantissimus ille senex de Kimelec locum belli singulis explorat noctibus, situm scilicet loci, optimum in illo aduentum, stacionem, effugium. Nocte igitur id faciebat, ne manifesta fieret hostibus sua sedulitas, ut uel locum mutarent quia exploratum, uel ipsi exemplo eius idem facerent. Contigit ipsi uisio non omittenda nocte ante bellum proxima, quod ad arborem predicti loci veniret Ylispon solus, et ipso vidente faceret sacrificium diis infernalibus, cuius instancie tandem responsum est, ut qui prior crastino illic inueniretur victor fieret. Dumque ad suos bella dispositurus reuertitur, illuc statim repedaturus, sapiens ad locum adducit Salamonem in antelucano ut vincat, priorque inuentus est. Ordinatis igitur cuneis Salomonis ad bellum a sapiente centum relinquit milites in subsidium, retro phaulanges in siluule densitate absconditos, et, ut breuiter ⟨dicam⟩, confecto exercitu

10 Hennonis] *MS.* Meinfelini.

Ylispon et effugato, sapiente vero cum septem filiis occiso, reuertente Salomone cum quindecim militibus, ceteris omnibus occisis, excepto quod † ipsi aderat Leucius ex confraganeis suis cum trigin|ta sex propriis suis; vidensque se Salomone forciorem 57 *b*, col. 2.
facinoroso concipit in corde quod si Salomon de medio fieret, ipse fortissimus in regno diadema sibi posset imponere, seorsumque cum suis habito consilio suspicionem Salomoni facit, qui se cum suis ad defensionem et fugam preparat. Irruit in ipsum cum suis Leucius, et vi maiore cogit in fugam. Audientes hunc tumultum quos absconderat sapiens centum milites, Leucium subiti ocupant, ipsumque familiam⟨que⟩ captos tanquam proditores digna morte suspendio multant. Cessit autem ex hoc tota Britannia Salomoni et suis heredibus.

Quicunque lector hec perlegere dignatus fuerit, ex multis et diuersis hinc edoctus iniuriis ad cautelam armabitur, quam obseruare cum indempnitate non poterit, nisi fortissimo compescuerit auariciam freno, que fame arcius et siti omnique necessitate fedius impellit in profundum nequicie. Nam et hec horum causa fuit excessuum.

De Sceua et Ollone mercatoribus. xvi.

Sceua et Ollo, pares etate, moribus impares, pueri de plebe, adepta simul modica substancia, facti sunt nostris institores temporibus paruarum prius mercium, et deinde frequenti successu magnarum. Nam a collariis bigarii, a bigariis multorum domini effecti sunt aurigarum, semper autem fideles socii. Ampliatis ergo mercibus, ut alias dicitur, *creuit amor nummi* Juv. xiv.
quantum ipsa pecunia. Iam societatis vinculum et communitatis 139.
unio displicent, separata placet proprietas, diuidunt omnia, sortes mittunt, tollit uterque quod sibi seorsum ponitur, recedunt ab inuicem dicta acceptaque salute. Sceua, ut erat liberalis et

3 excepto quod] *qu.* extemplo quidam? 12 tota] *MS.* tanta.

secundum suam facetus sortem, cum lacrimis hortatur Ollonem ut nulla de cetero sit inter eos commeancium raritas nunciorum,
58 *a*, col. 1. quibuscunque consideant | villis aut urbibus, aut separatis personis unitatem faciat frequentata commonicio dileccionis.

Elegit in Rauenna manere Sceua, castusque diu mutandis mercibus studuit; Ollo Papie formosam duxit uxorem. Primis inter eos temporibus multi sudabant nuncii, tandem quieuerunt. Sceua enim ut Ollonem uisitaret Papiam peciit cum multa manu seruientum, et bene redimita, et ecce Ollonem obuiam habuit cum bigis honustis properantem ad nundinas longinquas. Datis
Hor. *Sat.* ii. 4. 1. ergo et acceptis osculis, petit Ollo *unde et quo*, cum pocius secundum amores preteritos reuerti et suscipere tantum debuisset amicum. Audito autem quod ipse solus esset in causa sui aduentus, reditum excusauit per nundinas, et adiecit Sceuam in domo sua nullatenus posse recipi multis ex causis, et ab ipso migrauit post bigas. Sceua se delusum dolens, prope Papiam Ollonis forte pastorem nescius alloquitur, et accipiens quis esset, querit statum Ollonis in rebus mobilibus et immobilibus, et omnia secreta domus ab ipso edoctus, ea pro intersignis uxori Ollonis affert ut suscipiatur hospicio. Suscipitur, et non est passus ut contenta sit uel sua uel Ollonis familia hiis que reperiuntur in facultatibus domus, cum multe sint; extra iubet queri delicias, sibi ut iactat solitas, et tam splendidam tamque affluentem cenam preparat de proprio, ut in admiracione eciam
Mt. 20. 3. uicinorum ueniat. Vocat *in foro stantes*, transeuntes retinet, et tantam effundit ciborum et potus copiam, ut tam uxor Ollonis quam omnes alii sempiternam optent Ollonis absenciam et presenciam Sceue. Hoc diebus plurimis aucta semper solempnitate agitur; inuitat omnes: qui veniunt auida honorantur leticia; qui non, missis onerantur exenniis. Aduolat tota prouincia

3 aut (2nd)] *qu.* at? 7 *After* quieuerunt *a clause may have dropped out.*
15 domo] *MS.* doma. 18 immob.] *MS.* immobolibus.

videre quod audiunt ; euolat in uicos et urbes admiracio, fugientemque deprendit Ollonem. Stupet Ollo, statuit|que non reuerti 58 *a*, col. 2.
donec ille auertatur. Et cum zelotipie sollicitudine secum de uxore seuiat, zelo nichilominus intabescit inuidie, iam non ut auidissime solet in promocione mercium ardet. Nec dampna dolet, nec de lucro letatur nec de augenda pensat uel conseruanda pecunia ; prodigus est rerum et auarus uxoris, et dum circa eius et Sceue statum curioso diuinat animo quid fiat, in id quod uere fit casu deuoluitur. Nam Sceua totus in hoc est quod ipse timet, et quacumque potest arte ipsam in vota sua seducit, et cum ad libitum suum abutatur illicita, non satis ei placet abusio, sed adicit dicens, ' Carissima mi electa et super animam meam dilecta, potes si placeret menti placare mentem sollicitissimam meam et totam tuis inflammatam amoribus, ut secure simul omnimodis de cetero conuiuamus ; scilicet ut redeuntem non admittas Ollonem, sed quasi cum admiracione omni eum diffitearis, et deuoueas et *abneges te nosse* hominem. Hoc a uicinis Lc. 22. 34.
omnibus et notis euincam fieri, vicecomitem et omnes ministros eius in hanc inducam sententiam, dummodo tu mihi faueas, et quicunque conati fuerint fidem facere iudicibus aut alicui potestati, quod ipse tuus fuerit aut maritus tuus aut diuiciarum possessor istarum, me statim audito quiescent, et si oporteat iurabunt in contrarium, ut sibi ipse de se discredat et fascinnata mente alias extra se putet Ollonem.' Illa, licet hoc perfici posse desperet, assentit. Sceua igitur datis ubique premiis additisque promissis, apud omnes notos Ollonis optinet, non enim sunt firme cum peruersis moribus amicicie. Principem adit et iudices, et quomodo solent infatuari peruertit. Bonus cuntis uidetur dolus et faceta derisio, sed et utile putant, ut ficus succidatur sterilis, et plantetur oliua fructificans.

Manet una cum uxore quasi uir legitimus in domo Sceua,

13 placare] *MS.* placere. 17 nosse] *MS.* nosce.

commentaque preceptor fraudis non cessat omnes instruere,
58 *b*, col. 1. quomodo respondeant Olloni. Ollo caute ut sibi uidetur ascultat donec ille recesserit, quatinus in uxorem ultor iniuriarum et tortor existat sine succurrente, et ne bonorum suorum uastam uideat quam audierat effusionem. Minus enim ledunt auaros inuisa suarum rerum detrimenta quam uisa.

Videns tandem moram, timensque periculum, domum diuertitur, pulsat ianuam, et quod non statim adest qui apperiat irascitur; instat, tumultuat, et excandescit; indignatur et minas addit. Nicholaum quem ianitorem suum fecerat ex nomine superbe vocat. Adest ille similique tumore respondet, 'Tu quis es? quid furis? quo agitaris demone? ut quid cerebri tui plectimur insaniis? quare domini mei quietem turbas? Numquid lunaticus es, aut similiter amens? certe si desipis, sapere te iam faciemus; si non quieueris, quiescere te fustes facient.' Tum ille, 'Serue mi, numquid non ego sum?' Nicholaus: 'Scio quod tu es tu, et tu ipse hoc nescis.' Ollo: 'Et nescis quod seruus meus es?' Nicholaus: 'Te scio seruum; possessionem furis.' Ollo: 'Aperi cito ianuam meam.' Nicholaus: 'Tuam? nonne iam probatum est quod uesanus es? Aut certe silebis aut tibi hac claua
Mt. 18. 32. perpetuum inponam silencium.' Ollo: '*Serue nequam*, numquid non ego sum Ollo, qui te constitui custodem curtis huius?' Nicholaus: 'Tu, pessime scurra? certe Ollo ille hic intus est, et cum domina mea in lecto suo decumbit.' Ollo: 'Cum qua domina, diabole?' Nicholaus: 'Certe, immo tu diabole, cum domina mea formosa Biblide.' Ille audita Biblide ab equo amens excidit, passusque aliquamdiu extasim, ait, 'Exi, Nicholae, ut me clarius intuens resipiscas, et scias me dominum tuum et maritum Biblidis.' Tum Nicholaus cum maximo chachinno, 'Te per foramen meum satis uideo, et Ollo forsitan es; sed non

3 ascultat] *marg.* al. se absentat. 25 Nicholaus] *MS.* Nichil.

quiuis Ollo maritus Biblidis.' Ollo: 'Immo ego sum ille Ollo | qui eam te presente in sponsam a patre suo Mela suscepi et 58 *b*, col. 2.
a matre Bala.' Nicholaus: 'Non uidi ebrium aut uesanum tante memorie; a quocunque sint edocta uel recordata, nomina bene retines, Melam et Balam et Nicholaum; numquid Christianam ancillam nostram audisti?' Ollo: 'Non est opus auditu, nutricius enim suus sum et vester et omnium vestrorum, et has domos feci, et omnia que in eis sunt mea sunt.' Nicholaus: 'Cristina, Cristina, heus, Cristina! veni uidere hominem infelicissime insanie, qui omnia scit, omnes nutriuit, omnia possidet; faceta uere vexatur amencia, que ipsum regem fecit. Inspice, nonne iste est qui propter homicidium nuper ad crucem ductus in asilum euasit? et postmodum se nostrum dicit nutricium! quid tibi uidetur?' Cristina: 'Hoc tibi volebam dicere quia ille est, et certe parcendum est ei quicquid agat, cui ex melancolie regno et iure omnia licent.' Ollo secum: 'Quam audax et obstinata est seruorum superbia; sumpta a Sceua precio me diffitentur, et cum ille meis satur abscesserit deliciis, procidentes ueniam orabunt, per ignoranciam se deliquisse dicentes. Pereat Ollo si non ostenderit eis pilosum dentem.' Nicholaus: 'Rumina tecum, excerebrate miser, et si non uis fustigari, abscede ocius.' Cristina: 'Heus tu, qui te Ollonem dicis! Tu nos deliros dicis, et nos te amentem; voca vicinos tuos, et cum tibi dixerint quod nos, crede quod arrepticius es.'

Vocat ille vicinos et passas edocet iniurias. Illi negantes se uidisse uel audisse hominem derident eum, et se ortantur inuicem ut ligent eum, et emendent; et perseuerantem lapidibus cogunt exire forum. Similiter postmodum et a iudicibus repellitur, et cum unum inueniat ubique vultum et uerba similia, se undique respicit et sciscitatur a suis quis sit et unde, et quomodo res se habeat, contra suam veniens omnino sententiam, minus sibi | de 59 *a*, col. 1.
se quam aliis credens. Illi autem cum aliis a Sceua corrupti ex

bursa eius loquuntur. Ait igitur ex his unus cui nomen Baratus 'Domine, nos rei ueritatem scimus, sed tu nobis tam austerus es et tam hispidum nobis dans supercilium, ut que vera scimus pre timore tuo dissimulare oporteat. Mansio tua et Biblis, quam hic queris, est Rauenne; si vobis non displicet, eamus ut illic inuenias quod te credis hic uidisse.' Papiam igitur exeunt, et nocte prima itineris a suis derelictus, fere pre pudore vere factus est amens; perditas videt magnas facultates preter solas eas quibus incumbit; pastores suos adit, vacuatosque ouilibus mobilia quibus inicere potest hamos abducit. Sequitur eum auditis rumoribus et consequitur Sceua, ipsum secum ligatum quasi furem copie sue retrahit. Timet Ollo iudices, et pre pudore uenture derisionis omnem abiurat Sceue calumpniam. *Crede mihi res est ingeniosa dare.*

Ov. *Am.* i. 8. 62.

Explicit distinccio quarta Nugarum Curialium.

Incipit quinta. Prologus. i.

ANTIQUORUM industria nobis pre manibus est; gesta suis eciam preterita temporibus nostris reddunt presencia, et nos obmutescimus, unde in nobis eorum viuit memoria, et nos nostri sumus immemores. Miraculum illustre! mortui viuunt, viui pro eis sepeliuntur! Habent et nostra tempora forsitan aliquid Sophoclis non indignum coturno. Iacent tamen egregia modernorum nobilium, et attolluntur fimbrie vetustatis abiecte. Hoc nimirum inde est, quod reprehendere scimus, et scribere ignoramus; carpere appetimus, et carpi meremur. Sic raritatem poetarum faciunt gemine lingue obtrectatorum. Sic torpescunt animi, depereunt ingenia; sic ingenua temporis huius | strenuitas enor- 59 *a*, col. 2.
miter extinguitur, et lucerna non defectu materie sopitur, sed succumbunt artifices, et a nostris nulla est autoritas. Cesar en Lucani, Eneas Maronis, multis viuunt in laudibus, plurimum suis meritis et non minimum uigilancia poetarum. Nobis diuinam Karolorum et Pepinorum nobilitatem vulgaribus ritmis sola mimorum concelebrat ⟨nugacitas,⟩ presentes uero Cesares nemo loquitur; eorum tamen mores cum fortitudine, temperancia, et omnium admiracione presto sunt ad calamum. Alexander Macedo subacti sibi mundi calumpniatus angustias, uiso tandem Achillis tumulo suspirans ait, 'Felicem te, iuuenis, qui tanto frueris

Cic. *pro Archia* 10; cf. Iul. Valerius i. 46.

7 indignum] *MS.* indigens. 17 Pepinorum] *MS.* popinorum. 18 nugacitas] *not in the MS: supplied by* W. *without remark.*

precone meritorum'; Homerum intelligens. Hic magnus Alexander mihi testis est, quod multi secundum scriptorum viuunt interpretacionem, quicunque meruerunt inter homines viuere post mortem. Sed quid sibi voluerunt Alexandri suspiria? plangere certe sua merita que magno indigebant poeta, ne ipsum suprema dies totum extingueret. Sed quis audeat quicquam quod hodie fiat impaginare, aut uel nomina nostra scribere? Certe si Henricum, uel Gauterum, uel eciam tuum ipsius nomen aliquis nouus karacter subnotatum prestiterit, uilipendis et rides, at non eorum vicio, et utinam non tuo. Quod si Hannibalem, uel Menestratem, uel aliquod prisce suauitatis nomen inspexeris, errigis animum et prementita auree etatis secula ingressurus gestis et exultas. Neronis tyrannidem et Iube auariciam, et quicquid uetustas attulerit, cum omni veneracione amplecteris; Lodouici mansuetudinem et Henrici largitatem abicis. Sed si discredis priscam nostris inesse benignitatem, et ut fabulam refugis, audi priscam de nostris malignitatem, ut Neronis et similium soles; nam nunquam sic | contra se degenerabit inuidia, ut si neget modernos esse antique nobilitatis, non concedat eos esse antique saltem ignobilitatis. Pictam hic nempe inuenies cum suis honestatem fauoribus in modernis et cum suis turpitudinem odiosis flagiciis. Hanc tibi vitandam proponimus pro veneficiis, illam eligendam pro beneficiis; neutri subducas oculum, nisi vise penitus et agnite. Legenda enim tibi est omnis pagina quam uideris et examinanda, nec sit ulla neclecta nisi perlecta. Usula piscis est Danubii qui per tela hostium musice petit mela, nec vulneratus absistit, sed vite prodigus et auarus organi sectatur anime sue mellitas illecebras usque ad mortem. Hec est nobilis et studiosi viri triumphalis instancia, quem a studio non deterrent tussis aut tisis, aut alie qualescunque inequalitates. Angustiato corpori sollicitudine martirium asciscit; nam consulte arbitratur gloriosius effundere

Cf. Lucan iv. 670, &c.

59 *b*, col. 1.

2 multi] *MS.* multum. 4 sibi] *MS.* tibi. 31 martirium] *so margin: text* macer.

animam Deo luce sapiencie preciosam, quam sibi eam confouere desidia et ocio saginatam. Sic esto usula.

De Appollonide rege. ii.

Appollonides rex in partibus occidentis cum infinita preda spoliatis repatriauit hostibus. Ob iter sacerdoti post eum clamanti quod xx. de suis animalibus secum in preda duceret, accepto iuramento, ait, 'Tolle que tua sunt et redi cum pace.' Cumque sacerdos optima ex omni armento eligeret, plus utilitati studens quam veritati, licet non ignorans Appollonides quid ageretur, ob reuerenciam sui siluit. Et dum adhuc admirantur, ecce ⟨alter⟩ currit sacerdos et alia xx. simili modo et peciit, et periurus ut prior reduxit, rege non obiurgante licet offenso: cumque tercius adesset, pro duobus tantum animalibus se ad iurandum offerens, ait illi rex, 'Iura pro xx. ut | illi qui nunc 59 *b*, col. 2. abscesserunt.' At ille, 'Domine, non peierabo.' Tunc rex fidem ipsius remunerare cupiens, addidit illi cum duobus suis centum alia, dicens, 'Dignior est iste meis animalibus qui voluit multis carere ne peieraret, quam illi suis qui voluerunt peierare ne carerent.' Hoc ercle dictum et factum stilo dignum Homeri censeo, et me tam eleganti materia indignum.

Hic idem rex cum audisset regnum suum ab aduena rege inquietari, missis exploratoribus edidicit quod rex ille delicatissime viueret in cibis preciosis, et quod in toto exercitu suo preter vinum nichil biberent, cum sit in partibus illis vinum rarissimum. Attendens igitur quod sibi et genti sue aqua sufficeret, ait, 'Inauditum est a seculo quod vinum aquam superaret.' Et cum diutino conflictu vinum et aquam biberent, cessit aque uictoria. Nam aduene vino ibi deficiente ad vinum redierunt.

2 usula] *perh.* ulula *here in the MS.* 9 licet non] *MS.* sed.

Hunc regem uidi et noui et odi; nolo tamen ut odia mea uirtutem ipsius denigrent, nec mihi propositum est ullius umquam bonitatem inuidia supprimere. Idem inimicis obsessis et periculo famis sub hastam ire coactis, largitus est victualia, ut ipsius viribus et non annone defectu vincerentur, auxitque nomen victorie sue licet distulerit. Idem vicanis suis mansuetus et mitis exteras debellabat gentes; instar accipitris qui nullas unquam infestat aues nido suo proximas, sed earum hostes pacificis arcet unguibus, et remotissimas in predam adducit.

De origine Go⟨d⟩wini comitis, et eius moribus. iii.

Anno ab incarnacione Domini m.l.iiii^{to} capta est Sarracenis Ierusalem, et annis quadraginta quinque detenta; annis xij. ante† redactam in seruitutem Sarracenorum Ierusalem Normannis est Anglia data.

60 *a*, col. 1.

Actis | milleno centeno septuageno,
Septimus a deno dat Ierusalem Saladeno. (1187)

Anno milleno sexagesimo quoque seno,
Anglorum mete crinem sensere comete. (1066)

Anno milleno centeno quo minus uno, (1099)
Ierusalem Franci capiunt virtute potenti.

Annis triginta tribus ante captam Ierusalem a Sarracenis† captiuata est Anglia, et per iram Altissimi data est Normannis. Annis circiter tribus ante hanc subuersionem Ierusalem, que in multa pace consenuerat Constantinopolis ab Andronio, cuius nequicia Neronis impar non fuit, si non maior, multis et innumeris obtenta est et habita dolis. Sic subuersionibus Ierusalem

13 ante] *really* post. 21 Sarracenis] *really* Francis. 23 hanc] i. e. that of 1187.

prophetisse fuerunt et prenuncie due predicte. Sed ut earum raciones in posterum non deficiant, notande sunt, et paulo digrediendum.

Edgarus Anglorum rex, stemate, moribus, et regno prenobilis, de sponsa similem sibi bene patrissantem suscepit Eduuardum, cuius matre defuncta de secunda sibi legittima suscepit Edelredum, cuius mater Eduuardo regnum inuidens ipsi venenum propinauit, quo non proficiente conductis ipsum militibus interemit apud Sceftesbiriam. Successit igitur Edgaro rex Edelredus, quem Anglici consilium vocauerunt, quia nullius erat negocii. Hic de sorore comitis Normannie siue ducis duos habuit filios, Eluredum et Eduuardum. Huius ignobilis Edelredi tempore, propter ipsius inepciam et inerciam, reges insularum finitimarum tum predas ab Anglia tum ab ipso Edelredo xenia pacifica referebant.

Surrexit autem ea tempestate vir quidam hoc modo. Aberrauerat a sociis venatu Edelredus. Hiems erat, et deuenit noctu solus errabundus ad domum cuiusdam custodis uaccarum suarum, petens et concessum suscipiens hospicium. Prosilit ergo impiger filius custodis puer nomine Godwinus, pulcrior et melior quam ipsi daret | linea priorum. Ocreas abstrahit, emundat, 60 *a*, col. 2. et reponit; equm abluit, extractum ambit, strigili tergit, et stramenta supponit et pabula ministrat; omnia composite, celeriter, et munde disponit. Hic quasi dilectus patris et anguste preceptor domus pinguissimum apponit igni anserem: sororem adhibet custodie. Pater suus unam iubet parari gallinam; ille statim tres igni apponit. Pater unum salsi porci frustum oleribus apponi⟨t⟩; ille tria properanter adicit, et preter matris et patris adibet conscienciam nefrendem, id est adolescentem et uirginem suem. Ignem nutrit, candelas accendit, fabulatur contra tedium; regi mimus est, matri adulator, patri hortator; defectus

5 similem] *MS.* si*m*liem: *qu.* simili similem? | 9 *MS.* Scefresbiriam.

omnes prouide suplet; non iacet, non sedet, non accubitat, non stat; totus in motu est; laborem non pensat, non utilitati sue studet, non intendit promocioni proprie, totus inhiat regi, totum se regi exhibet. Cumque regem nesciat, cum tanta plenitudine regiam impendit reuerenciam, se despicit et aspicitur, se necligit et eligitur, se non intelligit et intelligitur, non cupit aut sperat, non auare seruit, non in hamo, ut quid referat; totum se liberaliter impendit; et aperto corde decurrit non ut emolat aut lucretur, et in emolumentum et lucrum incautus illabitur. Capitur in eius opera rex, et adoptat in proprium, ut presidem eum magnis faciat op⟨er⟩ibus. Hic mos est, ut quo quis hamum sollicitudinis auida mittit uersucia non aduncet, et instancie simplici de celo pluat ex insperato gracia. Rex enim, licet in aliis ebes, omnia notat, ebibit, et acceptat, et, licet ipse piger, agilem in illo curam promtumque probat famulatum; ut multi laudant quod imitari non properant.

Tulit ergo ipsum rex in talamum suum, et processu temporis sublimauit super omnes principes regni, et cum cingulo milicie comitatum ei Gloucestrie contulit. Ipse vero pererrabat omnes |
60 *b*, col. 1. Anglie portus, tum terra tum mari, piratas omnes destruens, et facta est Anglia per eius operam timor omnium circumiacencium terrarum, que fuerat earum direpcio et preda. Quieuit igitur et respirauit, et ipse comes pacis et quietis inpaciens, toto pectore feruens amore belli, in transmarinis tantis tamque longinquis exercitatus est preliis, ut tam Sarracenis quam Christianis esset nomen eius notissimum, et incomparabilis ubique fama. Repletum est igitur in reditu suo leticia regnum. Quicquid enim affabilitatis, facecie, largitatis, a quouis nobili uel eciam regis filio solet aut iuste potest expeti, totum omnibus hilaritate plena bubulci filius exhibet. Quod quidem eo videtur mirabilius, quo contigit insperacius. Quis enim rusticum rusticitatis expertem crederet, et tanto uirtutum odore precluem? Non dico virum bonum,

11 *qu.* sollicitius *or* auidiori?

sed probum et improbum. Generositatis est filia bonitas, cuius habere summam degeneres dat sapiencia; probitas autem tam est boni quam mali. Bonitas non nisi bonum, probitas utrumque facit. Hunc autem non dico bonum, quia degenerem scio, sed probum, quia strenuus in agendis, audax in periculis, in casus inuolans, executor inuictus, dubiorum elector uelox, et iuris et iniurie fortis euictor. His igitur morum eminenciis comes ille bonus et comis in apparencia, que fide natiuitatis habebat probra tegebat, et valida premebat violencia innatam malicie miliciam; nec sine forti congressu conspeccior est ceteris, cui cum natura conflictus est. Emersit tamen, et se, licet vix a uirtutum manibus erepta, cupiditas erexit, et in subsidium largitatis irrepsit auiditas; affectabat enim *quocunque modo rem* lucri facere, quatinus modis habundaret omnibus dare, nec puduit rapere quod posset erogare, cum non debeat largitas facultatis excedere modum, nec sit dare laus quod adquisiuit fraus. Hic cum | esset incomparabiliter 60 *b*, col. 2.
summus omnium, et possit ab ignauo diuiteque domino quiduis facile vir probus et inprobus optinere, a domino suo rege comitatum optinuit et dimidium, et per loca tum ab ipso tum ab aliis singula queque placita.

Berckelai prope Sabrinam, uilla quingentarum librarum, monialium erat ibi manencium, et his abbatissa nobilis et formosa. Vir autem predictus omnibus inspectis in dolo subtili satis, non ipsam sed sua cupiens, in transitu ei reliquit nepotem suum, iuuenem elegantissime forme, tanquam infirmum donec reuerteretur, instruxitque iacentem ne penitus conualesceret donec uisitantes ipsum et abbatissam et quascunque posset moniales fecisset de honestis onustas; et ut plenam valeret ab eis assequi puer uisitacionis graciam anulos et zonulas nebridesque gemmis sidereas ei dedit, ipsis in fraude largienda. Is igitur voluptatis iter ultroneum libenter aggressus, quia *facilis descensus* Virg. *Aen* vi.
Auerni, facile docetur, et in id quod sibi sapit sapienter desipit. 126.

Mt. 25. 2. Penes ipsum resident omnia *fatuis* optanda *uirginibus*, pulcritudo, deliciarum diuicie, affabilitas; et sollicitus est singulam locum habere zabulus. Palladem igitur expulit, Venerem intulit, fecitque Saluatoris et sanctorum ecclesiam sacram execrabile pantheon, et delubrum lupanar, et sic agnas euertit in lupas. Tumentibus igitur abbatisse multarumque uteribus, iam relanguens et uictus voluptatis euictor euolat, et domino suo victrices aquilas mercede dignas iniquitatis ilico refert. Ille regem impiger adit, abbatissam et suas publicas pregnantes et prostitutas omnibus edocet, et exploratoribus missis et inde receptis omnia probat; Berkelaiam ipsis petit eiectis, et accepit a domino suo, sed melius a fatuo suo.

61 *a*, col. 1. Boseham sub | Cicestria uidit, et affectauit, et multo stipatus agmine magnatum subridens et ludens, Cantuariensi archiepiscopo cuius tunc erat vicus ait, 'Domine, das mihi Boseam?' Archiepiscopus autem admirans quasi sub questione repeciit, 'Ego do tibi Boseam?' At ille continuo cum illa manu militum ad eius procidit ut procurauerat pedes, et deosculans eos cum multa graciarum accione recessit ad Boseham, et uiolenta dominacione retinuit, et cum testimonio suorum donatorem laudauit archiepiscopum coram rege, posseditque pacifice. Ex his uobis animus eius innoteat, in adquirendo pestilens, ut in dando profusus fieret. Venator erat omnium ex omnibus lucrorum hominibus, ut omnibus sufficeret in distribucionibus; timor omnium et spes, luctus et leticia.

De Cnutone rege Dacorum. iv.

Erat illa tempestate regum omnium ditissimus et strenuissimus Dacorum rex Chnutus. Hic ab optimatibus Anglie vocatus, et frequentibus epistolis illectus, non inuitis sed inui-

2 singulam] *apparently so in the MS.: qu.* per singula *or* singulas?

tantibus Anglicis et cum gaudio suscipientibus, cum exercitu nimio Danesiam illapsus est, que nunc usque dicitur a Dacis ut aiunt Danesia. Hoc autem contumeliosa fecit oppressio. Mos enim regum est, ut quanto quisque timidior tanto crudelior. Talis et tam immanis Edelredus, quia timidissimus erat et omnes timebat, insidiabatur omnibus et non simul omnes sed singillatim optimos comprimebat, et libertatem in seruitutem et e conuerso redigebat ; colla nobilium seruis calcanda prebebat, iuris euersor, assertor iniurie, seuicie sator, fomes inclemencie, nec ultor iniurie, nec benefacti retributor. Non amabat quem non posset ira uel seruitutis uel prodicionis uel alicuius arguere criminis. Completum in ipso est quod dicitur, *Rex iniqus omnes ministros iniquos habet.* Qui benignus, qui mitis aut | misericors dicebatur, 61 *a*, col. 2.
non direxit in conspectu eius. *Superbus* serui *oculus et insaciabile* Ps. 100. 7, &c.
cor in ipsius beneplacito *ministrabat.* In querelis et fletu nobilium leticia sua. Generosas maritabat rusticis puellas, et altissimi filios cruoris in seruorum filias degenerare coegit. Similia suo corda satellitum amabat, et in omnes armabat crudelitatum astucias. Quot sub ipso tiranni, tot reges ; verus in minis, falsus in promissis, et omnis ubique malleus equitatis. Hunc in principio regni sui pertulerunt nobiles, ne suo viderentur derogare stemati, quem postmodum quos fecit ipse vi a nobilitate degeneres alienigene vendiderunt populo. Erat iste cum seruis quos elegerat, quorum nutu seuiebat in liberos, in thalamo Westmonasterii, cum rumor aduentus Chnuti personuit, et cum in cimba fugisset, apud opidum Londonie seruorum in medio timore decessit, et ab ipsis derelictus, impetu fluminis delatus est *Numa quo deuenit et Ancus.* Hor. *Ep.* i. 6. 27.

Cum naturaliter oderit anima mea seruos, hoc mihi placet in eis, quod circa finem et oportunitates edocent quantum amandi sint. Prouerbium Anglicum de seruis est, *Haue hund to godsib,*

ant stent in pir oder hond, quod est, Canem suscipe compatrem, et altera manu baculum.

Subitus igitur et inprouisus aduenit Chnutus, et statim ab inuitatoribus suis Lundoniensibus susceptus, omnes finitimas inuasit prouincias, et sibi ad securitatem Emmam sororem ducis Normannorum, nouam ab Edelredo uiduam. . . . Filios autem eorum Aluredum et Eduuardum nulla questione reperire potuit. Rapuerat enim eos ut preparauit Altissimus a tumultu et turbine miles quidam, et clam in cimba positos in pontum inpulit, et regiis ornatos insigniis cum breui cognicionis et cognacionis | 61 *b*, col. 1. eorum disposicioni diuine supposuit. Illi autem in die secundo a mercatoribus Pannonie uagientes inuenti sunt, et ab Hungarorum rege redempti, et ad auunculum suum ducem remissi.

At in hac quid fecit Godwinus tempestate? Multa et ualida manu militum collecta Edmundum Edelredi filium aduocauit, et properanti contra eos occurrunt Chnuto apud Durherst in ualle Gloucestrie super Sabrinam. Erant hinc inde dispositi ad bellum cunei ⟨et⟩ phalanges exercituum, maior Chnuti qui dimidium Anglie cum Dacis adduxerat. Timebant autem Daci bonos et iratos aduersarios, et causam iniustam cui sola patrocinabatur auiditas; Chnutum ad racionem ponunt, ut non tocius exercitus sed unius hominis attemptetur obitus, fiatque pro bello duellum, et victor pugil domino suo regnum optineat, ceteris in pace dimissis. Placuit utrique parti sermo, bonumque uisum est Edmundo seipsum opponere periculo, nec pro se passus ⟨est⟩ admitti pugilem. Quo Chnutus audito, censuit in propria dimicandum persona, quatinus informis absit inparitas, par enim congressio regum et bene consona. Factis igitur cum debita solempnitate que ad rem pertinent, datis induciis, custodibus armatis, duabus cimbis e diuerso collati conueniunt in insula

6 *The equivalent of* married *is wanting in the MS.* 9 pontum] *MS.* portum.

Sabrine, precipuis et preciosis armis et equis quantum honos et proteccio volunt redimiti. Iacturis et successibus eorum post congressus ingressum immorari non possumus (quibus ad alia transitus est), cum utriusque diu silencio partis diuerse satis et aduerse uicissitudinis, que tristes alterutrum timores et letas agitabant spes, et | immotus inhiabat exercitus. Unde tamen et memorabile 61 *b*, col. 2.
verbum, quod ut pedites equis facti sunt trucidatis, Chnutus procerus et macer et altus, Edmundum grandem et planum, i.e. mediocriter pinguem, tam probo tam improbo fatigauit assultu, quod, in ad pausandum recessu, magno staret Edmundus hanelitu crebroque reductu spiritus, et audiente corona dixit, 'Edmunde, stricte nimis anhelas.' Ille rubore suffusus uerecunde tacuit, et assultu proximo tanto descendit in galeam eius ictu, quod genibus et manu terram peteret, et resiliens prostratum non oppressit nec inpediuit afflictum, sed in ulcionem uerbi uerbum retulit, et ait, 'Non nimis arte, qui regem tantum pedibus suis inclinat.' Videntes igitur Daci quod in tam ardui finis conflictu detulisset Edmundus domino, et quod in tam prompta victoria vincere distulisset, in fedus eos huiusmodi multis coegerunt precibus et lacrimis, quatinus equaliter inter eos diuisum possiderent tota uita sua regnum, et post mortem alterius succederet superstes in solidum; factique sunt ibi fratres et amici, fideque firmissima conglutinati, sic ut nec irarum sator zabulus, nec complices eius, acusatorum et adulancium odiose *li⟨n⟩guarum nouacule*, cf. Ps. 51. 2.
initum possent fedus aut amiciciam soluere.

Contigit autem Edmundum decedere priorem hoc modo. Mos aliquorum regum est ut seruis thalami vel lecti secreta sui tribuant, et eis libera suorum capita submittere non formident; et hic incidit, quod Robertus Henrici primi filius, comes Gloucestrie, uir magne prudencie multarumque literarum, cum tamen

4 sqq. W *places a full stop after* transitus est *and a comma after* exercitus. *In this case it becomes necessary to insert a verb* (*e.g.* certatum est) *after* spes.

esset ut fieri solet petulans, cum eiusdem vicii uiro Stephano de Beauchamp omnibus bonis militibus quasi despectis frequentabat
62 *a*, col. 1. alloquia. Hic in artissimo discriminis articulo, iam | animante tuba, firmatis utrimque galeis, hastis ad submittendum erectis, clipeis pectoribus obductis, strictis equorum frenis, a bonis auxilium et consilium cum multa festinacione petebat, Stephano tanquam inutili retroacto. Cui quidam ex bonis 'Voca Stephanum.' Comes erubuit improperium aduertens, et ait omnibus quos aduocauerat consilio, 'Miseremini mei, nec sitis ad ignoscendum difficiles confitenti; homo multe libidinis ego, cum me vocat domina mea Venus, voco seruum eius Stephanum ministrum ad huiusmodi promptissimum; cum uero Mars, alumpnos eius vos consulo, quod autem ei mea fere semper auris adheret, os loquitur, et verum vobis hinc est, quod Veneri uoluntarius seruio, Marti milito coactus.' Riserunt omnes, et data venia prestitere presidium.

Hinc ut opinor est quod quidam reges abactis liberis committant secreta seruis, quia seruire uolunt uiciis, et virtutum fugiunt libertatem; et, ut uulgo dicitur, similis similem querit. Quesiuit Edmundus similem suis in voluptate moribus, immo viciis, et prefecit curie sue liberis hominem seruilis et abiecte condicionis, qui cum ab ipso multas et insperatas et ignobilitatis impares esset assecutus opulencias, una tandem placuit regie corone villula Ministrewrda, super Sabrinam, tribus a Gloucestria milibus. Hanc peciit, et in responso regio etsi non ablacionem, dilacionem audiuit. Rapidas igitur inde rabidasque colligit iras, et quem domini fauor iniustus fatue non superbire sed insanire
Ps. 35. 5. coegerat, *meditatus est iniquitatem in cubili suo*, quam concipere non posset infinitis iniuriis lesa libertas. Clausa sunt muris eneis corda nobilium, quos inuidia, non ambicio, non iniquitatis corumpit acetum, unde raro beneficiis ingrati uidentur, quamuis

9 sitis] *MS.* scitis. 14 verum] *marg.* al. viro.

malefici(i)s inueniant pacienciam. Animarum vero servilium aut nulle sunt sepes aut dirute ; furtis, rapinis, ceterisque peruie sunt iniusticie filiabus. Decus et dedecus librare contempnunt, illo | pessimo contenti versiculo, 62 *a*, col. 2.

Iupiter esse pium statuit quodcumque iuuaret.

Hoc est zabuli sic euangelium, ab Evan, v consonante, quod est furor, interpretatum, (unde Bachus Euan dicitur) non Euuangelium Domini Ihesu, posito bis v vocali, ab eu, quod est bonum, quod abstinenciam docet a malis et in bonis instanciam.

Seruus hic ultronea versans odia, tandem in una quieuit sentencia, peracta regum recordacione, metitus pessima, scilicet ut superstes mortui fiat heres, suaque fecit superstitem opera Chnutum, ipsum sui iudicans animi, sibique similem, quatinus ut ipse totis honoribus totoque Deo postposito totum cupiat uniri sibi regnum, et in mercedem iniquitatis accipiat, absque difficultate uel mora, quod ei dominus dare distulerat.

Fuit autem hic modus. Chnutus Lundoniam et illas trans Hichenild partes habebat, Edmundus alias ; unde forte cupitam illam Ministrewrdam uenit, cuius ego, Deo gratias! hodie capellam iure matris ecclesie de Westburia possideo. Tum vero visa illa ⟨cum⟩ facultatibus et deliciis pertinentibus, exarsit in rabiem seruus, supposuitque zabuli minister in asscllacionis foramine domino suo veru ferreum acutum et grande ; precedens eciam in aduentu suo cum luce multa candelarum, alias eas uertit ut incautus irrueret. Irruit ergo, letalique vulnere confossus, inde se deferri fecit, et in Ros, vico regio, decessit, quem et ecclesie concessit Herefordensi, quem et adhuc possidet. Properat et Chnuto seruus astat, et ait, ' Salue, rex integer, qui semirex heri fuisti ; et utinam auctorem tue remuneres integritatis, cuius manu sublatus est tuus hostis, et unicus euulsus e terra.' Tunc rex,

2 nulle] *MS.* nulla. 11 metitus] *qu.* meditatus?

licet tristissimus, placido vultu retulit: 'Deus bone! quis mihi
Ps. 44. 8. tam amicus extitit, ut faciam eum precelsum *pre consortibus suis*?' Seruus ait, 'Ego.' Tunc rex eum sublimem rapi fecit, et in altissima quercu suspendi, debito meritoque fine seruorum.

62 *b*, col. 1. Chnutus ergo libere monarcha per tempora plura mansit, operueruntque Daci totas ubique prouincias, et preualentes Anglicis eos ad pessimas cogebant seruitutes, eciam abutentes uxoribus earum et filiabus et neptis. Quod Godwinus Cnuhto cum multis afferens lacrimis, ad nullam exauditus est populi sui liberacionem, et factus est pietate suorum impius et immitis regis Dacorum hostis, restititque regie potestati uiriliter, (et in plurimis eum ipsi dicunt preualuisse congressibus,) pacem semper Anglicis et libertatem exorans. Cum autem Chnutus ipsum prelio vidit insuperabilem, preces admisit, ut id dolo tempore pacis efficeret, quod vi uel arte belli non potuit, factique sunt amici superficietenus, et libertas Anglie restituta. Sepe similiter inita federa sicut et hoc rupere Daci, solito seuius in pristinas lapsi licencias. Multo tamen durauit hec pax tempore quo Chnutus in insidiis erat Godwino. Frequentibus xeniolis et amicicie simultatibus euicit ab ipso tam credi quam amari. Quod ut regi plenius innotuit, vocauit eum; post multa suspiria crebrosque gemitus ait: 'De vestra secure presumo venia, quoniam et ego vobis omnia remisi que discordie vices meruisse uidentur; dico "uidentur" et non dico "meruerunt", quia cum ego fuerim vestratum persecutor iniustus, vestra semper fuit et laudabilis et iusta defensio. Si quid autem vos adhuc scrupuli uel nubis ex merito meo contristat, mea vobis inde placeat quam elegerit censura vestra placacio.' Comes igitur hiis uerbis quamuis dolosis delinitus, et aliquantulum animo pacificatus, omnia per prius perperam attemptata remittit. At Chnutus, ut ipsum caucius irreciat, ita subintulit: 'O domine comes, letificastis animam

meam, ut tute vobis utrius⟨que⟩ regni summa committere precepta placeat. Primo Daciam volo visitetis, ibi | disposituri prout uide- 62 *b*, col. 2.
ritis et correcturi. Unica soror mea pulcherrima uirginum et fidelissima cum ibi loco meo presit, breue meum de manu uestra suscipiet, ut omnes ad vos conuocet optimates; aliud illis porrigetis, ut vobis in omni timore sicut et mihi subiecti sint.' Annuit comes, et acceptis breuibus et licencia venit impiger ad portum unde transfretandum erat. Consilio Brandi capellani sui, quem optimum sciebat in subtilibus artificem, utrumque sigillum, fic- Cf. *Vita Haroldi* ed. Birch, cap. i, pp. 14, 15.
cionem regis aut fidem ut probaret, aperuit, non inmerito metuens *Danos et dona ferentes*. In primo reperit ut coram ipso Daci conuenirent; in secundo, 'Sciant amici mei Daci, merito mihi virorum omnium amantissimi, quia fidelissimi, quod comes G⟨odwinus⟩, ad quem per literas meas vocati venistis, extorsit a me tam dolose quam violenter Dacie regimen per triennium, prouidum se mihi fidelemque ministrum fore spondens ad augmenta reddituum et omnium prosperitatem rerum et vestram defensionem, ut non fuerit Ioseph Egipto melior. Sic se lupus pastori fatuo canem exhibuit, ut exteros timores abigens crederetur, prede liberius solus incumberet. Gentis Anglorum cupit ulcisci dedecus, et in sanguine vestro gloriari. Sensi dolum et assensi precibus, ydiotam me simulans, ut manu vestra mortis artifex sua morte pereat, et a sapiencia se senciat superari calliditas. Non enim sum ipso superstite rex unicus Anglorum et Dacie.' Godwinus hoc breue mutari iubet, et contra vota suorum qui suadebant reditum pre timore, magnanimiter agens, sic regale vertit imperium: 'Chnutus Anglorum et Dacie rex unicis sue prosperitatis amatoribus Dacis, quod omni tempore pacis et belli fideliter et strenue meruerunt. Scire vos decet quod sanus et incolumis tocius Anglie monarcha regno, quod | quidem Deo gratum spero, qui me dirigit ut Jacob quem amauit. Virg. *Aen.* ii. 49. 63 *a*, col. 1.

11 Danos] *text* donaos *marg.* danos.

Ipsi grates ago, vestrisque precibus; latori vero presentium, Eboracensium comiti, dominoque Lincolnie, Notingeam, Lucestrie, Cestrie, Huntendune, Norhamtune, Gloucestrie, queque nobis diu restitit Herefordie, magis obnoxii sumus ex debito quam alii viuenti, cuius mihi manus pacem adegit, virtus et sapiencia tranquillum facit regnum. Huic tanquam fidelissimo meo curam et disposicionem tocius Dacie commisi, sororemque meam uxorem dedi, cuius volo subditi sitis imperio sine controuersia. Valete.'

[*Either the story was left unfinished by Map, or a leaf was wanting in the archetype of our MS.*]

De primo Henrico rege Anglorum et Lodowico rege Francorum. V.

Henricus rex Anglie, pater matris eius Henrici qui nunc regnat, vir prouidus et pacis amator, regem Francie Lodouicum Grossum cum exercitu suo superbissimo confecit in bello iuxta Gisorcium, et dedit in fugam, victorque reuersus Angliam pacificauit, a patre suo Willelmo Bastardo conquisitam, et nec per ipsum Willelmum nec per filium et successorem eius Willelmum Ruffum compositam ad pacem, quia ueteres incole suum nullatenus equanimiter tollerantes exilium, infestabant aduenas, fueratque per uniuersum seuissima regnum sedicio. Sed hic Henricus de quo nobis sermo, coniugiis hinc inde factis inter eos, aliisque quibuscumque potuit modis, ad firmam populos utrosque federauit concordiam, diuque feliciter Angliam, Walliam, Normanniam, et Britanniam rexit, ad honorem Dei subiectorumque diuicias multas et iugem leticiam. Is eciam monasterium Cluniaci perfecit a fundamentis, que rex Hispanorum Adelfundus suis iniecerat expensis et vix ad terre duxerat

2 comiti] *MS.* comite. 3 queque] *MS.* quique.

superficiem, et a proposito per auariciam recesserat, quod quidem cum | maximum esset et pulcherrimum, in modico tempore post 63 *a*, col. 2.
summam manum appositam totum corruit. Hoc autem cum ei timidi nunciassent Cluniacenses, et causarentur artifices, excusauit eos rex, id actum manu Domini dicens, ne suum opus alieno regis per auariciam victi fundamento niteretur, missisque primis artificibus eici fecit a terra quicquid Adelfundus iniecerat, mireque magnitudinis opus perextruxit, deditque centum annuas libras sterlingorum monachis perpetuo possidendas ad conseruandam operis indempnitatem.

Idem cum esset inter auarum et prodigum ita medius, ut non posset esse prodigo sine vicio vicinior, omni semper affluencia felix extitit, tociusque regni sui prospero statu personarum et rerum pollebat. Scriptas habebat domus et familie sue consuetudines, quas ipse statuerat; domus, ut semper esset omnibus habunda copiis, et certissimas haberet vices a longe prouisas et communiter auditas, ubicunque manendi uel mouendi, et ad eam uenientes singuli quos barones vocant terre primates, statutas ex liberalitate regis liberaciones haberent; familie, ne quis egeret, sed perciperet quisquis certa donaria. Diciturque sua fuisse quantum sinebat mundus sine cura curia, sine tumultu uel confusione regia, quod rarum est. Et si patribus credere licet, sua possumus Saturnia dicere secula sub Ioue nostra. Concurrebant ut aiunt undique non solum nostrates ad curiam, ut leuarentur a cura, verum etiam alieni veniebant et mercatorum et mercium multitudinem inueniebant. Erant enim quasi nundine cum rege quocumque castra moueret, pro certitudine viarum suarum et aclamate perhendinacionis. Maturi uel etate uel sapiencia semper ante prandium in curia cum rege, voceque preconia citabantur ad eos qui pro negocio suo desiderabant | audiri; post meridiem et sompnum admittebantur qui- 63 *b*, col. 1.

25 cura] *MS.* curia. veniebant] *MS.* venie veniebant.

cunque ludicra sectabantur ; eratque scola virtutum et sapiencie curia regis illius ante meridiem, post, comitatis et reuerende leticie.

Quis autem celare possit illius tam iocundi tam benigni, non tam imperatoris uel regis quam patris Anglie, modicas facecias, cum nequeamus exequi magnas? More suo sumebat cubicularius eius Paganus filius Johannis singulis noctibus singula ⟨s⟩extercia vini, scilicet in subsidium regie sitis, et semel aut bis aut nunquam petebatur in anno. Inde Paganus et pueri securi totum sepius ebibebant in noctis inicio. Contigit ut rex in conticinio vinum peteret ; et non erat. Surgit Paganus, puerisque citatis, nichil inuenit. Deprendit eos rex venantes vinum et non inuenientes. Aduocat ergo Paganum trementem et timidum, et ait, 'Quid hoc? nonne semper vinum habetis uobiscum?' Ille pauide respondit, 'Immo, domine, singulis noctibus singula sextercia sumimus, et desuetudine vestre sitis et peticionis illa frequenter aut sero bibimus aut post dormicionem, et veniam a vestra petimus misericordia vera professi.' Tum rex, 'Non nisi sextercium unum sumebas ad noctem?' Paganus, 'Non.' 'Modicum illud erat nobis duobus; amodo singulis noctibus duo sumas a pincernis ; primum tibi, mihi secundum.' Sic Pagani iustum timorem absoluit et regis mitigauit iram vera confessio, fuitque tam regie facecie quam largitatis loco rixarum et ire leticiam ei lucrumque refundere. Meliori stilo plurimoque sermone dignus esset rex iste ; sed de modernis est, nec ei fecit auctoritatem antiquitas.

Rex autem Francie, predictus Lodouicus Grossus, uir maximus erat corpore, nec minor operibus et mente. Lodouicus filius Karoli magni iacturam omnium optimatum Francie fere tociusque milicie Francorum apud Euore per stultam superbiam
63 *b*, col. 2. Radulfi Cambrensis nepotis | sui pertulit ; satis egre rexit ab

8 ⟨s⟩extercia] *marg.* al. sexterna.

illa die regnum Francorum ad aduentum usque Gurmundi cum Ysembardo, contra quos cum residuis Francorum bellum in Pontiuo commisit, victorque reuersus est cum paucissimo comitatu, cesis hostibus suis pro parte maiori, recedensque decessit in breui, tam lesione quam labore predicti prelii cum lamentis et luctu tocius Francie communiter. Ab illius Lodouici decessu *non recessit* a Francia *gladius*, donec misertus Dominus hunc misit Lodouicum. Hic autem cum esset iunior, portas egredi Parisius ad miliare tercium non potuit sine principum proximorum licencia uel conductu, sed nec suum eorum quispiam aut tenebat aut timebat imperium. Colligit igitur inde tanta magnanimitas iram, nec est passa se terminis arceri breuibus. *Excitauit* eum *tanquam dormientem Dominus*, deditque belli sentenciam et victorie frequentem graciam, et compleuit labores illius ad summam unitatem et pacem tocius Francie. 2 Reg. 12. 10. Ps. 77. 65.

Successit ei Lodowicus filius eius, Christianissimus et mansuetissimus hominum, pacemque patris armis euictam omnibus vite sue diebus per graciam Christi tenuit, indubitanter in Domino confidens, qui nusquam *derelinquit sperantem in se*. Que vidi uel scio loquor. Cum esset homo tante benignitatis et tam simplicis mansuetudinis, et affabilem se cuique preberet pauperi, tam suis quam alienis, ut posset ydiota videri, districtissimus erat iudex et iusticie sepe flens executor, superbo rigidus et miti non impar. Ps. 33. 23.

Contigit, ut a multis et magnis audiuimus viris, quiddam mirabile dictu, quod et incredibile non immerito uideatur. Vir in Galliarum terminos marchio magnus, sed crudelitate nimius, tam vicinos quam aduenas cotidie seuissimis infestabat iniuriis; rapiebat ad carcerem pere|grinos, quos aut tormentis affligebat ad mortem aut spoliatos dimittebat semimortuos. Hic cum non esset Cateline dolis inferior, aut nequicia Neronis impar, uxorem habebat, genere, forma, moribus vicinis et remotis eminencio- 64 *a*, col. 1.

rem; cumque viri pessimi tirannidem abhorreret, Christi caritatem terroribus eius ita preposuit, ut non timeret quandocumque facultas dabatur soluere ligatos, educere captiuos, omnes emittere liberos, et quibuscumque potuit muneribus honustos, nec erat leta nisi letos emitteret. Ad omnem domini sui seuiciam flebat, et tanto compaciebatur per Christi caritatem dolore miseris, ut quicquid aliquo modo uel de rapina tiranni uel de iustis tenencium dabatur copiis, totum spoliatis et aliis egenis impendebat. Unde factum est ut quocunque viri deferebantur crudelitas et infamia, comitabantur uxoris pietas et fama, tantoque clarius enitebant, quanto sua magis in viri tenebris elucebat claritas. Tirannus hic, cùm nec uxoris bone consilio nec castigacionibus adquiesceret Lodouici piissimi, comprehensus est ab ipso, confessusque iudicatus et ductus ad patibulum. Et ecce bona virago de qua superius, uxor eius, licet grauida, licet iuxta partum, omni spreto periculo tam iam fere parientis uteri quam parati partus, pedibus pii iudicis aduoluitur, lacrimosis exorat misericordiam ululatibus, et pro fame sue reuerencia perorat, et, quem non castra mouerent, non flecteret aurum iudicem, frangunt lacrimosa suspiria, tantoque conspeccior emicuit oratrix quod iam libera, iam a pestilenti tiranno soluta, pro fide tori vinciri voluit iterum. Cumque solucione sua fieret et solitudine felix, non iacturam libertatis, non tedia seruitutis, non pene pensat immanitatem, nec pristinis *cedi scorpionibus*, nec in flagella relabi veretur|, tota totam fidei seueritatem sollicite secuta. Reducitur ergo nequam a supplicio vinctus ad palacium, et ne prorsus inconfusa uel irreprehensa videatur malicia, uel integre glorietur illesa, iubet auriculam eius dexteram resecari rex. Hoc autem videtur notabile prodigium, quod infra diem quartum post natus est ex illa liberatrice sua tiranno filius dextera carens auricula. Minus esset portentum si post patris abcisionem fuisset genitus, sed quod iam viuus in utero plene-

3 Reg. 12. 11.

64 *a*, col. 2.

que formatus postmodum truncus apparuit fortissime compassionis signum est.

Hec una pietatum Ludouici fuit; altera que sequitur est huiusmodi. Waleranius ab Effria miles erat illitteratus, iocundissime tamen facundie, regique notus et carus; erantque regi ministri tres, qui toti Francie preerant, Galterus camerarius, Bucardus molosus, quod est Gallice *ueautur*, Willelmus de Gurney prepositus Parisiacensis. Galterus omnes fere Francie fructus pro voto messuit, Bucardus qui suberat aliquantos, Willelmus nullos, Lodouicus pre simplicitate sua quos illi permittebant. Walleranius hec videns, sciensque quid ageretur, et dolens per seruorum potestatem tam immania fisci detrimenta fieri, carmen inde composuit lingua Gallica uerbis in istis :

Gauter vendenge, et Buchard grape,
Et Willelmus de Gurney hape;
Lowis prent que que lur escape.

Carmine publicato senserunt illi furta detegi, consciencias reuelari; doluerunt igitur et in ulcionem armati, quecunque nocere possent in ipsum congerunt, insidiantur et reum regi deferunt, et cum ipsum frequenter moueant, a pietate amouent. Matrona tandem quedam nobilis et ditissima, sed fame lubrice, magno rancore multaque superbia debachans, astantem regi Waleranium accusabat, quod de se Waleranius sed et de rege cantasset obscena carmina. Rex autem inde motus ait, 'Ga|le- 64 *b*, col. 1.
ranne, mea fero pacienter obprobria, sed huius consanguinee mee dissimulare non decet, cum ipsa sanguis meus sit, et unum membrorum meorum.' Respondit Gallerannus, 'Hoc herniosus es membro,' quod facecius Gallice dicitur, *De cest membre es tu magrinez*. Rex et hoc uerbo se reuerenter habuit. Riserunt alii, sed ipsa se derisam dolens intulit, 'Domine rex, dimitte mihi vindictam ut morem ei gerem. Noui satis qua multandi

7 *ueautur* (*veautre*)] *MS.* neant'. 31 morem ei gerem] *sc. from* morigerare (!).

sunt ulcione mimi; tres ei queram meretrices, quarum verbere suo more castigetur.' Tum Walerannus, 'Domina, bene profecisti, nam ⟨non⟩ nisi due tibi desunt.' Tum illa cum lacrimis has vindicari petit iniurias, et tres illi quos offenderat suas adiciunt querelas et proscribunt miserum. Galerannus igitur ad dominum nostrum, regem scilicet Anglie, confugit, et benigne susceptus est. Walterus interim domos eius deiecit, vineas euulsit, uirgulta subuertit, sepes dissipauit, omnia destruxit. Dominus autem noster bis literis suis, ter ore proprio, dominum Lodouicum petens, non est exauditus ut restitueretur. Videns igitur se Wallerannus nullius intercessione posse restitui, quia Lodouicum piissimum nouerat, ad pietatis eius auxilia confugit; et regibus predictis colloquentibus in campo maximo, circumstante multa corona militum, nostro rege premunito, venit Walerannus insidens equo modico nigro macieque deformi, vili nimis in habitu, fractisque uetustate uestibus, hirtus et illotus, ipsis calcaribus a talo dependentibus, in duris ocreis et perforatis, ultimo similis hominum per omnia, regique Ludouico nostroque videri cupiens apparuit visus, sed inde dure fustigatus ut solent pauperes abscessit. Soli colloquebantur in circo reges, et de regnorum pace tractabatur. At Lodouicus, apparencia Galeranni notata, quod dolo bono fiebat sine simulacione fieri timebat
64 *b*, col. 2. ex veritate ne|cessitatis. Abhorruit igitur suum excessum in tantum, ut a rege solus recederet Regi polorum adherere, festinauitque celo placari pace terre neglecta. Noster rex pacienter expectabat, sciens quid ageretur; at Lodouicus ad suos veniens vocauit Walterum in partem, et ait: 'Elegi te de populo, principemque constitui, prudentem et fidelem te sperans baiulum fieri tocius regni; meas tibi semper aures aperui, cupiens ⟨ut⟩ a sapiencia tua mihi mel instillares ad pacem populi meamque salutem. Tu uero virus infudisti, consulens ut peccarem in Dominum et fratrem meum Gallerannum; corrigendus erat

uerbo pro uerbis, non fustigandus ac proscribendus. Heu! quam inmisericordem me comperi, modo cum viderem quam miserabilem eum per te fecerim. Illac recessit; sequere velox eum ut reuoces.' Ingerit se Walterus in turbam timidus, inuenit, reducit, et plene restituit, et ne queratur amplius adicit ablatis ampliora. Cumque Galerannus referret de plena restitucione gracias, deuota nimis et humili prece rex ab ipso sibi veniam optinuit.

Contigit ut cum rege moram facerem aliquamdiu Parisius, mecumque tractaret de regum diuiciis inter sermones alios, dixitque: 'Sicut diuerse sunt regum opes, ita multis distincte sunt varietatibus. In lapidibus preciosis, leonibus et pardis et elephantis, diuicie regis Indorum; in auro pannisque sericis imperator Bizanciis et rex Siculus gloriantur; sed homines non habent qui sciant aliud quam loqui; rebus enim bellicis inepti sunt. Imperator Romanus, quem dicunt Alemannorum, homines habet armis aptos et equos bellicos, non aurum, non sericum, non aliam opulenciam. Karolus enim magnus, cum terram illam | a Sarracenis conquisisset, omnia preter municiones et castella pro Christo dedit archiepiscopis et episcopis, quos per ciuitates conuersas instituit. Dominus autem tuus, rex Anglie, cui nichil deest, homines, equos, aurum et sericum, gemmas, fructus, feras, et omnia possidet. Nos in Francia nichil habemus nisi panem et uinum et gaudium.' Hoc verbum notaui, quia comiter et vere dictum. Cf. Gir. Cambr. *de Instr. Princ.* iii. 30. 65 *a*, col. 1.

Circiter illud tempus, cum ad concilium Rome sub Alexandro papa tercio celebrandum precepto domini regis Anglie festinarem, suscepit me hospicio comes Campanie, Henricus filius Teobaldi, omnium largissimus, ita ut multis prodigus videretur, *omni* enim *petenti tribuebat*; et inter colloquendum laudabat Reginaldum de Muzun, nepotem suum, in omnibus excepto quod supra modum largus erat. Ego vero sciens ipsum comitem tam largum ut Lc. 6. 30.

prodigus videretur, subridens quesiui si sciret ipse terminos largitatis. Respondit, 'Ubi deficit quod dari potest, ibi terminus est; non est enim largitatis turpiter querere quod dari possit.' Mihi certe videtur hoc facete dictum; nam si male queris ut des, auarus es ut sis largus.

Huius predicti Lodouici patrisque sui multa fuit in factis sapiencia, simplicitas in dictis. Hic tantam Deo reuerenciam habebat, ut quociens aliquid emersisset cause, quod ipsum et ecclesiam contingeret, sicut unus canonicorum censura se capituli moderabatur et appellabat a grauamine.

Mos eius erat quod ubi sensisset sompnum obrepere quiesceret ibidem aut prope. Dormientem eum iuxta nemus in umbra, duobus tantum militibus comitatum, (nam ceteri venabantur,) inuenit comes Theobaldus, cuius ipse sororem duxerat, et castigauit ne tam solus dormiret, non enim decebat regem. Ille
65 *a*, col. 2. respondit, 'Dormio secure solus, | quia nemo michi malum uult.' Responsio simplex, pureque consciencie uerbum. Quis hoc rex de se presumit alius?

Hic tam benigno fauore clericos promouebat, ut ab omnibus
Cf. Ps. 16. 8, 56. 2. Christianismi finibus sub ipso Parisius conuenirent, et *sub alarum eius umbra* tam nutriti quam protecti perduraverunt in scolis in diem hunc. Dum ergo ego cum ceteris moram facerem in scolis ibi, ditissimus Iudeorum omnium Francie processionem clericorum in rogacionibus inuasit, et clericum inde raptum in sentinam domus sue proiecit, quia filium suum lapide leserat. Quod ut regi innotuit Christiano, Iudeum in rogum precepit proici. Nichil ei profecerunt a⟨u⟩t tocius Francie preces, aut omnia Iudaici populi milia talentorum. Respondebat autem flentibus et petentibus rex, 'Volo sciant Iudei canes a Christianorum processionibus arcendos.'

Hec forte friuola sunt et magnis inepta paginis, sed meis satis

13 venabantur] *MS.* venebantur. 16 quia *repeated in MS.*

apta sunt scedulis, mihique uidentur stilo meo maiora. Me presente Parisius, ortum est inter clericos et laicos in regis huius curia murmur, et inualuit sedicio, laicique preualuerunt, et clericorum plurimos in pugnis et fustibus dure uisitauerunt, et regie conscii iusticie fugerunt ad latibula. | Verumptamen rex *audiuit* Ps. 9. 13, *clamorem pauperum*, venit et pauperrimum inuenit modicumque 10. 17. puerum in cappa nigra, corona fracta sanguinolentum, et ab ipso quesiuit quis hoc; et ostendit ei puer magistrum cubiculariorum regine, qui nuper duxerat regis Hispanorum filiam, qui per superbiam maiestatisque proprie presumpcionem nec fugere dignatus est, nec ad racionem positus negare; tantum respondit puerum ei conuicia dixisse. Captus est igitur iussu regio, vinctus et eductus ad loca patibulorum. Audit et attonita fit inde regina, properat, accurrit, sparsisque crinibus regis est aduoluta pe|dibus, et curie tota multitudo, multoque petunt ululatu veniam; 65 *b*, col. 1. allegat generositatem viri et sapienciam, quod et tradidit eum pater suus eius manibus et cure; mirumque contigit, quod eum misericordia moueret ad lacrimas. Nichilominus eum coegit ad ulcionem iusticia, manumque dexteram ei iussit amputari qua coronam percusserat.

Idem cum Fontem Blaadi iussisset excoli cingique muris, locum maximum, montes et valles, fontes et nemora, quatinus ibi mansionem suis faceret deliciis, constructis iam domibus, viuariis factis et muris, fossis et aqueductibus, rusticus incola vicini soli questus est aliquam agri sui partem regiis occupatam muris et domibus. Quod cum innotuisset regi, iussit domos deici murosque solui, tanti faciens querelam non modicam, ut magis a pluribus fatuitatis argueretur, quam ex misericordia meritas laudes acciperet. Nec destitit donec rusticus mutuum longe melius peteret, et petito susciperet utilius.

Pater huius, Lodouicus Grossus, cum debellatam Franciam sub

27 non *inserted above the line in the MS.*

gladio suo libere possedisset et inconcusse, filium suum primogenitum Philippum regem fecit, qui post unccionem suam et tocius Francie fidelitatem a paternis degenerauit moribus, et patriis deuiauit institutis, sublimi supercilio fastuque tirannico molestus omnibus. Factum est autem, dictante Domino, cum die quadam multis comitatus equitibus in illa parte Parisius que Greue dicitur equum admisisset, in litore Secane prosiliens a sterquilinio porcus niger se sub pedibus inmisit equi currentis. Corruit autem per offensam equs, colloque fracto decessit eques; sed porcus in Secanam subitus inmersit, nullique prius hominum
65 *b*, col. 2. visus nulli postmodum apparuit. | Pater igitur eius, Lodouicus
Ps. 21. 22. Grossus, immo Dominus qui Franciam ab *ore leonis* eripuit, substituit ei Lodouicum mansuetum et pium, ut Sauli Dauid.

Hic rex Grossus, cum a rege sicut supra diximus Anglorum Henrico victus venisset Pontisaram, non more uel merore victi sed exultacione uictoris in mensa conuiuis omnibus letissimus apparuit; cumque mirarentur et ab ipso quererent conuiue tante leticie racionem in tanta causa tristicie, respondit, 'Mihi frequenter in omnibus fere Francie finibus contigit ut nunc, et infortuniorum frequencia durus sum parumque vereor; sed Anglorum rex Henricus, qui nos hodie confecit, continuis iam in successibus, et qui nunquam aliquid sinistri perpessus est, si contigisset ei quod nobis, intolerabiliter et inmoderate doleret, et pre nimietate doloris infatuari possit aut mori, rex bonus et toti Christianismo necessarius. Inde reputo victoriam eius mihi pro successu, quia perdidissemus.' Imitabilis hec et non inuidiosa responsio.

Rex idem, dum adhuc contenderent cum eo principes sui, fuissetque comes Campanie Teobaldus aduersus eum principum princeps, in multis eum vincebat congressibus, et maiora merebatur indies odia. Fauebat autem comiti Romanus imperator, et fouebat ad bellum, regnique simul principes. Cumque iam videretur Lodouicus in guerra superior, a Romanorum imperatore

venerunt ad eum nuncii dicentes: 'Mandat tibi Romanorum imperator et precipit, sicut de regni tui statu propriaque salute gaudere uis, quatinus infra mensem hunc pacem et fedus ineas cum comite Teobaldo penitus ad eius voluntatem et honorem; sin autem, Parisius ante mensem elapsum obsidione cinget, et te interius, si temerario presumpseris ausu prestolari.' | Respondit 66 *a*, col. 1.
eis rex: '*Tpwrut Aleman!*' Hec autem omnibus Alemannis responsio grauissima videtur adhuc, et propter huiusmodi improperium multe frequenter inter eos et alienos rixe fiunt. Hec mihi securi cordis et bene residentis animi fuisse uidetur.

Item, cum inter hunc et Teobaldum essent inimicicie mortales, *i. e.* ad mortem periculose, sed et immortales quia perpetue, non est a sapientibus inuenta via pacis. Sed Dominus, qui quando vult et quantum *flagellat filios quos recipit*, furori frenum facete Heb. 12. 6.
posuit sic. Absconderat se rex ante Carnotum in nemore cum multa manu militum armata, quatinus missis prouocatoribus inprouidi ruerent in ipsum inimici Carnotenses; et ecce comes Teobaldus iter faciens quid fieret incautus tutissime iuxta regem preteribat. Videns igitur eum rex datum in manus suas, tantum successum inde leuipendens, quod casualiter et absque procuracione uel negocio prouenisset, abstinuit et per nuncios castigauit, ut tutus nusquam incederet dum inimicos haberet, ⟨et⟩ abire liberum dimisit. Quem non posset flectere victor, pietate victus et hostis benignitate superatur.

Item contigit ut venisset rex Blesim cum exercitu grandi. Cumque preparasset machinas ad muros, ad assultum equites, incensores ad vicos, audiuit comitem interius esse cum paucis, et secundum esse sue minucionis diem. Attollitur hinc inde murmur, ut obsidione certissima cingatur hostis interceptus. Rex autem aliter sentit, reducit equites, incensores reuocat, solutisque machinis reuerti properat. Tunc utique qui se sapien-

24 superatur] *MS.* perater.

ciores autumant stomacantur, in litem exeunt, causantur quod supra modum fuerit omnibus infortuitus tanti necligens ultro discriminis offerentisque fortune spretor, iniuriarum remissus
66 *a*, col. 2. ultor, amator hostilitatis et fotor, prompteque victorie crude|lis abiector. Quibus ipse parcius hec, 'Si quid erraui, nichil tamen ob has erratum est causas. Va! nescitis quia virorum post Salomonem sapientissimus ait Cato,

Cato. *Dist.* i. 34. *Vincere cum possis interdum cede sodali.*

Numquid eius consilio venire uultis obuiam? Attamen et alia erat nunc parcendi racio. Caui certe ne per operam meam uir optimus leuum aliquid audiret in minucionis sue tempore quod ei posset esse mortis occasio.' Riserunt et deriserunt eum inde sui, licet clam, sed qui videt in cor Dominus et hanc ei tribuit sapienciam, eandem ei sic retribuit quod omnes Francie *gladios*
Is. 2. 4. *conuertit in vomeres*, et suo fecit deinde per graciam suam gladio subiectos. Nam Teobaldus audita pietate uerborum et beneficii caritate, miratus et veneratus amicum hostem, literas has per fideles misit nuncios: 'Domino Francorum regi Lodouico, sue salutis conseruatori, Theobaldus Campanie comes in Domino salutem dicit. In assumpcione beate Marie uirginis vobis adero per gratiam Christi, vestre de cetero iussioni pariturus in omnibus, auctor hostilitatis pacis amatori satisfacturus, victori me victum dediturus, ut perpetua fiat in nobis pax cum honore vestro meoque dedecore. Valeat in Domino semper rex pacificus.' Hiis auditis, Lodouicus gracias egit Altissimo, dieque statuta Teobaldum a pedibus suis ad osculum erexit, et exinde vero corde dilexit et ab ipso plene dilectus est, ad perpetuam
Rom. 12. 20. sui temporis et regni pacem. Sic, iuxta uerbum Domini, *pru-*
Prov. 12. 7. *nas ardentes imposuit super hostile caput, vertens impium, et non fuit* ultra.

Sed cur dicam impium nisi fuerat cui Dominus postmodum

fecit sue dileccionis aperte signum? Profecto (si digredi licet), hic non ad iactanciam sed ad lucem bonorum operum, Lodouico filio Grossi retulit, et ad diem suam supremam supprimi testimonium postulauit. Leprosos lecius et libencius exhibebat quam alios pauperes, | cum omnibus esset amicus. Illos autem ideo 66 *b*, col. 1. precipue quia quanto sunt despicabiles abieccius et intolerabilius improbi, tanto se sperat obsequium prestare Deo placencius, et affectuosius acceptari; pedes eis lauat et tergit, magneque memor Magdalene, quod ipsa compleuit in corpore dominico, deuotus hic membris eius exequitur. Sed ibi vitalis odor et dulcedo cor attrahens caroque mundissima; letalis hic fetor et amaritudo corumpens et sanies ulcerosa. Domos eis per uillas construebat proprias, aut simul aliquibus aut seorsum alicui, quibusque uictualia prouidens. Unum tamen singulariter excolebat solitarium in tegete, qui cum in prosperitate extitisset secundum exigenciam probitatis et stematis purpura nobilis et bisso satis, in lepra fuit utraque dignior. Hic enim est generositatis incessus, ut in rerum augmento crescat humilitas, et in attricione paciencia roboretur. Virum hunc semper illac transiens visitabat comes attencius, eius utens utili consilio. Contigit autem aliquando visitanti secundum morem eum comiti, quod ipsum ad mortem inuenisset infirmum, precepitque preposito villule quatinus curam eius egisset. Post aliquot autem dies memor eius reuersus est ⟨ad⟩ tegetem; clausum quod reperit hostium pulsat incassum domus, sed et moram fecit ultro donec omnes ultra remotos vidit. Descendit igitur et iterum pulsans humiliter intulit, 'Amicus vester Teobaldus petit, si fieri potest, ut apertum sit ei hostium.' Surgit ille bonisque uerbis et vultu letus apparuit, benigne suscipit, et quem afficere fetore solebat ulcerum suauissimo reficit odore pigmentorum. Miratur consul, et supprimit hoc. Querit utrum bene conualuerit. Ille respondit 'Optime', petitque

Cf. Gir. Cambr. *de Instr. Princ.* i. 20.

1 digredi] *MS.* dicredi.

suppliciter ut preposito benefiat, eo quod deuotus ei fuerat. Letus inde Theobaldus benediccionibus eius deuote conductus
66 *b*, col. 2. exit | obuiamque prepositum habens, inpensam egro curam laudat, et dignam multa retribucione testatur. Cui prepositus, 'Domine, precepto uestro viuenti fui satis assiduus, et mortuo feci dignas exsequias, et si placeat eius sepulcrum videamus.' Obstipuit comes, et siluit a visis, visitatoque sepulcro redit ad tugurium, et nichil preter domum vacuam inueniens, gauisus est se uidisse Christum. Hoc nostro regi retulit post mortem huius Theobaldi rex Lodouicus, Grossi filius Lodouici.

De morte Willelmi Rufi regis Anglorum. vi.

Willielmus secundus rex Anglie, regum pessimus, Anselmo
Ps. 90. 6. pulso a sede Cancie, iusto Dei iudicio a *sagitta volante* pulsus, quia *demonio meridiano* deditus, cuius ad nutum vixerat, onere pessimo leuauit orbem. Notandum autem quod in silua Noue Foreste, quam ipse Deo et hominibus abstulerat ut eam dicaret feris et canum lusibus, a qua triginta sex matrices ecclesias extirpauerat et populum earum dederat exterminio. Consiliarius autem huius inepcie Walterus Tyrel, miles a Chazar iuxta Pontissaram Francie, qui non sponte sua sed Domini de medio fecit eum ictu sagitte, que feram penetrans cecidit in beluam Deo
Cf. Gir. Cambr. *de Instr. Princ.* iii. 30. odibilem. Die qua sagittatus fuit, mane, sompnium suum Gundulfo Roffensi episcopo retulerat hoc modo. 'In foresta pulcherrima post longam ferarum exagitacionem capellam prenobilem ingressus, hominem in ea vidi nudum super altare iacentem, cuius vultus et caro tota tam delectabilis erat aspectui quod pro cibo potuque posset orbi sufficere perpetuo. Manus igitur dextere sue digitum longiorem comedi, quod ipse paciencia summa vultu-
67 *a*, col. 1. que sereno passus est; unde statim | ad feras rediens, in modico reuersus esuriens, manum illam a qua digitum tuleram appre-

15 leuauit] *MS.* leuiauit. 19 a Chazar] *MS.* achazar. 29 rediens] *MS.* radiens.

hendi; at ille prius super angelos forma speciosus ad se manum illam tam subito rapuit, et me tam irate despexit, angelico vultu mutato in tam intolerabilem horrorem, in tam ineffabile dissidium, quod a faciei talis rugositate posset non unius hominis sed tocius orbis ruina fieri; dixitque mihi, "Non me comedes amodo."' Flens ergo Gundulfus intulit, 'Foresta est regnum Anglie; fere sunt innocentes quos tibi Dominus dedit custodiendos, qui cum sis a Deo minister constitutus, ut eis per te fiat pax et tranquillitas ad laudem et honorem Ipsius, [et] tu pro uoto pessimo, cum non sis eorum dominus sed seruus, tanquam appositos tibi fructus dilanias, deuoras, et disperdis. Capella quid aliud est quam ecclesia, quam tu truculenter irrumpis, predia sua distrahens in stipendia certe sed et dispendia militum? Formosus ille *pre filiis hominum filius Altissimi uocatur*, cuius comedisti digitum quando beatum virum Anselmum, membrum grande corporis dominici, sic deuorasti, quod in officio suo non comparet. Quod existi et reuersus es item esuriens, significat quod adhuc proponis Dominum dilaniare deterius in membris suis. Quod Ipse manum suam tibi violenter abstulit, mutato vultu quasi a luce in tenebras,—lux significat quod *suauis et mitis est et multe misericordie omnibus inuocantibus se*, tu autem Ipsum non inuocasti, sed quantum in te fuit suffocasti. Quod autem circa uultum illum *mutatus est color optimus*, tu meruisti; tibi nunc imputat iratus factusque terribilis, quod Ipsum dedignanter repulisti dum fuit placabilis. Quod ait, non comedes, iam iudicatus es, et tibi potestas maleficii penitus ablata. Conuertere | uel sero, quia tibi mors in ianuis est.' Non credidit ei rex, et eadem die in foresta quam Deo abstulit a predicto Waltero Tyrel occisus est, et a suis ad plenam nuditatem spoliatus. Quem impositum biga rudi et uili, quis esset ignorans, pietate motus, rusticus Wintoniam deferre uoluit. Perueniens autem et quem tulerat non inueniens, lacu quem transierat corpus reperit luto sordidum, et ad sepultu-

Ps. 44. 3. Lc. 1. 32. Ps. 85. 5. Lam. 4. 1. 67 *a*, col. 2.

ram detulit. Eadem die Petro de Meluis, viro de partibus Exonie, persona quedam vilis et feda, telum ferens cruentum, cursitans apparuit dicens, 'Hoc telum hodie regem vestrum perfodit.'

Hic rex multas ecclesie possessiones iniustis modis a prelatis euictas militibus suis, proprii tenax, largus alieni, contulerat. Die mortis sue dompnus abbas Cluni Anselmo, qui penes ipsum perendinabat exul, eam manifestauit.

Erat autem Henricus frater minor dicti regis Londoniis, sollicite satagens ut regnaret, et neminem habuit ex episcopis adiutorem, tum quia Robertus frater eius natu maior Ierosolimis agebat, tum quia tunc adhuc exulabat Anselmus, quem merito timebant. Girardus autem Herefordensis ignominiosus episcopus, pacto sibi sub iuramento archiepiscopatu priore uacante, coronauit eum. Videntes autem et scientes populi Henricum iustum et strenuum, annuerunt cum principibus qui tunc aderant, et acclamauerunt, et non fuit qui reclamaret. Decessit autem Aluredus Eboracensis archiepiscopus, uir illustris, qui Willelmo regi predicto uiriliter aduersatus, ecclesiam suam ab ipso fere solus conseruauit integram et indempnem, aliis ab ipso laceratis. Aderat autem regi Henrico Girardus, pacto instans. Rex autem Simoniaci penitens introitus, obtulit ei Herefordensem episcopatum ampliare fundis ad equiualenciam archiepiscopatus predicti,
67 *b*, col. 1. et libertatem eternam quantam habet Dunelmensis | episcopatus, in quo nullus minister regius aliquid agere uel attemptare potest; episcopi sunt omnes potestates et omnia iura. Girardus autem, diabolo plenus, omnia contempsit, et factus archiepiscopus multa fecit inmisericorditer et immite. Quadam autem die post cenam apud Suwelle in precioso tapeto puluinari serico subnixus inter clericos suos obdormiuit et expirauit.

Rex autem Henricus proficiebat in regno, et quamuis habuisset uiciosum ingressum, omnes decessores suos regimine tranquillo

vicit, et diuiciis et magnis per totum Christianismum inpendiis. Ter in anno vestiebat Lodouicum Francie regem et plures principum suorum. Scriptos habebat omnes comites et barones terre sue, constituitque eis in aduentu uel mora curie sue certa xenia quibus eos honorabat, in candelis, pane, vinoque. Quemcunque iuuenem infra montes Alpium audiebat captantem boni famam principii, ascribebat familie, et cui minus annuatim dabatur, centum per nuncium suum percipiebat solidos, et quandocunque contigisset ab ipso mandari, suscipiebat in aduentu suo singulis diebus a recessu residencie sue singulos solidos.

Hoc autem modo se habebat in regno. Certissime prouidebat et pronunciari faciebat publice dies itineris et perhendinacionis sue, numerum dierum et nomina villarum, ut posset scire quiuis errore semoto vite sue statum per mensem. Nichil inprouisus aut inprouidus aut properanter agebat; omnia regali more decentique moderamine faciebat. Unde a transmarinis ad curiam suam properabatur a mercatoribus cum mercibus et deliciis venalibus, et similiter ab omnibus Anglie partibus, ut non essent alias nundine fertiles quam circa ipsum quocumque diuertebat. Erat autem summa gloria sua in obseruacione pacis et in subditorum sibi copia. Neminem volebat egere iusticia uel pace. Constituerat autem ad tranquillitatem | omnium, ut diebus vaca- 67 *b*, col. 2.
cionis uel in domo magna uel sub diuo copiam sui faceret usque ad horam sextam, secum habens comites, barones, et proceres vauassores. Iuuenes autem familie sue non aderant ei ante prandium, nec senes post, nisi qui ex uoluntate sua se ingerebant ut discerent aut docerent. Hoc autem modo continencie per orbem audito, sicut alie vitantur curie, sic appetebatur ista, et fuit et celebris et frequentata. Frenabantur tiranni uel domini uel ministri. Continebat manus omnis auaricia, que tunc adhuc erat vicium, nunc alborum est regula monachorum. Nemo diebus illis pauper nisi fatuus. Cibus et potus auidius dabantur

quam sumebantur. Cuicunque propositum erat ex alieno viuere, ubique tam gratanter exibebatur ut nusquam ignominiose vite puderet. Cum quis comes aut magnorum principum ex iudicio cadebat in regis ut dici solet misericordiam, multum erat dare c. solidos, quos tamen infra triennium persoluebat, et de querelis prius ortis pax in foro regio cuicunque sub misericordia constituto. Hac autem causa multi delinquebant ut inciderent in ipsam, et delectabantur in ea teneri.

Erat autem rex Henricus rex Anglie, dux Normanie, comes Britanie, consul Cenomanie, Scocie, Galweie, tocius Anglicane dominus insule; que cuncta regebat tam potenter, tam dispensanter, quasi bonus paterfamilias domum unam. Ab abbacia monialium Wintonie monacham sacratam et sacram, regis Scocie sororem Dauidis, ad lectum suum in coniugem accepit, Roma nec annuente nec abnuente, sed permittente. Suscepit ex ea filium qui iuuenis factus in Raso Barbari fluctu submersus est, et filiam Matildem, que nupsit Henrico Romanorum imperatori, qui sine liberis decessit; ipsa vero a patre suo data est Gaufrido
68 *a*, col. 1. Andegauorum comiti, cui tres peperit, Henricum, | Gaufridum, Willelmum, viros strenuissimos. Minores autem cito facti sunt de medio.

Duorum annorum erat Henricus primogenitus Gaufridi, quando auus suus Henricus rex decessit, cui Stephanus, nepos eius ex sorore et Blesensi comite Stephano, successit in regno, vir armorum industria preclarus, ad cetera fere ydiota, nisi quod in malum pronior; sub quo duobus annis fere siluit regnum, tercio vero Robertus filius regis Henrici, Gloucestrie comes, visa regis inepcia, per instinctum et sapienciam Milonis post comitis Herefordie, vocauit ab Andegauia Matildem et Henricum filium eius ad regnum. Qui sapiencia Milonis et strenuitate regem

19 Andegauorum] *MS.* angedauorum. 25 preclarus] *MS.* placlarus.

Stephanum ad composicionem huiusmodi compulerunt, quatinus regno iurato Henrico ipse teneret donec de medio fieret; et infra tercium annum mortuus est, et apud Fauersham abaciam nigrorum monachorum quam ipse fundauerat sepultus. Cui successit Henricus Matildis filius, in quem iniecit oculos incestos Alienor Francorum regina, Lodouici piissimi coniux, et iniustum machinata diuorcium nupsit ei, cum tamen haberet in fama priuata quod Gaufrido patri suo lectum Lodouici participasset. Presumitur autem inde quod eorum soboles *in excelsis suis* interCf. 1 Reg. 1. 18, 25.
cepta deuenit ad nichilum.

Ipse vero Henricus quando regnare cepit, erat quasi viginti annorum, et triginta sex annis regnauit inuictus et inconfusus, exceptis doloribus quos ei fecerunt filii sui, quibus ut aiunt inpacienter toleratis eorum rancore decessit. Fecerat autem idem rex Lodouico piissimo, preter predictam iniuriam, tedia multa, quorum Dominus tam in ipso quam in filiis duriter ad ulcionem recordatus est, ut creditur.

Vidimus inicia regni sui, vitamque sequentem in multis commendabilem. Mediocris stature summos excedebat in modico, | vir membrorum integritate uultusque uenustate beatus, et 68 *a*, col. 2.
quem milies diligenter inspectum accurrebant inspicere. Vir hic membrorum habilitate nulli secundus erat, nullius actus inpotens quem posset alius, nullius comitatis inscius, litteratus ad omnem decenciam et utilitatem, linguarum omnium que sunt a mari Gallico usque ad Iordanem habens scienciam, Latina tantum utens et Gallica. In legibus constituendis et omni regimine corrigendo discretus, inusitati occultique iudicii subtilis inuentor; affabilis, verecundus, et humilis; pressure pulueris et luti paciens, importunitate querelarum offensus, lacessitus iniuriis, cum silencio preferens. Verumptamen semper itinerans erat dietis intolerabilibus quasi duplomate ⟨utens⟩, et in hoc familie sequenti nimis immisericors; canum et auium peritissimus, et

illusionis illius auidissimus; in uigiliis et labore continuo. Quociens autem in sompnis ipsum ymaginaria voluptas agebat, corpori suo maledicebat, quod nec labor nec abstinencia frangere uel extenuare valebant. Nos autem exinde non inconstancie labores suos ascribebamus, sed timori nimie pinguedinis.

Matris sue doctrinam audiuimus hanc fuisse, quod omnia protelaret omnium negocia, quod quelibet in manum suam excidencia diu retineret, et fructus inde perciperet, et ad eas suspirantes in spe suspenderet, parabola crudeli sentenciam hanc confirmans, hac scilicet: Accipiter insolens carne sibi sepius oblata, et retracta uel occulta, fit auidior, et pronius obsequens et adherens. Docebat eciam quod in talamo frequens, in frequencia rarus esset; nichil alicui confer⟨r⟩et cuiusquam testimonio nisi visum et cognitum, et in hunc modum multa pessima. |
68 *b*, col. 1. Nos autem illi doctrine fidenter imputamus omnia quibus erat tediosus.

Inposuit autem ei principio regni sui meretrix quedam publica, nichil immundicie dedignans, filium quem a populo susceperat nomine Gaufridum, quem iniuste minusque discrete tanquam suum acceptans, in tantum promouit ut hodie sit Eboracensis archiepiscopus. Nomen autem matris eius Ykenai. Congregauit hic sibi predictas consuetudines inportunas patris inpositi, et de bonis tam paucas, quod continue sint inimicicie canonicorum suorum ad ipsum, et e conuerso; quia viciorum plenus est et morum expers.

Placeat autem de matre predicti regis nostri audire, quod filia fuerat optimi principis et sancte Matildis regine, materque boni regis, ipsa bonorum in medio pessima. Tradidit eam pater suus Henricus Romanorum imperatori nuptui, qui minorem fratrem suum regem Ytalie captum in bello decapitauerat manu propria, patremque suum cupiditate regnandi deiecerat ab imperio, ut

17 principio] *MS.* principia.

postmodum pauper a communia canonicorum quorundam secularium imperii sui sustentaretur. His predicti sponsi peccatis adiecit Matillis, quod ab omnibus ducibus et principibus imperii sui et episcopis et archiepiscopis exegit ciuitates et castella propria manu tenenda, et quemcunque precepto non potuit, bello conatus est euincere. Restitit autem ei dux unicus Baiwarie et Saxonie, contraque manus omnium acies ordinauit, factoque congressu nec fugitum est nec fugatum; durauitque mutua cedes longissimo die circa finem Iunii a mane usque ad mediam noctem. Multis milibus de medio deletis, recesserunt ab inuicem pauci de timidis et ignauis. Quoniam igitur a residuis desperatum est de sepultura cadauerum, lupis et canibus et auibus derelicta sunt et putredini, quorum fetor circa se solitudinem fecit. |

Compunxit autem Dominus ea die predictum imperatorem, et per graciam suam ei coram oculis posuit, quod ipsum cupiditas ad fratris necem impulerat et patris exilium, et ad cedem presentem que innumerabilis erat et toti mundo plorabilis; penitensque fortiter a malis *exiuit foras et fleuit amare*, et camerarii non temerarii sed sapientis et fidelis opera, simulato prius morbo ianuisque seratis, et demum eius morte nunciata, seipsum proscripsit penitens et euasit ad exilium ultroneum. Procurauerat autem camerarius mortuum loco eius, et preciosissime inuoluerat conditum aromatibus, et imperiali pompa sepelire fecit. Ipse autem processit, corpore vagus, animo firmus, nec potuit tanti doli latere prorsus utilitas, bonus enim fuerat,† et quantum visus est iusta fallacia †. Multis in locis apparuerunt multi qui se dicebant illum imperatorem esse, et mortem ipsius simulacionem asserebant, post decessum immo recessum eius, ut honorabiles haberentur; et multi falsi deprensi sunt. Verumptamen Cluniaci susceptus ei simillimus, ut dicebatur, pauper habitu, sermone 68 *b*, col. 2. Mt. 26. 75.

1 *MS.* paupera. 26 *perhaps*: (bonus enim fuerat quantum visus est) et iusta fallacia.

nimis ambiguus, ut ex ipso neutrum agnosci posset. Abbas autem, ut Cluniaci mos est, ipsum reuerenter exhibebat. Contigit autem quod dompnus Cluniaci Alemannus prior veniret, quem dominus abbas ad virum illum instructum misit, ut uideret, quem si viderat et manifestaret. Ille secum iuuenem nepotem suum duxit, qui cum ipso diu fuerat, qui statim ipso uiso dixit eum simulatorem et falsum. At ipse velox, inconfusus, et tutus, ei alapam fortem dedit, et dixit, 'Tu mecum fuisti vere, sed semper proditor, et in una prodicionum tuarum interceptus euasisti, sed tibi quidam satellitum pedem dextrum spiculo misso perforauit, unde vulnus adhuc aut cicatrix apparet. Compre-
69 *a*, col. 1. hendite, famuli, tricatorem, et uidebitis.' | Et apparuit cicatrix; at iuuenis ait, 'Domino meo quem iste se fingit singularis erat in brachio dextro proceritas, ut stans extentus posset palma genu dextrum operire.' Quod ipse surgens statim impleuit. His visis aliquamdiu reuerencius exhibitus est, et tandem inuentus est falsus.

Set ut ad materiam unde digressus sum, id est ad regem Henricum secundum reuertar; erat idem rex Henricus multarum [que] grossarum et pinguium elemosinarum, occultus autem, ne pateret sinistre quod dabat dextera. Missus a Ierusalem epicopus Acharonensis querere contra Saladinum auxilium, congregatis cum regibus Francorum et Anglorum utriusque principibus, allegabat pro terra predicta censum petens. Rex autem Francorum, quia tunc puer, urgebat amicabiliter regem Anglie dicere primum; qui respondit, 'Proposui cum oportunitatem habuero loca sancta Christique sepulcrum visitare, sed pro modo meo donec id fieri posset ei succurram; liquet enim quod urgens et anxia necessitas tantum emisit nuncium. Sexaginta milia marcarum illuc per ipsum et meos hac vice transmittam.' Quod dixit infra mensem impleuit, vel tunc uel post nullum inde fati-

9 proditor] *MS.* perditor. 22 *MS.* Acharanensis.

gans exaccione uel exigencia, ut multi solent a subditis quod impendunt prelatis eripere. Rex autem Francie, quasi sagitta subita percussus, et omnes principes eius obmutuerunt; nec ipse rex nec aliorum aliquis tanto uerborum audito culmine quicquam promittere sunt ausi. Hec autem facta sunt apud Siluanectum. Has lx. ml. marcas episcopus ille Acre, que prius Acharon dicebatur, tulit ad Sur, que prius fuerat Siria. Nam antequam venisset, capta fuit Ierusalem et Acra, et his marcis defensa fuit Sur et residuum terre Ierusalem per manum Bonefacii marchionis de Monteferrato, quem post presentibus Philippo rege Francorum et Ricardo Anglorum | duo Hassasisi occide- 69 *a*, col. 2.
runt in foro exercitus eorum, quos rex Ricardus statim fecit in frusta concidi. Dicunt Franci quod ipse Ricardus fecit hoc fieri per inuidiam, et quod procurauit mortem Bonefacii.

Rex autem Henricus secundus supradictus, multis clarus moribus et aliquantis obscurus viciis fuit. Vicium est quod a matris sue doctrina, ut predixi, contraxit; dispendiosus est in suorum negociis, unde fit ut antequam negocia eorum consequantur multi moriantur, aut ab ipso recedant tristes et vacui, fame cogente. Vicium aliud est, quod cum perhendinat, quod raro fit, non permittit se videri secundum vota bonorum, sed in interioribus clausis solis illis copiosus est, qui copia tanta videntur indigni. Vicium tercium est, quod quietis impaciens, fere dimidium Christianismi vexare non miseretur. In his tribus error eius; ceteris ualde bonus est, et in omnibus amabilis. Non enim preter ipsum quisquam tante uidetur mansuetudinis et affabilitatis. Quociens exit, arripitur a turbis et in loca distrahitur, et *quo non vult* impellitur, et, quod mirum est, singu- Jo. 21. 18.
los audit pacienter, et iniuriatus ab omnibus tum clamoribus, tum tractibus et violentis impulsibus, inde nemini calumpniam facit aut ire similitudinem; cumque nimis angustiatur cum

16 Vicium] *qu. add* primum *or* unum? 19 vacui] *MS.* vani.

silencio fugit ad loca pacis. Nichil superbe, uel tumide facit; sobrius est, modestus et pius, fidelis et prudens, largus et victoriosus, et bonis honorificus.

Transfretauimus cum ipso dudum in viginti quinque nauibus, que sibi tenebantur ad transitum sine pretio. Tempestas autem dispersit omnes ⟨et⟩ ad cautes et litora nauibus inepta collisit, preter suam, que per Dei graciam in portum producta fuit. Misit ergo mane, singulisque nautis secundum eorum estimacionem perdita restituit, cum non teneretur hoc facere, fuitque
69 *b*, col. 1. summa magne numerositatis: et forsan | aliquis rex iustum non soluit debitum.

Mos curie nostre fuit, ut gratis fierent et redderentur breuia sigillata ministris curie que nomina sua uel negocia continerent. Detulit autem dispensator regius reum sigillatorem, quod breue nomen suum et negocium continens ei negasset sine precio reddere. Turstinus filius dispensator erat, Adam a Gernemue sigillator. Auditis igitur his, hesitante curia, regem aduocant; qui cum Turstinum audisset, audiuit Adam dicentem, 'Susceperam hospites et misi qui precaretur dominum Turstinum quod mihi duo liba de uestris dominicis daret. Qui respondit, Nolo. Cum autem postea vellet breue suum, memor illius Nolo, similiter dixi, Nolo.' Rex uero condempnauit eum qui dixerat primum Nolo. Sedere fecit Adam ad stancium, coram posito sigillo breuique Turstini; coegit autem Turstinum abiecto pallio genibus flexis Ade presentare duo gastella regia, mantili candido decenter inuoluta, susceptoque xenio iussit ut Adam ipsi breue redderet, fecitque concordes, et adiecit, ut non tantum sibi deberent inuicem ministri subuenire de suo proprio uel de fisco, sed eciam singulis domesticis, et quos necessitas urgeret alienis. Nos autem hoc comiter actum putauimus.

Sed nunc faceciora fiunt, ut putant quorum est nunc facere. Willelmus de Tancaruilla, summus ex feudo regis camerarius,

7 *qu.* perducta? 11 *qu.* soluisset?

uir nobilis genere, singularis armis, viribus magnificus, moribusque mors inuidis, multorum accusacione regi nostro suspectus factus est. Audiebat eum tamen frequenter rex multarum victorem congressionum, et quod esset pater equitum et panis egencium, et qui posset ad nutum quorumlibet corda mutare tantum exceptis liuidorum cordibus, et quod acceptabilis et carus esset Fran|corum regi ceterisque quibus ipse timebat. Perse- 69 *b*, col. 2.
cutus est virum bonum in multis, deiecit omnia municipia sua quasi cornua sibi retundens, et leges ei debitas libertatesque negauit, et nimiam inuidis suis dedit in possessiones suas potestatem. Ipse vero dissimulabat, decenter paciens quod oportebat. Contigit autem quod multo preconatu festum diei Natalis Domini proclamatum fuit apud Cadomum a domino rege fieri. Conuenerunt ergo multitudo numerosa tam aduenarum quam indigenarum, quorum capitales erant rex et filius eius admirabilis ille rex Henricus, et tercius Henricus Saxonie dux et Bauarie tunc exul, gener nostri regis, comes Pictavie Ricardus qui nunc regnat, dux Britonum frater eius Gaufridus, et episcopi multi, cum prouincia plena comitum et baronum. Cum igitur adesset die festo Natalis domino regi qui daret aquam manibus eius, ecce per medium pressure predictus Willelmus, eo quod esset summus camerarius, multis equitibus ut mos eius erat comitatus, et palla proiecta sicut mos est ministrorum, pelues argenteas arripuit traxitque fortiter ad se. Tenebat ille vix regemque respiciebat, qui iussit eas dimitti, suscepitque pacienter aquam de rapina. Willelmus autem, cum dedisset eam ipsi filiisque suis et duci Saxonie, pelues proprio clienti dedit et sedere perrexit. Hoc autem multis admirantibus, et cubiculario regis instanter pelues petente, abegit eum rex, et sine similitudine delicti tulit. Affuerunt ex inuidis Willelmi nocte sequenti maxime circa regem, plurimique qui rapinam illius celeberrime diei menseque regie cuntis preferrent excessibus, et dicerent

ipsum regem pacificum et non scelerum ultorem, et quecunque possent eum efferare. Deinde circuierunt hospicia principum, id agentes quod apud regem, nec absistere voluerunt, aut non
70 *a*, col. 1. potuerunt, quoniam inuidia non pausat, et Iudas non | dormit. In crastino consedere duces, et senescallus Normannie querelam regis omnibus exposuit aduersus Willelmum, honerans eam et aggrauans quantum sciuit. Surgens ergo Willelmus, et rapina negata, subintulit, 'Scimus omnes et nemo dubitat quin domino nostro curieque presenti placeat iusticia, displiceat omnis enormitas; ultores enim scelerum et rapine quod persecuntur oderunt. Vim quidem intuli, non violenciam. Quid enim fit sine vi? Verumptamen iusta vi iureque traxi pelues, summus domini regis camerarius, quas ille subditus meus extorquere conatus est iniusta violencia. Quod autem inde predo sim, ut domini regis asserit senescallus, hoc contradico, quia quod mihi ius appropriat, iuste tuli. Pater meus cum abbaciam fecisset in Tankeruilla beato Georgio, posuit in ea pelues quas a manibus regis Henrici primi iure suo sine lite tulerat, quod adhuc ibi testantur, similiter et idem alie testificant in monasterio beate Barbare. Si vero tantis non habetur fides instrumentis, si quis se iuri meo presumpserit aduersarium opponere, presto sum illud asserere quacunque vi uel uirtute sanxerit hec curia, nemine pro me nominato, sed in persona propria. Quod autem inmerito me multi detulerint domino meo reum, et iram eius aduersum me fortiter aggrauauerint, non timeo. Scio quod nulla poterit iudicium eius ira peruertere. Forte plures assunt qui mihi clam insidiantur; utinam velint palam experiri, iustoque iudicio, tam unice, tam electe curie subicere quod secreto susurrant. Nouit dominus noster rex et sui, qualiter ab ipso pacificata Pictauia post mortem illius preclari patricii, tenuerim eam et ad precepta sua coegerim, cum dici soleat,

Ov. *A. Am.* ii. 13. *Non minor est virtus quam querere parta tueri.*

Semper autem ego meique domino meo propriis militauimus stipendiis, suaque nobis de|center oblata resignauimus, et ubi- 70*a*, col. 2.
cunque nos uocauit necessitas assilire uel tueri, fuimus primis in omni congressu priores aut certe pares. Non autem hec credat in tot et tantis examinata milicia superbe uel arroganter me vociferasse. Sed hominem auditis accusatum, et coram inuidis suis et detractoribus irate loquentem, suis extollentem se meritis non superbe, non ad gloriam, non vane, sed ut prouocem palpones coram positos et hec audientes, ut, si quid habent meriti uel vere iactancie, palam edisserant, et pro se bona que negari non possint allegent, aut certe desistant eos in occulto persequi, quos in manifesto sequi uel audire formidant.' Secutus est igitur oracionem hanc murmur multus, et omnium vultus intendebant in eum. Rex autem ait, 'Iustum volo fieri iudicium ex his que dicta sunt, ut nec amore nec odio quicquam definiatur iniquum. Memores autem in hoc casu vos oro fieri, quod cum Parisius in hospicio meo dominus meus Lodouicus rex et ego consedissemus, astante nobis pincerna meo, subito domum ingressus Willielmus comes Hyrundella, recens a redditu Ierusalem, quem nemo nostrum viderat triennio preterito, nobis breuiter salutatis pallam villosam quam sclauinam nominant uelox abiecit, et vasi vini rapidus inhesit, pincernamque renitentem, ut erat magnus et fortis, impulsu deiecit, flectensque genua coram domino rege Francorum subintulit, 'Domine mi rex, quod hic agitur non est excessus aut reuerencie vestre contemptus. Scit dominus meus rex quod de iure decessorum meorum pincernarum princeps sum et primus; hic autem quem deieci presumpsit arroganter sibi ius meum cum detinuit, quod obtulisse debuerat non petenti.' Sic et hec ille Willelmus, et a tanta curia nomen facecie retulit non arrogancie. Vobis autem hoc ideo recordor, | ut ex aliis actis instruamini, ne cuiusquam amore sit huic 70*b*, col. 1.
Willielmo censura nostre curie remissior, uel odio alicuius

districcior; equa lance libretur quod audistis, quatinus, licet hec illa curia videatur inferior, non iudicetur iniustior.' Quoniam igitur nemo iuri suo est factus obuiam, omnium iudicio Willielmus optinuit. Hanc nostri regis comitatem annumeramus aliis, ut manifestum sit omnibus quod inuisis eciam conseruabat in ira misericordiam.

Artifex subtilis expresserat sigillum regium bitumine, formaueratque cuprium tam expresse similitudinis ad illum ut nemo differenciam uideret. Cum autem hoc regi constaret, iussit ipsum suspendi, videnque virum venerabilem, bonum et iustum, fratrem malefici, flentem operto capite, statimque misericordia uictus, bonitatem iusti pretulit nequicie rei, lacrimansque restituit lacrimoso leticiam. Verumptamen fure soluto, ne remissa nimium videretur pietas, in monasterium eum detrudi iussit.

Domino regi predicto seruiebat quidam clericus, qui uobis hec scripsit, cui agnomen Map; hic ipsi carus fuit et acceptus, non suis sed parentum suorum meritis, qui sibi fideles et necessarii fuerant ante regnum et post. Habebat eciam et filium Gaufridum nomine susceptum, si dicere fas est, a publica cui nomen Hikenai, ut est pretactum, quem contra fidem et animum omnium in suum aduocauit. Inter hunc et Map faciles aliquando lites coram ipso sed et alias veniebant. Hunc rex ad Lincolnie sedem elegi fecit, qui iusto diucius episcopatum illum detinuit, domino papa sepius urgente quod cederet aut ordinaretur episcopus; qui diu tergiuersans neutrum et utrumque voluit et noluit. Rex igitur qui sollicite considerabat multam terram occupatam a ficu
70 *b*, col. 2. tali, coegit eum ad alterutrum. Is autem elegit cedere. | Cessit igitur apud Merleburgam, ubi fons est quem si quis, ut aiunt, gustauerit, Gallice barbarizat, unde cum viciose quis illa lingua loquitur, dicimus eum loqui Gallicum Merleburge: unde Map, cum audisset eum verba resignacionis domino Ricardo Cantu(a)riensi dicere, et quesisset dominus archiepiscopus ab eo, 'Quid

loqueris?' volens eum iterare quod dixerat, ut omnes audirent, et ipso tacente, quereret item, 'Quid loqueris?' respondit pro eo Map, 'Gallicum Merleburge.' Ridentibus igitur aliis, ipse recessit iratus.

Anno proximo renunciacionem precedente, districcione rigida, non ut pastor sed violenter, exegerat ab omnibus ecclesiis parochie sue decimas omnium obuencionum suarum, et singulas taxarat, et secundum propriam estimacionem decimas extorquebat; quatuor autem marcas ab ecclesia Map, que dicitur Eswaella, iactanter et superbe sibi iubebat afferri, racione qua spoliabat alias. Ille noluit, sed domino nostro regi questus est, qui ducens electum illum in thalamum interiorem castigauit eum dignis verbis et fuste nobili, ne deinceps clericis molestus in aliquo fieret. Unde verberatus egregie rediens, in omnes curie socios minas multas intorsit, et in acusatorem suum precipue; cui cum forte fuisset obuiam, iurauit per fidem quam debebat patri suo regi, quod ipsum dure tractaret. Map autem sciens ipsum in iuramentis suis patrem suum ponere, sed et regem iactanter semper apponere, ait, 'Domine, Paulus apostolus dicit, *Estote imitatores* Eph. 5. 1. *Dei, sicut filii karissimi*; Filius autem Dei Deus noster se frequenter secundum infirmiorem sui partem se filium hominis dicebat, tacita Patris deitate. Utinam et tu consimili velis humilitate iurare secundum matris officium aliquando, celata patris regalitate. Sic decet imitari Deum qui nil egit arroganter.' Tum ille, capite rega|liter ut mos erat illi concusso, minas 71 *a*, col. 1. intonuit. M⟨ap⟩ autem adiecit, 'Audio quod vos emendaui, sicut archiepiscopus uxorem suam.' Quidam autem constancium, 'Quid hoc?' At ille sibi murmurauit in aure, quod uxor archiepiscopi dormiens cum illo strepuit, et ab archiepiscopo percussa restrepuit. Hoc cum audisset electus ab illo, tanquam ex illata quauis iniuria, fremuit obiurgans.

1 loqueris] *MS.* loquaris.

Die cessionis predicti viri beatificauit eum dominus rex cancellaria sua, sigillumque suum appendit collo gratulantis. Quod ipse predicto Map ostendens ait, 'Omnia cesserunt tibi ad nutum de sigillo gratis, at ex hoc nunc nec unum extorquebis inde breuiculum quod non redimas quatuor nummis.' Cui Map, 'Deo gracias! bono meo gradum hunc ascendisti: quorundam infortunium aliorum successus est; anno preterito quatuor marcas exegisti, nunc quatuor denarios.'

Post hec autem, cum essemus in Andegauia, vidissetque vir ille regius Walterum a Constanciis ad dompnum Ricardum Cantuariensem archiepiscopum vocari, consecrandum ad episcopatum ab ipso resignatum, aperuit inuidia tunc oculos eius, et obstupuit, tandemque resumptis viribus appellauit. Mitigauit eum dominus, et promisit ei redditus quos in eleccione perdiderat. Ipse vero, cui tunc primum visum est se cunta cum episcopatu simul amisisse sine spe, talionem redibuisse.† Videns ergo Map, qui sue quondam prebende canonicus erat Lundoniis, ingeminat, 'Reddes prebendam meam et nolens.' Map: 'Immo certe volens, si potes omnia que gratis amisisti per aliquod ingenium recuperare.'

Recapitulacio principii huius libri ob diuersitatem litere et non sentencie. vii.

p. 1, l. 4 sqq. 71 *a*, col. 2. *Augustinus ait, 'In tempore sum et de tempore loquor, et nescio quid sit tempus.'* | *Simili possum admiracione dicere, quod in curia sum, et de curia loquor, et quid* ipsa *sit* non inteligo. *Scio tamen quod* ipsa *tempus non est. Temporalis quidem est, mutabilis et varia, localis et erratica,* statusque diuersitate sibi sepe dissimilis. Recedimus ab ea frequenter, et reuertimur, sicut utrumque dictat

16 *Something is wanting after* redibuisse; *e.g.* gestiebat *or* desiderabat. 22 sqq. *In this chapter I have italicized the passages which are repeated from* Dist. I cap. i sqq. *Paraphrases are indicated by dots placed beneath the line.*

rerum exigencia. Cum eam eximus, *totam agnoscimus*; si per annum extra steterimus, noua redeuntibus occurrit facies, et noui sumus. Inuenimus ab alienis domesticos supplantatos, et dominos a seruis. *Eadem* quidem *est curia, sed mutata sunt membra.* p. 1, l. 9. p. 1, l. 11.

Porfirius dicit *genus* esse *multitudinem se quodammodo ad unum habentem principium.* Curia certe genus non est, cum tamen huiusmodi sit; nam *multitudo sumus* ad dominum regem quodammodo se habens, quoniam illi *soli placere contendens.*

Scriptum est *de fortuna*, quod *sola mobilitate stabilis est.* Curia fortuna non est; in motu tamen immobiliter est. p. 1, l. 22.

Infernum locum penalem dicunt; *quicquid aliquid in se continet, locus* est; sic et curia *locus*, numquid et *penalis*? Certe penalis, et hoc solummodo micior inferno, quod mori possunt quos ipsa torquet. Macrobius asserit antiquissimorum fuisse sententiam, *infernum nichil aliud esse quam corpus* humanum, *in quod anima* deiecta, *tenebrarum feditatem, horrorem sordium patitur*, et quecunque *fabulose* dicuntur in inferno fuisse pene, *conati sunt assignare* singulas *in* sepulcro *corporis humani.* Quod quia longum est distinguere, leuiterque potest alias haberi, dimittimus. Sed si corpus humanum aliqua valet similitudine dici carcer et chaos anime, quare non curia tam corporis quam anime? p. 4, l. 5 sqq. Macrob. *in Somn. Scip.* i. 10. 9, 10.

Stix odium, Flegeton ardor, obliuio Lethes,
Chochiton luctus, triste sonans Acheron,

in curia nostra sunt. In his penarum volumina confunduntur, in his omnia flagiciorum genera puniuntur. Non est transgressio cui non *his et in* fluminibus equiparetur | ulcio. Parem hic inuenit omnis nequicia malleum, ut videatur, Deus, *in* his *fluminibus furor tuus*, et *in* hoc *indignacio tua mari.* Curie *Stix* est *odium* nobis innatum ex nostro uel alieno vicio; *Flegeton, ardor cupiditatis et ire*; Lethes, obliuio beneficii creatoris et promis- p. 4, l. 11. 71 *b*, col. 1. Hab. 3. 8. Macrob. l. c. 11.

sionis in baptismate date; *Cochitus*, *luctus* ex nostris nobis inflictus excessibus, qui via multiplici cum illo nequam aduenit, quem aduocare videntur, qui dolorum incentor est et ydolorum in suis faber; *Acheron*, *tristicia*, scilicet vel ex factis vel ex dictis penitencia, vel ex cupitis et non assecutis.

Flagiciorum aut⟨em⟩ flagella penarumve passiones hic assignare possumus si fas est. Caron, inferni portitor, neminem in cimba transuehit nisi qui stipem ab ore porrigit; ab ore dicitur, non a manu, quia noster portitor si promiseris obsequitur, si dederis te non cognoscet amplius. Sic frequenter et in aliis: in curia preiudicat umbra corpori, dubietas certitudini, dacioni promissio.

Dist. I. c. ix. *fost.*

Tantalus ibi luditur a fuga fluminis. Nos hic *bona* que summitate digitorum tangimus refuga *fallunt*, et quasi iam obtenta disparet utilitas.

p. 4, l. 13 sqq.

Sisiphus ibi saxum ab imo uallis ad montis aportat apicem, indeque reuolutum sequitur ut *relapsurum reuehat. Sunt et hic qui diuiciarum* altitudinem adepti, *nichil actum putant, et relapsum cor in uallem auaricie* secuntur, ut illud in *montem ulteriorem* reuocent, *quo quidem consistere non* datur, quia spe *cupitorum* semper *adepta vilescunt. Cor* autem *illud saxo comparatur, quia* Dominus ait, *Auferam cor lapideum et dabo carneum. Det* Deus, et sic faciat *curialibus, ut in aliquo moncium pausare possint.*

p. 4, l. 17 sqq.

Ezek. 36. 26.

Yxion ibi voluitur | in rota, sibi sepe dissimilis, super, subter, hinc et illinc. Habemus et nos *Yxiones*, *quos* sorte sua *volubilis* fortuna *torquet. Ascendunt ad gloriam, ruunt in miseriam, sperantque deiecti*; supremi gaudent, infimi lugent; dextri sperant, sinistri metuunt; *cumque sit undique timendum in rota, nullius in ea sine spe* locus *est*, et cum ipsam spes, metus, gaudium, luctusque participent, sola sibi familiam spes facit et detinet. *Tota terribilis est, contra consciencias tota militat, nec inde minus* appetitur.

p. 4, l. 27 sqq. 71 *b*, col. 2. p. 5, l. 1 sqq.

21 *MS.* lapidium,

Ticius Iunonem prima visione cupiuit, ultroque motum secutus illicitum fatui iecoris non refrenauit ardorem; unde merito punitur eodem iecore quod ad sui detrimenta renascitur; vulturum auiditatem exibet, quod cum non deficiat, inflictum est ut non sufficiat. Nunquid non ego sum in curia Ticius, et forsan alius aliquis, cuius cupido cordi vultures apponuntur, id est affectus nigri, diuellentes ipsum, quia non luctauit, appetitui prauo non restitit? sed non Ticius qui Iunoni dissolute mentis non celauit angustias. Cogitat, loquitur, agit contra bonum illum qui *nec abiit, nec stetit, nec sedit.* Dist. I. c. vi. *lost.* Ps. 1. 1.

Filie Beli contendunt ibi cribris implere vasa forata sine fundis, omni liquori peruia, Letheique laticis haustus perdunt assiduos. Belus virilis vel virtuosus interpretatur; hic Pater noster Deus est. Nos eius non filii, quia non virtuosi, non robusti, sed filie, nam ⟨in⟩ inpotenciam effeminati, cribro quod a paleis grana secernit, id est, discrecione, vasa complere pertusa laboramus, id est, animos insaciabiles, quorum adulterauit ambicio fundum, qui sorbent quod infunditur instar Caribdis, et sine plenitudinis apparencia non cessant haustus perdere vanos. Cribrum hoc non colat a liquido | turbidum, a sereno spissum, cum ad hoc creatum sit, nec retinet *aquam fontis in uitam eternam salientis*; non aquam *quam qui biberit non siciet iterum*, sed aquam Lethis, cuius non meminit bibitor, que guttur infatuat, que sitire dat iterum, que furtim ad animam ingreditur, que cum ea congreditur et in limum impellit intrare profundum. Dist. I. c. vii. *lost.* 72 *a*, col. 1. Jo. 4. 13, 14.

Cerberus ibi canis triceps ianitor. Iste quos in omni silencio mitis inducit, exire volentes trina voce terribilis arguit. Ianitor ille Ditis aulam auido ditat ingressu, recessu non uacuat; retinet, non effundit. Habet eciam Dis huius curie, quos tradit reos carceri, qui quasi compacientes eis simulate conducunt in Dist. I. c. viii. *lost.*

13 Belus] *MS.* Belis. 30 simulate] *MS.* simulata. conducunt] *MS.* conducit.

foueam, cum autem ex benignitate principis exire licet, trinis oblatrant auidissimis terroribus, peticione, cupiditate cibi, potus, et uestis, nudosque pro direpcione omnium que non habent promittere cogunt; vere quidem Cerberi, quia carnes compeditorum uorantes, et recte canes, qui norunt ex afflictis hiatus implere triplices. Hi *famem paciuntur ut canes,* non discernunt cuius cibos rapiant, nec inter carnes et cadauera, recencia a situ, fetorem ab odore separant, quid liceat necligentes.

Ps. 58. 7.

Dist. I. c. ix. *part lost.*

In fuliginoso Ditis obscuri palacio Minos, Radamantus, et Eacus sortem mittunt in urnam, iudicesque presunt censura miseris. Mala statim pensant, bona differunt, aut uana faciunt. Si sors seua ceciderit, animaduertunt seuius; si mitis, obtrectant, peruertunt ut uirtus in culpam exeat; si fuerit ambigua, deteriorem interpretantur in partem. Laudem uero iusticie meruerunt ab iniquo domino, quia de malis meritis non remittunt quippiam. Dicitur tamen quod si respiciuntur a transeuntibus, rigor eorum uelut incantacio⟨ne⟩ perit; si non, culpis inherent, et malefacta

72 *a*, col. 2.

trutinant, et mactant, et perdunt: | bona preterlabi compellunt, Ditisque placant tyrannidem offensa Dei; excusabiles tamen aliquatenus sunt isti iudices, qui diri principis imitantur argucias.

p. 6, l. 15.

Habemus et nos censores sub serenissimo iudice, quorum iusticiam domini sui iusticia remordet, quia iurati coram ipso quod

p. 6, l. 20.

equitate seruata censebunt, ut predicti tres Plutonis arguti iudices, si respexerit eos reus, iustus est; si non respexerit iustus, reus est. Hoc autem *respicere* glosatur more domini pape, qui dicit, 'Nec in persona propria neque per nuncium visitauit nos neque respexit,' id est, non dedit.

Hi sortes in urnam mittere videntur, id est, causarum casus in inuolucrum, obuoluentes calumpniis ydiotas, districto culpas examine censentes, quarum nulla veniam consequitur, nisi pro qua mater ore rugato loquitur bursa. Hec est illa cuntorum

3 pro] *qu.* pre?

hera, que culpas ignoscit, *iustificat impium*, et *non uult mortem peccatorum*, nec sine causa *eicit venientem ad se*, Prov. 17. 15. Cp. Ezek. 33. 11. Jo. 6. 37.

stabilisque manens dat cunta moueri. Boeth. *Cons. Phil.* iii. met. 9. 3.

Locus tamen unicus est scaccarium in quo non est miraculosa, nam semper iusti regis oculus ibi videtur esse recens. Unde cum ego semel ibi iudicium audissem compendiosum et iustum contra diuitem pro paupere, dixi domino Randulfo summo iudici, 'Cum iusticia pauperis multis posset diuerticulis prorogari, felici cel⟨er⟩ique iudicio consecutus es⟨t⟩ eam.' Tum Randulfus, 'Certe nos hic longe velocius causas decidimus, quam in ecclesiis episcopi vestri.' Tum ego, 'Verum est; sed si rex noster tam remotus esset a vobis, quam ab episcopis est papa, vos eque lentos crederem.' Ipse vero risit, et non negauit. Non illos dico bursarios quos elegit rex ut sint omnium summi, sed illos quos in rostra propria cupiditas et procuracio perduxit, nec mirum si, quos Simon in regimen prouexit, Simoni supputant. Mos est negociatorum, ut quod emunt vendant.

Probacio fortis et argumentum iusticie regis nostri est, quod quicunque iustam habet causam coram ipso cupit experiri; quicunque prauam non uenit | ad ipsum nisi tractus. 72 *b*, col. 1. Regem Henricum secundum dico, quem sibi iudicem elegit Hispania veteris et crudelis controuersie que vertebatur inter reges Toletanorum et Nauarre, cum ab antiquo mos fuerit omnium regnorum eligere curiam Francie preferreque ceteris; nunc autem merito nostri regis nostra prelata fuit omnibus, et causa vetusta venuste decisa. Et cum ipse fere solus in hac valle miserie iusticie sit minister acceptus, sub alis eius venditur et emitur. Ipsi tamen fit a ministris iniquis reuerencia maior quam Deo; quia quod ei non possunt abscondere recte facient inuit[at]i; quod autem Deo manifestum sciunt, peruertere non verentur; Deus enim serus est ultor, hic

4 miraculosa] *qu.* maculosa?

p. 6, l. 3 sqq. uelox. Non in omnes loquor *iudices*, sed in *maiorem* et [in] *insaniorem* partem.

p. 8, l. 4. Audistis infernum et parabolas; *obuoluciones autem ignium*, nebulas *et fetorem*, *anguium* ⟨et⟩ *viperarum* sibila; *gemitus* et lacrimas, feditatem et *horrorem per singula si* secundum *allegoriam aperire* fas est, non deerit quid dicatur. *Sed* parcendum est *curie*; *sunt* eciam longioris spacii quam mihi vacare videam; sed a predictis inferri potest *quod curia locus est penalis*; infernum eam non dico, *sed fere tantam habet ad ipsum similitudinem quantam equi ferrum ad eque.*

Rex autem huius, si bene nouit eam, non est a calumpnia liber, quia qui rector est tenetur esse corrector. Sed forte qui cum ipso presunt nolunt eam accusare, ne fiat ab ipso purior, quoniam in aqua turbida piscantur uberius, et ipsi nesciunt quod sub eis

Lc. 22. 25. fit, nec ipse rex quod ipsi faciunt. *Qui potestatem habent*, ait Dominus, *benefici uocantur*, ab adulatoribus intellige. Certe qui potestatem habent hic rectius venefici vocantur, quoniam et inferiores opprimunt et superiores fallunt, ut hinc inde faciant *quocunque modo rem.* Omnes autem turpitudines ab ipso celant rege, ne corrigantur et minus prosint, et ipsi corripiantur, ne subditis obsint. Hic autem rex in curia sua marito similis est |

72 *b*, col. 2. qui nouit ultimus errorem uxoris. Ad ludendum in auibus et canibus eum foras fraudulenter eiciunt, ne videat quod ab eis interim intro fit. Dum ipsum ludere faciunt, ipsi seriis intendunt, rostris insidunt, et ad unum finem iudicant equitates et iniusticias. Cum autem rex a uenatu vel aucupio redit, predas suas eis ostendit, et partitur; ipsi suas ei non reuelant. Sed ex his unde laudant strenuitatem eius in aperto, condempnant eum in occulto. Nunquid mirum est, si fallitur qui familiaribus habundat inimicis? Flaccus ait,

Hor. *Ep.* i. 6. 45.

Exilis domus est ubi non et multa supersunt,
Et dominum fallunt, et prosunt furibus.

Hic dat intelligere, quod quo domus maior est, hoc magis periculi personarum et rerum in ea versatur. Hinc in predicta tam numerosa familia multus est tumultus et error super numerum, quod Ille solus cum tempus acceperit sedabit, *qui sedet* Ps. 9. 5.
5 *super tronum et iudicabit iusticiam.*

⟨*Capitula*⟩

72 *b*, col. 2. ***Distinccio prima libri Magistri Mahap de nugis curialium.***

i. Assimilacio curie regis ad infernum
ii. De inferno
iii. De tantalo
iiii. De sisipho
v. De yxione
vj. De ticio
vij. De filiabus beli
viii. De Cerbero
ix. De Caron
x. De germinibus noctis
xi. De herla rege
xii. De rege portingalensi
xiii. De gischardeo de belo ioco monacho Cluniac'
xiiij. Item de quodam alio monacho Cluniac'
73 *a*, col. 1. xv. De capcione ierusalem per saladinum principem paganorum
xvi. De origine ordinis carthusiensium
xvij. De origine ordinis grandimontensium
xviij. De origine ordinis templariorum
xix. Quiddam mirabile
xx. Item aliud mirabile
xxi. De filio solidompni babilonie
xxij. De sene axassessi
xxiij. De origine ordinis hospitalarium
xxiiij. De origine ordinis Cisterciensium

xxv. Incidencia Magistri Gauteri Mahap de monachis
xxvj. Item recapitulacio Grandimontensium
xxvij. De origine ordinis simpli⟨n⟩gham
xxviij. Item recapitulacio carthusiensium
xxix. De quadam secta hereticorum
xxx. De quadam alia secta eorundem
xxxi. De secta valdesiorum
xxxij. De tribus heremitis mirabiliter penitentibus

Explicit distinc⟨c⟩io prima. Incipit secunda.

i. Prologus
ii. De gregorio monacho Gloucestr'
iii. De beato (bōto) petro tharentasie
iiij. Item de beato (bōto) petro eodem (*sic*)
v. Item de eodem beato petro
vi. De quodam heremita
vii. De luca hungaro
viij. De indiscreta deuocione Walensium
ix. De helya heremita Walensi
x. De Cadoco rege Walensi
xi. De apparicionibus fantasticis
xii. Item de eisdem apparicionibus
xiii. ,, ,, ,,
xiiij. ,, ,, ,,
xv. ,, ,, ,,
xvi. ,, ,, ,, 73 *a*, col. 2.
xvij. De gadone milite strenuissimo
xviij. De andronio imperatore constantinopolitano
xix. De gillescop scoto uiro strenuissimo
xx. De moribus Walensium
xxi. De hospitalitate Walensium
xxii. De luelino rege Walensi

xxiii. Item de eodem luelino
xxiiij. De Conano sine pauore
xxv. De Cheueslino fure Walensi
xxvj. De furore Walensium
xxvij. De quodam prodigio
xxviij. Item aliud prodigium
xxix. ,, ,,
xxx. ,, ,,
xxxi. De quibusdam prouerbiis
xxxij. Conclusio premissorum

Explicit distinccio secunda. Incipit tercia.

i. Prologus
ii. De societate sadii et galonis
iii. De contrarietate parii et lausi
iiij. De Rasone et eius uxore
v. De Rollone et eius uxore

Explicit distinccio tercia. Incipit quarta.

i. Prologus
ii. Epilogus
iii. Dissuasio Valerii ad Ruffinum philosophum ne uxorem ducat
iiij. Conclusio epistole premisse
v. Finis epistole premisse
vi. De Eudone puero a demone decepto
vij. De quodam monacho cluniac' contra uotum suum in castris militanti
viij. Item de fantasticis apparicionibus
ix. Item de eisdem apparicionibus
x. ,, ,, ,,
xi. De fantastica decepcione gerberti

xii. De sutore constantinopolitano fantastico
xiij. De nicholao pipe homine equoreo
xiiij. De Salio filio admirandi maioris 73 *b*, col. 1.
xv. De alano rege britonum
xvj. De Sceua et ollone mercatoribus

⟨*Explicit distinccio quarta. Incipit quinta.*⟩

i. Prologus
ii. De apollinide rege
iii. De origine godwini comitis et eius moribus
iiij. De Cnutone rege dacorum
v. De primo henrico rege anglie et lodouico rege francorum
vi. De morte Willelmi rufi regis anglorum et gestis henrici regis anglorum secundi
vij. Recapitulacio principii huius libri ob diuersitatem litere et non sentencie

Explicit distinccio quinta libri Magistri Gauteri Mahap de nugis curialium.

APPENDIX

I

In the manuscript this text follows the capitula immediately. It is in the same hand.

73 *b*, col. 1. *Causa excidii Cartaginencium.*

Narrat Flaccensius in hystoriis Carthaginensium quod Hanibal dux Cartaginis in tantum preualuit Romanis quod in uno bello tres modios impleuit de anulis nobilium interfectorum, quos colligi precepit pro numeracione occisorum; unde qui de Romanis remanserunt tributarii eorum facti sunt. Sed Cartaginenses in tantum de victoria superbierunt quod uirtutibus abdicatis omni viciorum et voluptatum generi se dederunt. In quorum vindictam viciorum Romani contra eos excitati tributa eis negauerunt, dicentes eis pocius a Cartaginensibus tributa deberi. Quod Cartaginenses non ferentes cum maxima indignacione ad debellandum Romanos festinauerunt. Et licet contra
73 *b*, col. 2. quemlibet de Romanis | essent decem de Cartagine, tamen ab eis deuicti sunt et usque ad Cartaginem fugati et post obsidionem capti et in tributarios redacti sunt. Unde Hanibal de tam inopinata victoria admirans, causam ab Apolline Delphico scischitatus est. Qui respondit ei per hos uersus:

Ter triples ternam senam denam decanonam
Sic cito percipies urbs tua quare ruit.

Quos uersus exponens Uirgilius Hanibalem duxit ad unam de portis ciuitatis et iussit erigi in introitu porte unum lapidem latum et ostendit duci hanc scripturam cum literis aureis:

Caritas compassio castitas refrigescunt,
Census caro crudelitas inualescunt,
Consilium concordia coniugium euanescunt.

Consimili modo in secunda porta inuenit hanc scripturam :

Fortes fideles faceti regnauerunt,
Ficti falsi fatui successerunt,
Fures pharisei feminei succreuerunt.

In tercia porta inuenit :

Lux laus lex
Latet languet liquet
Sub liuore labore latore.

Quod sic exponitur : *lux ueritatis latet sub liuore,*
laus sanctitatis languet sub labore,
lex equitatis liquet sub latore.

In quarta uero porta habebatur :

Vxor voluptas usus preualuerunt,
Virtus vigor ualor emarcuerunt,
V[n]sura vath vanitas insonuerunt.

Et sic patet exposicio versuum, quia in prima porta C que est tercia littera alphabeti fuit ter ⟨tri⟩plicata ; in secunda porta F que est sexta littera fuit eciam ter ⟨tri⟩plicata ; in tercia porta L que est decima littera ter triplicabatur ; in quarta porta V que est littera decimanona simili modo ⟨ter⟩ triplicabatur, ut patet superius per ordinem.

II

In the manuscript Corpus Christi College Oxford 130 is a quire of eight leaves (ff. 93 sqq. of the volume) of cent. xiii with 32 lines to a page. It contains part of a collection of numbered stories, beginning with the end of no. xvi and running to no. xlix. In this are two attributed to Walter Map. Wright (p. 244) prints the first. I give both.

XXV. Ex dictis W. Map. Cerua fugiens a facie uenatorum, diuertit in curiam cuiusdam diuitis, stetitque ad presepe inter

boues. Cui unus bos ait, 'Veniet bubulcus et cum uiderit te occidet te.' Respondit cerua, 'Non timeo bubulcum, cecus enim est.' Venit bubulcus, bobus apposuit cibos, et ceruam non uidens pertransiit. Iterum dixit bos ad ceruam, 'Veniet prepositus et occidet te.' At illa, 'Non timeo prepositum, uidet quid paululum, sed subobscure.' Venit prepositus clamans ad bubulcum, 'Quomodo sunt boues?' Ait, 'Optime.' Ingressus et excutiens cibos eorum et quasi hortatus ut comedant, recessit. Tertio dixit bos ad ceruam, 'Veniet dominus noster et cum uiderit te occidet.' Dixit cerua, 'Absit! absit! nunquam huc ueniat dominus domus! nihil enim fallere potest oculos illius.' Vespere igitur facto dixit dominus seruo, 'Accende lucernam, uadam uidere boues meos.' Introgressus igitur per ordinem singulos boues adiit, cibos excussit, manum per spinam dorsi quasi applaudendo et fouendo duxit, proprio nomine ut comederent monuit. Ad extremum ueniens ubi cerua stetit in angulo ait, 'Quid facis, o cerua, inter boues meos? rea es mortis'; et statim data sententia occidit eam. Hinc liquido apparet quod dominus domus ceteris uidet limpidius.

XXVI. Quidam clericus Regis Henrici diues redditibus sed auarus ait Waltero Map cum ioco, 'Magister W⟨altere⟩, bene portas etatem.' Respondit ille, 'Quid est hoc?' et ille, 'Bene portare etatem est habere multos annos et non apparere senem.' Respondit ei W. Map, 'Hoc modo tu portas redditus. Multos enim habes et parum expendis.'

NOTES

Page 2^{22}. As Wright points out, the gigantic stature of Adam was a subject of Rabbinic legend; but I have not identified Map's source.

3^{16}. *qui septingentis, etc.* So Josephus (*Ant.* i. 3. 9) as quoted in *Historia Scholastica*, 36 (*P. L.* 198, col. 1087).

4^{3}. *poscit apte.* Richard James read this as 'possit aperire', but the MS. is quite clear.

5^{3}. *nullus.* Read 'nullius', as 250^{28}.

$13^{\text{sqq.}}$ F. Liebrecht in his notes on the folk-lore of the *de Nugis* (*Zur Volkskunde*, Heilbronn, 1879, pp. 25–52) cites parallels. In his opinion Herlething (=Todtenheer) is the earliest form of the name, as opposed to Hellequin, &c.

20^{27}. *in quacunque hora ingemuerit peccator, saluus erit.* This is probably a reminiscence of Ezek. 33^{12}. Fabricius (*Cod. Pseud. V. T.* p. 111), quotes a work of Richard Simon's (*Novae observationes ad text. et verss. N. T.*, cap. 20) as treating of it. I have not been able to find the passage in Simon. The phrase is quoted by Robertus Pullus (*P. L.* 186, 911), and Petrus Comestor (Sermons, *P. L.* 198, 1757), and occurs in very nearly this form in Ps. Aug. *de conflictu vit. et virt.* It may be coloured by the Old Latin of Isa. 30^{15} which is quoted by Lucifer of Cagliari (Vienna ed. p. 63): 'cum conuersus ingemueris tunc saluus eris et scies ubi fueris'.

$25^{10\text{ sqq.}}$ (I. xvi). Compare Giraldus Cambrensis, *Spec. Ecclesiae*, iii. 20 (Rolls, iv. 248 sqq.).

26. (I xvii). Compare Gir. Cambr. *Spec. Eccl.* iii. 21 (Rolls, iv. 254 sqq.)

27^{15}. I suppose 'nec piger' should be read, but this does not remedy the whole corruption.

29^{15}. (I. xx). Liebrecht gives parallels. Compare *Legenda aurea*, p. 590, ed. Graesse.

30. foot-note. For '*al.* fomi' read '*al.* fomite'.

31^{15}. Read 'deueniet'.

32^{17}. Read 'Patrem'. Cf. 1 Pet. 1. 17.

36[1]. *maliciei*. Clearly so in the MS., but perhaps 'malicie' (-ae) should be read.

38[13]. *Nominalium*. The MS. has mo*n*'alium*'*.

38[16 sqq]. The reference is to Ep. 189 (ed. Paris, 1719), addressed to Innocent in 1140, where Bernard says: 'Procedit Golias procero corpore . . . antecedente quoque ipsum eius armigero Arnaldo de Brixia'.

39[23]. *Nemuriensis*. Read 'Neuernensis' with the MS. The *annales Nivernenses* (*M. G. H.* SS. xiii. 91), record the death of 'Guillelmus pater comes' at Chartreuse in 1149.

40[1]. *Robert de Burneham*. The note in *M. G. H. in loc.* identifies him as a friend of Gilbert Foliot. Cf. Gilbert's letter in *Epp. S. Thomae*, ed. Giles, v. 112: 'Amico suo Ro' de Burnaham.' Le Neve and Hardy, *Fast. Angl.*, anno 1188, call him archdeacon of Buckingham.

40[15]. *eum* should be deleted: it appears to be lined through in the MS.

41[5]. *honerentur* is clear in the MS., but perhaps 'honorentur' should be preferred.

41[17]. I rather doubt whether 'non' should be retained.

42[15]. *Spoliamus Egypcios*. The phrase is quoted by Gir. Camb. *Spec. Eccl.* iii. 12 (Rolls, iv. 204).

43. foot-note. For v̄e read v̄t.

46[20]. A note of interrogation is wanted after 'lucis'.

50[6]. *gomor*, an omer. Map confuses it with the manna itself. Cf. *Hist. Schol.* in loc. (col. 1150).

50[6]. *uirum iustum Ur*. *Hist. Schol., P. L.* 198, col. 1189, on the making of the Golden Calf. 'Aaron vero et Hur restiterunt. Sed indignatus populus spuens in faciem Hur, sputis ut traditur eum suffocauit. Unde timens Aaron,' etc. The incident is used in the *Speculum humanae salvationis* as one of the types of the mocking of Christ.

50[10]. *de arbore*. The story is in Gir. Cambr. *Spec. Eccl.* iii. 15 (Rolls, iv. 225).

50[13]. *de prato*. Gir. Cambr. l.c. (iv. 228).

50[17]. The field ploughed up. Gir. Cambr., l.c. (iv. 225).

51[11]. *Wlanstune* is not identifiable by my present lights.

52[1]. *lege deperiit aque* (aq̄. MS.). Does this mean that he was kept without water until he confessed?

52[9 sqq]. *The squeezed flitches*. Gir. Cambr. *Spec. Eccl.* iii. 16 (Rolls, iv. 231) tells the story of a Lincolnshire abbey.

52[31]. *Ely*, i.e. Eli. 1 Reg. 3. 13.

55[9]. Cf. Gir. Camb. (Rolls, viii. 192, 255). Henry bequeathed 3,000 marks to the order.

55[20 sqq]. Cf. Gir. Cambr. *Spec. Eccl.* iii. (Rolls, iv. 184, sqq.).

56.[4] *et* is the reading of the MS., 'at' would perhaps be better. It marks a break.

57[10]. *erantque.* 'errantes' would be preferable, but there is very probably a small lacuna.

64[1]. *adversus.* Read 'aduersus'.

65[10]. *templo.* Read 'Templo.'

65[20]. The sojourn at Limoges was in February 1173. Peter of Tarentaise died in 1174.

67[16]. *Cisterciensis,* sc. 'abbatis': not 'conuentus', as suggested in *M. G. H. ad loc.*

68 (II. vi). Liebrecht compares the dragon in Ragnar Lodbrokssaga. Thora in Westgothland found a tiny 'Lindorm' in an eagle's egg which her father Herraud had brought from Bjärmeland. It grew, with the box in which she put it, until it filled the whole house: finally Ragnar slew it.

69[12,13]. *Hugo* †*v*[2]†. I have not identified this bishop. Gams (*Series Episcoporum*) records, after Rufinus, an unnamed successor who died at Acre in 1190: the next, also unnamed, perished at sea in 1200.

69[13]. *Acrenss.* Read 'Acrensis'.

71[22]. *non ex decimacione aliqua,* 'not from any connexion with tithes'.

p. 72[6 sqq]. The story of Cadoc and the conversion of Iltut is told, somewhat differently, in W. J. Rees, *Lives of the Cambro-British Saints* (Cadoc, 16), p. 45; and also, again with differences, in Iltut, 3 (l. c., p. 160).

72[21]. *caumate.* Evidently meant to mean 'chasmate'.

72[22]. *Brenin* = king. Cadoc, as is said in l. 7, was 'Wallie rex'.

72[24 &c.] (II. xi). One of the favourite *motifs* of folk-lore, that of the swan-maidens, contributes to the story.

p. 74[19]. *Vestra terre reynos, id est Brecheniauc, non pugnent amodo quasi animalia desunt.* Sir John Rhys, whom I consulted as to the passage, kindly refers me to W. J. Rees's *Lives of the Cambro-British Saints*, p. 77 (Cadoc, 38): 'quodam tempore Margetud rex Reinuc'. Again, p. 79: 'Aliquando rex Reinuc vocamine Cinan'. In his note on the English version (p. 373) Rees explains Reinuc as 'an ancient name for Herefordshire'. In our text it is equated with 'Brecheniauc'. The word should clearly have been printed with a capital initial: but even with this elucidation I can make nothing of the sentence.

75 [sqq]. On these chapters compare Liebrecht's illustrations, and also those given in his earlier notes on Gervase of Tilbury (Hanover, 1856).

81[1]. *De G(r)adone.* This chapter is usually supposed to preserve an episode of the saga of the mythical hero Wade.

82[14]. Cf. *M. G. H. ad loc.* *Cunnanus* may be for 'Conradus'.

89[28]. *reuerenciam.* Read 'reuerencia'.

89[29]. *queret* is probably right: compare the curious use of the future in *affliget*, 91[17].

91 (II. xxii). Liebrecht cites parallels, e.g. the judgement of Bocchoris. Clem. Alex. *Strom.* iv. 115 (Stählin, ii. 298).

91[22]. *defecti* seems to have the sense of 'foiled'.

92[22]. The custom of stealing on New Year's Eve and listening to auguries is illustrated by Liebrecht *ad loc.*

97 (II. xxv). Liebrecht notes this story as belonging to the cycle of the Master-thief.

101 (II. xxix). From the *Historia* of Turpin, cap. 7.

101 (II. xxx). Compare the famous miracle of St. Augustine of Canterbury at Compton. (*Nova Legenda Angliae*, Horstmann, i. 100).

102 (II. xxxi). *The Three Counsels.* Compare Liebrecht's parallels, and those given by Oesterley to *Gesta Romanorum*, cap. 103.

109[5]. I am unable to remedy the corruption.

111[17]. *percurrit.* Doubtful in the MS.: it may be 'pertractat'.

117[31]. *saluatum.* Does this mean the space of ground reserved for the combat —the lists?

122 (III. iii). *Parius and Lausus.* This is the story of Fridolin. Compare *Gesta Romanorum*, ed. Oesterley, cap. 283, and parallels.

130 (III. iiij). *Raso.* Liebrecht gives parallels from Slavonic, Polish, Servian and other sources. The type of story is known to folklorists as the 'Raso-cycle'.

135. *Rollo.* This is identical with the plot of a Novel of Ser Giovanni treating of Messer Sticca (the husband), Galgano, and Minoccia. It is quoted in Liebrecht's *Dunlop*, p. 259.

136[31]. *leoniorem.* So the MS.: perhaps we should read 'leoniniorem'.

139[4]. *secundo.* The date is wrong: it should be 'tercio'. It is impossible to be sure whether Map himself mistook the year in which he wrote, or whether a copyist has corrupted a numeral '111[0]' into the word 'secundo'.

141[27]. *Curii . . . Rusones.* As a sample of the slight foundation which underlies many of Map's classical allusions these lines of Martial (v. 28. 3) may be cited here:

> pietate fratres Curvios (*codd.* Curios) licet vincas
> quiete Nervas, comitate Rusones.

143 sqq. *Epistola Valerii ad Ruffinum.* The separate MSS. and the commen-

taries are noticed in the Preface. The sources of the allusions are given in most cases in the margin of the text.

Much of the mythology is derived from Ovid's *Metamorphoses*, e. g. Circe, lib. xiv; Scylla, lib. viii; Myrrha, lib. x; Jupiter, lib. vi. 103; Leucothoë, lib. iv, 190 sqq.; Mars and Venus, lib. iv. 170 sqq.; Nessus and Deianira, lib. ix. 110 sqq.

149[5]. *Tongillo* or *Zongillo*. The best attested name for the diviner is Vestricius Spurinna. The man who gave Caesar the letter which he did not read was Artemidorus. I have not discovered the source of the name given here.

150[3]. *Phoroneus*. The *Historia Scholastica* on Gen. xv. says: 'Eo tempore Phoroneus filius Inachi et Niobes primus Graeciae leges dedit'. Leoncius, the brother, is no doubt a pure invention.

150[10]. *Valencius* or *Valentinus* is also due to fancy. Nothing similar seems to be recorded of Valens or Valentinian.

151[1 sqq]. Elter in the *Rheinisches Museum* 63, pp. 472 and 640, explains the allusion here, citing Martial, i. 61. 3 *censetur Aponi Livio suo tellus* ('Apona' is the conjecture here: 'aponi' of the MSS. gives 'peno' of our text) and 9 *gaudent iocosae Canio suo Gades*. He also reminds us that in Plin. *Ep.* ii. 3. 8 a man from Gades comes to see Livy.

151[18]. *Pacuvius and Arrius*. Elter points out that the names are borrowed from Gellius xiii. 2 (Pacuvius and Accius.)

152[6]. The passage of the sermon to which reference is made in my margin is: 'Attendite quod dixit magnus ille Cato de feminis: si absque femina esset mundus, conversatio nostra absque diis non esset'. It is named by Hertz, *Gellius*, II, p. xxx.

152[12]. I have not detected the source of the repartee ascribed to Metellus; but it may well be a mediaeval invention fitted out with classical names.

153[13]. By Livia is meant the wife of Drusus: by Lucilia the wife of Lucretius the poet. The name of Lucilia given to her here does not seem to rest on authority. This passage is quoted as the source by P. Crinitus in his life of the poet.

156[16]. The imagery is derived from Martianus Capella.

157[17]. *lege Aureolum Theofrasti*. This is a work named by St. Jerome *contra Iovinianum*. The passage in which he speaks of it is found in MSS. as a separate tract under the title of Aureolus Theophrasti.

161[9]. I do not know the source of the hexameter 'expauit merito,' &c. It may possibly be accidentally metrical. There are similar lines in 116[3], 119[17].

163[11] &c. The story told here is a conflation of two well-known mediaeval tales, the Painter and the Devil (in which the Virgin's picture puts forth a hand

and saves the painter from falling when the devil has pulled down his ladder or scaffold under him) and the Sacristan and the Lady, of which the best known version is that by Rutebeuf. Both figure in the principal collections of Miracles of the Virgin; see Ward, *Catalogue of Romances*, ii. 628, 654. The two stories are 'contaminated' by other authorities, as well as by Map.

166[16]. The source of the name Olga for a demon is obscure to me.

168[14]. The name Berith for a demon is possibly taken from the *Passio Bartholomaei*, in which Berith figures as an Indian deity. (Cf. Gir. Cambr., Rolls, ii. 68, 71.) Leviatan, which occurs elsewhere in the text, is of course from Job.

168[30]. The twelve divisions of the Red Sea are mentioned in the *Historia Scholastica*, col. 1158 'et diuisum est mare in xii diuisiones ut quaeque tribus per turmas suas incederet'.

174[11]. *Henno cum dentibus.* Liebrecht cites parallels; e. g. Gervas. Tilbur. iii. 57 'de domina castri de Esperver' (dioc. Valence), and *Gesta Rom.* 160. It is in essentials the tale of Melusine.

177[3]. *a matre Morphoseos doctus obliuisci.* Liebrecht on this says: 'In den Worten *matre morphoseos* liegt offenbar der Titel der apuleischen *Metamorphoseon* versteckt, wie aus dem nachfolgenden *asinum* hervorgeht'. He is probably right. I had been inclined to suggest 'matre Morpheos', but there seems to be no tradition whatever about the mother of Morpheus. Apuleius was known to some writers of this period. In the poem *Metamorphosis Goliae Episcopi* (Wright, *Poems of W Mapes*) Cupid and Psyche are coupled together, and Apuleius and Pudentilla are mentioned (ll. 161, 183). I take it that the sense of the clause is: 'being taught by the mother of (Meta)morphosis to forget, he does not refuse to submit to her poison': *morem non abnegat* = 'morem gerit'

183. *De sutore Constantinopolitano.* The story is in Gervas. Tilb. ii. 12, (Liebrecht, pp. 11, 92); Hoveden (709, ed. Savile); and Brompton (col. 1216); but only here is the hero a *sutor*.

185. *De Nicholao Pipe.* Gervas. Tilb. ii. 12 (cf. Liebrecht, pp. 11, 94) calls him Nich. Papa. In Alexander ab Alexandro (*Dies geniales*, 2. 21), he is Cola Pesce.

186[2,3]. William I of Sicily died in 1166, William II in 1189. Either may be meant here.

186[27 sqq]. Similarly Peter of Blois, speaking of court life, compares the followers of the Court to 'milites Herlewini' (Ep. 14).

188[12]. *admirandi maioris* = 'admirabilis' or 'Emir'.

189. *De Alano rege Britonum.* The personages in this story can in part be identified, but the chronology is hopelessly confused.

Alanus Rebrit is Alan the Great, Rébras or Rébres, 877–907.

Remelinus may be Rivallonus. Two of this name occur: one the brother of Erispoë and father of Salomon, the other the son of Salomon.

Wiganus may be Guego or Wegonus, son of Salomon.

Ilispon is Erispoë, son of Nominoë, killed by Salomon in a church (as Alanus by Wiganus in our story) in 857.

Salomon himself succeeded Erispoë as king of Brittany and was killed in 874. was canonized.

Hoel of Nantes is also historical.

It will be seen that here Alan Rebrit is made to precede Salomon in defiance of history.

197. *De Sceua et Ollone.* Liebrecht compares a play of Hieronymus Justesen (1476–1577) called *Karrig Niding*, edited by S. Birket Smith, Copenhagen, 1876.

197^{24}. *collarius* = a packman, *bigarius*, a pedlar with a cart.

200^{1}. I take *commenta* to be accusative after *instruere*, which also governs *omnes*.

200^{18}. *Te scio seruum, etc.*, 'I know *you* are a slave: possession is a monomania with you', or 'as to owning me, that is sheer madness'.

203^{11}. *gemine lingue* = forked tongues.

204^{10}. *Menestratem.* I cannot see who is meant. There is a Menecrates in Livy, xliv. 24 (and Florus), but he is not a distinguished character.

204^{25}. *Usula.* Perhaps the *alosa* which Gesner says is susceptible to music.

205^{4}. *Appollonides.* Possibly Henry II: at any rate a king (of England or France) contemporary with Map. The name illustrates the author's *penchant* for substituting classical for modern names; cf. Valerius, Ruffinus.

$206^{13,21}$. The mistakes *ante* for *post* and *Sarracenis* for *Francis* are very curious, but I do not see that they can be denied.

207^{10}. *consilium . . . quia nullius erat negocii.* I suppose 'consilium' is here sharply opposed to 'negotium': he was always deliberating and never acted.

212^{10}. *cum breui cognicionis*: 'breue' is here a brief, a letter or statement; as also in $217^{7,25}$.

213^{5}. *que tristes alterutrum timores, etc.* I now believe that for 'alterutrum' (which is certainly the text of the MS.) we should read 'alternatim'.

214^{30}. *quos inuidia.* Read 'quos non inuidia' with the MS.

$221^{1,2}$. *Gurmundi cum Ysembardo.* The story of the battle is told by Geoffrey of Monmouth (xi. 8): I owe the reference to *M. G. H.*

$223^{6,7}$. *Galterus camerarius* is Gautier de Nemours: *Bucardus Molosus* is Buchard le veautre (1165–79).

225[9] sqq. The story is also told by Giraldus Camb. (*de princ. instr.* iii. 30, Rolls viii. 317) in these terms: 'In eius namque praesentia de variis regum et imperatorum diuitiis factus sermo quandoque fuit, nulla prorsus de Francorum regno mentione facta.' Greece, Sicily, Spain, Germany, England were discussed . . . 'Rex . . . prorupit "Inter caetera uero regna de Francia quoque nil dicetur?" Statimque subiungens . . . "Et nos certe panem" inquit "habemus et vinum et gaudium."' Giraldus must have heard it from Map.

228[4] sqq. The accident happened in 1131.

231[4] sqq. This story is told rather differently by Giraldus Cambr. (*de princ. instr.* i. 20, Rolls, viii. 135).

232[21]. *penetrans*: read 'pertransiens' or 'preteriens'.

232[22] sqq. Giraldus (l.c. iii. 30, Rolls viii. 322 sqq.) tells this and also another vision.

237[30]. *preferens*: read 'perferens' with the MS.

237[31]. *quasi duplomate* ⟨utens⟩. I add 'utens' on the strength of two passages in Peter of Blois, viz. *Ep.* 52 'Dominus Rex in Guasconiam tendit, ego autem diplomate utens eum e uestigio sequor'; *Ep.* 59 'ad nos in eadem tempestatis insania diplomate utens remeauit.' Budaeus's note explains the phrase: 'Unde fit ut diplomata vocati sint illi codicilli qui dabantur cursoribus ut liceret eis uti equis et vehiculis publicis. Nostrates vocant *postes*,' etc.

238[30]. *regem ytalie*, i.e. Conrad, son of the emperor Henry IV, *d.* July 27, 1101.

239[1]. *paupera communia*. Read 'pauper a'.

241[9] sqq. The murder took place in 1192: but the victim was not Boniface but Conrad. Boniface succeeded, and lived till 1207.

242[16]. *Turstinus filius*. Dr. J. H. Round, in *The King's Serjeants*, &c., 1911, p. 192, supplies the word 'Simonis' after *filius*, giving evidence which completely proves the addition to be right. In l. 23 he prefers 'ad scannum': this also is very likely right; though I *think* 'stancium' is the reading of the MS. Dr. Round also points out that Adam of Yarmouth was a justice in eyre in 1169 and 1173 and that Thurstan fil. Simonis was similarly employed in 1173 and had for a colleague Walter Map himself.

243[12] sqq. The date was 1182. Cf. *Gesta Henrici* II, ed. Stubbs, i. 291. The text there says 1183: the year presumably began at Christmas.

247[9]. *Eswaella*. Most likely Ashwell in Herts., which was then in the Lincoln diocese.

248[16,17]. *sue quondam prebende canonicus . . . Lundoniis*. The words 'sue quondam preb.' mean 'of the prebend once held by Geoffrey'. It was the prebend of Mapesbury in the cathedral church of St. Paul. The printed authorities differ

somewhat as to the date at which Map acquired it. Dugdale's *Hist. of St. Paul's* (ed. 1818, p. 259) says that Walter Map 'occurs' as a prebendary 'about 1150' The *Dict. Nat. Biog.* gives 1176 as the date, referring to Le Neve's *Fasti*, ii. 82, 406. Le Neve, however, only refers to 'Liber L. f. 57' (a register now at St. Paul's).

It is, I suppose, the fact that Map gave his name to the prebend: the alternative form Maplebury does not seem to have much authority. The 'corps' of the prebend is in the parish of Willesden: the manor house was near Kilburn.

251^{1} sqq. As is noted on p. 5 the paragraphs dealing with Tityus, the Danaids, Cerberus, and Charon doubtless contain portions of the lost text of Dist. I. vi–ix.

253^{20}. The Spanish dispute was in 1177. Cf. Gir. Cambr. *de princ. instr.* (Rolls, viii. 159, 218).

Appendix, p. 260. *Causa excidii Cartaginensium.* This story is in the same hand as the *de Nugis*. Another copy is in a Cotton MS., Vespasian E. xii. I do not know what is intended by the name of the supposed writer Flaccensius. The matter of the story reminds one of that told of the Venerable Bede interpreting certain letters, P. P. P. S. S. S. &c., inscribed on a monument, when he visited Rome. In recognition of his acumen the Pope (or the Roman people) conferred the title of Venerable upon him. The story is told e.g. from Radulphus Remington by John Caius, *de antiq. Cantebr. acad.* lib. i, p. 104.

The Cotton MS. is of the fifteenth century, early. Mr. J. A. Herbert, of the department of Manuscripts, has kindly examined it for me. The variants are slight and unimportant.

INDEX I

OF NOTEWORTHY WORDS

abissus (*gen.* -ūs), 60[12].
accubitare, 208[1].
aconiton, 153[14].
acra, *acre*, 51[5].
acredo, 89[21].
admirabilis *emir*, 130[25] etc.
admirandus *emir*, (?) 188[12].
aduncare, *to hook*, 46[2], 180[15], 208[12].
affricuit, 123[19].
alaris, 75[28].
Albinus, *Cistercian monk*, 50[24].
allacrimari, 127[19].
allubescere, 133[19].
antlare, *exhaust*, 71[28].
apotheca, 177[2].
argumentosus, 122[14], 155[15].
arrepticius, *possessed, mad*, 39[5], 142[21], 201[24].
assellacio, *latrina*, 215[22].
auctrix, *fem., cf.* auctor, 46[24], 114[20].
augustiae, *opp. to* angustiae, 129[25].

baco, 37[17], 52[9] etc.
balista, 173[11].
barbarizare, 246[29].
bedellus, 6[16].
bibitoria domus, 75[15].
bigarius, 197[24].
botrus, 37[24].
brachanum, *carpet*, 98[11] etc.
breue, *a brief*, 212[10], 217[7, 25], 242[12] etc.
breuiculum, 24[18].
bruteus, *adj.*, 156[33].
buffo, 9[27].
bursarius, 253[13].
calamistrum, 109[9].
caminea, 40[29].
cancellaria, 248[1].
cappa, 227[7].
caruca, 50[20].
cassare, 1[18], 167[26].
casualiter, 229[20].
cauma, 45[15] (= *chasm*, 72[21]).
cerusa, 149[2]; -atus, 109[12].
choreare, 176[9].
cifus, 60[17], 180[11].
cinus = schinus, 113[3].
circuitus (*peculiar use*), 8[2].
circumspectissime, 23[25].
cnipulus, 89[3] etc., 192[15].
coepulari, 133[15].
collarius, *packman, pedlar*, 197[24].
columbine, *adv.*, 174[26].
communia, -ae, 239[1].
compater, 212[1].
confraganeus, 197[3].
consuetudinalis, 165[15].
conticinium, 96[26].
convicaneus, 100[4].
convicium, *fellow-vice*, 145[21].
creagra, 93[11].
curtis, 200[22].

dapsilis, 93[24].
decaluare, 49[10].
decimacio, 71[23].
decurtare, 49[9].
defiguratissime, 163[25].
deliquatus, 151[9].
deplumare, 40[27].

desolacius, 3[6].
deuenustare, 163[27].
deuirginatus, 157[7].
deuouere, *renounce, deny*, 37[21], 135[23], 144[18], 199[17].
dieta, *stage*, 48[10], 101[18], 237[30].
dipsas, 149[10].
discolus, 71[18], 104[18].
diuaricacio, 178[22].
dominicus (*special use*), 159[25].
duploma, 237[30].

eclipticus, 147[14].
effrons, 23[6].
effusior, 151[10]
elinguis, 144[9].
eluuio, 45[19].
emiciclum, 111[9] etc.
empticius, 116[10].
emungere, 48[1].
equipollencia, 41[17].
errabundus, 207[18].
erraticus, 1[8], 106[16].
eruncare, 36[20].
ethica, 104[14], 146[18].
executrix, 79[15].
exennium = xenium, 198[30].
exhibere, *maintain*, 47[31], 48[18], 53[5], 65[23], 125[24].
exhibicio, *maintenance*, 35[5].
exlex, 134[25].
extasis, 113[5], 200[27].

falsigraphus, 54[1].
famen, 103[2].
fantasia, 66[6], 77[30].
fantasma, 76[5], 174[4], 178[1].
fantasticus, 72[23], 176[23] etc.
fatalitas, *fairy nature*, 76[27], 81[11], 168[12].
femoralia, 49[1] etc.
fescennina, 156[17].
feudum, 242[32].
fiducialiter, 118[15].
filaterium (phylact-), *reliquary*, 101[16], 164[24].
flamen, *bellows or blowing*, 59[6].
forestarius, 5[22] etc.
formicinus, 166[30].
fossorium, *spade*, 100[8].
furuissimus, 98[19].
fuscare, 146[5].

galea, *galley*, 184[30].
gastellum, *gâteau*, 242[25].
gemebundus, 154[15].
gemini (*special use*), 191[27].
ghildhus, 75[15].
gibbosus, 66[23], 183[12].
gignasium (gymn-), 150[1].
glabellus, 109[9].
gomor, 50[6].
grauamen, 226[10].
grisus, 41[13].
guerra, 228[32].

herniosus, 223[27].
hirtus, 177[15], 224[16].
hominium, *homage*, 95[10], 181[5].
horripilacio, 161[7], 170[13].

iconia (yc-), 165[25].
idiotice (yd-), 47[4].
illibratus, 154[9].
impaginare, 204[7].
impetigo, 177[9].
incalescere, 174[15].
incathedrare, 181[9].
incentor, 250[3].
incircumspecte, 177[8].
incitatus, *not cited*, 40[3].
inconcusse, 227[32].
inconfusus, 237[11], 240[7].
incredencia, 33[14].
incubus, 77[24].
indagacio, 138[19].
indago, 54[23].
indagus, 124[24].
indigus, 124[25].
infeminari, 135[24].
infrunitus, 46[14], 71[12], 112[6], 116[3], 124[7], 140[5], 231[4].
inhabitabilis, *uninhabitable*, 36[11].

innaturalius, 24[2].
inolibilis, *insipid*, 104[7].
inpromptus, 177[8].
insufflare, 49[26].
intabescere, 122[5], 140[25].
interula, 154[8].
inuerecundius, 58[28].
ioculare, 51[2].
ironia (yr-), 29[25].
irremediatus, 151[17]; -abiliter, 185[14].
irremuneratus, 167[18].
irreuelatus, 181[25].
iusticia = *iusticiarius*, 6[16].

lardinus, 37[14]; lardum, 52[18].
laurinus, 37[14].
lebes, 93[11].
lectrix, 180[1].
leoni⟨ni⟩or, 136[31].
letamen, *manure*, 50[19].
liberatrix, 222[30].
libum, 242[30].
litare, 5[28].
locuplex, 26[5].
loripes, 148[3].
ludificacio, 162[12], 169[10].
lunaticus, 200[13].

magistrare, 125[25].
mantile, *altar-cloth*, 70[5].
marchio, 39[11], 95[14], 97[23], 221[27].
mat (*in chess*), 193[14].
mathematicus, 184[20].
mecanicus, 41[22].
mimus, 187[20], 189[17], 203[19], 207[31], 224[1].
minucio, *blood letting*, 229[28].
modernitas, 158[21].
molos(s)us, 223[7].
monachia, 40[25].
morosus, *customary*, 142[19] (157[11]).
morticida, *slayer of death*, 124[18].
murelegus, *cat*, 59[19].

nasellum (galeae), 121[8].
nauci (homo), 92[13].
nebris, 13[19], 79[29], 163[32], 209[29].
necessarium, 188[29].
nefrendis, 207[29].
noctiuagus, 186[13].
nouercari, 88[1].
nubileus, *opp. to* iubileus, 21[6].
nugacitas, 203[19].

occare, 149[5].
olfacere, 53[16].
oppidanus, 33[11].
oratrix, 222[20].
organizare, 144[14].

pacare alapam, 33[23].
paginula, 158[14].
palpo, 245[9].
panariolum, 186[20].
pannositas, 160[12].
pantheon, 210[5].
papilio, *pavilion*, 14[4] etc., 84[4].
paranimphus, 156[17].
parentare, *to be a parent*, 145[13].
parentatim, 3[26].
parificare, 179[7], 196[1].
particulariter, *partially*, 176[13].
patrissare, 155[11], 207[5].
paxillus, 63[2].
pedagium, 183[1].
pellacia, 58[14].
pellicia, 37[8], 41[14], 48[22] (*adj.* 156[1]), 164[29].
peplatus, 51[20].
peplum, 178[21].
peraudire, 74[11].
permeabilis, 185[11].
personatus, 35[25].
perula, 58[12].
petaso, 10[14], 52[10].
petulcus, 177[6].
phalanx, phaulanx, 57[2], 75[27], 166[21], 186[13], 196[30], 212[18].
philacterium, *see* fil-.
phisica, 163[11].
phisis, 3[18], 168[19].
phitonissa, *witch*, 170[12].
pigmeus, 13[15] etc.
pirata, 184[1], 208[20].

pitancia, 160[13].
planare, 159[12].
poetari, 13[6], 17[32].
pomerium, *garden*, 100[22], 180[24].
popina, 48[2], 194[17].
prebenda, 248[17].
precatrix, 67[20].
precluis, 208[32].
preconius, 132[26], 219[30].
prementitus, 204[12].
prepollere, 73[22].
presentacio (*technical*), 53[11].
prestigiatus, 158[5].
presusurrare, 143[10].
preululare, 143[4].
primiciare, 147[12].
prodigialis, 174[8].
pronosticum, 93[17].
proteruare, 125[5].
protosaluator, πρωτοσέβαστος, 86[19] etc.
publicibus†, 40[30].
purpurissum, 149[2].
puteal, 141[8, 25].

rancor, 88[23], 180[11], 237[13].
reflorere, 178[15].
repedare, 196[27].
responsalis, 36[12].
resticule, 158[11].
restrepere, 247[30].
reynos†, 74[19].
rivalis, 110[12].
rugatus, 252[31].
rugositas, 233[4].
ruminare, *mutter*, 49[20].
runcator, 41[22].
ruptibilis, 147[24].

salebrae, 157[6], 159[12].
salicta, 36[22].
salidompnus, solidompnus, *sultan*, 31[17, 19].
saluatum, (?) *lists*, 118[1].
sanguinarius (canis 15[3]), 127[24].
scaccarium, 193[27], 253[4].
scacci, 193[10] etc.
scansile, *stirrup*, 95[24].
scarleta, 41[18].
sclauina, 245[21].
semicanus, 83[19].
semideus, -dea, 162[20, 21].
semirex, 215[28].
senescallus, 224[5] etc.
sentenciola, 7[19].
sextercium, 220[8] etc.
simphonia, 144[21].
simultas, *deceptive appearance*, 16[29], 36[19], 66[7], 162[14].
sinaxis, 164[23].
soliuagus, 55[1], 142[20], 168[4].
soloecismus, 19[11].
sophistice, 47[29].
stamineus, 37[8].
stancium, 242[23].
stellatus, 13[19], 79[24].
sterlingus, 219[9].
stibium, 109[9].
strata, *street, road*, 26[25].
strumosus, 148[13].
suauiloquus, 159[15].
substancialis, 188[2].
subuicecomes, 6[16].
succubus, 77[24], 178[27].
summarius, *beast of burden*, 186[20].
summitas, 84[12].
superficietenus, 216[16].
supinare, 195[22].

terme, *baths*, 74[19].
tiriacum, θηριακόν, 144[7].
tisis, *phthisis*, 204[29].
torniamentum, 29[16] etc., 80[10].
tortulosus, *gnarled*, 180[25].
toxicon, 144[3].
transcorporare, 126[19].
tricator, *impostor*, 240[12].
tricatura, 20[14].

ultroneus, 112[21], 131[15], 209[31], 215[10], 239[22].
usula, 204[25], 205[2].
uxorari, 150[17]; -tus, 151[2].

vauassor, 130[22], 235[25].
ventaculum, 113[16].
venustare, 144[18].
vicanus, 206[6].
viritim, 17[18].
vispilio, 166[14].
vitanter, 189[10].
vitricus, 171[30].

werra, 81[14].

xenium, 14[31], 163[31], 207[14], 235[5], 242[26]; xeniolum, 105[16], 216[20].

yconiae, etc., *see under i.*

zabulus, 68[24], 210[3] etc.
zelotipus, 135[3]; -ia, 199[3].
zonula, 105[16], 209[29].

INDEX II

OF PROPER NAMES

Aaron, 160.
Abecius (? Abubecrius), 31.
Abel, 160.
Abelard, *see* Petrus.
Abraham, 43, 44.
Absalon, 139, 160.
Acre, Acra, Acharon, 69, 240, 241.
Acharon, *see* Acre.
Acheron, 69, 249 sq.
Achilles, 81, 87, 203.
Achitophel (Archit-), 61, 139, 160.
Acrisius, 155.
Adam, 2 (stature of), 145.
Adam of Yarmouth, 242.
Adelfunsus (-dus), king of Spain, 218–19 (Alphonso I, 1072).
Admetus, 146.
Aeacus (Eacus), 5, 252.
Aegyptii, Aegyptus (Eg-), 42 sqq., 169.
Aeneas (En-), 203.
Ajax, 87.
Alanus Rebrit, story of, 189 sqq.
Albaemanus, Joh., 66 (abp. of Lyons, 1181–93).
Albini, Will de, earl of Arundel (†1176), 245.
Alcides, 81.
Alemannia (Alemannus), 95, 225, 229, 240.
Alexander magnus, Macedo, 93, 203 sq.
Alexander papa (III: 1159–81), 34, 60, 69, 86, 182–3, 225.
Alexandria, 30.
Alexius, 87^5.
Alienor, queen, 237.
Alnodus, 77, 78, 176.
Alpes, Alpinus, 65, 235.
Altisiodorum (Auxerre), 38.
Aluredus (Ealdred), abp. of York (†1069), 234; *see* Eluredus.
Amphion, 115, 153.
Ancus, 211.
Andegavia, *see* Anjou.
Andronius (Comnenus, 1183–5), emperor of Cpol., 85 sqq., 206.
Anjou (Angers), Andegavia, 58, 139, 236, 248.
Anselm, 232 sq.
Antaeus (Antheus), 1.
Antonius, S., 79.
Aphrodite (Affr-), 178.
Apollo, 136, 146, 155, 156, 260.
Apollonides, rex, story of (App-), 205 sq.
Aquilo, 155, 157.
Aquitania, 58, 139.
Arnold of Brescia (†1155), 38, 39, 40.
Arrius, 151.
Arundel (Hyrundella), 245.
Ascende celum, 38.
Ashwell (Eswaella), 247.
Asianus, rex, 105 sqq.
Assassins, sect of, 33; Hassasisi, 241.
Atreus, 62.
Atropos, 149.
Augustinus, S., 1, 64, 248.
Aureolus Theophrasti, 157.
Austclive, 71, 94.
Auxerre, 38.
Avernus, 209.
Axasessis (Assassins), 33.

Baalim, 146.
Babilonia (Babilon), 31, 32, 123 sqq.
Babel, 144.
Babylonicus, 16.
Bacchus (Bacus), 49, 162, 215.
Bala, 201.
Balaam, 18.
Baldwin, bp. of Worcester (1180–5?), 18.
Baratus, 202.
Barbara, S., 244.
Barbari Rasum (Barfleur), 236.
Barnabas, feast of S., 139.
Bartholomew, bp. of Exeter (1162–86), 18.
Basil, S., 37, 41.
Bastardus, Will. (William I), 76, 176, 218.
Bathoniensis (Baton-), 33.
Bavaria, Baiwarie, 239, 243.
Bavius, 142.
Beachley (Becheslee), 94.
Beauchamp, Steph. de, 214.
Beauvais (Belvacum), 166 sq.
Becheslee (Beachley), 94.
Behthenium, lake in Wales, 92.
Beli, filiae, 5, 251.
Belloloco, Gischard, de, 19.
Belvacum, *see* Beauvais.
Belvacensis, *ib.*
Benedict, S., 37, 41.
Berith, demon, 168.
Berkeley-on-Severn (Berckelai), 209.
Bernardus, S. (Barnardus), stories of, 38, 39.
Bersabee, Bathsheba, 145, 146.
Bihere (wood in France), 95.
Blois (Blesis), 229.
Bibles, 200 sq.
Boethius (Boecius) (1192–1207), 7.
Boniface of Montferrat, 241.
Bosham, 210.
Brand, chaplain to Godwin, 217.
Braose (Breusa), W. de, 71.
Brebannus, Brebeazones (Brabant), 56.
Brecon (Brekeniauc, 72; Brechein, 74).
Brenin, 72.
Britannia (Britanny), 58, 173, 186, 218, 239; story, 189 sqq.
Brito (a Briton), 13, 15, 78, 186, 189 sqq., 243.
Brixa (Brescia), 38, 39.
Bruno (Burno), 25.
Burgundia, 26, 27, 39, 58, 67, 139, 176.
Buchard molosus (le veautre), 223 sqq.
Burneham, Rob. de, 40.
Burno (Bruno), 25.
Byland (Belanda), 52.
Byzantius (Biz-), 225.

Cadoc, S., 72.
Cadolanus, 98.
Cadomum, Caen, 243.
Caen, 243.
Caesar, 6, 64, 149 sq., 203; *see* Julius.
Cain (Caim), 61, 160.
Cam, *see* Ham.
Camo, 195, 6.
Campania (Champagne), 225.
Cancia (Kent), 232.
Canius, 151.
Cantuaria, 38, 66.
Cantuariensis, 33, 210, 248.
Canute (Chnutus), 210 sqq.
Capaneus, 167.
Capitolium, 149.
Carnotum, *see* Chartres.
*Carthage, story of, 260 sq.
Carthusia, 25; Chartusia, 26, 39.
Carthusienses, 25, 56.
Casa Dei (Chaise Dieu), 37.
Catilina, 142, 221.
Cato, 23, 104, 141; *Disticha* quoted, 230.
C. Uticensis, 152.
Catullus, 142.
Cenomannum (Le Mans). Cenomannenses, 24, 69, 139, 186, 236.
Cephalus, 131.
Cerberus, 5, 251.
Ceres, 49, 162.
Champagne (Campania), 225.
Charon (Caron), 5, 250.

Chartres (Carnotum), 229.
Charybdis (Car-), 185, 251.
Chazar (near Pontoise), 232.
Chester (Cestria), 218.
Cheveslinus, 97.
Chichester (Cicestria), 210.
Chnutus (Canute), 210 sqq.
Choerilus (Cherulus), 142.
Christiana (Cristina), 201.
Christianismus, 30, 235, 241.
Chusi (Hushai), 139.
Cicero, 150.
Cicestria, 210.
Cinaras, 147.
Circe, 124, 143, 144.
Cistercienses, 26, 35 sqq. (monachi albi), 40 sqq., 66, 67.
Claravallis, 38.
Clarevalensis, 38.
Claudian (? Mamertus), 142.
Clodoanus, 189, 197.
Cluniacensis, 172.
Cluniacum (Cluny), 19, 218, 219, 239 sq.
Cluvienus, 53, 142.
Cocytus (Choch-), 249 sq.
Colchester (Collocestria), 83.
Conanus sine pavore, 96.
Constantiis (Coutances), Walter de, 248.
Constantinopolis, -itanus, 85, 89, 206; sutor, story of, 183 sq.
Cornubia, 94.
Coutances, Walter of, 248.
Coxwold (Cukewald), 50.
Crépy en Valois (Oïse) (Crespium in Valesio), 96.
Crescentii castellum, 182.
Cukewald (Coxwold), 50.
Cumeraic, 73.
Cunnanus, emperor (? Conrad), 82.
Cupido, 75, 76, 111.
Curius, 141.
Cybele, 21.

Daci, 211 sqq.
Dacianus, 46.
Dalida (Delilah), 146.
Damascus, 30.
Danae, 131, 155.
Danaids (filiae Beli), 5.
Danesia, 211.
Danubium, 204.
Dathan, 61, 160.
David, 2, 22, 30, 53, 139, 160, 228, 245.
D. of Scotland (1124–53), 236.
Deerhurst (Dur-), 212.
Deheubarth, 73.
Deianira, 124, 154.
*Delphian Apollo, 260.
Demosthenes, 153.
Diana, 116.
Dictynna, 75.
Dione (Dy-), 137, 177.
Dis, 6, 251 sq.
Driades, 75, 162.
Durham (Dunelm.), 234.

Eadmundus, S., 32; Ed. Ironside, 212 sqq.
Eboracensis, 50, 234, 238.
Ebreus, *see* Hebraei.
Edgar, king of England, 207.
Edmund, *see* Eadmundus.
Edricus Wilde, 75.
Edwardus (the Elder, 900–24), 94; the Martyr (975–9), 207; son of Ethelred, 207, 212.
Egyptii, *see* Aeg-.
Elemosina (L'Aumône) abbey of, 66.
Eli (Ely), 52.
Elias (Helyas), propheta, 31, 168; Welsh hermit, 71.
Eluredus, son of Ethelred, 237; (Al-), 212.
Elycon (Helicon), 142.
Emma, 212.
Empedocles, 115, 144, 159.
Ennius, 159.
Erispoé of Britanny, *see* Ilispon.
Ernaldus de Brixa († 1155), 38, 39, 40.
Ero (Hero ?), 109 sqq.
Eswaella (Ashwell), 247.
Ethelbert, S., 77, 176.

Ethelred the Unready (978–1016), (Ed-) 207 sqq.
Etna, 115, 145.
Euan, Evan (Bacchus), 215.
Eudo, story of, 159 sqq.
Eugenius (III) papa (1145–53), 38, 40, 55.
Euore, battle, 220.
Euronotus (wind), 151.
Europa, 147.
Euryalus, 124.
Eurydice, 115.
Eva, 160.
Exeter (Exoniensis), Bartholomew, bp. of (1162–86), 18.
Exonia, 234

Fabius, 141.
Fauni, 162.
Faversham, 237.
Favonius, 155.
*Flaccensius, 260.
Flaccus, Horace, 254.
Flandra, 80.
Flandrensis, 138.
Foliot (Filiot), Gilb., *see* Gilbertus.
Fontainebleau (Fons Blaadi), 227.
Franci, 13, 87, 139, 175, 189, 206, 240–1.
Francia, 35, 36, 102, 159, 218 sqq. *passim*, 253.
Franco eques, 95.

Gades Herculis, 151.
Gado (Grado), story of, 81.
Galerannus, *see* Walerannus.
Galfridus (recipient of the dedication of the work), 13.
Galo and Sadius, story of, 104 sqq.
Galterus, *see* Walterus.
Galweia, 236.
Gaufridus Altisiodorensis, 39.
— earl of Anjou, 236.
— brother of Henry II, 236.
— son of Henry II, abp. of York (1191), 238, 246 sqq.
Gaufridus of Britanny, 243.
Gauterus, *see* Walterus.
Georgius, S. (b. Georgii brachium), 87.
Gerbert (Silvester II), story of, 176 sqq.
Gernemue (Yarmouth), 242.
Gesligair, 98.
Gestinus, 92.
Gilbertus Foliot, bp. of London (1163–89), 18, 39, 99, 158, 159.
— de Laci, 65.
— of Sempringham, 55.
Gillescop, 87; Gillo, 88.
Girardus Puella (la Pucelle), 69.
— bp. of Hereford (1096–1107), 234.
Gischardeus de Belloloco, 19.
Gisors (Gisorcium), 218.
Glanmorgan, 96.
Glanville, Randulf de, 7.
Gloucester (Gloecestria), 51, 64, 208, 212, 213, 214, 218.
Gnatho, 143.
Godwin, earl, story of, 206 sqq.
Golenus, bard, 92.
Goliad, 30, 38.
Gomorra, 61.
Gorgon, 121, 178.
Gorgoneus, 184.
Graeci, 85 sqq., 150.
Graecum mare, 65.
Gran, *see* Strigonia.
Grandimontenses (order of Grandmont), 26, 54.
Grandis mons (Grandmont), 26.
Gratianopolitanus (of Grenoble), 25.
Gregorius, S. quoted, 24.
— of Gloucester, 64, 65.
Grenoble, 25.
Grésivaudan (Grisevoldana), 25, 55.
Griffinus, king, 92.
Grisevoldana, *see* Grésivaudan.
Gualterus, *see* Walterus.
Guillelmus, *see* Will-.
Gundulf of Rochester (1077–1108), 232 sq.
Gurmundus, 221.
Gurney, Will. de, 223 sqq.

Ham (Cam), 160.
Hamelinus, abbot of Gloucester (1148–79), 65.
Hamericus, 29, 30.
Hannibal, 204; story of, 260 sq.
Hay (Sepes Incisa), 99.
Hebraei (Ebrei), 42 sqq.
Hector, 189.
Helena, S., 83.
Helicon (Elycon), 142.
Helyas, *see* Elias.
Henno cum dentibus, story of, 174 sqq.; another, 194 sqq.
Henricus, 204.
— fil. Theobaldi, earl of Champagne (1152), 225.
Henry, son of Henry I, 234.
Henry I, 85, 213; reminiscences of, 218 sqq., 244.
Henry II, 15, 49, 52, 55, 56, 58, 65, 95, 140, 186, 236, 241 sqq., 253, 262.
Henry of Bavaria and Saxony (Henry the Lion), 243.
Henricus rex junior (†1183), 139 sq.
Henry V, emperor, 236, 238–40.
Hercules, 1, 115, 116, 124, 151, 154.
Herculeus, 81.
Hereford, 15, 77, 99, 176, 186, 215, 218, 234, 236.
Herla, king, story of, 13 sqq.
Herlethingi, troop of Herla, 186.
Herodes, 112.
Hilarion, S. (Hyl-), 36.
Hildebertus of Le Mans (†1133), 24.
Hippocrates (Ypocr-), 24, 66.
Hispania, 59; -us, 218, 227, 253.
Hoel, 94, 194.
Homerus, 19, 86, 142, 159, 203, 204.
Horatius (Flaccus), quoted, 254.
Horeb (Oreb), 50.
Hospitalares (order), 34, 35, 59.
Hospitale, 35.
Hubaldus (Lucius papa (III), 1181–5), 183.
Hugo (of Lincoln, 1186–1200), 5.
— bp. of Acre, 69.
Hungaria, Hungariis, 69, 212.
Huntingdon, 218.
Hur (Ur), 50.
Hushai (Chusi), 139.
Hyrundella (Arundel), Will. de (*see* Albini), 245.

Icknield (Hichenild), 215.
Ilispon (Yl-), duke of Britanny (Erispoé, 851–7), 194 sqq.
Iltutus, S., 72.
Imbertus, 19.
Indi, 82, 83, 225.
Israel, 160.
Israelita, 43.
Ixion (Yxion), 4, 250.

Jacob, 217.
Jason, 157, 158.
Jerome, S. (Jeronimus), 35.
Jerusalem (taking of, by Saladin, 21, 206), 27, 28, 34, 59, 65, 179, 181, 234, 240–1, 245.
— Santa Croce in, 181.
Jerosolimitanus, 33.
Jezabel, 160.
Job, 141.
Jocelinus, bp. of Sarum (1142–89), 33.
Johannes, 142.
Johannes Albaemanus (abp. of Lyons 1181–93), 66.
Johannis Evangelium, S., 57; St. John Lateran, 181.
Johannes de Moriana, S. (S. Jean de Maurienne), 26.
Johannes Planeta, 38, 39.
Jonas, proph., 168.
Jordan, 237.
Joseph, 61.
Juba, 204.
Judaeus (Judaicus), 44, 182, 226.
Judas (Iscariot), 244,
Judas Maccabaeus, 97.
Julian, S., of Le Mans, 139.

Julius Caesar, 149 sq.
Juno, 151, 251.
Jupiter, 6 note, 116, 136, 146, 147, 215, 219.

Karolus magnus, 37, 95, 101, 203, 225.
Kimelec (Britanny), 195 sq.

Laci, Gilb. de (fl. 1150), 65.
Lais, 109 sqq.; L. Corinthia, 153.
Lata Quercus, 80.
Lateranense concilium (1179), 34, 225[26]; S. John Lateran, 182.
Lausus and Parius, story of, 122 sqq.
Laudun, Will., 99.
Lazarus, 24, 39.
Ledbury, North, 75, 77, 176.
Leicester (Lucestria), 218.
Le Mans, *see* Cenomannum.
Lemovica, *see* Limoges.
Lene, river in Wales, 73.
Leo papa (III), 37; (? IV), 182.
Léon (St. Pol de), 189.
Leontius, 150.
Lethe, 249 sqq.
Leucius, 197.
Leucothoe, 147.
Leviathan (= Satan), 5, 57, 168.
Lewi, S., church of, 193.
Libanus, 156.
Libya, 36.
Limoges, 47, 65, 139.
Lincoln, 218, 246.
Livia, 153.
Livius Poenus, 151.
Llewelyn, *see* Luelinus.
Lodovicus, Ludovicus, 204.
— fil. Karoli M. (†840), 95, 220.
— grossus (VI, 1108–37), 85, 210 sqq.
— filius eius (le Jeune VII, 1137–80), 221 sqq., 245.
London, Londoniensis, Lundunensis, 18, 39, 76, 99, 158, 176, 211, 212, 215, 248.
Lotharingae, 80.
Louis, *see* Lodovicus.
Lovanum (Louvain), 80.
Luarc, 93.
Lucanus, 203.
Lucas Hungarus, 69.
Lucerna, 38.
Lucifer, 37, 38, 80, 122, 161.
Lucilia, 153.
Lucius papa (III, 1181–5), 86, 183.
Lucretia, 106, 146.
Luelinus (Llewelyn), king (? †1023), 91 sqq.
Lycaon (Lic-), 62.
Lyons (Lugdunum), 60, 65.

Maccabaeus, Judas, 97.
Macrobius, quoted, 249 sq.
Madauc, 73.
Maeonius (Me-), 159.
Maevius, 142.
Mamertus, 142.
Manselli (men of Maine), 139.
Manuel of Cpol. (1143–80), 85 sqq.
Map, Walter, stories of, 246 sqq., 261 sq.
Mare Graecum, 65, 184.
Maria, 24, 26, 36, 46, 54.
— virgo, 230.
— Magdalena, 231.
Marianna, 178 sqq. notes.
Marius, 152.
Marlborough (Merleburga), 246–7.
Marlin, *see* Merlin.
Maro, *see* Virgil.
Mars, 116, 136, 142, 147–8, 151, 214.
Marsus, 142.
Martel (Corrèze), 139, 140.
Martha, 25, 36.
Matilda (Matildis), empress (†1167), 236 sqq.
Maurienne, S. Jean de, 26.
Medea, 124, 149, 158.
Medusa, 184; -eum, *ib.*
Meilerius, 92.
Meilinus, 94.
Meinfelinus de Kimelec, 195 sqq.

Mela, 201.
Menestrates, 204.
Meridiana or Marianna, 178 sqq.
Merleburga (Marlborough), 246–7.
Merlin (Marlin), 140.
Messana, 185.
Metellus, 152.
Milo of Gloucester, earl of Hereford (†1143), 236.
Minerva, 55, 110, 164, 178.
Minos, 5, 252.
Minsterworth (Ministrewrda), 214, 215.
Mira vallis, 38.
Mons Pessulanus (Montpellier), 38.
Montagne Noire, 36, 62.
Montferrat, Boniface of (1192–1207), 241.
Monticole, 162.
Montpellier, 38.
Morpheus, demon, story of, 163 sqq., 177.
Moses, 50, 57, 160.
Mulciber, 116, 142, 151.
Musae, 141, 142.
Myrrha, 147.

Nabal, 61.
Nabugodonosor, 13.
Naiades, 162.
Nantes (Namnetum), 194 .
Naples, Philip of, 62.
Naso, 14, 137.
Nassaradinus, 31.
Navarre, king of, 253.
Neath (Neth), 51.
Nemuriensis (*l.* Nevernensis), 39.
Neptunus, 21, 115.
Nero, 46, 142, 204, 206, 221.
Nessicus, 124.
Nessus, 154.
Nevers (Nevernensis), 39, 52.
New Forest (Nova Foresta), 232 sq.
Nicholaus, 200 sq.
— Pipe, 185.
Nigra Montana, 36, 62.
Ninus, 123 sqq.
Nisus, 124; pater Scyllae, 147.
Noe, 41.
Nominales, 38.
Normannia, 58, 218, 236, 244.
Normannus, 174, 206, 212.
Northampton, 218.
Northanhimbria, 101.
Norwallia, 73; -ensis, 97.
Nottingham, 218.
Numa, 141, 211.

Offa, 81.
Olga, demon, 166 sqq.
Ollo and Sceva, story of, 197 sqq.
Oreades, 162.
Oreb, 50.
Orestes (Hor-), 158.
Orpheus, 115.
Ostiensis (Host-), 183.
Ovid (Naso), 14, 137.

Pacuvius, 151.
Paganus, 27.
— fil. Johannis, 220.
Pales, 162.
Pallas, 116, 148, 156, 178, 210.
Pampeluna (Pampilo), 101.
Pan, 13, 79, 162.
Pannonia, 212.
Paris (Parisius), 69, 221, 225, 226 sq., 245.
Parius and Lausus, story of, 122 sqq.
Parthi (=Turks), 86.
Paterini, 57.
Paulus, ap., 25, 247.
Paulus heremita, 36, 79.
Pavia (Papia), 198, 202.
Pelops, 62.
Penelope, 146.
Pennutia, mother of Plato, 155 n.
Pepin, 203.
Perictione, 155.
Petrus (apostolus), 30; (et Paulus), 77, 182, 183.
— Leonis, 182.

Petrus Abelard, 38, 40; de Melvis, 234.
— of Tarentaise (1141–71), 65 sqq.
Phaethon, 61, 112, 146.
Pharao, 61, 70, 160.
Pharisaeus, 42.
Philippus Neapol., 62.
— of Flanders (1168-91), 138.
— son of Louis VI, death of, (1131) 228.
— of France (Augustus, 1180–1223), 241.
Phiton (Python), 139.
Phlegethon (Fl-), 249 sqq.
Phoroneus, 150.
Phoebus, 112, 116, 146, 147.
Pierus, 142.
Pilate, 181.
Pipe, Nich., story of, 185.
Pirithous (Pyr-), 124.
Plato, 155.
Pluto, 252.
Poitiers, Poitou (Pictav.), 65, 243, 244.
Pontigny (Pontiniacum), 52.
Pontoise (Pontisara), 228, 232.
Porphirius, 1, 249.
Porta Dacorum at Cpol., 87.
Portugal, story of king of, 16.
Portus salutis, 38.
Procris, 131.
Priapus, 162.
Publicani, 57.
Pyracmon, 116.
Pyramus, 115.
Python (Phiton), 139.

Quintilianus, 52.

Radulphus de Glanvilla, 7, 253.
— Cambrensis, 220.
Randulfus = Radulphus.
Raso, story of, 130 sqq.
Rasum Barbari, 236.
Ravenna, 181, 198, 202.
Reginaldus, bp. of Bath and Wells (1174–92), 33.
Reginaldus de Muzun, 225.
Remelinus, count of Léon, 189 sq. (? Romelius, *c.* 500–20 or Rivallonus).
Remis (Remensis), 58, 101, 176 sqq.
Rennes (Redonensis), 189.
Rericus, 49.
Resus, 136, 137.
Rhadamanthus (Radamantus), 5, 252.
Rhone (Rodanus), 60.
Ricardus, 71.
— abp. of Canterbury (1174–85), 248.
Ricardus I, 140, 241, 243.
Rivius, 113 sqq.
Robertus de Burneham, 40.
— earl of Gloucester, son of Henry I, 213, 234, 236.
Rochester (Roffensis), 232.
Rogerus, abp. of York (1154–91), 50.
— bp. of Worcester (1164–80), 100.
Rollo, story of, 135 sqq.
Roma, Romani, 33, 34, 40, 46, 60, 77, 82 sqq., 179, 181–3, 225, 260 sq.
Ross (Heref.), 215.
Rothericus, 94.
Rouen (Rotoma), 139.
Rufina (-us ?), 142.
Ruffinus, Valerius ad R., 142 sqq.
Ruso, 141, 142.
Ruttae, 56.

Sabinae, 146–7.
Sabrina (Severn), 94, 95, 96, 209, 212, 214.
Sadius and Galo, story of, 104 sqq.
Saladinus, 21, 206, 240.
Salius, story of, 188.
Salomon, *see* Solomon.
Salona, 112.
Samson, 146.
Saresberiensis (Salisbury), 33.
Sarraceni, 29, 86, 206, 208, 225.
Satalia, Goufre de Satilie, 185.
Satan, 161, 168, 169, 171.
Saturnius, 219.

Satyri, 162.
Saul, 228.
Saumur (Salmurum), 139.
Saxo (a Saxon), 15.
Saxonia, 239, 243.
Sceftesbiria, *see* Shaftesbury.
Sceva and Ollo, story of, 197 sqq.
Scipio, 104.
Scireburna, 35.
Scotia, 89 sq., 94, 236.
Scotus, 62, 87 sq.
Scylla, 147, 177.
Scytha, 124.
Sebastianus, S., 32.
Seine (Secana), 228.
Selwood (Selewude), 5.
Sempringham, Gilbert of; Gilbertine order, 55.
Senlis (Silvanectum), 241.
Sepes Incisa (Hay?), 99.
Serlo of Wilton, 66, 67.
Severn, *see* Sabrina.
Shaftesbury (Sceftesb.), 207.
Siculus rex, 225.
Silvanectum (Senlis), 241.
Silvani, 162.
Simon (magus), 253.
Simoniacus, 234.
Simplingham, *see* Sempringham.
Siren, 144.
Sisyphus, 4, 250.
Sodoma, 61.
Solomon (Salomon), 5, 146, 179.
—of Britanny(857–74), story of, 194 sqq.
Sophocles, 203.
Southwell (Suwella), 234.
Stephanus (of Grandmont), 26, 27, 54.
Stephen de Beauchamp, 214.
Stephen, king, 236.
— his father, 236.
Steropes, 116.
Stilbon, 116, 156.
Stix (Styx), 249 sq.
Strigonia (Gran), 69, 70.
Suanus, 84 sqq.
Sudwallia, 97.
Sulpicius, 152.
Sur (Syria), 241.
Susanna, 16.
Suwella (Southwell), 234.
Syria (Sur), 241.

Tantalus, 4, 13, 250.
Tankerville (Tancarvilla), 242, 244.
— S. George of, 244.
Tarentaise (Tharent.), Peter of, 65 sqq.
Templares, Templarii, 27, 29, 30, 31, 33, 35, 59, 188.
Terencia, wife of Cicero, 158.
Terentius, 12.
Thebes, 115.
Theobald (Te-), earl of Champagne (1125–52), 225, 228–32.
Theodosius (=Theudus), 92, 94.
Theophrastus, 158.
Theseus, 124.
Thestias (Testias), 154.
Theudus, 92.
Thomas Cantuariensis, S., 38, 95.
Thracia, 124.
Thyestes, 62.
Titanes, 116.
Tirynthius, 154.
Titus, 22.
Tityus (Ticius), 5, 151, 251.
Tobias, 53.
Toletanorum rex, 253.
Tongillus, 149.
Traherius, 97.
Triunein Nagelauc, [illegible]
Troia, 45.
Troianus, 87.
Turchi, 86.
Turpinus Remensis de gestis Karoli, 101.
Turstinus dispensator, 242.
Tydides (Titides), 87.
Tyrell, *see* Walterus.

Ulixes, 144.
Uther, 98.

Valdes, founder of Waldenses, 60.
Valdesii (Waldenses), 60 sqq.
Valencius imperator, 153.
Valerius ad Ruffinum, 142 sqq.
Valesium (Valois), 96.
Vallis Dei, 38.
Venus, 49, 53, 55, 106 sqq, 122, 134, 136, 142, 147 sq., 164, 177, 210, 214.
Vergentio, mother of Plato, 155 n.
Vienna (Vienne), 58, 59.
Virgilius, 41; Maro, 142, 159, 203.
Virgilius and Hannibal, story of, 260.
Vitellius, 142.
Vulcanus, 147; *see* Mulciber.

Wade, *see* Gado.
Waia (=Wye), 15, 99.
Waldenses, *see* Valdesii.
Walerannus ab Effria, story of, 223 sqq.
Wallenses, Walenses, 15, 48, 71 sqq., 81, 89 sqq.
Wallia, 72, 77, 81, 89 sqq., 186, 218.
Walterus, 204.
— count of Nevers (†1149), 39.
— chamberlain of France, 223 sqq.
— Map, 142, 246 sqq., 261 sq.
— of Coutances (bp. of Lincoln, 1183), 248.
— Tyrell, 232 sq.
Wandali, 81.
Wastiniauc, *ib.*
Wastinus, 72
Welsh, [illegible] qq.
Westbury, 215.
Westminster, 211.
Wiganus, 189 sqq.
Wigornia (Worcester). Wigornensis, Baldwinus ep., 18.
— Rogerus, 100.
Wilde, *see* Edricus.
Willelmus, earl of Gloucester, 51.
— abp. of Reims (1176–1202), 58.
— de Breusa, 71.
— Bastardus, 76, 176.
— Laudun, 99.
— king of Sicily (I, †1166; II, †1189), 186.
— Ruffus, 218; death of, 232 sqq.
— de Gurney, 223 sqq.
— de Tancarville, story of, 242 sqq.
Wilton, Serlo of, 66.
Winchester (Wintonia), 233, 236.
Wlanstune, 51.
Worcester, *see* Wigorn.
Wye (Waia), 15, 99.

Yarmouth (Gernemue), 242.
York (Eborac.), 50, 234.
Ykenai (Hikenai), mother of Geoffrey of York, 238, 246.
Ypocrates, *see* Hippocrates.
Ysembardus, 221.

Zabulus = Diabolus, 68, 146.
Zambri (Zimri), 61.
Zephyrus, 151, 157.

COLUMBIA UNIVERSITY
NEW YORK

OXFORD: HORACE HART M.A.
PRINTER TO THE UNIVERSITY

PRINTED IN ENGLAND.

76223 270.4C
M32
Map, W.
De nugis curialium

270.4C
M32 76223